

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Petr Sokol

**Volební geografie postkomunistických
zemí střední a východní Evropy**

Disertační práce

Praha 2014

Autor práce: **Petr Sokol**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo, Ph.D.**

Datum obhajoby: **2014**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

SOKOL, Petr. Volební geografie postkomunistických zemí střední a východní Evropy. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2014. s. 386. Vedoucí disertační práce doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo, Ph.D.

Anotace

Disertační práce se zabývá tématem z oblasti volební geografie, která náleží k širšímu oboru geografie politické.

Základní hypotézu práce tvoří předpoklad, že postkomunistické země střední a východní Evropy prošly za 25 let svého postkomunistického období vývojem, který je dovedl ke stavu, kdy zákonitosti volební geografie platné v západní části evropského kontinentu jsou relevantní i v postkomunistickém prostoru.

Tuto hypotézu práce ověřuje na třech samostatných oblastech výzkumu. První část práce proto tvoří analýza volební geografie zakladatelských voleb v 18 postkomunistických zemích (včetně NDR). Pomocí metod volební geografie jsou volby v každé zemi zkoumány a země jsou podle výsledků zkoumání rozděleny do skupin podle charakteru volební geografie zakladatelských voleb.

V druhé části je zkoumána volební geografie hlavních měst postkomunistických zemí. U každého hlavního města je posuzován jeho podíl na celostátním elektorátu, je měřena jeho odlišnost od zbytku země pomocí indexu odlišnosti a je analyzována síla jednotlivých stranických rodin pomocí koeficientu úspěšnosti v hlavním městě. Na základě těchto tří proměnných je učiněn pokus o kategorizaci hlavních měst postkomunistických zemí.

Třetí oblastí, v níž je postkomunistická volební geografie zkoumána, je variabilita volebních výsledků v rámci jednotlivých zemí. Tato variabilita je měřena pomocí variačního koeficientu a je zkoumán její vývoj v čase.

Závěry jednotlivých kapitol potvrzují předpoklad vyslovený v hypotéze, že volební geografie v postkomunistických zemích se přes některá specifika přiblížila zákonitostem v jiných evropských státech.

Annotation

The thesis “Electoral Geography of Postcommunist Countries in Central and Eastern Europe” deals with the topic of electoral geography, which is a part of the political geography.

The basic hypothesis of the paper is based on opinion that the postcommunist countries experienced the twenty years of development in the postcommunist period which made their electoral geography very similar to one in Western Europe.

This hypothesis is proved by three different areas of electoral geography. The first part is composed by the analysis of the electoral geography of the founding elections in the 18 postcommunist countries (including the GDR). In the paper is proposed after the research of all 18 countries the categorization of founding elections on the basis of electoral geography.

The second part examines the electoral geography of capitals. The research is focused on the size of the electorate in the capital compare to the whole country, on the divergence of electoral results in the capital and in the whole state and on strength of the party families in capitals. Following these three areas is proposed the categorisation of the postcommunist capitals into the five groups.

The third part deals with variability of the electoral results inside the state.

Klíčová slova

Volební geografie, střední a východní Evropa, zakladatelské volby, hlavní město, variabilita volebních výsledků

Keywords

Electoral geography, Central and Eastern Europe, founding elections, capital, variability of the electoral results

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 30. 6. 2014

Petr Sokol

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé disertační práce a dlouholetému školiteli, panu doc. PhDr. Bořivoji Hnízdovi, Ph.D., a to zejména za pomoc při vedení mé práce a neocenitelné pedagogické i odborné rady.

Mé díky patří také všem členům mé rodiny, zejména manželce, dětem a rodičům, za podporu a trpělivost, které se mi od nich dostávalo po celou dobu přípravy této práce. Zvláštní poděkování patří mému otci, který mi bohužel neocenitelně pomáhal pouze s první verzí mé práce.

Obsah

1. Úvod	12
1.1. Vymezení tématu	13
1.2. Hypotéza práce a dílčí otázky výzkumu	15
1.3. Dosavadní stav bádání	18
2. Východiska, metody a cíle	21
2.1. Východiska, metody a cíle první části práce Zakladatelské a předzakladatelské volby a jejich charakteristika z pohledu volební geografie v postkomunistických zemích střední a východní Evropy	21
2.1.1. Zakladatelské volby	22
2.1.2. Předzakladatelské volby	24
2.1.3. Široká opoziční hnutí – catch-all-movements	25
2.2. Východiska, metody a cíle druhé části práce Volebněgeografická odlišnost hlavních měst postkomunistických zemí a její kategorizace	28
2.3. Východiska metody a cíle třetí části práce Regionální variabilita a její vývoj v čase	33
3. Zakladatelské volby a jejich charakteristika z pohledu volební geografie v jednotlivých postkomunistických zemích střední a východní Evropy	39
3.1. Česká republika	39
3.2. Slovensko	43
3.3. Maďarsko	51
3.4. Polsko	59
3.4.1. Volby do Senátu v roce 1989	59
3.4.2. Volby do Sejmu v roce 1991	62
3.5. Rumunsko – předzakladatelské volby v roce 1990	79
3.6. Bulharsko	86
3.7. Albánie	90
3.8. Litva	94
3.8.1. Předzakladatelské volby v Litvě	94
3.8.2. První volby organizované v Litvě na stranickém základu	95
3.9. Lotyšsko	100
3.9.1. Předzakladatelské volby v Lotyšsku	100
3.9.2. První volby v Lotyšsku organizované na stranickém základě	102
3.10. Estonsko	107

3.10.1. Předzakladatelské volby v Estonsku	107
3.10.2. První volby v Estonsku organizované na stranickém základě	108
3.11. Slovinsko	114
3.12. Chorvatsko.....	118
3.13. Srbsko.....	122
3.14. Černá Hora	125
3.15. Bosna a Hercegovina.....	132
3.16. Makedonie	134
3.17. Německá demokratická republika	137
3.18. Kosovo	151
4. Volebněgeografická odlišnost hlavních měst postkomunistických zemí a její kategorizace	153
4.1. Praha	153
4.2. Bratislava	161
4.3. Budapešť	170
4.4. Varšava.....	177
4.5. Bukurešť	185
4.6. Sofie.....	191
4.7. Tirana.....	197
4.8. Vilnius	200
4.9. Riga	205
4.10. Tallinn	211
4.11. Lublaň	217
4.12. Záhřeb	224
4.13. Bělehrad	228
4.14. Podgorica.....	234
4.15. Sarajevo.....	239
4.16. Skopje.....	244
4.17. Berlín	248
4.18. Priština.....	253
5. Regionální variabilita a její vývoj v čase	256
5.1. Česká republika	256
5.1.1. Výběr zkoumaných jednotek	256
5.1.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	256
5.1.3. Srovnání variability u stranických rodin	258

5.2. Slovensko	260
5.2.1. Výběr zkoumaných jednotek	260
5.2.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	260
5.2.3. Srovnání variability u stranických rodin	261
5.3. Maďarsko.....	263
5.3.1. Výběr zkoumaných jednotek	263
5.3.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	263
5.3.3. Srovnání variability u stranických rodin	263
5.4. Polsko	265
5.4.1. Výběr zkoumaných jednotek	265
5.4.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	265
5.4.3. Srovnání variability u stranických rodin	265
5.5. Rumunsko.....	267
5.5.1. Výběr zkoumaných jednotek	267
5.5.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	267
5.5.3. Srovnání variability u stranických rodin	267
5.6. Bulharsko	270
5.6.1. Výběr zkoumaných jednotek	270
5.6.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	270
5.6.3. Srovnání variability u stranických rodin	270
5.7. Albánie.....	272
5.7.1. Výběr zkoumaných jednotek	272
5.7.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	272
5.7.3. Srovnání variability u stranických rodin	272
5.8. Litva	274
5.8.1. Výběr zkoumaných jednotek	274
5.8.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	274
5.8.3. Srovnání variability u stranických rodin	275
5.9. Lotyšsko.....	277
5.9.1. Výběr zkoumaných jednotek	277
5.9.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	277
5.9.3. Srovnání variability u stranických rodin	277
5.10. Estonsko	280
5.10.1. Výběr zkoumaných jednotek	280
5.10.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	280

5.10.3. Srovnání variability u stranických rodin	280
5.11. Slovinsko	282
5.11.1. Výběr zkoumaných jednotek	282
5.11.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	282
5.11.3. Srovnání variability u stranických rodin	282
5.12. Chorvatsko.....	284
5.12.1. Výběr zkoumaných jednotek	284
5.12.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	284
5.12.3. Srovnání variability u stranických rodin	284
5.13. Srbsko.....	286
5.13.1. Výběr zkoumaných jednotek	286
5.13.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	286
5.13.3. Srovnání variability u stranických rodin	286
5.14. Černá Hora	288
5.14.1. Výběr zkoumaných jednotek	288
5.14.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	288
5.14.3. Srovnání variability u stranických rodin	288
5.15. Bosna a Hercegovina.....	291
5.15.1. Výběr zkoumaných jednotek	291
5.15.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	291
5.15.3. Srovnání variability u stranických rodin	291
5.16. Makedonie	293
5.16.1. Výběr zkoumaných jednotek	293
5.16.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	293
5.16.3. Srovnání variability u stranických rodin	293
5.17. Území bývalé Německé demokratické republiky	295
5.17.1. Výběr zkoumaných jednotek	295
5.17.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	295
5.17.3. Srovnání variability u stranických rodin	295
5.18. Kosovo.....	297
5.18.1. Výběr zkoumaných jednotek	297
5.18.2. Vývoj variability ve sledovaném období.....	297
5.18.3. Srovnání variability u stranických rodin	297
6. Výsledky provedeného výzkumu a závěr	298

6.1. Kategorizace postkomunistických států podle výsledků zakladatelských voleb	298
6.2. Kategorizace hlavních měst z pohledu volební geografie	305
6.3. Srovnání variability volebních výsledků ve zkoumaných státech	316
6.4. Závěr.....	323
7. Seznam map	326
8. Seznam tabulek.....	330
9. Seznam zkratk.....	344
10. Použité prameny	359
10.1. Literatura.....	359
10.2. Použité internetové stránky.....	385

1. Úvod

Politické režimy v zemích střední a východní Evropy existují již téměř dvacet pět let ve své současné podobě – v postkomunistickém období. Státy ve střední a východní Evropě prošly obdobím tranzice od komunistického k demokratickému režimu a vznikly v nich stranické systémy s odlišnou mírou konsolidace (Kubát 2003a).

Během popsaného období proběhlo v regionu několik desítek voleb. Po prvních – zakladatelských – volbách se ve všech zkoumaných státech opakovaly volby v pravidelných intervalech, do kterých příležitostně v některých státech vstupovaly předčasné volby. Volby v postkomunistických státech střední a východní Evropy byly již zkoumány z pohledu celé řady vědních oborů. Jedním z nich je také volební geografie jako součást širší politické geografie. Zkoumání voleb v postkomunistickém období v regionu střední a východní Evropy se stane obsahem této disertační práce.

Zkoumání popsaného fenoménu by mohlo být na půdě volební geografie téměř nekonečně obsáhlé. Z tohoto důvodu se v této disertační práci zaměříme pouze na některé vybrané otázky. Toto omezení bude nezbytné nejenom z důvodu rozsáhlého počtu státních jednotek, které patří do zkoumaného regionu, ale také z důvodu, že volební geografie regionu nepatří mezi oblasti, které by byly v popředí zájmu politických geografů a politologů, a proto bude nezbytné řadu zkoumání provést až prvotně v rámci této práce. Volební geografie zkoumaných států postkomunistického regionu střední a východní Evropy je navíc v drtivé většině zkoumána úrovni národního státu nebo na nižší – substátní – úrovni. Také srovnávání volební geografie více států je spíše výjimečné. Tato práce na rozdíl od tohoto trendu zvolí metodu komparace všech států regionu.

1.1. Vymezení tématu

Jak bude definována oblast, jejímž zkoumáním se budeme zabývat? Zaměříme se na evropské státy, v nichž do přelomu 80. a 90. let 20. století fungovaly komunistické režimy. Omezíme se ovšem téměř výhradně na státy, které se nacházely mimo území bývalého Sovětského svazu. Toto omezení má několik příčin. Jednou z nich je odlišný stupeň konsolidace stranických systémů v postkomunistických státech postsovětského prostoru a ve státech, které sice nebyly součástí bývalého Sovětského svazu, ale zároveň patřily mezi země s komunistickým režimem. Postsovětské státy v mnoha případech prošly obdobími velmi výrazné nestability stranických systémů, což by znesnadňovalo aplikaci metod vhodných pro kontinuální zkoumání volební geografie. Zanedbatelný pochopitelně není ani geografický fakt, kdy část postsovětských států neleží vůbec nebo leží jen částečně na území Evropy.

Mezním případem pro toto omezení je zařazení nebo vyloučení tří pobaltských republik. Estonsko, Lotyšsko i Litva byly sice začleněny po určitou dobu do Sovětského svazu, tato inkorporace ovšem nebyla všemi státy světového společenství států uznána. Tři pobaltské státy se i jako de facto první bývalé sovětské republiky odtrhly od SSSR. Následně se všechny tři pobaltské republiky vyznačovaly charakteristikou politického režimu, stranického systému i volebního procesu, která je řadila spíše k dalším postkomunistickým státům mimo území bývalého Sovětského svazu než k ostatním postsovětským republikám.

Do souboru zkoumaných států proto bude patřit kvarteto států Visegrádské čtyřky (Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Polsko), trojice balkánských postkomunistických států (Albánie, Bulharsko a Rumunsko), trojice pobaltských republik (Estonsko, Lotyšsko a Litva) a státy vzniklé na území bývalé Jugoslávie (Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Makedonie, Chorvatsko a Slovinsko).

Při námi prováděné analýze volebních výsledků ve vztahu k prostoru zohledníme také existenci postkomunistického státu, který později zanikl sloučením s jiným státem – Německou demokratickou republiku (NDR). Zohledněny naopak nebudou separatistické a později zaniklé quasistátní útvary na území bývalé Jugoslávie – např. Republika Srbská Krajina či za nezávislou se po určitou dobu považující Republika srbská v Bosně a Hercegovině. Naopak bude zkoumáno Kosovo. Tento útvar sice vyhlásil nezávislost až s velkým časovým odstupem od ostatních zkoumaných států, ale z geografického pohledu tvoří nedílnou součást postjugoslávského prostoru

a z jeho definice patří mezi postkomunistické státy, ač ve velmi specifickém postavení.

V rámci výzkumných kapitol budeme země řadit podle areálů, protože to lépe odhalí souvislosti mezi geograficky blízkými zeměmi.

Časově bude předmět práce omezen ještě jednoznačněji. Interval, který budeme zkoumat, na jedné straně vymezí změna režimu a první postkomunistické volby v jednotlivých státech. Zkoumaný interval proto v jednotlivých státech nezačíná úplně ve stejnou dobu, ale souhrnně se jedná o období mezi roky 1988 a 1990. Druhým časovým omezením se stane období dokončení této práce, a proto budou do výzkumu zahrnuty pouze parlamentní volby, které proběhly do konce května 2014¹.

Po vymezení prostorovém a časovém upřesněme předmět zkoumání i věcně. Předmětem našeho zkoumání budou zejména volby do celostátních parlamentních shromáždění. Jedinou výjimku z tohoto pravidla učiníme v případě států, které vznikly oddělením od již dříve existujících státních jednotek. V tomto případě se v některých situacích zaměříme i na výsledky voleb do parlamentních shromáždění substátních jednotek (jednotek federací), které se později přeměnily v samostatné státy. V rámci parlamentních shromáždění budeme čerpat zejména z volebních výsledků do dolních komor parlamentních shromáždění. K tomuto postupu nás dovedl fakt, že drtivá většina zkoumaných států disponuje pouze jednokomorovým shromážděním, když výjimku tvoří pouze Česká republika, Polsko, Rumunsko a Slovinsko.

¹ Nebudou ovšem plně zkoumány parlamentní volby konané v roce 2014 v Maďarsku, protože do dokončení práce nebyly zveřejněny jejich komplexní výsledky na substátní úrovni.

1.2. Hypotéza práce a dílčí otázky výzkumu

Jak již bylo uvedeno, volební geografie zkoumaného prostoru tvoří velmi široké téma. Z tohoto důvodu bude téma zkoumáno na několika vybraných otázkách, na nichž bude zkoumána základní hypotéza celé disertační práce. Tu tvoří předpoklad, že podobně jako v jiných oblastech výzkumu voleb a politických stran směřují charakteristiky volební geografie v zemích střední a východní Evropy ke stejným či minimálně podobným vlastnostem, jako je tomu obvyklé v ostatních státech Evropy. Předpokládáme, že volební geografie ve střední a východní Evropě po specifickém období zakladatelských voleb dospěla postupně ke stejným charakteristikám, jako je tomu v zemích, které neprošly komunistickým obdobím. Vyslovenou hypotézu budeme ověřovat na několika dílčích zkoumáních.

První dílčí hypotéza bude vykazovat odlišnost od zbytku práce, protože nebude potvrzovat podobnost závěrů volební geografie v obou částech Evropy, ale naopak specifika prvních voleb po změně režimu v bývalých komunistických státech.

Přední český volební geograf Tomáš Kostecký napsal ve své práci o volební geografii České republiky na počátku 90. let 20. století následující slova: „Uvědomujeme si, že bezprecedentnost procesu současné ekonomické, politické a sociální transformace s sebou nese riziko zevšeobecnování nahodilého“ (Kostecký 1992: 9). Autor citovaných slov tuto argumentaci použil z obavy před zevšeobecněním výsledků zkoumání volební geografie v prvních letech postkomunistického období pro další vývoj volební geografie České republiky, protože zkoumal zakladatelské volby a volby ihned následující. Zkoumání „raných“ postkomunistických voleb může být problematické pro srovnávání získaných závěrů se zkoumáním jiných, „standardních“ voleb. Na druhou stranu ale zkoumání zakladatelských voleb obsahuje výzvu analyzovat charakteristiku tohoto typu voleb ve zkoumaném regionu a vytvořit například podklady pro porovnání zakladatelských voleb v postkomunistickém regionu střední a východní Evropy se zakladatelskými volbami v jiných regionech a skupinách států, které prošly tranzicí od jiných než komunistických nedemokratických režimů.

Porovnání volební geografie zakladatelských voleb ve všech námi zkoumaných postkomunistických státech se stane obsahem jedné z kapitol této disertační práce. Výsledky zakladatelských voleb budou zkoumány zejména z hlediska úspěšnosti volebních stran reprezentujících komunistický „*ancien régime*“ a naopak stran opozičních vůči končícímu komunistickému režimu. K analýze volební geografie zakladatel-

ských voleb využijeme obvyklé metody této vědní disciplíny, zejména zkoumání území volební podpory jednotlivých stran, koalic či hypotetických spojení (Jehlička, Sýkora 1991), zkoumání území, v nichž kandidující subjekty dosáhly nadprůměrných výsledků (Koubek 2007), a samozřejmě i popis toho, v kterém regionu se která politická síla stala v zakladatelských volbách nejsilnější (Mrklas, Sokol 1998). Smyslem oddílu práce zabývajícího se volební geografii zakladatelských voleb by se měla stát odpověď na otázku, jaké byly charakteristiky volební geografie jednotlivých catch-all-movements a naopak postkomunistických formací v zakladatelských volbách a jak lze podle těchto závěrů postkomunistické státy členit do skupin s podobnou charakteristikou.

Druhým klíčovým tématem práce se stane otázka, jež souvisí s teorií, která patří ke klasickým součástem volební geografie – teorií *cleavages* (Lipsek, Rokkan 1967). Největší pozornost zaměříme na vliv štěpení město–venkov a centrum–periferie, což nás posune ke zkoumání hlavních měst. Pozornost v tomto oddílu práce proto bude zaměřena zejména odlišnost volebních výsledků v hlavních městech evropských postkomunistických států. Již prvotní pohled na volební výsledky v hlavních městech zkoumaných států potvrdí, že volebněgeografické charakteristiky těchto měst vykazují vysokou míru odlišnosti. Na jedné straně můžeme pozorovat tradiční baštu pravice v Praze, na druhém konci pomyslné škály levicovou Budapešť, a to v úvodu neotvíráme třeba Rigu se silným zastoupením menšinových politických stran. Detailní zkoumání těchto odlišností by mělo přispět k vytvoření typologie hlavních měst ve zkoumaném regionu. Navíc si práce v tomto oddílu bude klást za cíl odpovědět na otázku, zda lze odlišnost hlavních měst od zbytku území postkomunistických států v ohledu volebních výsledků měřit a porovnat jak v čase, tak v rámci mezistátního porovnání zemí regionu. V souvislosti s hlavní hypotézou práce porovnáme získané výsledky výzkumu s dosud publikovanými závěry bádání v oblasti volební geografie západoevropských států.

Jak z právě provedeného úvodu práce vyplývá, pokusí se práce demonstrovat rozmanitost volební geografie a bohatost tématu její aplikace na postkomunistické státy střední a východní Evropy, a to využitím široké palety postupů a metod, které by měly přispět k nalezení nových nebo precizaci již získaných poznatků o zákonitostech a vývoji volební geografie v dynamickém postkomunistickém regionu. Využití těchto metod by samozřejmě nemělo být pouze samoučelným předvedením metod volební

geografie, ale mělo by sloužit ke zkoumání základní hypotézy práce a hledat proto odpověď na otázku, zda se volební geografie v postkomunistickém prostoru vyvíjí podle stejných zákonitostí jako ve zbytku evropského kontinentu.

Obsahem další kapitoly bude i z tohoto důvodu ověření teze, že v západoevropských podmínkách se dlouhodobě snižuje rozdíl mezi volebními výsledky v jednotlivých částech národních států. Tuto tezi vytvořenou na základě zkoumání variability volebních výsledků se pokusíme ověřit také v námi zkoumaném regionu a časovém období. Zkoumaná otázka této části práce proto bude znít: Dochází také v postkomunistickém prostoru střední a východní Evropy ke snižování variability volebních výsledků, který je pozorován v západní části kontinentu? Vzhledem k naší základní hypotéze, že se volební geografie v postkomunistických státech střední a východní Evropy ve svých základních charakteristikách přibližuje volební geografii v zemích, které neprošly komunistickým režimem, musíme předpokládat, že i ve zkoumaných státech variabilita volebních výsledků klesá.

1.3. Dosavadní stav bádání

Již v úvodu této disertační práce bylo zmíněno, že volební geografie nepatří k nejrozvinutějším a velmi probádaným oblastem politické vědy. Nutné je také konstatovat, že volebněgeografická zkoumání se zaměřují zejména zkoumání volební geografie jednotlivých států a až v druhé řadě na porovnávání trendů volební geografie v širších (nadstátních) regionech. V případě prací zabývajících se vyšší než státní úrovni se navíc setkáváme s formou sborníků, které opět obsahují zejména případové studie zaměřené na volební geografii jednotlivých států a jejich částí.

Mezi první snahy analyzovat příčiny regionálních rozdílů v politickém chování můžeme zařadit práce francouzského geografa A. Siegfrieda z počátku 20. století (Siegfried 1913). Siegfried porovnával přírodní a sociální charakteristiky jednotlivých regionů s výsledky voleb ve Francii a porovnával jejich vzájemný vztah (Kostecký, Čermák 2003: 530). Tento postup zůstal hlavním tématem volební geografie a výrazně se rozvinul v 50. a 60. letech 20. století.

Mezi klasická díla volební geografie můžeme zařadit také stěžejní dílo politologů Seymoura Lipseta a Steina Rokkana *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: Cross-National Perspectives (1967)*. Zejména Rokkanův příspěvek do tohoto sborníku v podobě aplikace teorie *cleavages* na volební geografii Norska poskytl celou řadu podnětů pro další rozvoj volební geografie. Vliv Rokkanovy práce se projevil zejména přesvědčením, že regionální rozdíly ve volebních výsledcích vyplývají z různých dělicích linií ve společnosti, tyto linie je proto třeba studovat.

V 70. a 80. letech volebněgeografická zkoumání zaznamenala v mnoha zemích zvýšení regionálních rozdílů ve volebním chování, jež navíc nemohly být vysvětleny prostorovými změnami společenských struktur. To otevřelo prostor k vytvoření nových teorií. Ve volební geografii prosazoval následně T. Nairn teorii nerovnoměrného vývoje, F. Nielsen teorii modernizace, S. Rokkan modifikoval svůj přístup a začal prosazovat teorii zpolitizovaných periferií, zatímco J. Agnew postavil své vysvětlení na důležitosti vývoje konkrétní lokality a aktuálních historických událostí (Kostecký, Čermák 2003).

V českém prostředí se již od počátku 90. let volební geografii věnoval zejména Tomáš Kostecký, jehož práce se zaměřily zejména volební geografii jednotlivých parlamentních voleb (např. Blažek, Kostecký 1991, Kostecký 1993a, Kostecký 1994, Kostecký 1995, Kostecký 1996, Kostecký 2003), trendy v oblasti politického regionalismu (např. Kostecký 2001) a analýzu vlivu sociálních, ekonomických

a náboženských vlivů na regionální rozrůzněnost volebních výsledků (Kostecký 1993b). Společným jmenovatelem těchto statí se mimo jiné stal fakt, že Česká republika vykazuje relevantní míru politického regionalismu, která v sobě spojuje tradiční regionální vzorce volebního chování z období před nástupem komunistického režimu s promítnutím nových vlivů na volební chování a jeho spojitost s prostorem.

Ve společném článku s Danielem Čermákem Kostecký také rozebírá metodologii vhodnou pro volební geografii a popisuje její historický vývoj (Kostecký, Čermák 2003).

Společně s Petrem Jehličkou se Kostecký zaměřil také na výzkumy kontinuity či naopak diskontinuity geografie volebních výsledků po roce 1990 ve srovnání s volbami prvorepublikovými a volbami v třetí republice (Kostecký, Jehlička 1995).

Petr Jehlička a Luděk Sýkora toto téma otevřeli již v roce 1991 „zakladatelskou“ statí o stabilitě regionální podpory tradičních českých politických stran v období 1920 až 1990 (Jehlička, Sýkora 1991). Jejich bádání potvrdilo, že ani více než čtyřicetileté fungování komunistického režimu neodstranilo tradiční volební chování v některých regionech.

Další práce se zaměřily na analýzu volebních map jednotlivých parlamentních, senátních či krajských voleb (Sokol 2003 a tematické přílohy v časopise Parlamentní zpravodaj).

Dosud originálním projektem se stala i historická volební mapa Brna, publikovaná autorským kolektivem brněnského Institutu pro srovnávací politologický výzkum (Kyloušek, Pink, Šedo 2007). Články věnované zejména analýze voličské základny jednotlivých parlamentních stran uveřejnil politolog Pavel Šaradín (Šaradín 2002, Šaradín 2004, Šaradín 2006) nebo v případě komunistické strany Stanislav Balík (Balík 2006). Vznikly rovněž práce rozebírající volební geografii a její trendy na nižší než státní úrovni. Jako příklad může sloužit bakalářská práce Ladislava Mrklase, podrobně analyzující volební geografii Moravy (Mrklas 1997) nebo text stejného autora věnovaný volební geografii Libereckého kraje (Mrklas 2001).

Některým historickým volbám v českých zemích a volební geografii Polska se věnuje Jiří Koubek. Jedno z prvních nahlédnutí do volební geografie území dnešní České republiky v období rakousko-uherské monarchie nabízí jeho stať o volební geografii a volební geometrii voleb do říšské rady v roce 1907 (Koubek 2006). Ucelenější pohled na volby v roce 1946 Koubek poskytl v další své práci (Koubek 2005). Koubek je také autorem prvního komplexnějšího pohledu na volební geografii Polska

v prvním desetiletí 21. století, který byl publikován v českém prostředí (Koubek 2007).

Zkoumání volební geografie v jiných státech je v rámci české politické geografie dosud jevem spíše ojedinělým. Vedle Koubkovy práce o Polsku byl zatím v českých odborných časopisech publikován pouze článek o volební geografii Slovinska (Mrklas, Sokol 2000) a několik statí týkajících se sousedního Slovenska (např. Sokol 1998, Sokol 1999). Nižší zájem o volební geografii jiných států se ovšem netýká jen postkomunistické oblasti, ale platí i pro ostatní státy. Zmiňme jen, že ze západoevropských států a dalších demokratických režimů vznikly pouze práce Michala Pinka zabývající se volebněgeografickou charakteristikou Francie (Pink 2007) a několik vysokoškolských prací zaměřených většinou na volební geografii Spojených států amerických (např. Hynková 2005).

Mimo české země najdeme prací týkajících se námi zkoumaného tématu celou řadu. Vypíchnout lze zejména práce zabývající se domácí volební geografii i trendy v širším regionu střední Evropy u polských (Zarycki 1999a, Zarycki 2000a, Zarycki 2003, Zarycki, Kolankiewicz 2003, Zarycki, Novak 2000), ukrajinských (Čerkasin 2007) a ruských autorů (např. Hlinich 2003, Titkov 2004, Turovskij 2004, Turovskij 2007). Připomeňme i skutečnost, že přední polský volební geograf Tomasz Zarycki publikoval i stať porovnávající volební geografii Polska a ČR (Zarycki 2000b). Velmi dopodrobna je také zpracována volební geografie Slovenska (Krivý, Feglová, Balko 1996) a Maďarska (Meszáros 2007).

Zmínit musíme i práci vídeňských geografů, kteří vypracovali již v roce 1991 velmi podrobnou mapu volební geografie zemí střední, východní a jihovýchodní Evropy. Tato mapa vychází z voleb v jednotlivých zemích, které proběhly v roce 1990. Práce, v níž je mapa doprovázena i textovým komentářem, poslouží jako jeden z klíčových zdrojů pro část této disertace věnovanou volební geografii zakladatelských voleb (Jordan 1991).

Řada důležitých otázek volební geografie ve zkoumaném regionu byla již dosavadním bádáním zodpovězena a tato disertace se pokusí na takto získané závěry navázat, respektive jejich platnost testovat i na úrovni celého zkoumaného regionu.

2. Východiska, metody a cíle

Před samotným výzkumem, který jsme definovali v úvodu, si nyní vytyčíme metodologii práce.

2.1. Východiska, metody a cíle první části práce Zakladatelské a předzakladatelské volby a jejich charakteristika z pohledu volební geografie v postkomunistických zemích střední a východní Evropy

Obsah této kapitoly práce bude tvořit zkoumání volební geografie voleb, které probíhaly v postkomunistických státech jako první po změně režimu od komunistického k demokratickému. Takto definované a do konceptu zakladatelských voleb zařazené volby budeme analyzovat ve všech zkoumaných státech a provedeme kategorizaci států podle jejich výsledků. Vzhledem ke geografickému základu této práce budeme v této kapitole k analýze voleb používat zejména metody vytváření volebních map.

Vzhledem k rozsahu zkoumaných zemí budeme v každé zemi konstruovat zejména mapu volebních vítězů na úrovni jednotek, podle kterých se tam sledují výsledky voleb.

Jako druhou a doplňující metodu pro zkoumání zakladatelských voleb zvolíme identifikaci území volební podpory. Tato geografická metoda je hojně využívána ve volební geografii, i proto, že je ji možné aplikovat na libovolný počet jednotek.

Pro určení oblasti území volební podpory použijeme jednoduchý výpočet. Volební výsledky dané politické strany seřadíme podle procentních zisků na úrovni jednotlivých jednotek od nejvyššího k nejnižšímu. Následným sčítáním absolutních zisků v jednotlivých jednotkách v takto určeném pořadí budeme hledat polovinu celkového součtu absolutních hlasů. U této hranice rozdělíme okresy na dvě skupiny, a získáme tím oblasti, které představují 50% koncentraci volební podpory z celkového počtu hlasů v daných volbách. Území vytvořené touto metodou tvoří území volební podpory dané politické strany (Jehlička, Sýkora 1991).

Vzhledem k nejednotnosti a neúplnosti detailních volebních výsledků pro volby z raného období postkomunistických stranických systémů nebude možné vždy aplikovat metodu identifikace území volební podpory. V některých případech ji nahradíme alespoň metodou určení území, kde volební strana získala nadprůměrné zisky. Ta spočívá ve výpočtu průměru ze zisků strany v jednotlivých volebních jednotkách a označení jednotek, v nichž strana dosáhla vyššího zisku, než je takto určený průměr. I prostřednictvím této metody získáváme území, kde strana uspěla, ale tato metoda méně zohledňuje velikost jednotlivých volebních jednotek a jejich vliv na volební výsledek strany.

Zvláštní pozornost při používání právě popsaných metod zaměříme na volební zisky dvou typů stranických aktérů – široká protitotalitní hnutí a (post)komunistické subjekty. Oba typy aktérů si v rámci úvodu práce společně s pojmem zakladatelské volby vymežíme.

2.1.1. Zakladatelské volby

Pojem zakladatelské volby (*founding elections*) je spojen s tranzicí – přechodem od nedemokratického režimu k demokratickému (Brokl 1994, Dvořáková, Kunc 1994, Buben 2007). Reich (2001) zakladatelské volby definuje jako „první soutěživé, mnohostranické volby, které probíhají během přechodu k demokracii“ (Reich 2001: 1239). Citovaný autor navíc pro svou definici zakládacích voleb stanovil dvě další podmínky. Volby musejí proběhnout alespoň po deseti letech autoritářské vlády a musejí následovat po reformách, které umožní zformování více politických stran, jež jsou nezávislé na státu a nepodléhají státní represi. Sám Reich si uvědomuje, že stanovení hranice deseti let je arbitrární, ale dekádu považuje za hranici, která zabezpečí naplnění jedné z hlavních charakteristik zakladatelských voleb, za kterou považuje jejich novotu – ve smyslu dostatečně dlouhé zkušenosti s autoritářským režimem. Vyzdvihuje také důležitost absence státních restrikcí do procesu fungování nových politických stran. Právo vytvářet strany musí být explicitně uznáno dosavadní vládou a vládní restrikce tohoto procesu nesmí vyloučit žádnou relevantní část společnosti.

V drtivé většině jsou zakladatelské volby také prvními volbami po konci autoritářského režimu. Existují ovšem výjimky. Například podle Reicha takovými výjimkami byly parlamentní volby v Polsku v roce 1989 a v Rumunsku v roce 1990. Integrita volebního procesu byla podle citovaného autora v obou případech narušena výraznými

zásahy vlády. Zatímco v roce 1989 v Polsku tehdejší „kontraktové“ volby byly dopředu dohodnuty jako volby, v nichž bude jen předem stanovená část mandátů volena svobodně, v Rumunsku o dva roky později se pro Reicha argumentem stala politika vlády Fronty národní spásy, která omezovala svobodu volby.²

Další definici zakladatelských voleb nabízí Bratton a van de Walle (1997: 196), podle kterých v zakladatelských volbách „je úřad hlavy vlády vystaven otevřené soutěži, a to po období, kdy neexistovala vícestranická politika“.

Zakladatelské volby v postkomunistickém prostoru střední a východní Evropy jsou navíc charakteristické konfliktní linií vedoucí mezi komunistickou stranou a opozičním hnutím (Hloušek 2000: 380, 386).

IDEA ve svých zkoumáních ukázala, že zakladatelské volby se také vyznačují vyšší volební účastí než volby následující. Ve středoevropských a východoevropských nových demokraciích se podle uvedeného výzkumu průměrná volební účast v zakladatelských volbách v těchto státech pohybovala těsně nad hranicí 80 procent. V druhých volbách už ale poklesla k 70 procentům.³ Tento fakt je třeba mít na paměti při zkoumání volební geografie zakladatelských voleb. Tyto volby jsou odlišné od všech ostatních voleb, protože k nim přicházejí i voliči, kteří se již znovu k volebním urnám nikdy nedostaví. To na jedné straně může dávat volební geografii zakladatelských voleb určitá specifika, na druhé straně ale zároveň staví tato specifika do světla nejvíce „reálné“ či nejrozsáhlejší volební geografie (Jhee 2008), protože se v těchto volbách díky vysoké volební účasti projeví volební preference nejvyššího počtu voličů.

Otázku, jak definovat zakladatelské volby, si v jednom ze svých článků položila také chorvatská politoložka Mirjana Kasapovičová. Konstatovala, že v pěti postkomunistických státech ve východní Evropě, které mají kontinuální státní suverenitu, je jednoduché na tuto otázku odpovědět: zakladatelské volby jsou „první svobodné, soutěživé volby konané po skončení komunistického režimu“ (Kasapović 1997: 51). Ale které volby jsou zakladatelskými v nově vzniklých postkomunistických státech? Jsou jimi první svobodné volby konané na území těchto států, i když proběhly ještě v době, než zde vznikly nové samostatné státy? Nebo jimi jsou až první svobodné

² Aplikace Reichových výhrad by mohla být navíc zdrojem debaty také o nejasném zařazení prvních albánských parlamentních voleb.

³ Výsledky výzkumu byly publikovány na internetové adrese http://www.idea.int/vt/survey/voter_turnout5.cfm

volby konané po vzniku nových států? Tato otázka je aktuální například v Litvě, Estonsku, Lotyšsku, Slovinsku či autorčinně domácím Chorvatsku. Konaly se tam zakladatelské volby již v rámci federativní Jugoslávie v roce 1990, nebo až v období samostatnosti nových států v roce 1992?

Tato otázka je z šestnácti postkomunistických států významná pro všechny s výjimkou pěti států, které již byly samostatnými národními státy v době, kdy začala demokratizace. Kromě Polska, Maďarska, Rumunska, Bulharska a Albánie všechny ostatní postkomunistické státy vznikly rozdělením tří bývalých komunistických federací: Sovětského svazu, Jugoslávie a Československa.

První svobodné volby konané na území států, které až později získaly nezávislost, mohou být považovány za zakladatelské z hlediska jejich politického významu. Žádný z budoucích států nebyl před osamostatněním nedefinovanou územní jednotkou. Naopak každý z nich byl jednotkou bývalé federace.⁴

2.1.2. Předzakladatelské volby

Při charakteristice zakladatelských voleb byl zmíněn Reichův postoj, že dvojice prvních postkomunistických voleb v námi zkoumaném prostoru nenaplnuje jím stanovené podmínky pro zakladatelské volby. Jeho argumenty jsou bezpochyby relevantní. Pro účely této práce ovšem oboje volby zahrneme do souboru voleb, které v tomto oddílu budeme zkoumat. V případě rumunských voleb v roce 1990 totiž charakteristika voleb sice obsahuje i omezenou volební soutěž způsobenou vládní politikou, ale má k zakladatelským volbám v jiných zkoumaných státech v mnoha ohledech blíže než následující rumunské parlamentní volby, provedené v roce 1992. Navíc kandidatura Fronty národní spásy (FNS) jako subjektu, který tvoří mix mezi *catch-all-movement* a postkomunistickým stranickým subjektem, dává těmto volbám punc určité výjimečnosti a nabízí výjimečnou možnost tyto specifické volby zkoumat z pohledu volební geografie.

U polských voleb z roku 1989 – tzv. kontraktových – není pochyb o tom, že by naplňovaly znaky zakladatelských voleb. Tyto polské volby ovšem také nabízejí příleži-

⁴ Specifické je v tomto ohledu postavení samostatného Kosova, které tvořilo substrukturu federální jednotky – Srbska. Samozřejmě je třeba připomenout i ne zcela vyjasněný definitivní mezinárodní statut Kosova v době psaní této disertační práce.

tost zkoumat metodami volební geografie konkrétní příklad specifického druhu voleb. V případě Polska proto do zkoumání „prvních“ voleb zahrneme volby z roku 1989, ale i následující volební soutěž z roku 1991, přestože ta již prvky zakladatelských voleb nenaplnuje.

Odpověď je třeba také na otázku, jak budeme posuzovat volby v období tranzice v trojici pobaltských republik, kde se nejprve volilo do sovětských orgánů a až po vyhlášení nezávislosti do parlamentů na stranickém principu. Vzhledem k tomu, že cílem této části je zmapovat a analyzovat volební geografii v počátcích postkomunistických stranických systémů, budeme se zabývat oběma typy voleb v těchto konkrétních případech: jak volbami předzakladatelskými, které se spíše blížily kontraktovým volbám v Polsku, tak prvními volbami organizovanými na stranickém základě. Jsme si vědomi skutečnosti, že v pozdějších volbách již například nevystupovali aktéři typu *catch-all-movement*, ale pro formování principů volební geografie mají tyto volby speciální význam například také proto, že v nich byla podobně jako v „čistých“ zakladatelských volbách vyšší účast než u voleb probíhajících později po zformování postkomunistických stranických systémů.

Pro účely této práce budeme analyzovat v každé zemi vždy jen buď zakladatelské volby, pokud v zemi proběhly, nebo v případě jejich nejasné definice či absence volby, které jim byly časově první, ale nenaplnovaly všechny znaky zakladatelských voleb (Polsko, pobaltské republiky, Rumunsko, Albánie). Do skupiny zakladatelských voleb zařadíme i volby, které stojí na samé hraně jejich definice, protože diferenciací stranického systému v těchto státech v okamžiku prvních voleb výrazně pokročila (Maďarsko, Slovinsko, částečně NDR).

V případě později zformovaného státu Kosovo do analýzy zasadíme první volby, které zde proběhly po válečném konfliktu, čímž se ale kosovský případ zařadí spíše k variantě „prvních“ voleb než mezi případy voleb plně naplňujících koncept zakladatelských voleb.

2.1.3. Široká opoziční hnutí – catch-all-movements

U zrodu většiny popisovaných stranických systémů proti sobě stála komunistická strana nebo její následník a politický subjekt pocházející z opozičních struktur, jehož hlavním cílem bylo sjednotit nekomunistickou část společnosti a ve volbách komunis-

ty odstranit od moci. K popisu těchto opozičních subjektů neexistuje v politické vědě jednotná terminologie.

Podle maďarského politologa Attily Ágha tímto zvláštním typem politických stran, které vznikly ve střední a východní Evropě, jsou tzv. strany-hnutí (*movement party*) (Ágh 1998: 100). Z těchto stran-hnutí se vyvinuly středo- a východoevropské multipartismy. Strany-hnutí reprezentovaly „originální a ideální jednotu společnosti a strany“, ačkoli se jednalo o křehké a přechodné politické fenomény, které nebyly schopné hrát roli politických stran v soutěživém vícestranickém systému. Strany-hnutí neměly stabilní a jasně definované členství, ale pouze skupinu lidí participujících na jejich akcích. Charakteristikou stran-hnutí byl kult spontaneity, vedení založené více na osobní autoritě vůdců než na hierarchii volených postů, stejně jako vágní programy. Strany-hnutí hrály velkou roli těsně před a krátce po kolapsu komunistického režimu, ale následně se krok za krokem transformovaly v reálné politické strany. Tato transformace však s sebou nesla vnitřní rozpory o způsobu přeměny na stranu s disciplinovaným členstvím, stranickou byrokracií a profesionálním vedením. Rozpory zpravidla končily rozštěpením původní strany-hnutí. Toto rozštěpení podle Ágha proběhlo většinou v souvislosti s procesem, který nazývá „parlamentarizací“. Úspěšnější následnické strany ale i nadále hrály klíčovou roli ve stranickém systému.

Politolog David M. Olson popisuje hlavní opoziční subjekty jako politické skupiny, které si raději vybraly název hnutí, aby tím zdůraznily různorodé složení a relativně abstraktní politickou či ideologickou orientaci. Popisované subjekty pak definuje slovy „konglomerátní a zastřešující, režim měnící sociální hnutí (*regime-change social movement*), která vedla antikomunistické změny směrem k demokratickému politickému systému“ (Olson 1998: 10–30). Tato sociální „hnutí změny režimu“, ke kterým Olson zařadil například Občanské fórum, Solidaritu či pobaltské Lidové fronty, ilustroval širokým a amorfním charakterem, který jim mohl vysloužit označení „duhové“ koalice. Dosažení jejich cíle – odstranění komunistické vlády – zničilo základnu jejich vnitřní jednoty. Rozpad nebo nezměněná další existence těchto uskupení jsou podle Olsona i Ágha proměnou, která odlišuje stabilizující se stranické systémy střední Evropy (s výjimkou Slovenska) a Pobaltí od balkánských zemí, ve kterých si tato hnutí udržela jednotu mnohem déle. I Olson vidí rozpad hnutí ve spojitosti s parlamentním působením. S narůstajícími vnitřními rozdíly se uvnitř parlamentního klubu začaly profilovat specifické „podskupiny“, které rychle přerostly v samostatné parlamentní kluby. Ty pak postavily samostatné kandidátky v následujících volbách. Vnitřní diferenciaci hnutí navíc v tomto směru urychlila i jejich účast ve vládách.

Americký politolog Roskin nazval původní opoziční hnutí „všeobjímajícími stranami“ (*catch-all parties*). Jeho široké *catch-all* strany byly „stranami nebo koalicemi nej-různějších stran, často seskupených kolem hrdinských postav, které se objevily jako vůdci opozice vůči komunistickému režimu“ (Roskin 1994: 64). Tyto skupiny tvořily křídla nebo zárodky nových stran uvnitř *catch-all* stran. Roskin navíc vystoupil s tezí, že *catch-all* strany se vágně, ale přece hlásily k pravému středu a ideologicky je tvořily následující skupiny: křesťanští demokraté, šovinističtí populisté, protržní liberálové, nostalgičtí agrárníci a „zamrzlí“ (*frightened*) průmysloví dělníci (Roskin 1994: 65).

Vzhledem k nejednotnosti terminologie budeme pro označení právě popisovaných subjektů používat v této práci označení „široká opoziční hnutí“ – *catch-all-movements*. Částečně se tak přikláníme k Roskinově termínu, ale volíme raději termín hnutí (*movement*) než strana (*party*), protože to více odpovídá charakteru popisovaných subjektů (Sokol 2003).

2.2. Východiska, metody a cíle druhé části práce

Volebněgeografická odlišnost hlavních měst postkomunistických zemí a její kategorizace

Jedněmi ze základních *cleavages*, která ovlivňují stranický systém, jsou rozpor mezi městem a venkovem a rozpor mezi centrem a periferií. Obě tyto dělicí linie se spojují v případě oficiálních hlavních měst. Ta ve všech námi sledovaných státech patří k největším městům a navíc pochopitelně všude náleží k části země, kterou můžeme označit za centrální, a to ve smyslu zmíněného rozporu centrum vs. periferie⁵.

Volebněgeografické rysy hlavních měst tvoří jednu z hlavních charakteristik volební geografie každého státu. Země námi sledovaného regionu prodělaly velmi podobný historický vývoj. Budou proto jejich hlavní města vykazovat podobné charakteristiky volebních výsledků? Lze hlavní města ve sledovaném regionu rozdělit na skupiny, které budou vykazovat podobné volebněgeografické charakteristiky? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět v příslušné části práce.

Zkoumání odlišnosti hlavních měst od zbytku zemí v rámci volebních výsledků má ještě jeden důvod, který souvisí s obsahem další části této práce. Odlišnost volebních výsledků v hlavních městech je jednou z příčin variability volebních výsledků v každém státě. Zkoumáme-li v této práci vývoj variability volebních výsledků v čase, bude vhodným doplněním tohoto výzkumu právě výzkum odlišnosti hlavních měst jako jedna z hlavních komponent variability. Odlišnost hlavních měst je navíc velmi průkazně měřitelná, protože v každém zkoumaném státě existuje jedno jasně vymezené hlavní město, které se v čase nemění. Určitý metodologický problém může vytvářet situace, kdy jsou hlavní města nejasně začleněna do volebních obvodů.

Při zkoumání volební geografie hlavních měst zkoumaných států si ovšem nevystačíme s pouhým chronologickým popisem volebních výsledků v hlavních městech. Pro naše zkoumání proto zavedeme *koeficient úspěšnosti strany v hlavním městě*. Ten získáme dělením podílu hlasů získaných stranou v hlavním městě podílem hlasů získaných v celostátním měřítku. Tímto výpočtem získáme hodnotu, která se bude pohybovat v intervalu, jehož dolní mez se bude blížit nule, zatímco horní mez není

⁵ Jedinou spornou situací může tvořit zařazení hlavních měst Estonska, Lotyšska a do určité míry makedonského hlavního města Skopje, která jsou osídlena velkým podílem obyvatelstva náležejícího k národnostní menšině.

omezená. Mezní hodnotu koeficientu je možné spatřovat ve sto procentech. Tato hodnota totiž vyjadřuje stav, kdy strana získala v hlavním městě identický podíl hlasů jako na celostátní úrovni. Je-li hodnota koeficientu vyšší, získala strana v hlavním městě vyšší podíl hlasů než celostátně a dosáhla v tomto městě nadprůměrný zisk.⁶ Pokud je hodnota koeficientu menší než sto procent, platí opak (Vandermotten, Lockhart 2002: 181–207).

Vedle koeficientu úspěšnosti v hlavním městě budeme pro zkoumání postavení hlavních měst ve volební geografii používat ještě jednu proměnnou – *index odlišnosti*. Pro účely získání hodnoty tohoto indexu si vypůjčíme indexy, které jsou spíše než ve volební geografii využívány v oblasti politologie, která se zabývá zkoumáním dopadů volebních systémů na volební výsledky, ještě přesněji zkoumáním disproporcionality mezi podíly hlasů a podíly mandátů, na které je převede volební systém. I my chceme zkoumat určitou disproporcionalitu, v našem případě mezi podíly hlasů v metropoli a na celostátní úrovni. Indexy disproporcionality budou proto pro naše zkoumání vhodnými nástroji.

Politologie používá ke zkoumání disproporcionality celou řadu indexů. Estonský politolog Rein Taagepera jich v jedné své práci napočítal dokonce 19 (Lebeda 2006). Jednotlivé indexy se liší v detailech, jejichž dopad na naše využití indexů bude zanedbatelný. Představme si proto jen základní indexy, s kterými například pracuje i český politolog Tomáš Lebeda (Lebeda 2006).

Hodnota *Loosemore-Hanby indexu* (LH) je při posuzování disproporcionality volebních výsledků dána polovinou sumy absolutních hodnot získaných z rozdílů mezi podíly hlasů a podíly mandátů jednotlivých stran. V našem případě budeme používat rozdíl mezi podíly hlasů získaných stranou v celém státě a podíly hlasů získaných v hlavním městě.

Takto získané rozdíly mezi procentem hlasů v celé zemi a procentem hlasů v hlavním městě u každé strany jsou převedeny na absolutní hodnoty, které jsou následně sečteny a výsledek dělen dvěma.

Výpočet nesmí opomenout žádnou ze stran, která ve volbách získala byť jen minimální procento hlasů, třebaže nezískala žádný mandát. Výhodou je, že strany zce-

⁶ V tomto případě se ovšem nejedná o nadprůměrný zisk, jak je používán zejména v kapitole o zakladatelských volbách. Tam se jedná o zisk vyšší než je průměr podílů ve všech volebních obvodech. Zde považujeme za nadprůměrný zisk situaci, kdy strana dosáhla vyššího podílu hlasů, než je celostátní podíl hlasů.

la bez mandátu mohou do výpočtu vstoupit najednou. Tuto vlastnost ovšem v případě zjišťování odlišnosti výsledků v hlavním městě nebudeme zohledňovat. Rovněž počet stran, které do výpočtu zahrneme, můžeme upravovat dle vlastní potřeby.

$$LHq = \frac{1}{2} \sum |v_i - s_i|$$

Výsledné hodnoty Loosemore-Hanby indexu se pohybují v intervalu 0–100, kde nula představuje absolutní proporcionalitu a sto naopak krajní disproporcionalitu. Dokonalá proporce, která je vyjádřena hodnotou nula, signalizuje, že procenta hlasů každé strany jsou identická na celostátní úrovni a na úrovni hlavního města.

Opačný extrém, maximální disproporci, můžeme pozorovat při aplikaci indexu na disproporcionalitu volebního systému, ale nikoli při našem použití, protože není myslitelné, aby strana celostátní úrovni měla 100% zisk a na úrovni hlavního města zisk nulový. I pro využití indexu u volebních systémů ale platí, že reálné volební situace se nikdy nebudou přibližovat horní hranici, ale poměrně často se nacházejí u dolní (Lebeda 2006).

Jedna z výtek, která je při využívání indexu při zkoumání disproporcionality volebních výsledků působením volebních systémů vůči Loosemore-Hanby indexu směřována, poukazovala na jeho přílišnou citlivost k velkému počtu stran (Lebeda 2006). Tento nedostatek odstraňuje index, který navrhl Douglas Rae. Stalo se tak dokonce o čtyři roky dříve, než se svým indexem přišli Loosemore a Hanby. *Rae index (I)* patří do stejné skupiny indexů principiálně spjatých s Hareovou kvótou a metodou největších zbytků. Od indexu LH se liší tím, že součet absolutních hodnot z rozdílů mezi procentem hlasů a procentem mandátů (v našem případě mezi podílem hlasů na celostátní úrovni a podílem hlasů v hlavním městě) jednotlivých stran nedělí dvěma, ale dělitelem je počet stran (n). Ostatní proměnné jsou stejné.

$$I = \frac{1}{n} \sum |v_i - s_i|$$

Rae index spojuje maximální proporcionalitu také s hodnotou 0, ale horní hranice bývá nižší. Její hodnota je závislá na počtu stran. Lze ji vyjádřit jako $200/n$, kde n je počet stran.

Výsledné hodnoty indexu jsou snadno interpretovatelné. Udávají průměrnou míru disproportionality na jednu politickou stranu, tedy v našem případě o kolik procentních bodů se v průměru odchyluje výsledek každé ze stran v hlavním městě od zisku hlasů na celostátní úrovni. Takto koncipovaný index dává v některých případech přesnější informaci než Loosemore-Hanby index.

Pro naše účely se ovšem při využívání Rae indexu objevuje jeden problém. Ten spočívá v otázce, zda do počtu stran zahrnovat jen ty, které kandidují v hlavním městě, nebo i ty které kandidují na celostátní úrovni (tedy souhrn stran kandidujících ve všech volebních obvodech). Metodologicky by bylo možné zvolit obě možnosti a důsledně se v rámci celého výzkumu držet jedné z nich. Pro tuto práci zvolíme možnost, kdy budeme zahrnovat všechny strany kandidující v celé zemi. Vede nás k tomu přesvědčení, že i situace, kdy některá politická strana v hlavním městě kandidátka vůbec nepostaví, tvoří součást volební geografie, protože tento stav bude vyplývat z určitých geografických nebo politických důvodů.

Hledání kompromisu mezi Loosemore-Hanby a Rae indexem se stalo předmětem zájmu řady odborníků. Jedním z nich byl i Michael Gallagher. Citlivost obou indexů na velký počet malých stran se pokusil vyřešit metodou čtverců.

Nástroj nazval *Least squares index* (LSq).

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} \sum |v_i - s_i|^2}$$

Tímto způsobem LSq index klade větší váhu na vyšší rozdíly a naopak méně přihlíží k rozdílům nižším. Ty lze očekávat právě u malých stran. Měl by tak být skutečně jakýmsi kompromisem mezi Rae a Loosemore-Hanby indexem.

Pro naše zkoumání budeme používat Loosemore-Hanby index a Rae index, protože poskytují dva odlišné pohledy. Jeden z nich (Rae) zohledňuje vliv počtu stran, druhý naopak vliv počtu stran na hodnotu indexu omezuje (Loosemore-Hanby). Vzhledem k tomu, že použijeme oba zmíněné indexy, neprovedeme zároveň měření kompromisního LSq, protože pro naše zkoumání bude mít větší vypovídací hodnotu, pokud budeme moci porovnat index odlišnosti v obou jeho krajních polohách.

Podobně jako u měření variability volebních výsledků budeme v našem měření odlišnosti volebních výsledků na celostátní úrovni a v hlavním městě posuzovat pouze politické strany, které překročily na celostátní úrovni podíl dvou procent hlasů.

Podle úspěšnosti stran přiřazených do stranických rodin provedeme kategorizaci hlavních měst podle toho, k jakému politickému směru tamní voliči ve zkoumaném období inklinují. Vyjdeme při tom z práce ruského volebního geografa Turovského, který západoevropská hlavní města rozlišoval na ta, kde převažuje podpora pro pravicové politické strany (např. Madrid), jež označil jako pravicový typ, a na ta, kde naopak nadprůměrné zisky oproti zbytku země získávají liberální a socialistické strany. Tento druhý typ označil Turovskij jako „bruselský typ“ hlavního města (Turovskij 2004, Turovskij 2005).

Pro přiřazení zkoumaných politických stran k jednotlivým stranickým rodinám vyjdeme z typologie, kterou provedl německý politolog Klaus von Beyme, který vymezil devět hlavních stranických rodin (liberální a radikální, konzervativní, socialistické a sociálně demokratické, křesťansko-demokratické, komunistické, agrární, regionální a etnické, extrémně pravicové, ekologické) (von Beyme 1985: 23–24).

Pro účely konkrétního zařazení zkoumaných stran do stranických rodin využijeme koncepci vypracovanou Michaelem Gallagherem, Michaelem Laverem a Peterem Mairem v návaznosti na dílo von Beymeho. Tři uvedení autoři ve své práci *Representative Government in Modern Europe* z roku 2001 identifikovali tři kritéria, podle nichž lze dělit strany do stranických rodin. Jedná se o genetický původ stran, transnacionální vazby a programové kritérium (Gallagher 1992: 202–203).

2.3. Východiska metody a cíle třetí části práce

Regionální variabilita a její vývoj v čase

Můžeme si položit otázku, jak se vyvíjí míra regionální variability, tedy rozdíly mezi volebními obvody, jaké jsou rozdíly mezi výsledky jednotlivých kandidujících politických stran v rámci jedné voleb nebo jaké jsou rozdíly výsledků mezi jednotlivými volbami, případně mezi volební variabilitou v jednotlivých státech.

Zkoumání variability volebních výsledků bylo již řadou autorů využito v souvislosti s výzkumem stranických systémů. Kenneth Janda rozvinul tezi o souvislosti mezi institucionalizací stranických systémů a variabilitě volebních výsledků (Janda 1980). Janda rozlišoval systémy, kde je institucionalizace systémů stran vysoká, protože hlavní politické strany mají přibližně stejné výsledky průřezově ve všech regionech, a naopak systémy, kde dominují politické strany postavené na regionálních odlišnostech.

Mainwaring a Scully spatřovali překážku ve využití nástrojů volební geografie při zkoumání stranických systémů zejména v obtížné dostupnosti volebních výsledků z nižší než národní úrovně (Mainwaring, Scully 1995: 10–11). Poukazovali na skutečnost, že v řadě zemí jsou výsledky z úrovně volebních obvodů nedostupné nebo nekompletní. Podobnou překážku vidí v této oblasti také čeští autoři Roman Chytilík a Jakub Šedo (2004).

Dostupnost volebních výsledků z nižších než národních úrovní se ovšem v posledních letech díky rozvoji informačních technologií, a zejména internetu, rapidně zlepšuje.

Vznikají proto další práce, které se zabývají nacionalizací stranických systémů. Jmenujme například zásadní práci Daniele Caramaniové (Caramani 2000), která analyzuje volební výsledky na úrovni volebních obvodů v 17 státech Evropy, a to v období od roku 1815.

Caramaniová se zaměřuje zejména ověření teze, že v západoevropských demokraciích dochází k „homogenizaci“ či „nacionalizaci“ stranických systémů, což se projevuje ve snižující se variabilitě volebních výsledků v jednotlivých zkoumaných státech. Postup Caramaniové vychází zejména ze zkoumání stranických systémů; naopak někteří političtí geografové koncept nacionalizace odmítají. Za příklad může sloužit například John Agnew, který na svém zkoumání italské volební geografie vyvrací základy konceptu nacionalizace a poukazuje, že podle empirických zkoumání jsou volební výsledky ovlivňovány rolí místa a regionálního štěpení v politické mobili-

zaci (Meleshevich 2007: 79). Diskuse mezi zastánci konceptu nacionalizace a jejími odpůrci, stejně jako diskuse o závěrech zkoumání postupu nacionalizace, jak jej provedla Caramaniová a naopak zpochybňují Chytílek a Šedo, tvoří bezesporu zajímavou součást politické vědy i politické geografie, ale pro účely této práce zůstane stranou, protože jsme si v této kapitole vytkli skromnější cíl, který bude spočívat na výpočtu a komparaci stupně variability v jednotlivých státech zkoumaného areálu. Naší otázkou proto zůstane měření variability, nikoli její další spojování se závěry z oblasti analýzy stranických systémů.

Díla D. Caramaniové na tomto poli disponují velmi výraznou inspirativností pro výzkum podobných proměnných v postkomunistickém regionu. Caramaniová (2002: 6–10) odhaluje řadu metodologických překážek pro výzkum variability volebních výsledků. Ty nalézají zejména v problematice volebních systémů (např. počet kol volby, více kandidátů za jednu stranu ve stejném obvodu, možnost voliče disponovat více hlasy). Ve své historické studii autorka ovšem poukazuje také na problém „časové kontinuity volebních obvodů“. Caramaniová rovněž sumarizuje diskusi o vhodných nástrojích k měření variability volebních výsledků (Caramani 2002: 9–13).

Obecným závěrem prací, které Caramaniová věnovala otázce homogenizace a nacionalizace, je potvrzení teze, že variabilita volebních výsledků v západní Evropě v čase klesá.

V postkomunistickém prostředí na výzkum Caramaniové navazuje zejména Andrey Meleshevich (2006). Ten provedl zkoumání variability volebních výsledků v pěti postkomunistických státech: ve třech pobaltských republikách, na Ukrajině a v Rusku. Meleshevichovo zkoumání, které dokázalo přenositelnost zkoumání variability do postkomunistického areálu ve střední a východní Evropě, rozšíříme pro účely této práce na všechny námi zkoumané země regionu. Tato snaha ovšem naráží na překážky, na něž upozornila jak Caramaniová (2002: 9–13), tak čeští autoři Chytílek a Šedo (2004), kteří se ve své stati zamýšleli nad možností aplikovat koncepty nacionalizace a homogenizace do postkomunistického prostředí. Oba autoři poukazují na složitosti způsobené nestejným rozsahem a počtem volebních obvodů, různé volební systémy a časté změny obou právě zmíněných faktorů v čase. Stranou nezůstává ani otázka dostupnosti vhodných dat ze všech potenciálně zkoumaných států. Oprávněný skepticismus Chytílka a Šeda ve všech uvedených bodech samozřejmě potvrdila také zkoumání provedená v dalších kapitolách této disertační práce. Zejména u voleb provedených brzy po změně režimu jsou volební výsledky z nižší než celostátní úrovně velmi složitě dostupné a v některých případech nekomplexní.

Opět v souladu s názory Chytílka a Šeda v citované stati proto provedeme zkoumání variability volebních výsledků způsobem, který přizpůsobíme popsané výchozí situaci. Ta neumožňuje měřitelně srovnávat variabilitu mezi jednotlivými státy, protože – jak poznamenává i Meleshevich (2006) – zejména nestejný počet volebních obvodů v jednotlivých státech toto srovnání vylučuje. To ovšem nebude překážkou zkoumání naší teze o poklesu variability v postkomunistických státech. Ostatně Caramaniová v případě západoevropských států postupovala stejným způsobem.

Z právě uvedeného důvodu se proto zaměříme na komparaci variability v jednotlivých státech v čase. Ani zde však nebude srovnání kompletní, protože není možné srovnávat variabilitu ve volbách provedených podle jiných pravidel (zejména s jiným počtem a rozsahem volebních obvodů). Největší prostor při komparaci proto zbývá pro porovnání variability stran náležejících k jednotlivým stranickým rodinám ve stejných volbách.

I vzhledem k omezené dostupnosti detailních výsledků budeme stejně jako Meleshevich zkoumat v každých parlamentních volbách (do dolní komory) variabilitu volebních výsledků u stran, které v celostátním měřítku překročily hranici dvou procent hlasů. Stejně jako Meleshevich jsme si vědomi arbitrárnosti této hranice, ale studium dostupných zdrojů v oblasti volebních výsledků volbu právě této hranice opravňuje. Meleshevich například v případě pětice států, které zkoumal, zvažoval i použití hranice o procento vyšší či nižší, ale jeho propočty ukázaly, že posuny mění výsledky jen nepatrně. Na druhou stranu musíme zdůraznit, že použití hranice je vhodné zejména s ohledem na složitou dostupnost volebních výsledků z úrovně volebních obvodů u malých politických stran. Stejně tak platí, že přiřazování velmi malých politických stran do stranických rodin by rovněž mohlo narazit na zásadní problémy.

Variabilitu nebudeme záměrně zkoumat u předzakladatelských voleb ve třech pobaltských republikách a u kontraktových voleb v Polsku, protože nebyly organizovány na stranickém základě, což neumožňuje všechny kandidáty nesporně přiřadit k volební straně. Bez toho ovšem není možné variabilitu měřit.

K odpovědi na otázky položené v úvodu kapitoly využijeme výpočty proměnné, kterou je variační koeficient VK. Tuto proměnnou již v české volební geografii využil například Tomáš Kostecký (Kostecký 1995, Kostecký 2001). Pro tuto proměnnou svědčí v našem případě zejména již provedený výzkum Meleshevichův, který stejnou proměnnou s úspěchem využil.

Variační koeficient vypočteme následovně: směrodatnou odchylku vydělíme průměrem a následně vynásobíme stem. Pro tento výpočet ovšem potřebujeme nejprve

určit proměnné, které nám poslouží k popsanému výpočtu. Nejprve je třeba vypočítat rozptyl. Ten je definován jako průměrná kvadratická odchylka měření od aritmetického průměru, přičemž při průměrování této odchylky dělíme číslem $n-1$.

Pro výpočet rozptylu tedy platí vzorec (Hendl 2006: 96):

$$s^2 = \frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{(n - 1)}$$

kde x_i je počet hlasů v daném obvodu, \bar{x} průměr všech hlasů pro stranu a n počet proměnných (obvodů).

Pomocí výpočtu rozptylu se posuneme k získání hodnoty směrodatné odchylky. Směrodatnou odchylku s určíme jako odmocninu z rozptylu s^2 .

Pro výpočet směrodatné odchylky tedy platí vzorec (Hendl 2006: 96):

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{\frac{\sum(x_i - \bar{x})^2}{(n - 1)}}$$

Po získání hodnoty směrodatné odchylky můžeme již přikročit k výše uvedenému výpočtu variačního koeficientu VK (někdy se v literatuře používá i označení koeficient variace). Zopakujme, že pro výpočet variačního koeficientu platí vzorec (Hendl 2006: 97, Caramani 2002: 29):

$$VK = \frac{s}{\bar{x}}$$

Pomocí právě uvedeného vzorce dojdeme k hodnotě v podobě desetinného čísla. Někdy se však hodnota variačního koeficientu uvádí v procentech, přičemž v takovém případě se variační koeficient určí podle vzorce (Hendl 2006: 97):

$$VK = \frac{s}{\bar{x}} \times 100$$

Pro variační koeficient obecně platí, že čím větší má koeficient hodnotu, tím větší jsou rozdíly mezi výsledky v jednotlivých volebních obvodech. V této souvislosti ale nelze opomenout důležitý fakt, který zmiňuje v souvislosti s využitím variačního koeficientu ve volební geografii i například již zmiňovaný Tomáš Kostecký (Kostecký 2001: 9). Hodnota variačního koeficientu je totiž ovlivňována počtem územních jed-

notek (volebních obvodů), které jsou pro účely výpočtu použity. Z tohoto důvodu je variační koeficient vhodným měřítkem pro porovnání regionální síly individuální politické strany v konkrétních národních volbách. Pro porovnání vývoje variability v čase (mezi jednotlivými volbami) je proto nezbytné, aby všechny porovnávané volby probíhaly ve stejném počtu volebních obvodů (resp. v identických volebních obvodech).

Zmíněná fakta můžeme demonstrovat na hodnotách variačních koeficientů ve volbách do české Poslanecké sněmovny v roce 2006. Variační koeficienty určíme pro všechny politické strany, které přesáhly hranici dvou procent hlasů v celostátním měřítku.

Tabulka 2.1. Srovnání hodnot variačního koeficientu při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006)

	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	SNK ED	průměr
14 krajů	15,43 %	12,08 %	15,71 %	45,60 %	23,23 %	32,15 %	24,03 %
76 okresů	16,59 %	11,79 %	19,32 %	46,69 %	17,42 %	35,83 %	24,61 %

Zdroj: www.volby.cz a vlastní výpočet autora

V případě, kdybychom vyřadili SNK ED jako neparlamentní stranu a dolní hranici pro zahrnutí do výpočtu tedy stanovili například na pět procent, změnila by se i průměrná hodnota variačního koeficientu. Místo 24,03 % by nepatrně poklesla na 22,41 %.

Další proměnnou, kterou můžeme v souvislosti s variabilitou volebních výsledků zkoumat, je variační rozpětí R . Tuto proměnnou určíme jako rozdíl mezi maximální a minimální hodnotou. Pro výpočet tedy platí vzorec:

$$R = x_{max} - x_{min}$$

kde x je počet hlasů v obvodu.

Někteří autoři uvádějí jako nevýhodu variačního rozpětí jeho velkou citlivost vůči odlehlým hodnotám. Tato charakteristika ovšem nemusí být nutně na škodu pro naše zkoumání, protože existence odlehlých hodnot může naopak u jednotlivých politických stran znamenat důležitý faktor, který si při studiu volební geografie zaslouží pozornost.

Pro komparaci variačního rozpětí platí totéž, co již bylo uvedeno při rozboru variačního koeficientu. I jeho hodnotu do značné míry ovlivní počet územních jednotek, které pro výpočet použijeme.

Jako demonstrace uvedeného tvrzení může opět posloužit tabulka obsahující hodnoty z voleb do Poslanecké sněmovny v České republice v roce 2006.

Tabulka 2.2. Srovnání hodnot variačního rozpětí při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006)

	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	SNK ED	průměr
14 krajů	20,21 %	17,25 %	8,15 %	10,79 %	5,24 %	2,42 %	10,68 %
76 okresů	29,14 %	27,94 %	15,81 %	14,65 %	8,84 %	3,31 %	16,62 %

Zdroj: www.volby.cz a vlastní výpočet autora

Variační rozpětí můžeme využít jednak v jeho výše uvedené hodnotě, jednak ale také jeho rozpětí vážit vzhledem k průměrnému výsledku strany. Pro tento výpočet bychom použili vzorec

$$R = \frac{(x_{max} - x_{min})}{\bar{x}}$$

Tabulka 2.3. Srovnání hodnot variačního rozpětí vzhledem k průměrnému výsledku strany při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006)

	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	SNK ED	průměr
14 krajů	57,81 %	53,15 %	62,43 %	150,02 %	83,10 %	118,75 %	87,54 %
76 okresů	82,36 %	86,45 %	123,42 %	202,91 %	140,54 %	159,13 %	132,47 %

Zdroj: www.volby.cz a vlastní výpočet autora

Uvedená tabulka již jen dokresluje, že i pro tento způsob výpočtu variačního rozpětí platí pravidlo o vlivu počtu územních jednotek.

Vybaveni znalostmi o citlivosti proměnných určených k měření variability volebních výsledků budeme proto striktně porovnávat pouze ty výsledky, které jsou srovnatelné. Vzhledem k tomu, že validní je komparace vždy v rámci jedné konkrétní voleb, ovšem provedeme měření variability u všech voleb, u nichž budou dostupné volební výsledky na úrovni nižších než celostátních jednotek, a to s jedinou výjimkou výše z metodologických důvodů vyloučených předzakladatelských voleb v Pobaltí a v Polsku.

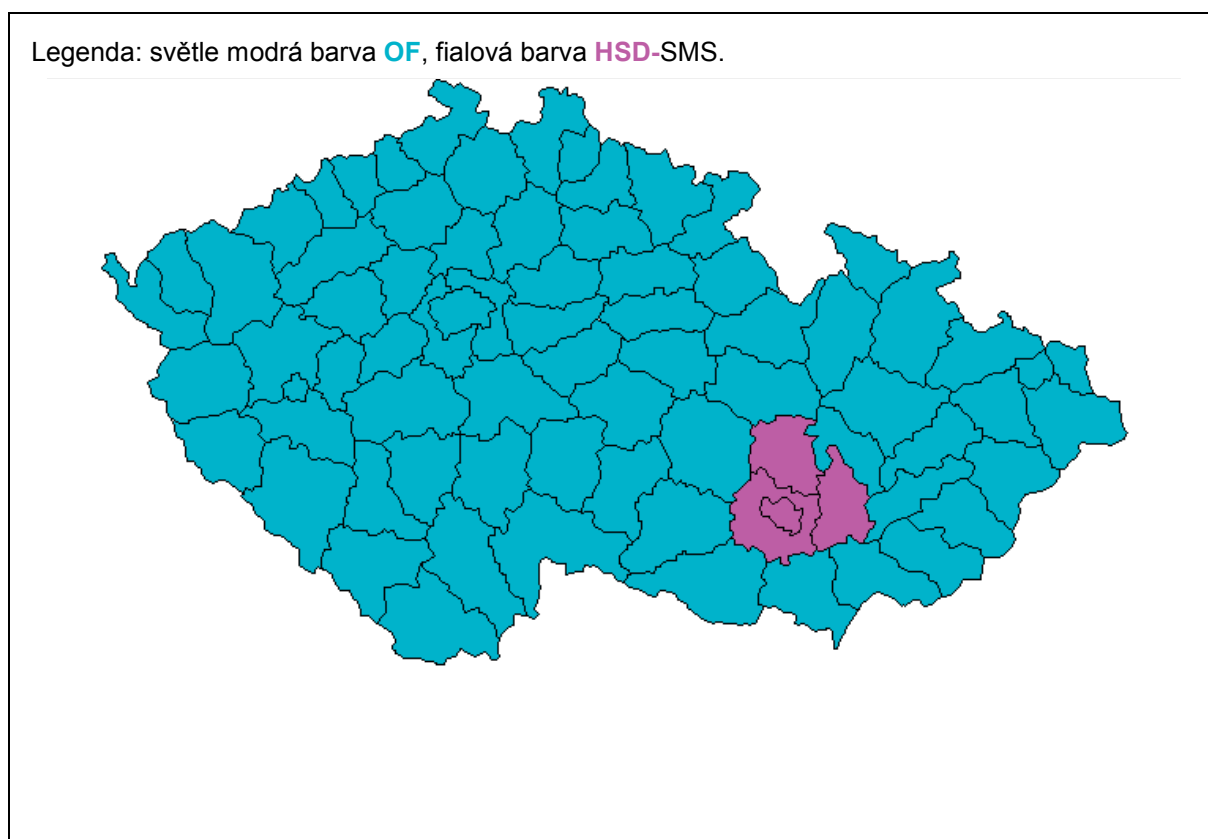
3. Zakladatelské volby a jejich charakteristika z pohledu volební geografie v jednotlivých postkomunistických zemích střední a východní Evropy

3.1. Česká republika

Zakladatelské volby v roce 1990 se v České republice vyznačovaly několika základními charakteristikami. V celostátním měřítku jednoznačně zvítězilo *catch-all-movement* – Občanské fórum (OF). Převaha OF se výrazně projevila i na úrovni okresů, když OF nezvítězilo jen ve čtyřech ze 76 okresů.⁷ Všechny čtyři okresy, kde OF skončilo na druhém místě, tvoří kompaktní území kolem historického hlavního moravského města Brna (Brno-město, Brno-venkov, Blansko a Vyškov). V těchto okresech se nejsilnějším subjektem stalo regionální moravistické Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS)

⁷ Pro tento účel se ve skutečnosti jedná o 75 okresů a území hlavního města Prahy.

Mapa 3.1. Nejsilnější volební strany na úrovni okresů ve volbách do ČNR v roce 1990

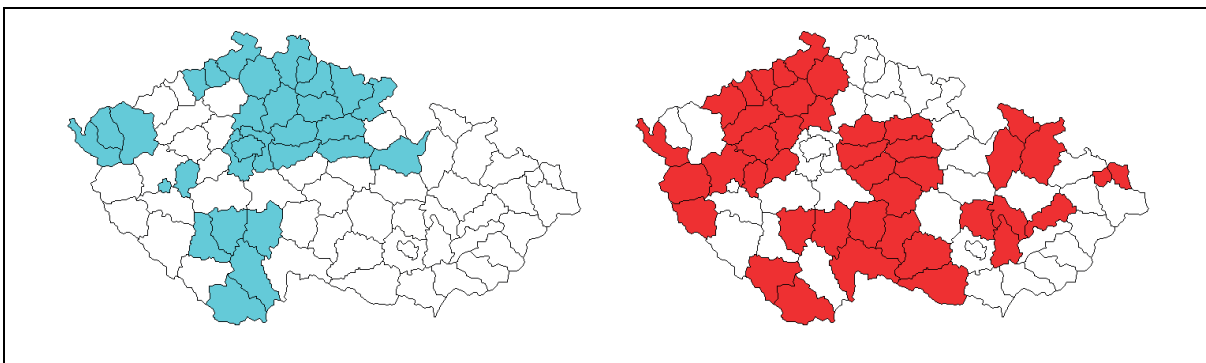

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.volby.cz

Následující série map názorně ukazuje území volební podpory jednotlivých kandidujících stran a hnutí ve volbách v roce 1990. Odhlédneme-li od charakteristiky jednotlivých stran a jejich profilů, nemůžeme nezmínit ze všech map vyplývající zárodek jednoznačného rozdílu mezi volební geografii Čech a Moravy. Již zakladatelské volby v tomto jevu, který provází volební geografii v České republice až do současnosti, sehrály důležitou roli. Z map jednotlivých území volební podpory vyplývá, že jedinou stranou se silným zázemím v obou historických částech České republiky se stala KSČ. Všechny ostatní strany měly svou voličskou základnu buď pouze na Moravě a ve Slezsku, nebo naopak pouze v Čechách.

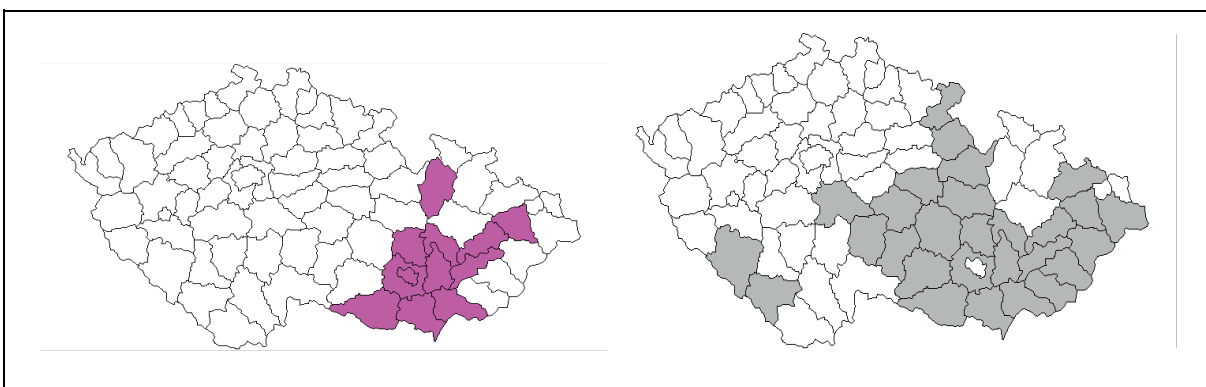
Srovnáme-li území volební podpory u obou specifických aktérů zakladatelských voleb – *catch-all-movement* a komunistické strany, zjistíme, že jejich elektorát se liší v hlavním městě, ale méně v rámci dichotomie Čechy–Morava, což otvírá otázku, podle níž Morava měla minimálně ve své části alternativní *catch-all-movement* (HSD-SMS).

Mapa 3.2. Území volební podpory OF a KSČ ve volbách do ČNR v roce 1990

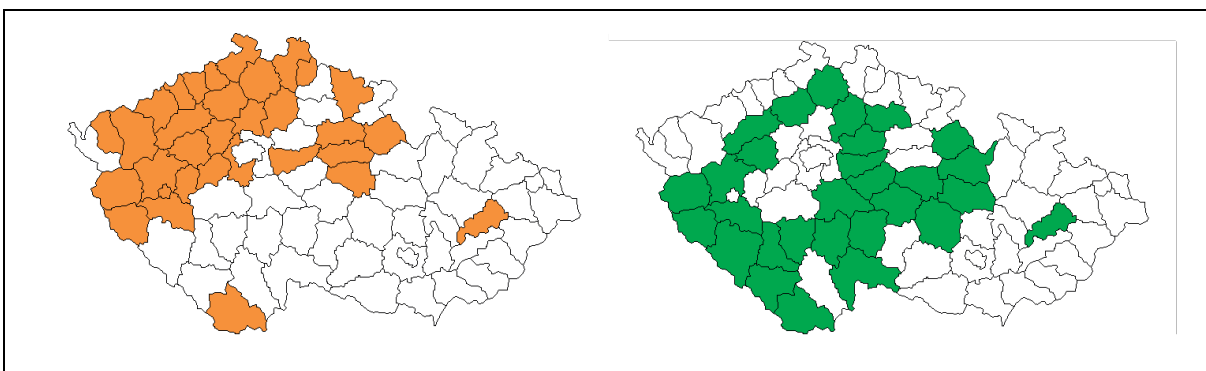
Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.volby.cz

Mapa 3.3. Území volební podpory HSD-SMS a KDU ve volbách do ČNR v roce 1990

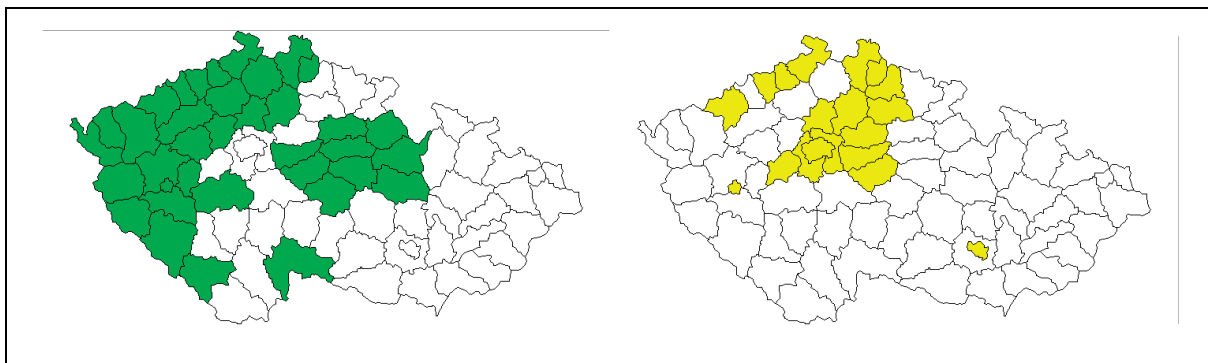
Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.volby.cz

Mapa 3.4. Území volební podpory SZV a ČSSD ve volbách do ČNR v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.volby.cz

Mapa 3.5. Území volební podpory SZ a ČSS ve volbách do ČNR v roce 1990

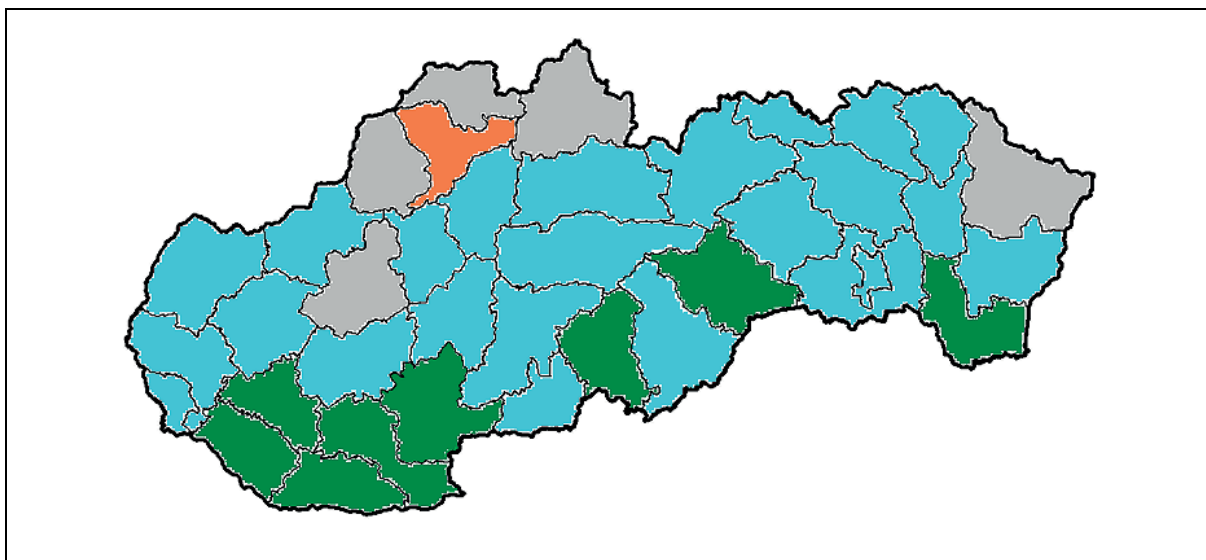

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.volby.cz

3.2. Slovensko

Zakladatelské volby se na Slovensku uskutečnily ve stejném termínu jako v ČR – v červnu roku 1990. Také volební systém byl téměř identický, jedinou zásadní výjimku tvořil fakt, že do republikového parlamentu – Slovenské národní rady (SNR) – mohly vstoupit strany, které překonaly jen tříprocentní omezovací klauzuli.

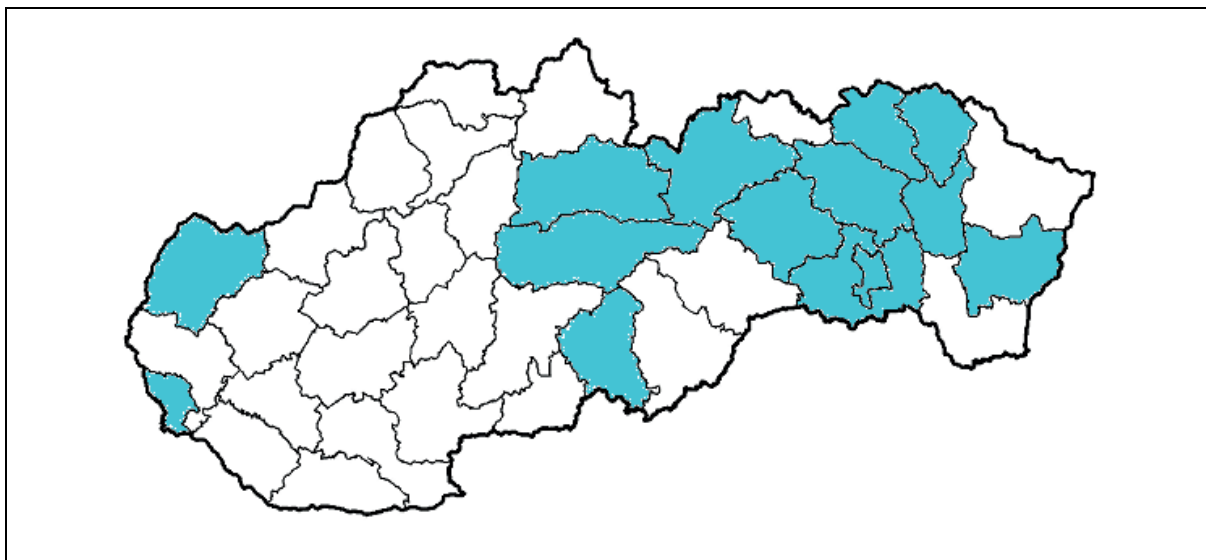
Mapa 3.6. Nejsilnější volební strany na úrovni okresů ve volbách do SNR v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

VPN na rozdíl od OF v České republice nedosáhla nejlepšího okresního výsledku v hlavním městě, ale v Košicích. Navíc i výsledek z okresu Prešov převyšoval zisky ze čtyř částí Bratislavy. Vysoké zisky v obou nejlidnatějších městech východního Slovenska nebyly výjimkou. Území volební podpory VPN ve volbách v roce 1990 tvoří zejména okresy z východu republiky, doplněné o všech pět bratislavských obvodů a okresy Banská Bystrica a Senica (okolí Bratislavy, ale jeho regionálně záhorácká část). Nízké zisky si VPN připsala kromě oblastí s vysokým počtem maďarského obyvatelstva také na severozápadě Slovenska. VPN ze 42 okresů (včetně pěti bratislavských obvodů) zvítězila ve 28 (Krivý, Feglová, Balko 1996).

Mapa 3.7. Území volební podpory VPN ve volbách do SNR v roce 1990

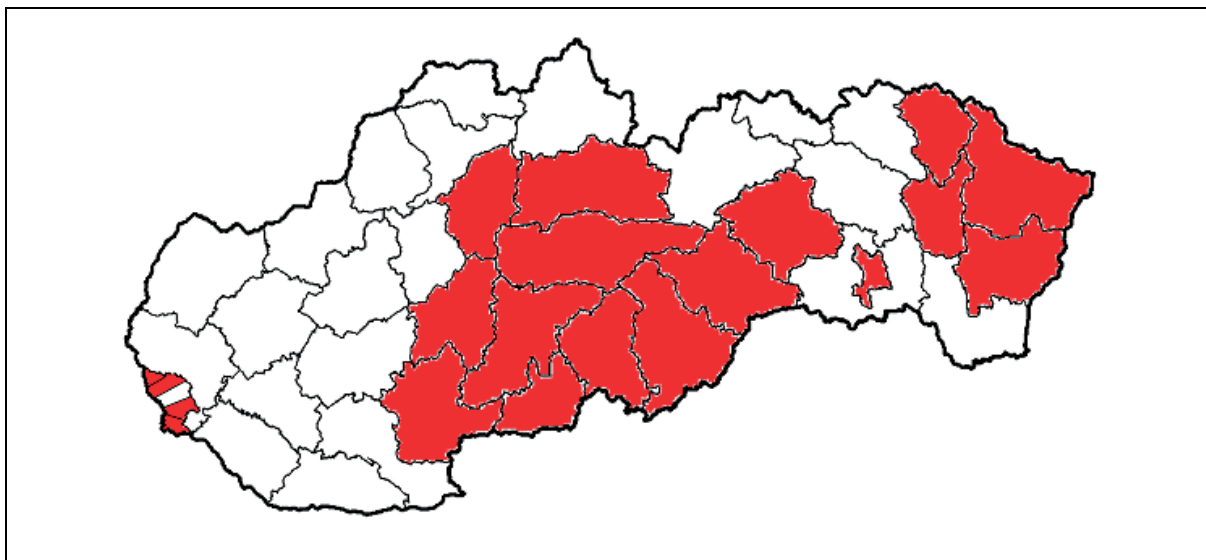

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Komunistická strana Československa (KSČ) si své nejlepší výsledky také připsala na východním Slovensku. Do okresů, které tvořily její území volební podpory, ovšem přidala také průmyslové okresy na středním Slovensku a některé obvody Bratislavy⁸. Zajímavým jevem je i podpora KSČ v etnicky maďarských oblastech. Zatímco u jiných slovenských stran byly nejnižší zisky spojeny s oběma okresy, kde žije nejvyšší podíl obyvatel maďarské národnosti – Komárno a Dunajská Streda, u KSČ se stal nejslabším okresem severoslovenský Dolný Kubín. V okresech Dunajská Streda a Komárno se zisk KSČ pohyboval mezi 7 a 9 procenty hlasů.

⁸ Také druhé největší město Slovenska Košice (okres Košice-město) bylo součástí území volební podpory KSČ.

Mapa 3.8. Území volební podpory KSC v volbách do SNR v roce 1990

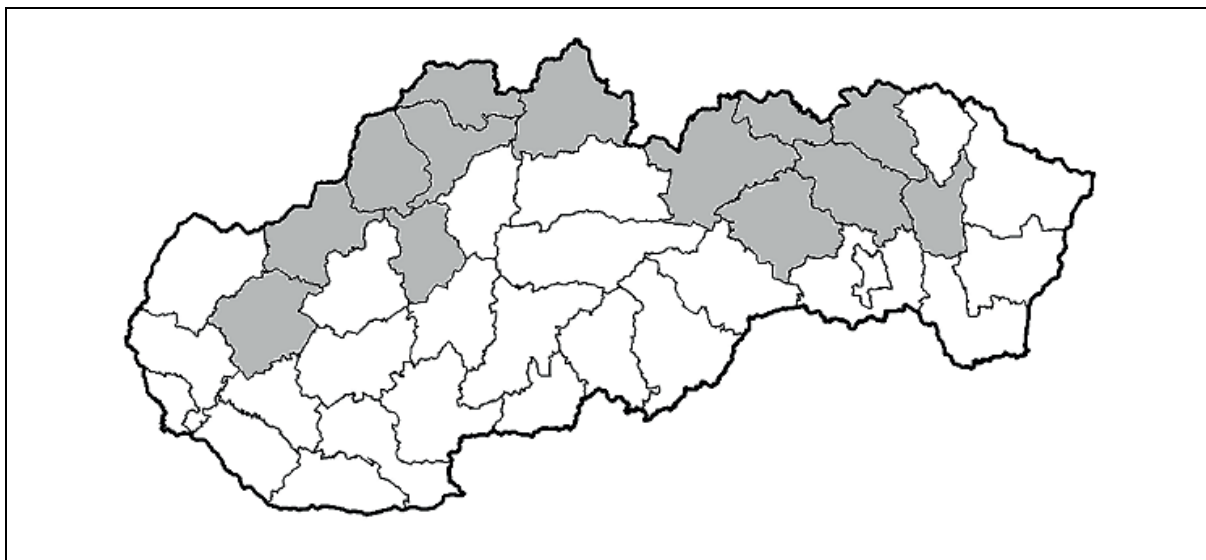

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Křesťanskodemokratické hnutí (KDH) se pokoušelo hrát roli druhého *catch-all-movement*, ale v souboji o pozici prvního antikomunistického uskupení podleho VPN (Kopeček 2007, Kopeček 2000). Jeho volební geografie ale skrývá řadu pozoruhodných faktorů. Území volební podpory se nachází zejména v severní polovině země, s ohniskem na Oravě. KDH dokonce dosáhlo v Dolném Kubíně vyššího podílu hlasů (44 %) než celkový vítěz voleb VPN ve svém nejsilnějším okrese (Košice-město – 43 %). KDH navíc VPN v šesti okresech přímo porazilo, a to ve dvou okresech na Oravě (Dolný Kubín a Čadca), ve dvou okresech na severu Slovenska (Považská Bystrica a Žilina⁹), v západoslovenském okrese Topoľčany a těsně i ve východoslovenském Humenném.

⁹ V okrese Žilina ovšem obě hnutí podlela Slovenské národní straně.

Mapa 3.9. Území volební podpory KDH ve volbách do SNR v roce 1990

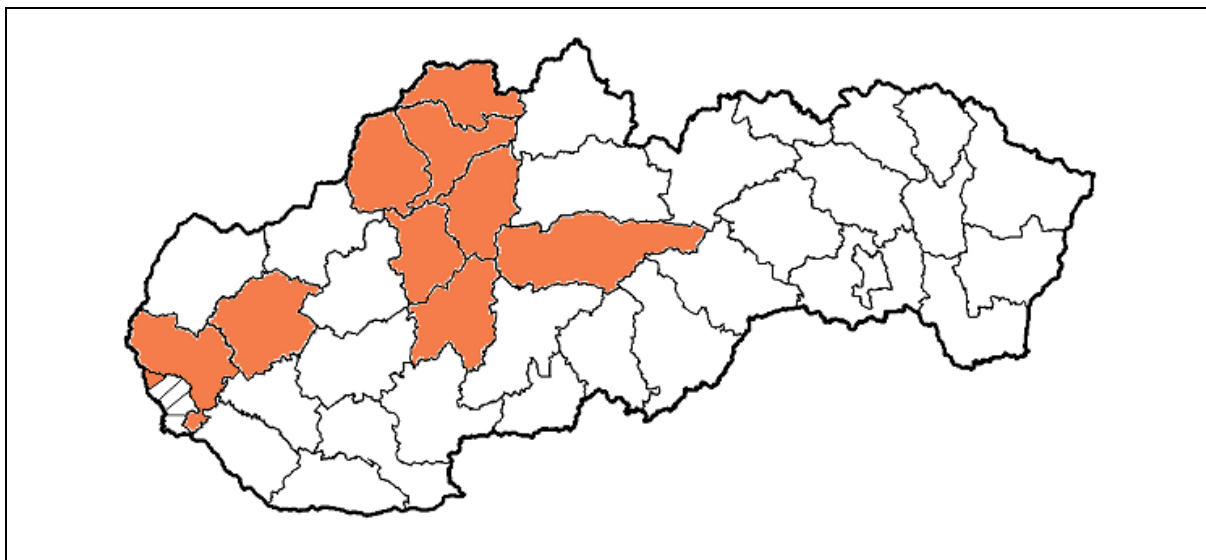

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Překvapivě vysoký výsledek si v zakladatelských volbách připsali slovenští nacionalisté (SNS), když celoslovensky překročili 13 procent hlasů (Konečný, Zetocha 2005). SNS nejvyšších zisků dosahovala v etnicky nesmíšených oblastech na severu země a v některých částech hlavního města, kde žije velmi málo příslušníků maďarské národnostní menšiny. SNS se díky tomu zařadila k typu nacionalistických stran, které se opírají o geografickou podporu v oblastech, kde menšiny, k nimž mají kritický postoj, nejsou v populaci výrazně zastoupeny.

Jejich území volební podpory se táhlo ve dvou kompaktních oblastech. První tvořily okresy na severozápadě Slovenska s centrem v okrese Žilina, kde SNS dokonce zvítězila. Druhý potom zahrnovala pátý obvod hlavního města, venkovský bratislavský okres a sousední trnavský okres.

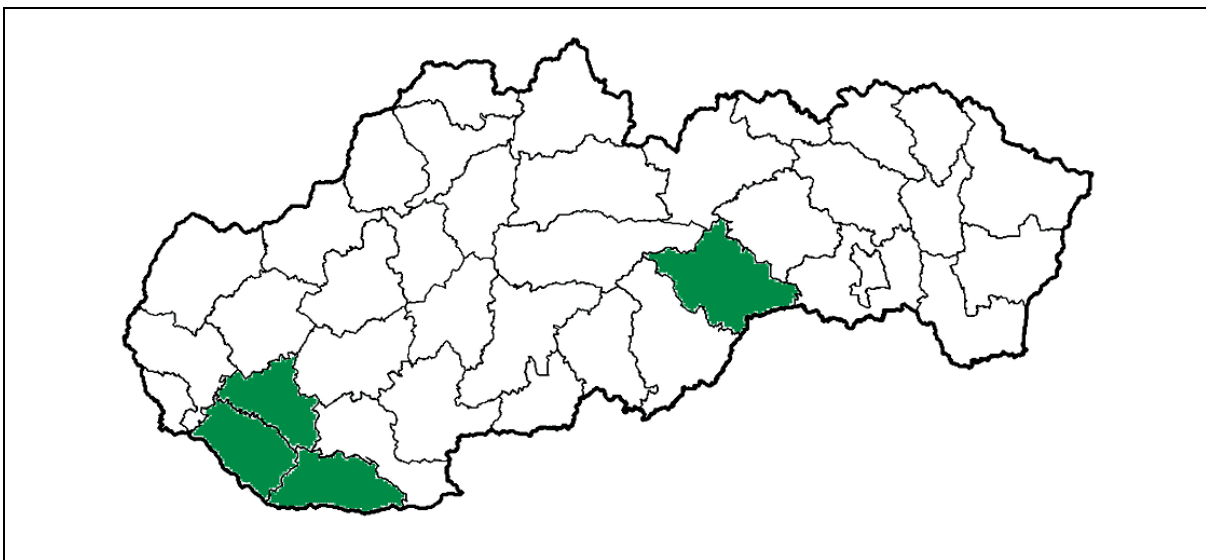
Mapa 3.10. Území volební podpory SNS ve volbách do SNR v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Volební geografie menšinového maďarského uskupení Spolužití (Spolužitie – Együttélés – E) jednoznačně kopírovala rozložení maďarské národnostní menšiny. Spolužití dokonce dokázalo v osmi jihoslovenských okresech volby vyhrát (Galanta, Nové Zámky, Veľký Krtíš, Rimavská Sobota, Trebišov, Levice, Komárno, Dunajská Streda). Ve dvou posledně jmenovaných navíc získala více než polovinu hlasů. Území volební podpory je díky koncentraci menšiny i hlasů pro menšinový subjekt velmi málo rozsáhlé a tvoří je pouze čtyři okresy. Více již najdeme okresů, v nichž Spolužití překročilo svůj celoslovenský průměr (jedenáct okresů – osm, kde strana zvítězila, a navíc Košice-venkov, Lučenec a Rožňava).

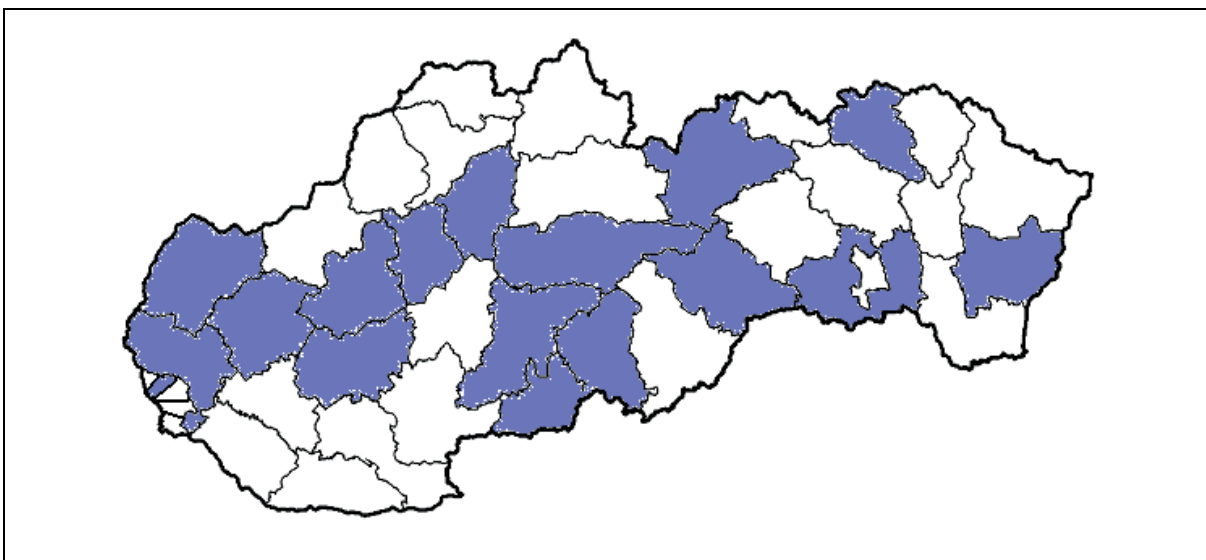
Mapa 3.11. Území volební podpory Spolužití ve volbách do SNR v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Demokratická strana (DS) navázala na svou historii (Šutaj 1999: 35) a nejlepšího zisku dosáhla symbolicky v Martině. Jinak byly zisky demokratů rozptýleny rovnoměrně po celém Slovensku.

Mapa 3.12. Území volební podpory DS ve volbách do SNR v roce 1990

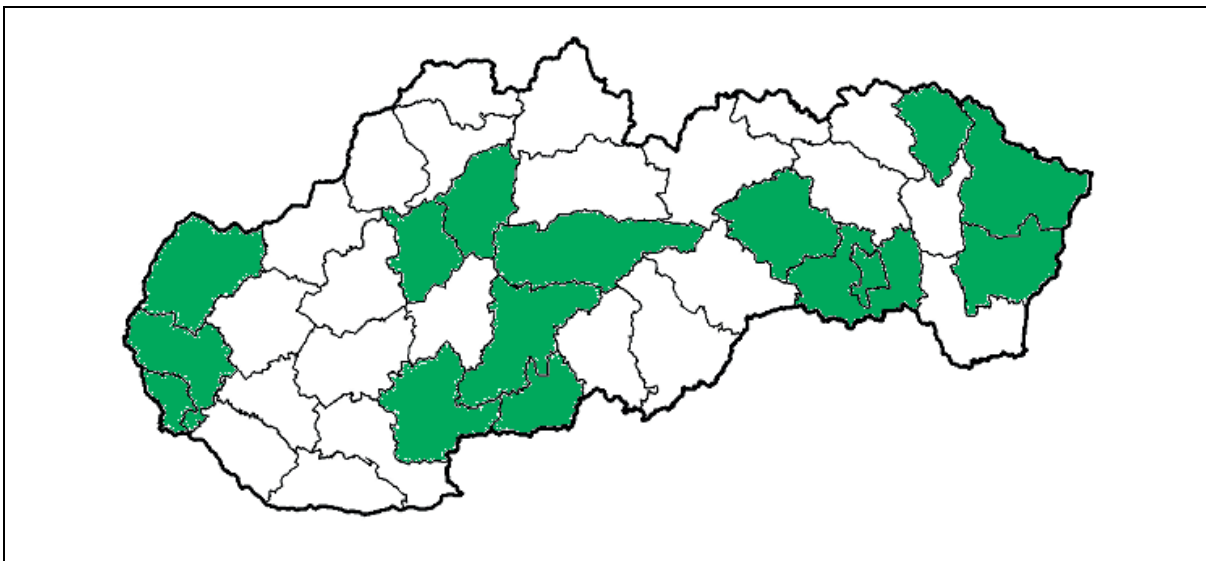

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Stejně jako demokratům umožnila i zeleným (SZ) nižší omezující klauzule než v ČR vstup do SNR. Zelení dosáhli nejlepší výsledek v okrese Košice-město, pět

procent hlasů přesáhli již jen v Senici. Jejich volební geografie se podobala VPN – podpora ve velkých městech a na východě republiky.

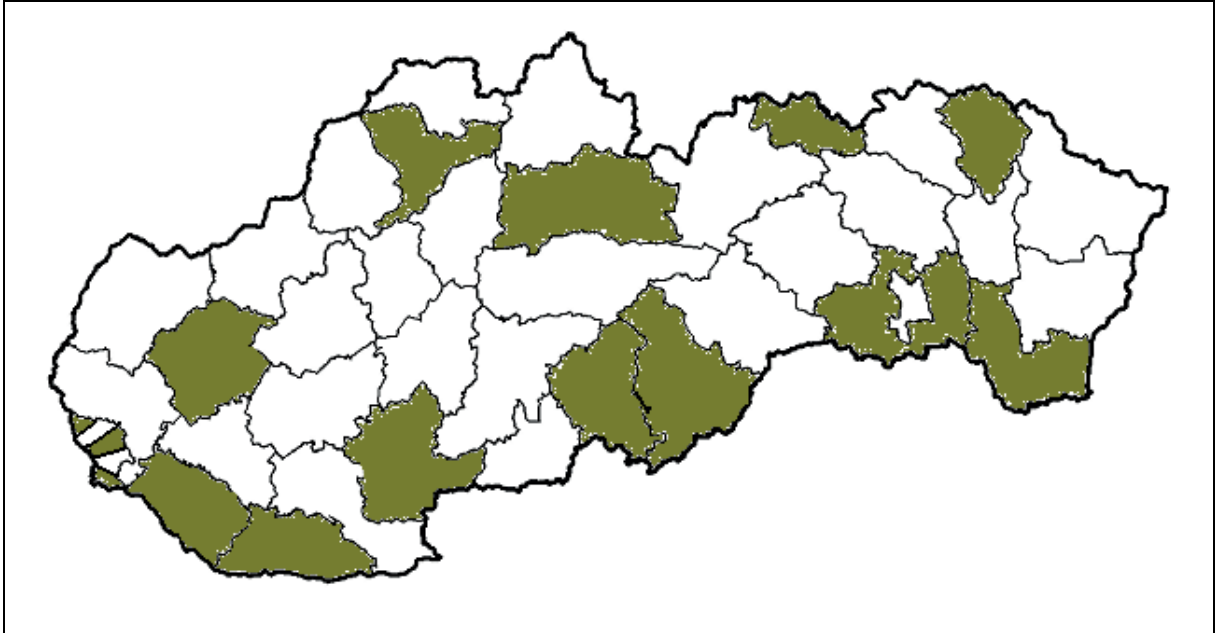
Mapa 3.13. Území volební podpory SZ ve volbách do SNR v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Poslední stranou, která překročila námi sledovanou hranici dvou procent, ačkoli nezískala zastoupení v SNR, se stalo Spojenectví zemědělců a venkova (SPV). Jeho volební geografie byla souhrnem protikladů. Jako zárodek agrárního uskupení překvapivě nejvíce bodovalo v jednom z bratislavských městských obvodů. Do jeho území volební podpory se řadily zejména okresy z etnicky maďarského jihu země, které doplňovaly čistě slovenské okresy ze samého severu Slovenska.

Mapa 3.14. Území volební podpory SPV ve volbách do SNR v roce 1990

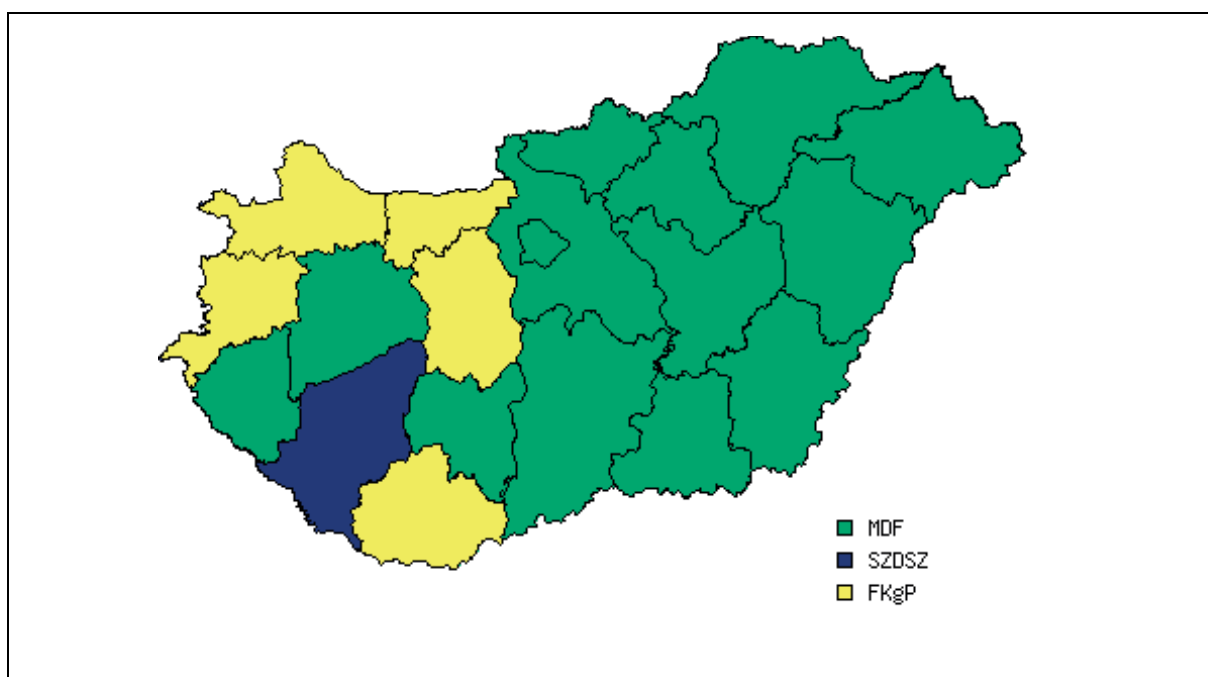
Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.statistics.sk

Zakladatelské volby na Slovensku odkryly několik štěpicích linií. Pozorovat je možné rozdíly mezi národnostně maďarským jihem a zbytkem státu, silnou podporu nacionalistů na severozápadě, podporu levice i sekulárního *catch-all-movement* na východě a klerikálního hnutí na severu státu.

3.3. Maďarsko

Maďarské zakladatelské volby v roce 1990 se od stejných voleb v zemích střední Evropy odlišovaly zejména tím, že v nich již vystupovaly vyprofilované politické strany (Sokol 2000). Maďarskému demokratickému fóru, které se původně profilovalo jako *catch-all-movement*, rychle vznikli konkurenti v podobě dalších opozičních stran. Zakladatelské volby v Maďarsku proto neměly charakter referenda o starém a novém režimu, ale spíše závodu opozičních stran, která zaujme pozici vítěze. V tomto klání se nejvíce prosadilo Maďarské demokratické fórum (MDF). Z dvaceti žup MDF triumfovalo ve čtrnácti, a to včetně hlavního města Budapešti. Druhý v pořadí – Svaz svobodných demokratů (SzDSz) – vyhrál v pěti župách. Čtyři župy, kde SzDSz předstihl MDF, tvoří kompaktní území na severozápadě země. Oddělena je od nich jihomaďarská župa Baranya s centrem ve městě Pécs. Obě oblasti, kde celostátní vítěz nedokázal získat pozici župního vítěze, ovšem spojuje jediná župa, kde voliči přidělili nejvíce hlasů Nezávislé malorolnické straně FKgP – Somogy.

Mapa 3.15. Nejsilnější strany na úrovni žup ve volbách v roce 1990 (poměrná část volby)

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.vokscentrum.hu

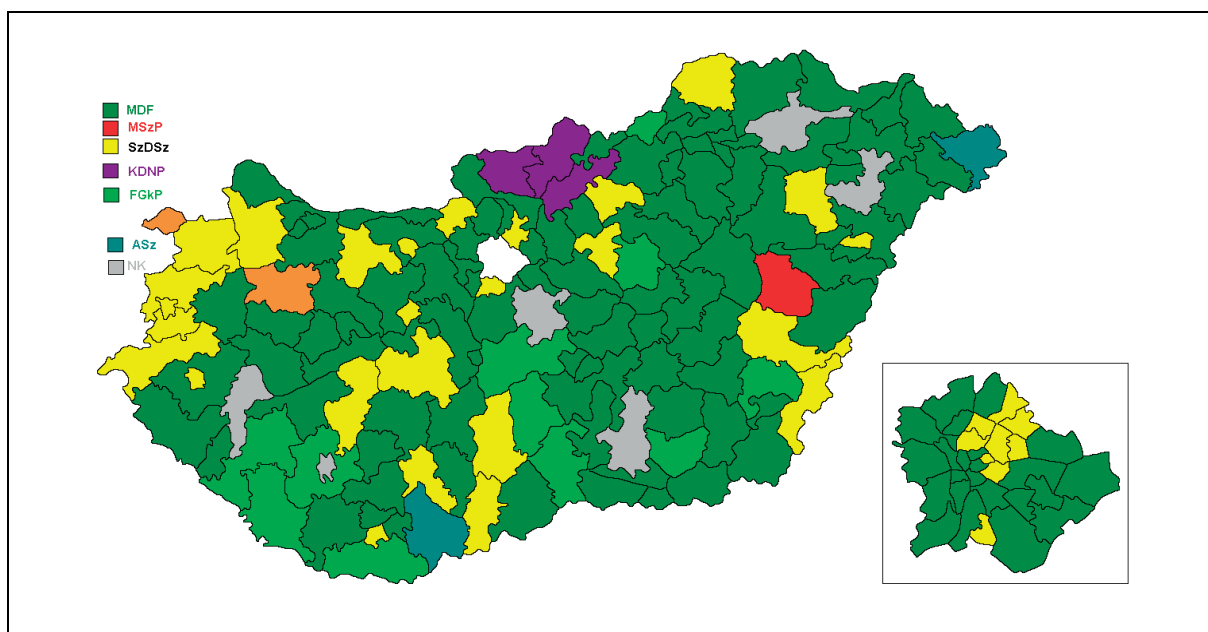
Na úrovni jednomandátových obvodů byla situace ještě rozmanitější. Skutečnou baštou MDF se stalo město Szeged, kde kandidáti fóra ve dvou obvodech získali

nadpoloviční většinu již v prvním kole. MDF získalo silnou pozici i ve druhém kole, když zvítězilo v dalších 115 obvodech téměř rovnoměrně rozesetých po celé zemi a v 17 župách vyhrálo většinu obvodů.

Svobodní demokraté se prosazovali zejména severozápadě země, když MDF předstihli v počtu získaných obvodů v župách Komárno-Ostřihom (maďarsky Komárom-Esztergom) a Vas.

V severomaďarské župě Nógrád získala čtyři z pěti obvodů katolická Křesťansko-demokratická lidová strana (KDNP). Ve venkovských obvodech jedenáctkrát uspěli maloroľníci (Nezávislá maloroľnická strana – FKgP). Liberální Svaz mladých demokratů (FiDeSz) zvítězil v jediném obvodu, a to v západomaďarské Soproni, což potvrdilo silnou pozici liberálních stran v severozápadním Maďarsku. Naopak jediný vítězný obvod postkomunistických socialistů se nacházel na východě země nedaleko města Debrecen (obvod Püspökladány).

Mapa 3.16. Nejsilnější strany v jednomandátových obvodech ve volbách v roce 1990

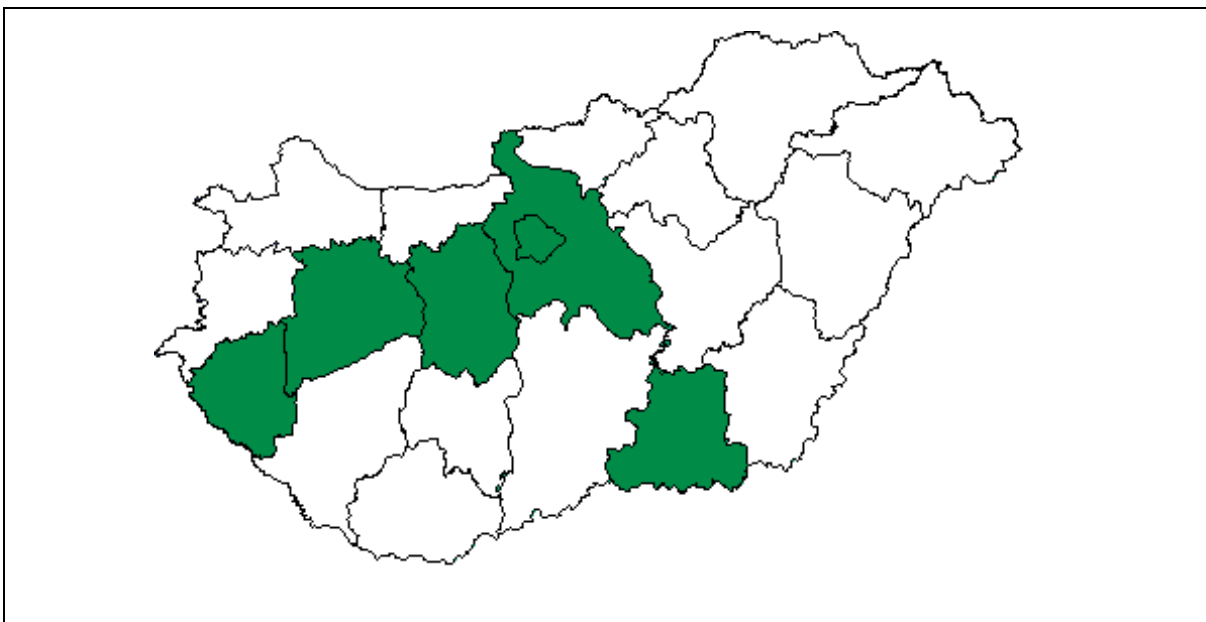

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Zaměříme se ještě na území volební podpory stran podle výsledků v poměrné části voleb.

Vítěz voleb – MDF – získal nejvyšší podíl hlasů v župách, v nichž se nacházejí dvě největší maďarská města, přičemž v župě Csongrád (se sídlem v Szegedu) byl jeho zisk ještě vyšší než v Budapešti.

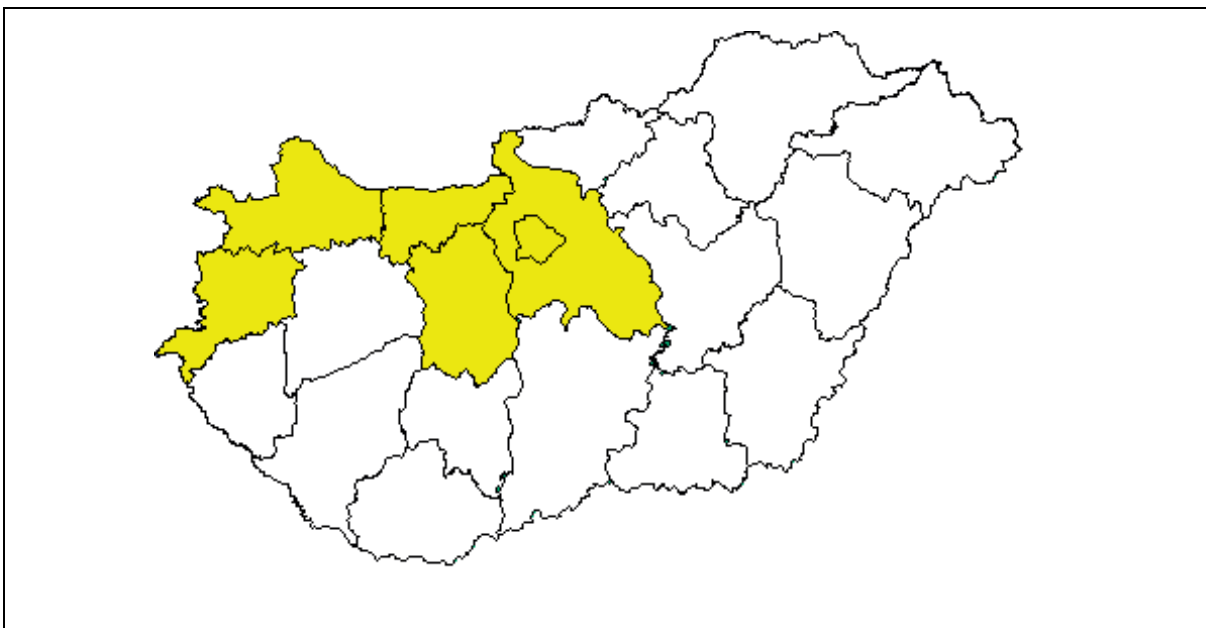
Mapa 3.17. Území volební podpory MDF v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Svobodní demokraté a jejich území volební podpory se vyznačovalo jádrem na severozápadě Maďarska a nejvyšším podílem hlasů v župě Vas na hranicích s Rakouskem (centrum Szombathely).

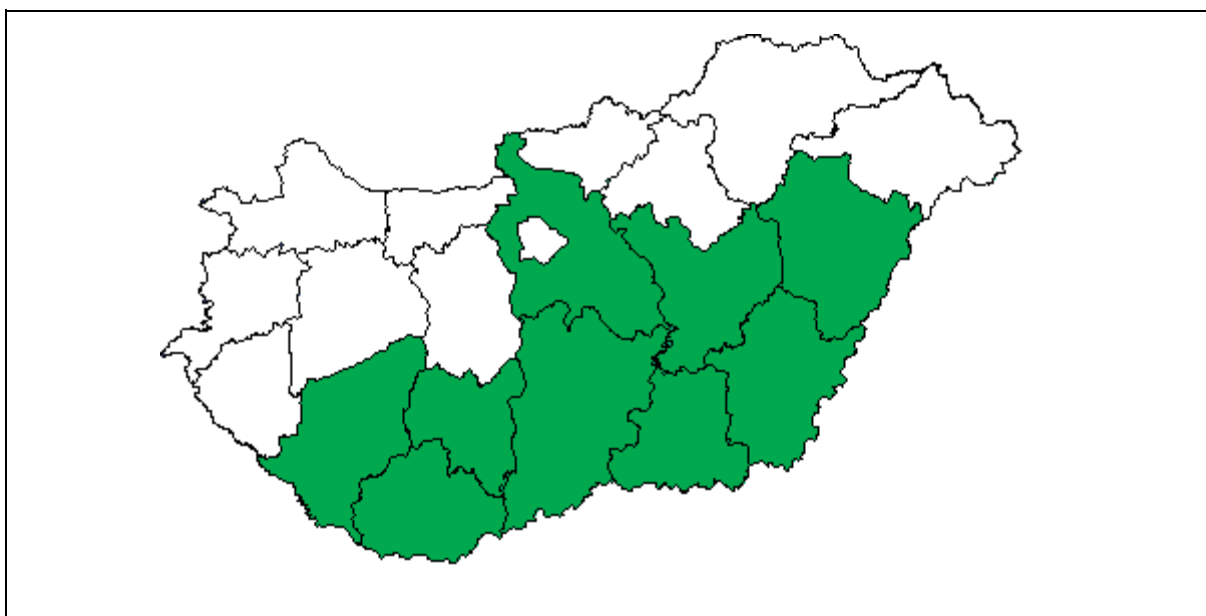
Mapa 3.18. Území volební podpory SzDSz v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Třetí ve volbách skončili maloročníci (FKgP), kteří své voliče rekrutovali zejména z jihu a jihovýchodu Maďarska, kam se do oblasti nížiny koncentruje jádro maďarského zemědělství. Jejich území volební podpory sice zasahovalo až k hlavnímu městu, ale samotnou maďarskou metropoli – u agrární strany logicky – nezahrnovalo.

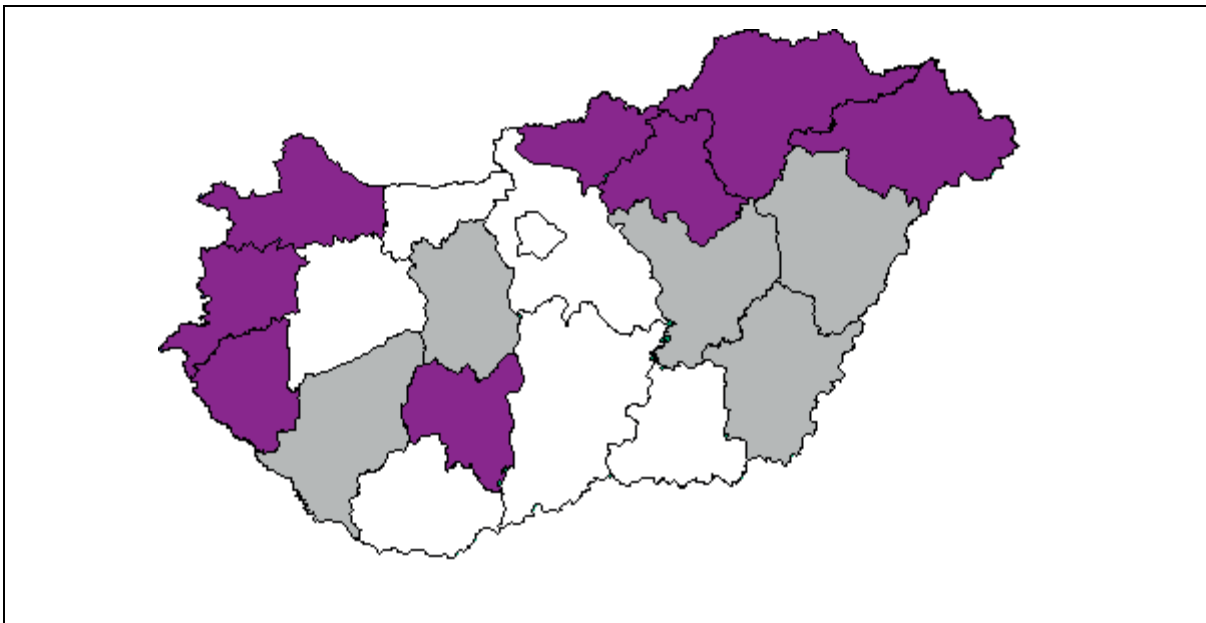
Mapa 3.19. Území volební podpory FKgP v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Křesťanští demokraté (KDNP) vyšli ze zakladatelských voleb jednoznačně jako strana maďarského severu. Její voliči se ovšem také rekrutovali z žup při hranici s Rakouskem Severozápadní ohnisko podpory křesťanských demokratů kopírovalo oblasti s nejvyšším procentním zastoupením maďarských katolíků. KDNP ovšem v pěti župách kandidátku vůbec nepostavila (ty jsou v mapě označeny šedou barvou).

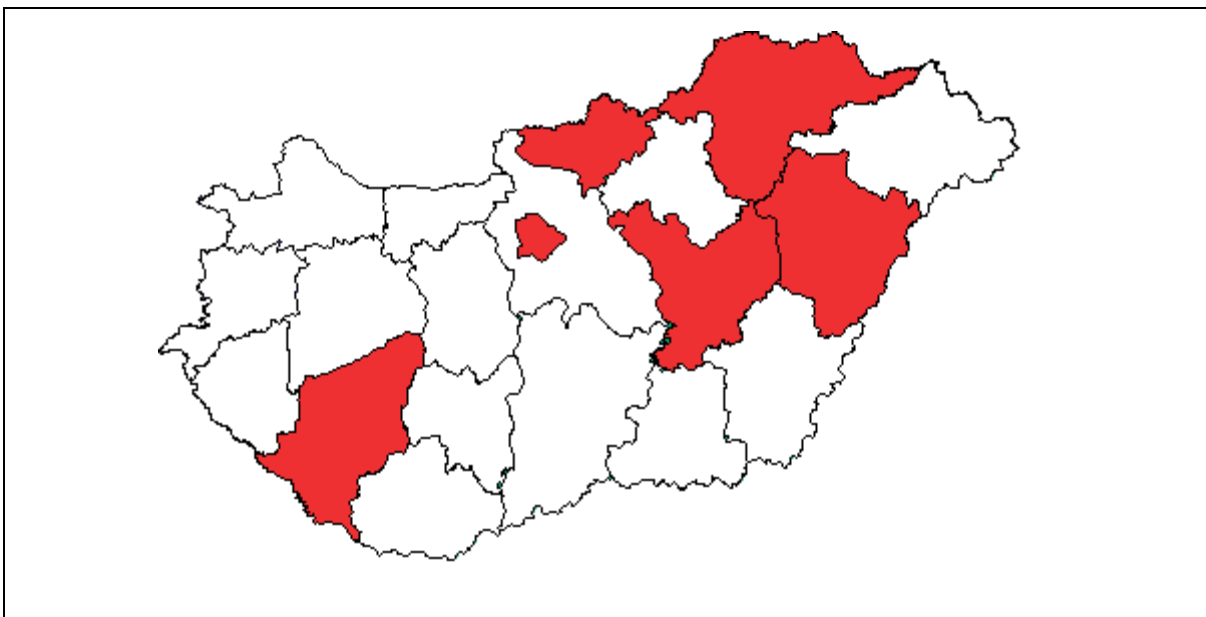
Mapa 3.20. Území volební podpory KDNP v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Území volební podpory postkomunistické MSzP nalezneme zejména hospodářsky slabším východě země. Nedílnou součástí území s vysokou podporou postkomunistů ovšem tvořila také Budapešť.

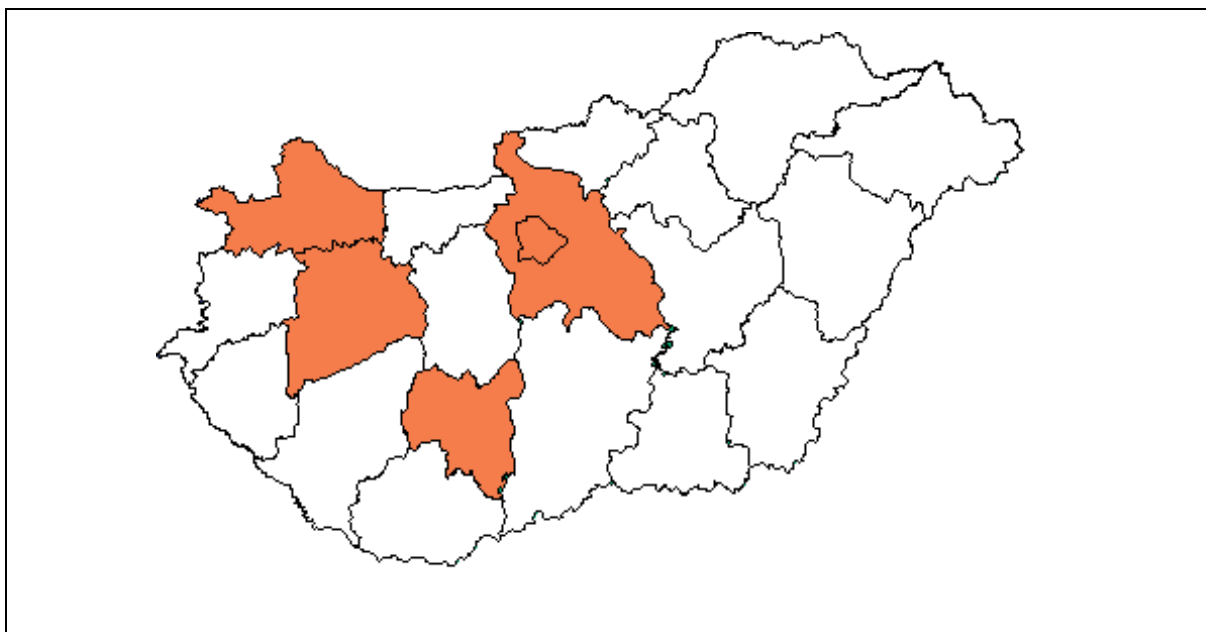
Mapa 3.21. Území volební podpory MSzP v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Mladí demokraté z FiDeSz dosáhli nejlepší výsledky v hlavním městě, jeho okolí a na severozápadě, což kopíruje i jejich území volební podpory.

Mapa 3.22. Území volební podpory FiDeSz v parlamentních volbách v roce 1990

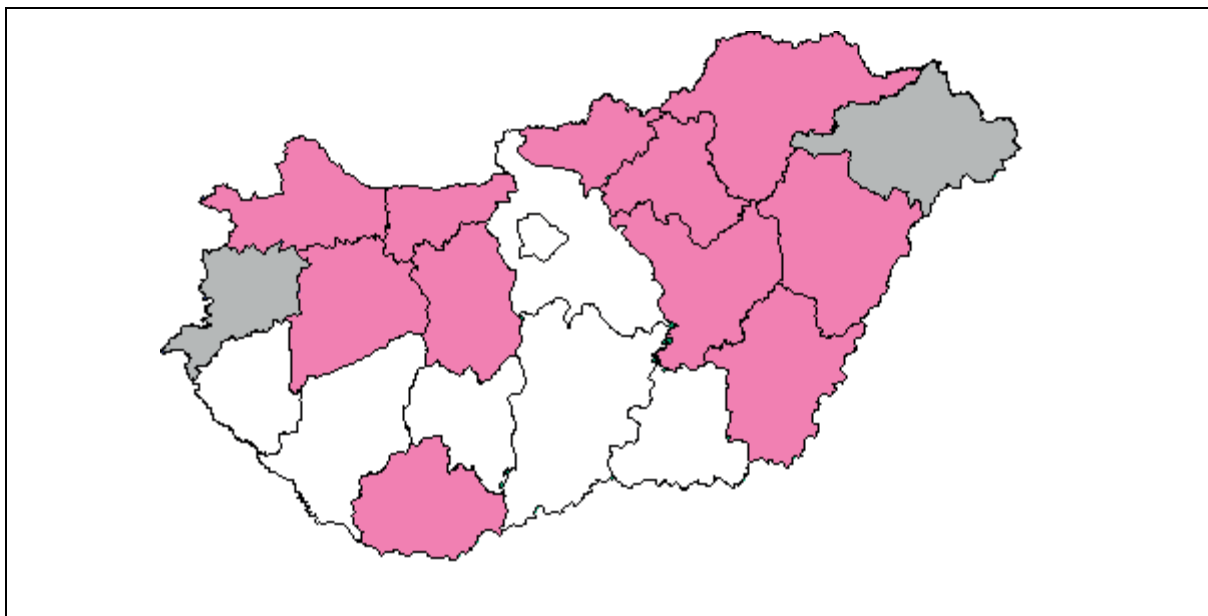

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Pro úplnost dodejme ještě mapy území volební podpory pro další tři subjekty, které překročily hranici dvou procent hlasů, ale zároveň se z této složky volebního systému nekvalifikovaly do maďarského parlamentu. Jednalo se o obnovenou historickou Maďarskou sociálnědemokratickou stranu (MSzDP), nereformovanou část bývalé komunistické strany Maďarskou socialistickou dělnickou stranu (MSzMp) a rolnické uskupení Agrární svaz (ASz)¹⁰. Žádná z těchto stran ale nepostavila kandidátku ve všech župách (župy bez kandidátní listiny dané strany jsou vždy označeny šedě).

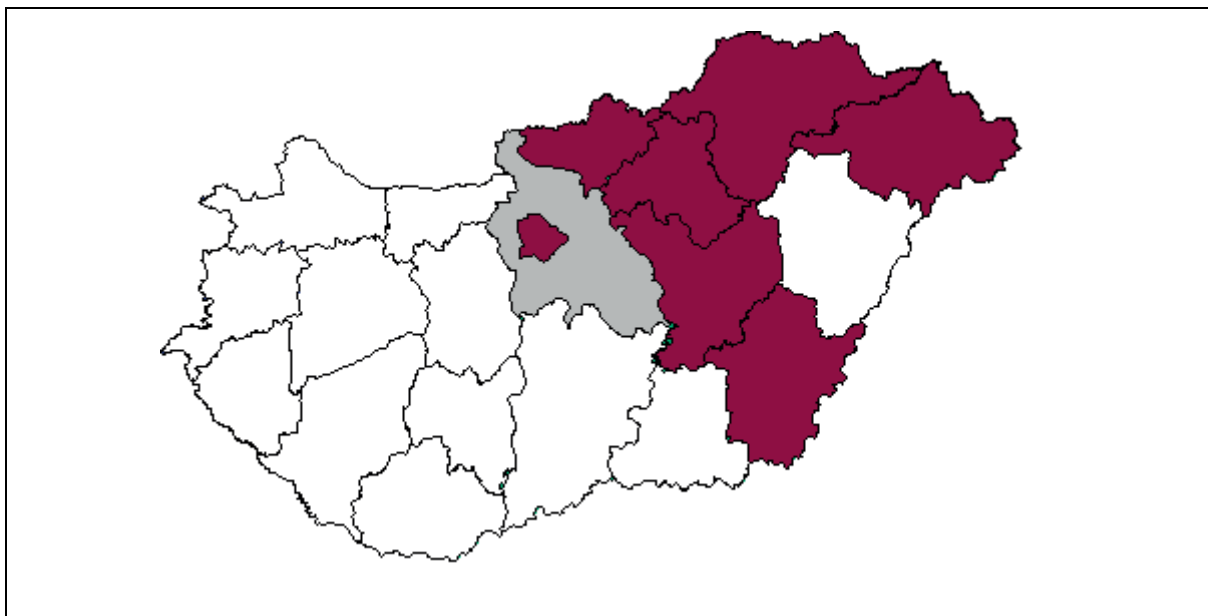
¹⁰ ASz jako jediná z této trojice získala zastoupení v parlamentu alespoň díky většinové složce volebního systému.

Mapa 3.23. Území volební podpory MSZDP v parlamentních volbách v roce 1990

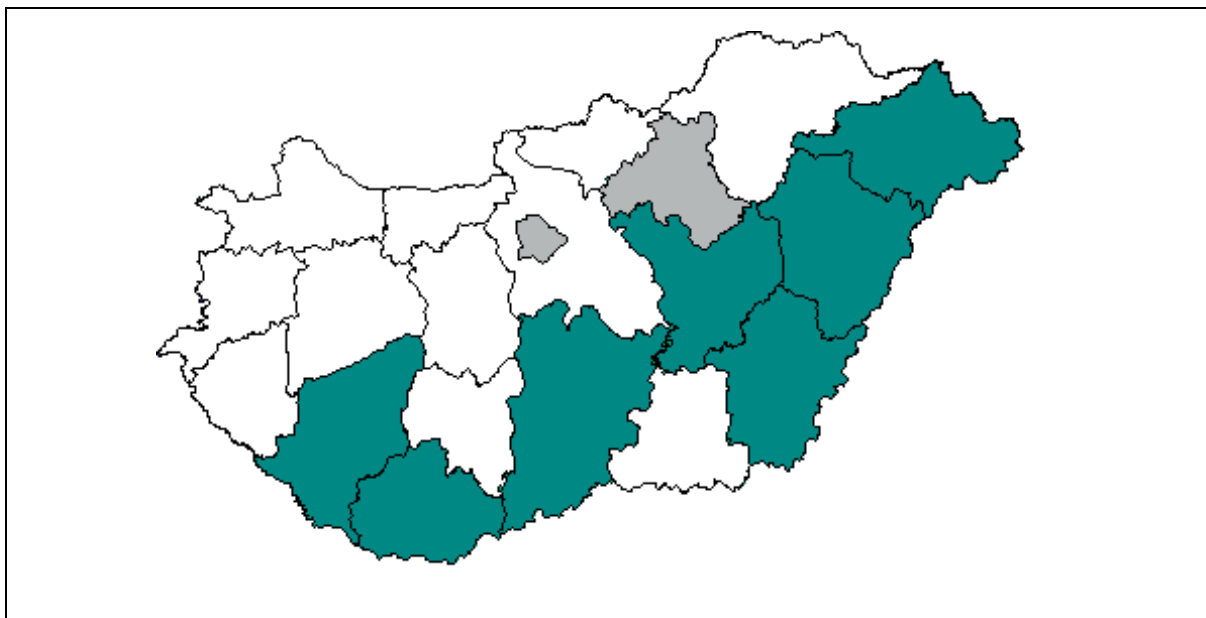
Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Mapa 3.24. Území volební podpory MSzMP v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Mapa 3.25. Území volební podpory ASz v parlamentních volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetové adrese www.valasztasz.hu

Ve stručnosti platí: dělničtí socialisté do značné míry kopírovali volební geografii reformovaných socialistů z MSzP, sociální demokraté spojovali levicový charakter (území na východě země) s příslušností k stranám „nového režimu“ (severozápad země) a konečně agráři podobně jako maloročníci těžili hlasy zejména z jihu a jihovýchodu, kde je základna maďarského zemědělství.

Vzhledem k faktické absenci *catch-all-movement* vypíchněme pouze volební geografii nástupnického subjektu komunistické strany, kterým byli socialisté. Ti se ve srovnání s jinými postkomunistickými státy již v zakladatelských volbách etablovali kromě hospodářsky slabších regionů také v hlavním městě.

3.4. Polsko

3.4.1. Volby do Senátu v roce 1989

Volby do Senátu v roce 1989 jako součást tzv. kontraktových parlamentních voleb tvořily specifický typ postkomunistických voleb, jejichž výjimečnost již byla výše osvětlena. Z uvedených důvodů budou v polském případě zkoumány právě volby do horní komory v roce 1989 i volby do Sejmu (dolní komory) o dva roky později.

Polská nekomunistická opozice se u tzv. kulatého stolu dohodla s vládoucí Polskou sjednocenou dělnickou stranou (*Polska Zjednoczona Partia Robotnicza* – PZPR) na uspořádání polosvobodných voleb. Zatímco do dolní komory – Sejmu – bylo předem určeno, kolik mandátů která politická strana či hnutí získá, do obnovené horní komory Senátu bylo možné volit svobodně. Tato charakteristika jim také dala jejich polský název – *wybory kontraktowe* (kontraktové volby). Polské volby z června 1989 z právě uvedeného důvodu nenaplnují charakteristiku zakladatelských voleb. Přesto uděláme výjimku a budeme se jim v této kapitole věnovat. Důvodem je fakt, že tyto volby ve své senátní části položily základy volební geografie postkomunistického Polska.

Žádnému vládnímu uskupení (ani PZPR, ani jejím satelitům) se nepodařilo získat ve stočlenném Senátu jediného člena. Občanský výbor získal 99 mandátů. Jediný mandát, který neobsadil občanský výbor, připadl nezávislému kandidátovi Henryku Stoklasovi ve volebním obvodu Piła (Małkiewicz: 76).

Vojvodství Piła se z hlediska geografického, historického i sociálního vyznačovalo mnoha charakteristikami, které dávaly nesolidaritnímu kandidátovi dobré předpoklady uspět.

Vojvodství v podobě, v jaké existovalo v letech 1975 až 1998, bylo umělým útvarem, který v sobě zahrnoval malou část Velkopolska, velmi málo obydlenu a minimálně rozvinutou část Pomoří, kterou po roce 1948 osídlili zejména novoosadníci spojení s Polskou lidovou armádou, a tzv. *marchiu graniczną* (*Grenzmark Posen-Westpreußen*, Hraniční Marka Poznaň – Západní Prusko). Posledně jmenované území před druhou světovou válkou patřilo k Německu, i když v něm žila část pol-

ských autochtonů.¹¹ Wojvodství patřilo na sklonku 80. let 20. století mezi části země s velmi vysokým počtem příslušníků armády. Negativní vliv na obyvatelstvo měla i silná tranzitní automobilová přeprava do Německa. Wojvodství Piła se i z uvedených důvodů vyznačovalo silnou pozicí komunistické strany, které se zde příliš nedotkly reformní snahy.

To vše posílilo vyhlídky nezávislého kandidáta, kterým zde byl místní podnikatel Henryk Stokłasa. Ten se v druhém kole voleb umístil na druhém místě a předstihl jednoho z kandidátů OKP. Z wojvodství proto do Senátu vstoupil jeden senátor za Občanský poslanecký klub (OKP) a jeden nezávislý. Výsledek nebyl ovlivněn pouze osobností Stokłasy, protože ani ve volbách do Sejmu zde OKP příliš neuspěla. Její kandidáti tady získali celostátně nejhorší výsledky a naopak vládní kandidátka zde obdržela nadpoloviční většinu hlasů.

Výsledku ve wojvodství Piła jsme se nevěnovali pouze proto, abychom vysvětlili určitou lokální specialitu, ale protože se jedná o předzvěst dalšího vývoje volební geografie v regionu severozápadního Polska.

Průměrný zisk neúspěšnějšího kandidáta OKP v každém z wojvodství v senátních volbách činil 66,64 % hlasů. Použitím již výše popsané metody, používající průměrnou odchylku, jsme jednotlivá wojvodství rozdělili do sedmi skupin. Pohled na mapu 3.26. ukazuje, že tato metoda ukázala rozdělení wojvodství do poměrně kompaktních celků. Na mapě vyniká zejména oblast tmavomodrých wojvodství na jihovýchodě Polska. Toto kompaktní území tvoří wojvodství, v nichž OKP získal největší podíly hlasů. Územně se rozkládá v území na východ od Krakova, který také zahrnuje, kolem slovenské hranice až po wojvodství na hranici s Ukrajinou. Jedinou enklávu tohoto území s nejlepšími výsledky tvoří wojvodství Vratislav (polsky Wrocław), v němž se nalézají čtvrté největší město Polska. Do druhé skupiny wojvodství (zisk OKP mezi 71,6 % a 74,9 % hlasů) se zařadila jednak wojvodství s velkými městy (Varšava, Gdaňsk¹²), jednak wojvodství na sever od haličského jádra.

Přeskočme skupiny wojvodství, kde OKP dosáhla průměrných výsledků, a podívejme se na druhý konec škály – na oblasti, kde OKP dopadla z pohledu volebních výsledků nejhůře. Spojením dvou skupin s nejslabšími výsledky OKP (méně

¹¹ Původní obyvatelstvo tohoto regionu se nikdy nesžilo s novými osadníky a vždy se cítilo v Polsku diskriminované, což vedlo i k vlnám exodu do Německa (Małkiewicz: 76).

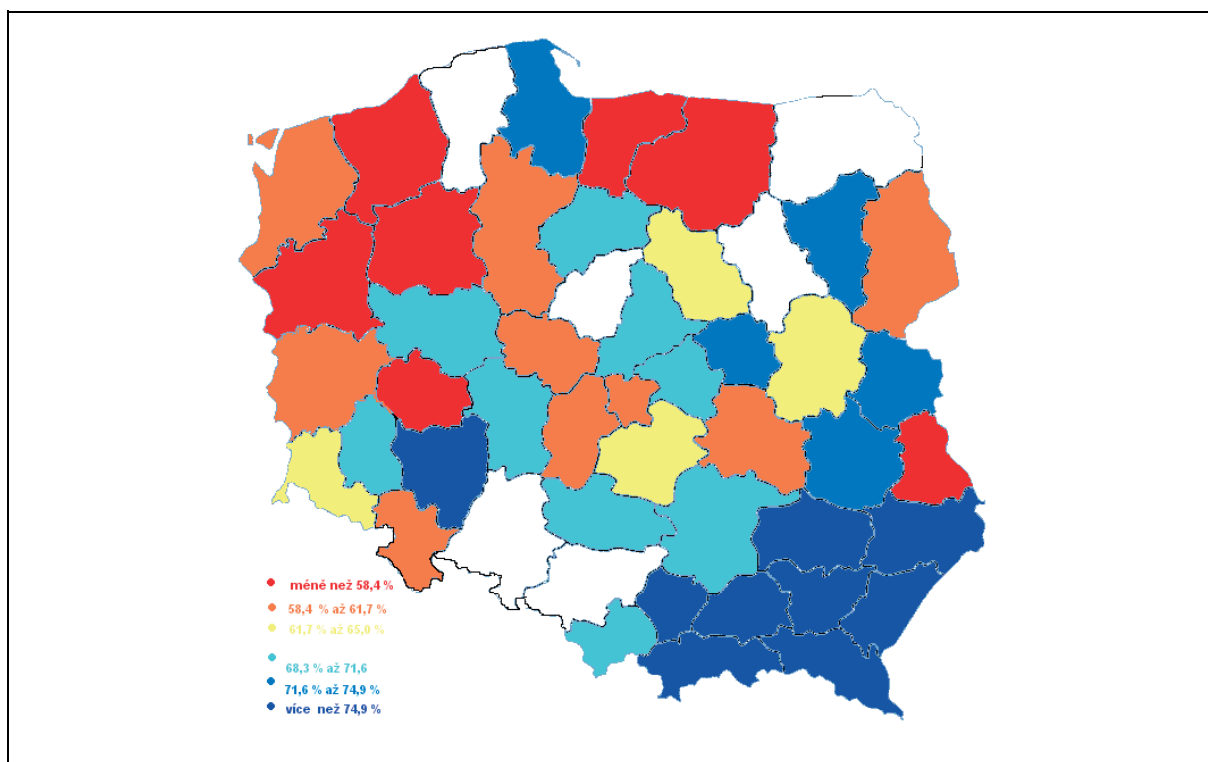
¹² Pro výsledek OKP je typické, že výsledek ve wojvodství Gdaňsk byl vyšší než ve Varšavě, i když nepříliš výrazně v poměru 73,4 % ku 72,9 %).

než 61,7 %) nám vznikne rovněž kompaktní území, které charakterizuje relativní neúspěch kandidátů OKP. Toto území tvoří vojvodství při hranici s NDR (Zielona Góra až Štětín na pobřeží Baltského moře), vojvodství v bývalém německém Východním Prusku (Olsztyn a Elbląg) a pás vojvodství spojujících Lodž (polsky Łódź) a Bydgoszcz.

Již kontraktové volby v roce 1989 ve svých výsledcích ukázaly první zárodky budoucího volebněgeografického dělení Polska. V těchto volbách se sice jednalo jen o porovnání podílů hlasů pro OKP, který zvítězil ve všech vojvodstvích, ale i tak naše zkoumání ukázalo existenci dvou vyhraněných oblastí. Na jedné straně stojí oblast s nejvyšším počtem hlasů pro OKP, která se nachází na východ od Krakova a v jihovýchodním cípu země, opačnou charakteristiku má severozápadní část (s výjimkou Gdaňska), kde byla podpora OKP řádově nižší.

Co se týče volební účasti, tato proměnná nevykazovala výraznou korelaci s podporou OKP (+0,2).

Mapa 3.26. Nejlepší výsledky kandidátů OKP v rámci vojvodství při volbách do Senátu

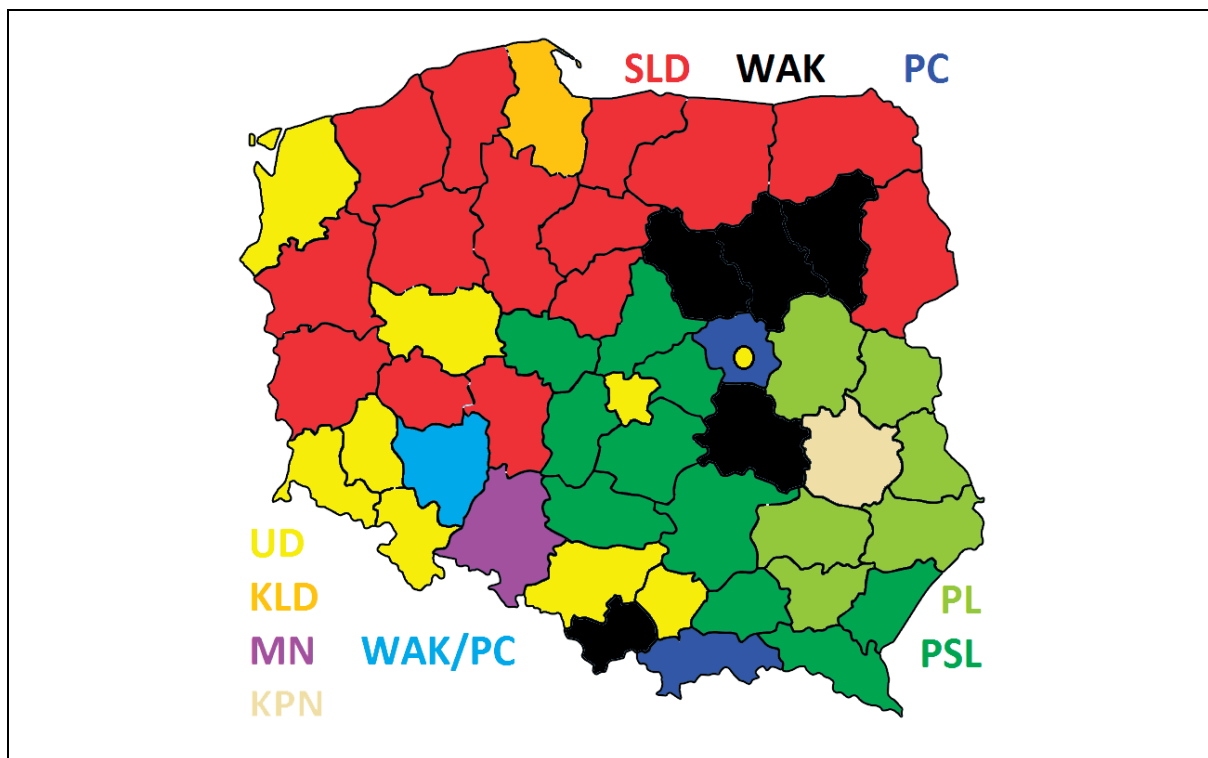
Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.electoralgeography.com

3.4.2. Volby do Sejmu v roce 1991

Kontraktové volby v Polsku, jak již bylo uvedeno, nesplňovaly všechny charakteristiky zakladatelských voleb. Proto věnujme pozornost i druhým volbám v pořadí, které proběhly v Polsku po změně režimu, a to s vědomím, že se nejednalo o volby zakladatelské, ale o první volby organizované na stranickém základě.

Spojenectví demokratické levice (SLD), přestože skončilo ve volbách až jako druhé, zvítězilo v těchto volbách v patnácti vojvodstvích. Ta tvořila kompaktní území, které se táhlo od Białystoku na běloruské hranici, dále kolem celého baltského pobřeží s výjimkou Gdaňska a Štětína, a patřila k němu ještě vojvodství táhnoucí se podél hranice s Německem (Gorzów a Zielona Góra), ale také vnitrozemská vojvodství Piła, Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Leszno a Kalisz. Výsledek SLD lze shrnout tvrzením, že tato koalice ovládla zejména periferní oblasti na severozápadě Polska a přiléhající vojvodství v severní části země.

Mapa 3.27. Nejsilnější volební strana úrovní vojvodství při volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Rovněž druhá strana s rodokmenem z PLR – rolnická Polská lidová strana (PSL) – dosáhla vysokého počtu vítězných vojvodství. V případě polských lidovců se jedna-

lo o deset vojvodství. I ta tvořila kompaktní území, které se ale nacházelo na úplně druhém konci země než území dominované SLD. Lidovecké území tvořila vojvodství táhnoucí se po pomyslné úhlopříčce polského státu od jihovýchodního cípu rohu ve vojvodstvích Przemysl a Krosno po vojvodství Konin a Plock v centru Polska. Na území polských lidovců plynule navazuje bašta jiné agrární strany – postsolidaritní Lidové dohody (PL), která dokázala vyhrát ve vojvodstvích při hranici s Ukrajinou (Siedlce, Biala Podlaska, Chełm, Zamość, Tarnobrzeg a Rzeszów).

Demokratická unie (UD), vítěz voleb, byla v polských volbách v roce 1991 jednoznačně stranou měst, což jí vyneslo vítězství ve vojvodstvích, na jejichž území se nacházejí velká města. Unionisté vyhráli ve vojvodství Varšava-město, v Krakově, Poznani, Lodži, Katovicích a Štětíně. Kromě těchto městských vojvodství ovšem získali také „vítězné“ území v jihozápadnímu rohu Polska (vojvodství Jelenia Góra, Legnica a Walbrzych). Vítězství unionistům uniklo z „městských“ vojvodství pouze ve Vratislavi, kde ji předstihla „blokovaná“¹³ listina Dohody středu, Volební akce katolíků a odborového svazu Solidarita, a v Gdaňsku. Posledně jmenované vojvodství získal jako jedině Liberálně demokratický kongres (KLD), čímž strana vyhrála ve své kolébce¹⁴.

Konzervativně-katolická Volební akce katolíků (WAK) se stala nejsilnější silou v pěti vojvodstvích. Tři z nich se nacházejí na sever od Varšavy a tvoří kompaktní území (Łomża, Ostrołęka a Ciechanów), pod Varšavou pak osamoceně leží vojvodství Radom a v českém příhraničí (proti českému Těšínsku) také osamoceně Bielsko-Biala.

Pravicová Dohoda středu (PC) kromě již zmíněné Vratislavi, kde zvítězila v rámci blokované kandidátky, samostatně dominovala v okolí Varšavy (vojvodství „Varšava-venkov“) a ve vojvodství Nowy Sacz na hranicích se Slovenskem (proti slovenské Oravě).

Jen jedině vítězství si připsala Konfederace nezávislého Polska (KPN), stalo se jím vojvodství Lublin.

Ve vojvodství Opole se vítězem stala kandidátka Německá menšina (MN), která reprezentovala tamní početnou etnickou minoritu a kandidovala pouze v tomto vojvodství.

¹³ Tehdejší volební zákon umožňoval spojení stran v některých obvodech – „zblokovanou“ kandidátní listinu (Gebethner 1993).

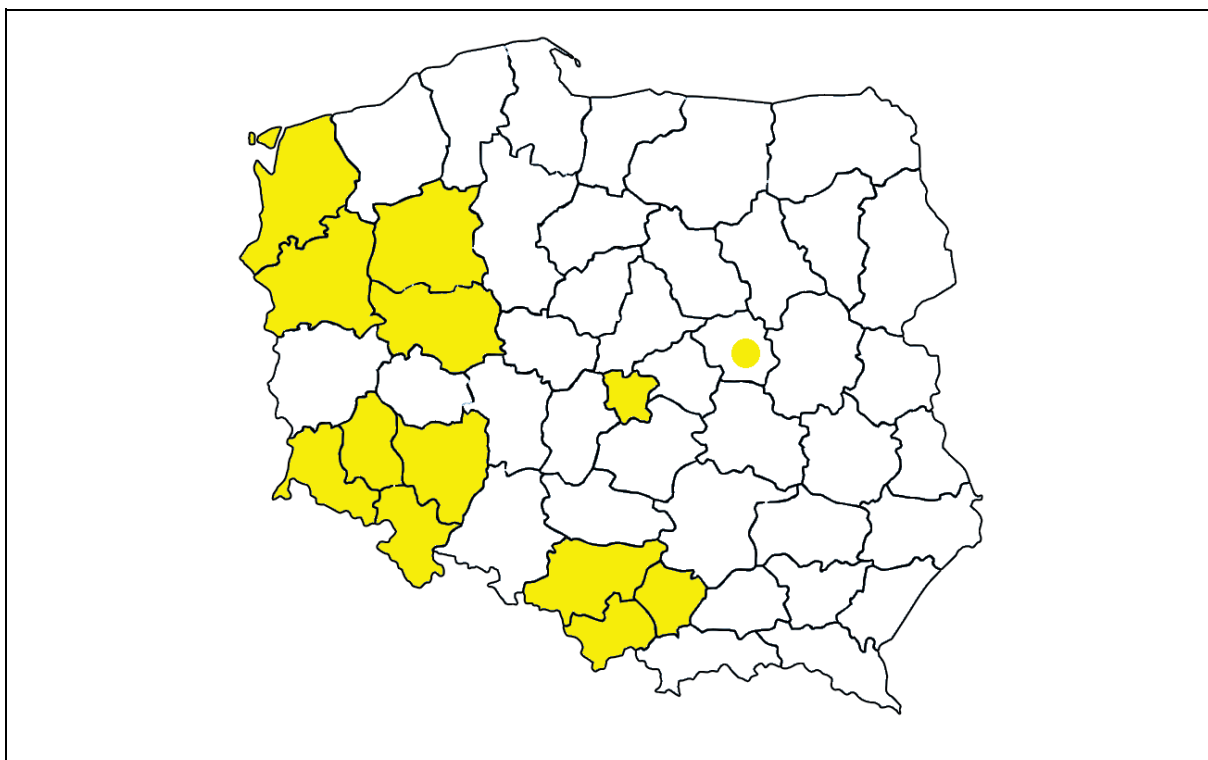
¹⁴ KLD byl založen skupinou gdaňských liberálů.

Shrneme-li právě popsané, vyjdou nám následující závěry: severozápad patřil postkomunistickému SLD, velká města a západ země liberální Demokratické unii, jihovýchod agrárním a katolickým stranám.

Vzhledem k významu a velikosti Polska a také z důvodu velké fragmentace stranického systému, který obsahuje celou řadu originálních politických stran, věnujme ale také prostor podrobnějšímu zkoumání geografické rozrůzněnosti jednotlivých politických stran.

Demokratická unie, jak již bylo uvedeno, uspěla hlavně v urbanizovaných oblastech. Pět jejích nejúspěšnějších vojvodství zahrnuje ta s největšími polskými městy. Rekordní zisk znamenal pro demokratické unionisty výsledek v Krakově (21,06 %) a Vratislavi (20,77). Z velkých měst zaznamenala podprůměrný výsledek UD jen v Gdaňsku, kde ji předstihly jiné postsolidaritní formace. Kromě městských vojvodství můžeme při pohledu na mapu obou zkoumaných proměnných Demokratickou unii bez váhání označit jako stranu polského západu a pohraničí s Českou republikou.

Mapa 3.28. UD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

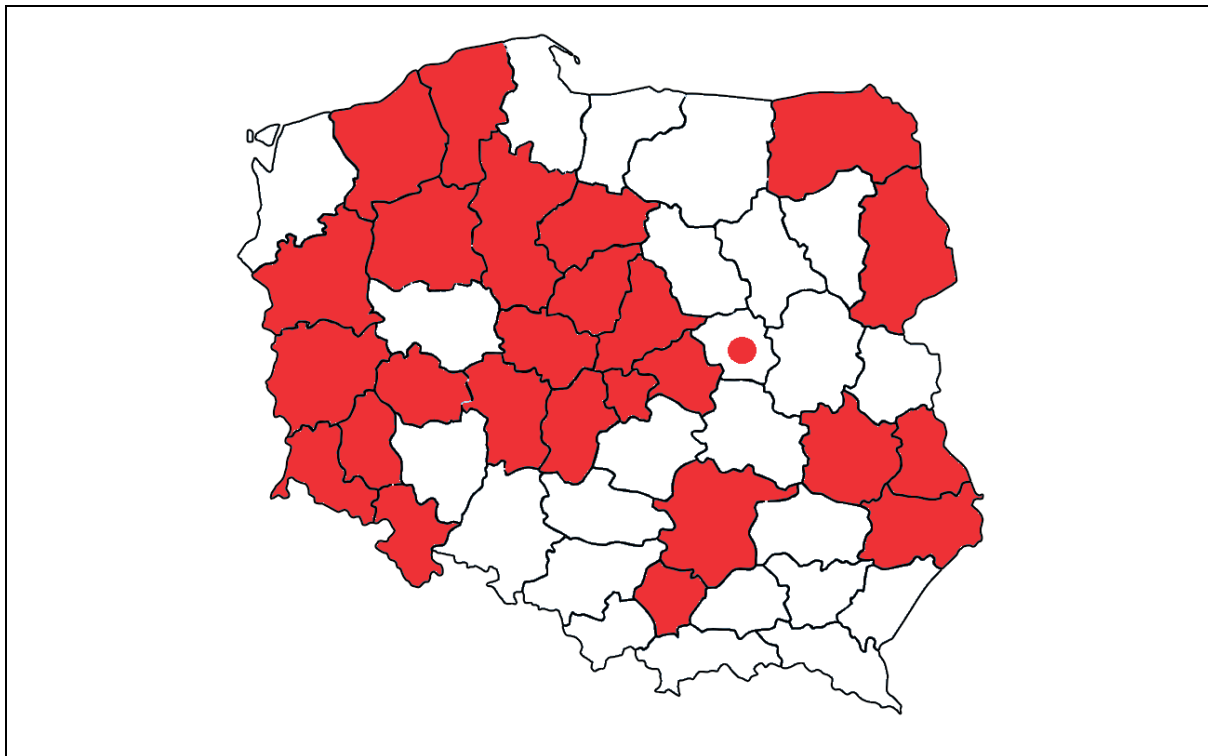

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Spojenectví demokratické levice slavilo největší zisky v průmyslových oblastech. Rekordní zisk zaznamenalo ve volebním obvodu Katowice – Sosnowiec (19,41 %). Nadprůměrná vojvodství se nacházejí zejména severozápadě, ale platí pro ně stejně

jako pro území volební podpory, že s výjimkou Haliče (minimum Nowy Sacz 3,46 % hlasů) zasahují do všech regionů Polska. S výjimkou Varšavy se ale SLD neprosadilo ve větších městech.

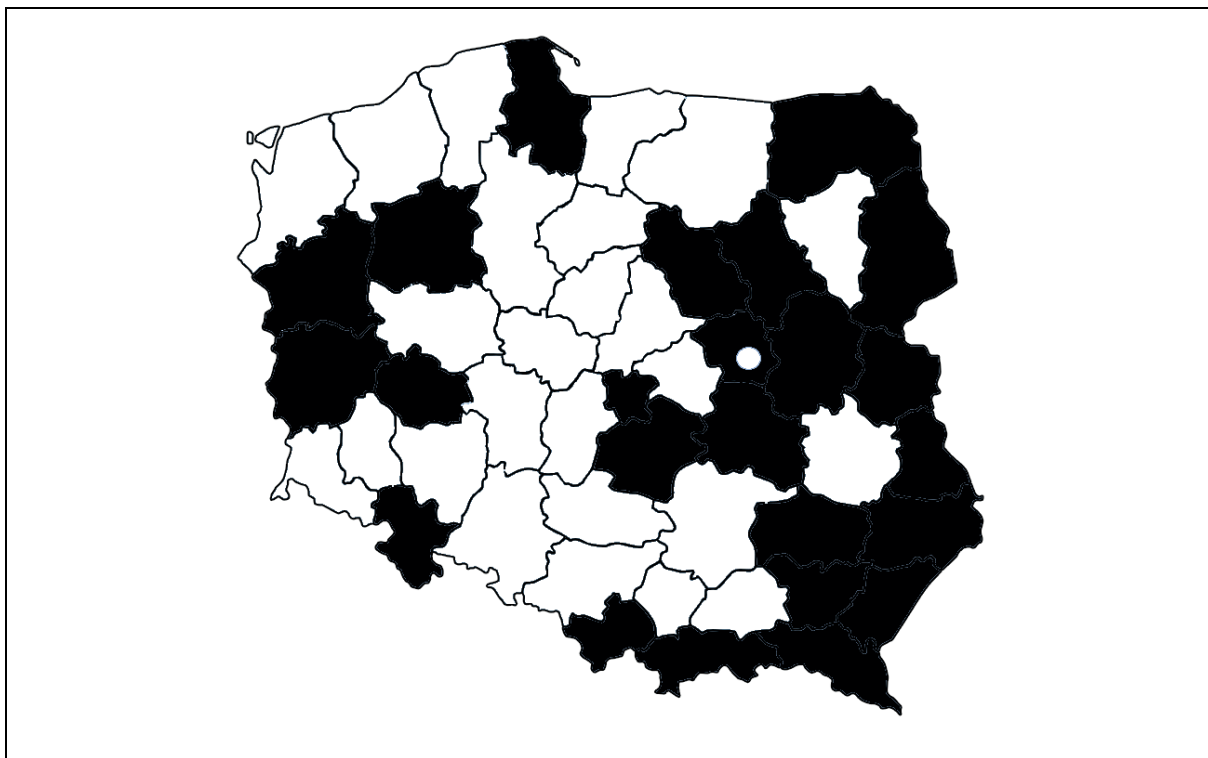
Mapa 3.29. SLD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Katolická koalice WAK měla svou hlavní volební základnu ve vojvodstvích na východ od Varšavy. Silnou podporu měla zejména severovýchod od hlavního města, ve volebním obvodu spojujícím vojvodství Ostrołęka a Ciechanów dokonce překročila hranici 20 procent (21 % hlasů). Naopak WAK příliš nebyla podporována na baltském pobřeží, v průmyslovém Slezsku a ve vojvodstvích na západ od Varšavy. Rovněž velká města nebyla silnou oporou WAK, výjimku tvořil jen „solidaritní“ Gdaňsk.

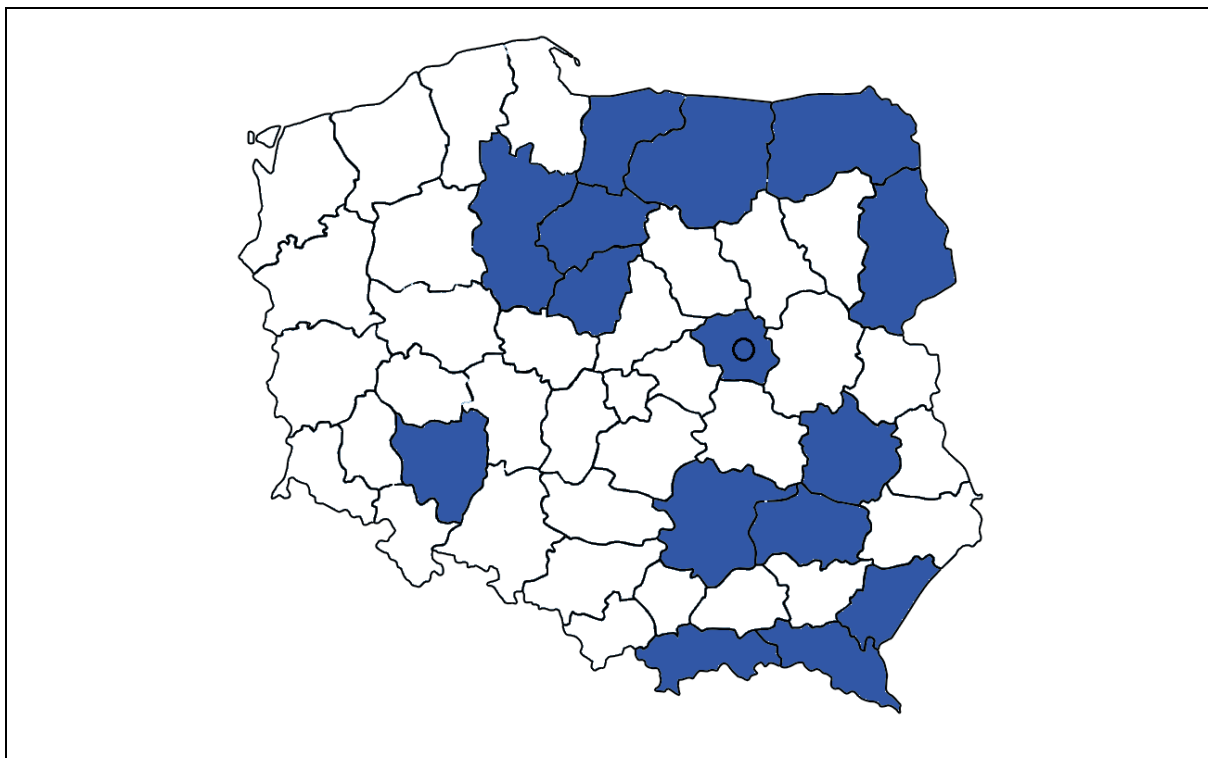
Mapa 3.30. WAK – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Konzervativní část solidaritního tábora kandidovala v rámci uskupení Dohoda středu (POC). Dohoda získala svůj maximální výsledek ve městě Varšavě (17,19 %). Strana bratří Kaczyńských ovšem uspěla i ve volebním obvodu, který můžeme pracovně nazvat Varšava-venkov (oficiálně Varšava II). Mimo metropoli dominovala POC zejména jihovýchodě země, druhé slabší ohnisko její podpory tvořila východní část baltského pobřeží. Z větších měst doplňovaly Varšavu jako oblasti s vysokou podporou POC Vratislav a Krakov.

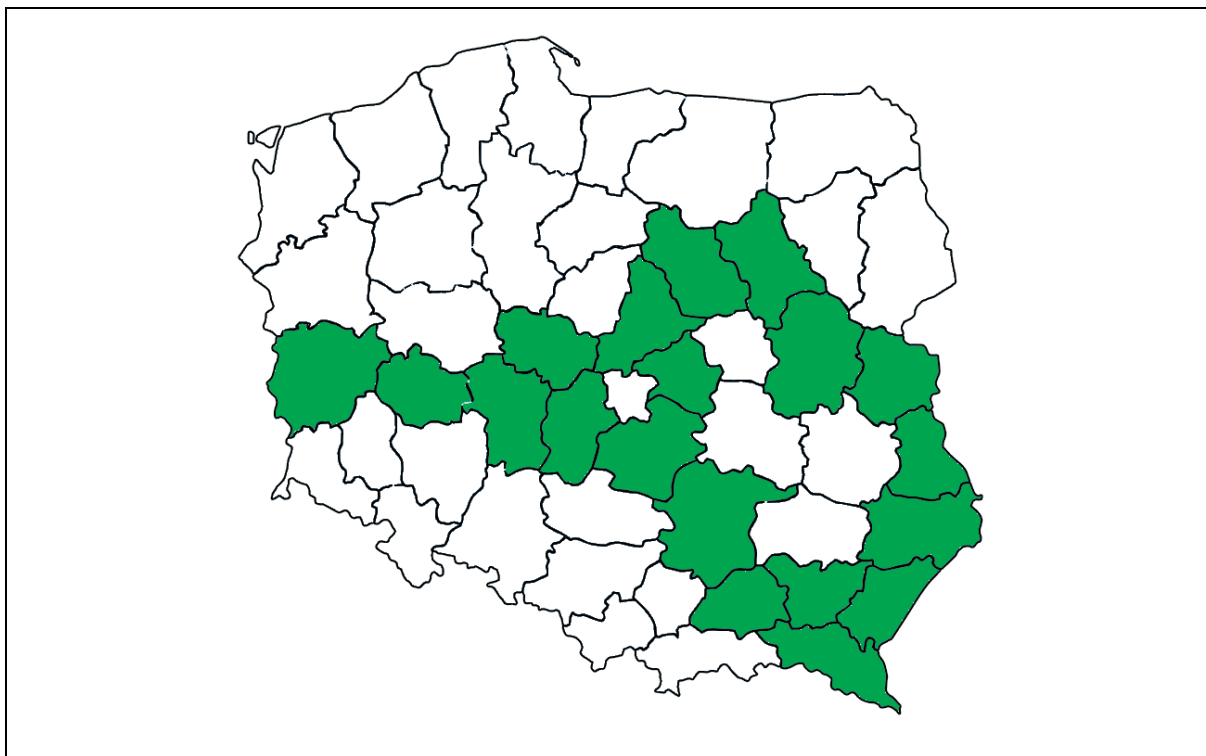
Mapa 3.31. POC – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Polští lidovci – agráři – dosáhli nejlepších výsledků v centrálním Polsku, v oblasti na západ od Varšavy. Ve volebním obvodu tvořeném vojvodstvími Płock a Skierniewice dokonce dosáhli na zisk 22,53 % hlasů. Druhým ohniskem se stal jihovýchodní cíp země a třetím zemědělská oblast v severozápadním Polsku, přičemž podpora klesala v pořadí, jak jsme tři ohniska podpory uvedli.

Mapa 3.32. PSL – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

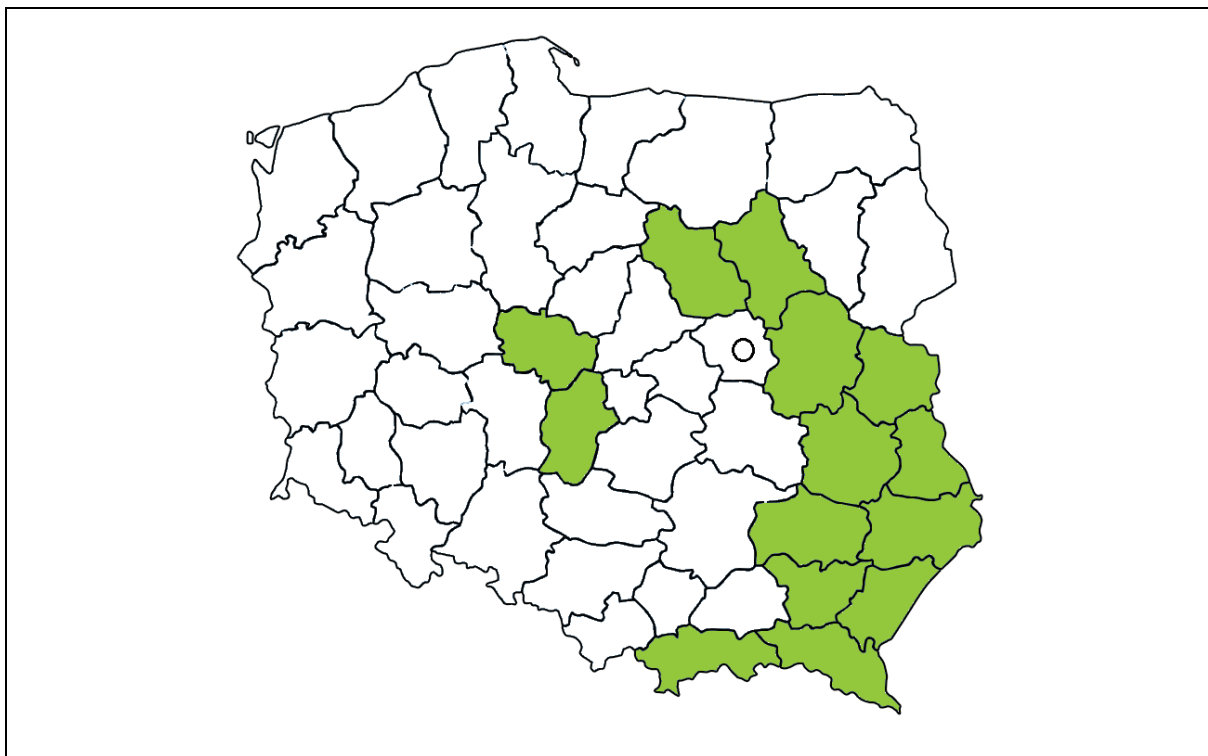
Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Volební geografie podpory postsolidaritních lidovců z Lidové dohody (PL) vykazovala mnoho podobností s hodnotami u postkomunistických lidovců z PSL. Toto zjištění podporuje i vzájemná korelace jejich volebních výsledků na úrovni volebních obvodů, jejíž hodnota činí +0,6.

I solidaritním rolníkům se podařilo alespoň v jednom volebním obvodu překročit hranici pětiny hlasů. Lidová dohoda získala v obvodu tvořeném vojvodstvími Siedlce a Białopodlaskie 23,45 % hlasů. Hlavním rezervoárem hlasů pro Lidovou dohodu se stalo území jihovýchodního Polska. Druhým ohniskem, které bylo vojvodstvími s nadprůměrným ziskem pro tuto stranu propojeno, tvořila zemědělská oblast v centrálním Polsku, konkrétně lokalizovaná v okolí Lodže.

Území s vysokou podporou obou agrárních stran vykazují vysokou míru podobnosti. Rozdíl můžeme najít ve skutečnosti, že v případě PSL tato území zasahují více na severozápad země, zatímco u PL se omezují na centrální a jihovýchodní Polsko.

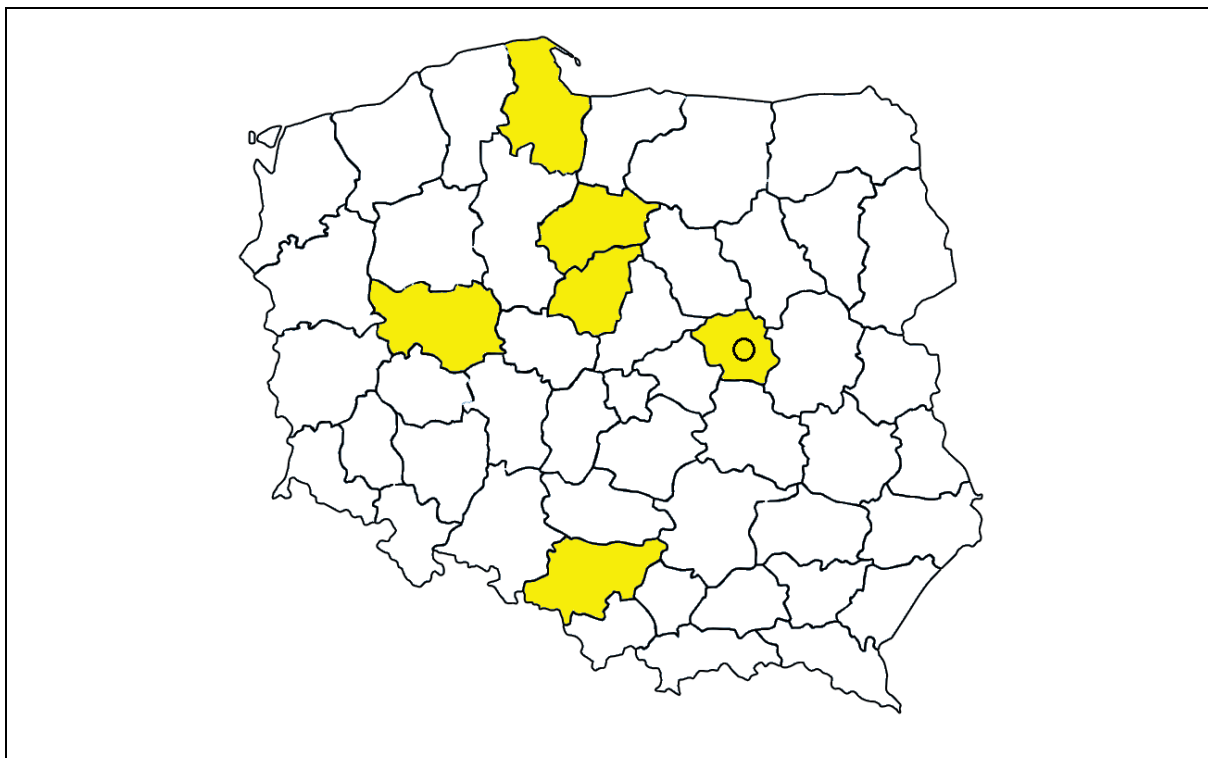
Mapa 3.33. PL – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Kongres liberálních demokratů (KLD) uspěl zejména v městském prostředí. To doplnily zisky v okolí Gdaňska a ve Slezsku. Vzhledem k rodokmenu KLD nepřekvapí, že nejvyššího zisku dosáhl KLD v Gdaňsku (16,95 %), kde se, jak již bylo uvedeno, stal dokonce nejsilnější kandidující stranou. Pro zisky KLD je ovšem také příznačné, že z polských měst dosáhl po Gdaňsku nejlepších zisků ve Varšavě a Katovicích – méně konzervativních a více levicových městech. Naopak slabinou liberálních demokratů byl venkovský východ země.

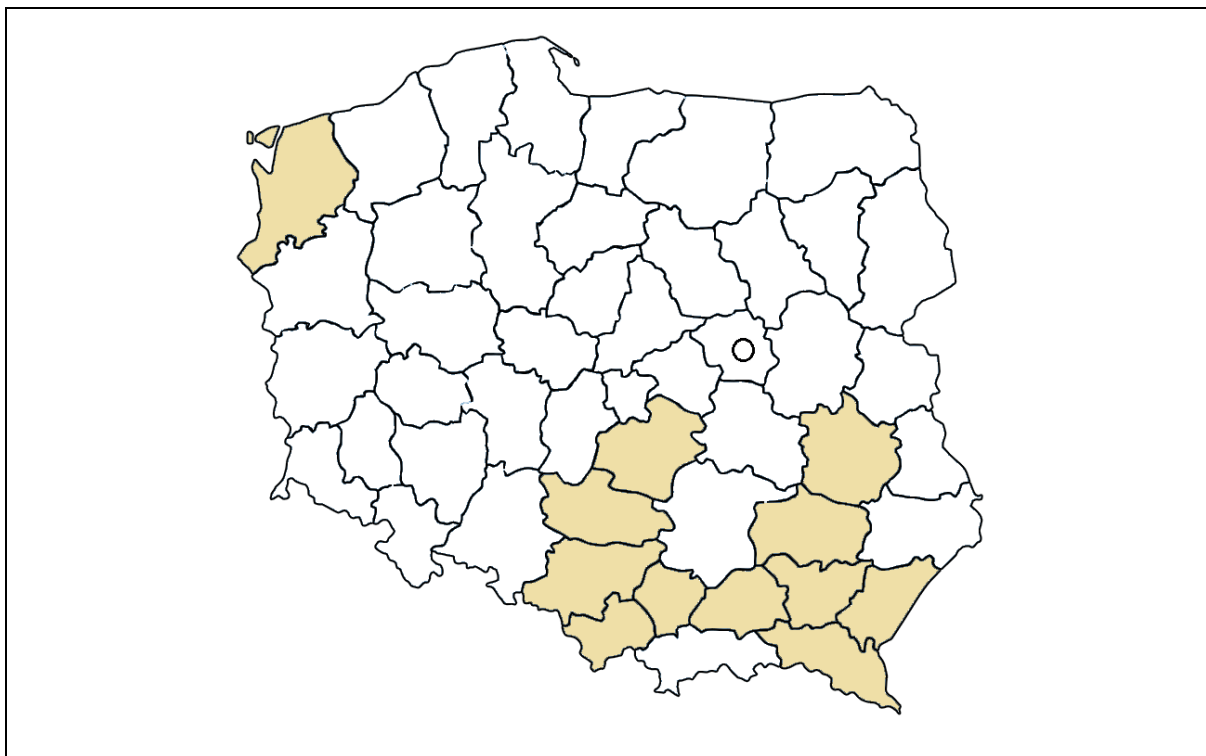
Mapa 3.34. KLD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Nejstarší polská politická strana – Konfederace nezávislého Polska (KPN) – kandidovala již ve volbách 1989 proti solidaritním kandidátům. Antikomunisté z KPN tehdy neuspěli, ale jejich činnost pokračovala. Analýza volebních výsledků KPN z roku 1991 dokazuje, že Konfederaci by bylo možné nazývat haličskou stranou. Svého maximálního zisku (17,06 % hlasů) dosáhla v centru polské Haliče – Krakově, také všechny ostatní nadprůměrné výsledky KPN pocházejí z jihovýchodu země. Jedinou výjimku tvoří Štětín.

Mapa 3.35. KPN – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

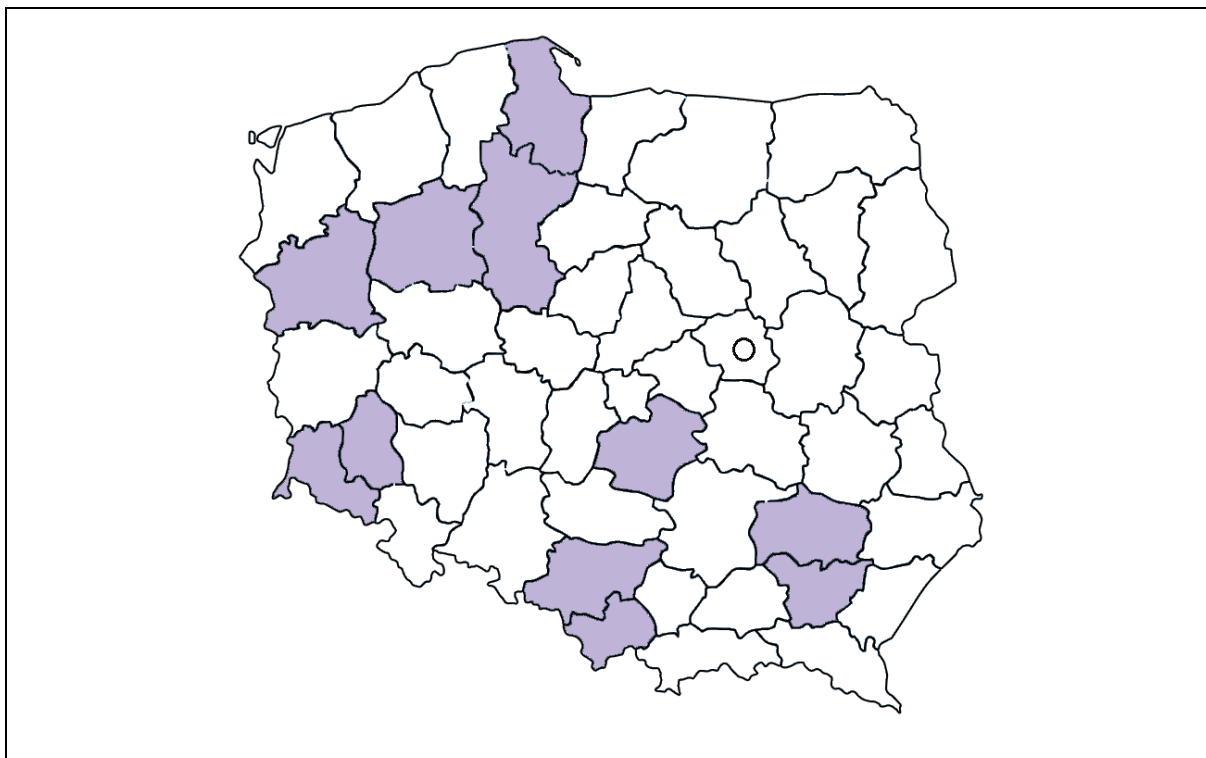

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Specifickým subjektem na politické scéně při volbách v roce 1991 bezesporu byla kandidátka odborového svazu Solidarita (NSZZ S). Můžeme na ni nahlížet buď jako na zbytkový subjekt *catch-all-movement* v podobě OKP, nebo jako na jeden ze subjektů, které vznikly štěpením OKP a jehož orientace antikomunistického odborového svazu vykazuje v mezinárodním srovnání výrazné zvláštnosti.

Nejlepšího výsledku dosáhla kandidátka odborářů ze Solidarity ve své kolébce v Gdaňsku, kde získala 14,23 % hlasů a skončila těsně druhá za KLD. Dvojciferného výsledku odboráři dosáhli již jen v sousedním pomořanském vojvodství Bydgoszcz. Nadprůměrné zisky Solidarita zaznamenala kromě Gdaňska a Bydgoszczi ještě v několika pomořanských vojvodstvích a pak ve třech ohniscích na jihu země – na česko-polsko-německém trojmezí, v pásu od Těšínska na sever a potom v Haliči ve vojvodstvích Tarnobrzeg a Rzeszów.

Mapa 3.36. NSZZ Solidarity – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

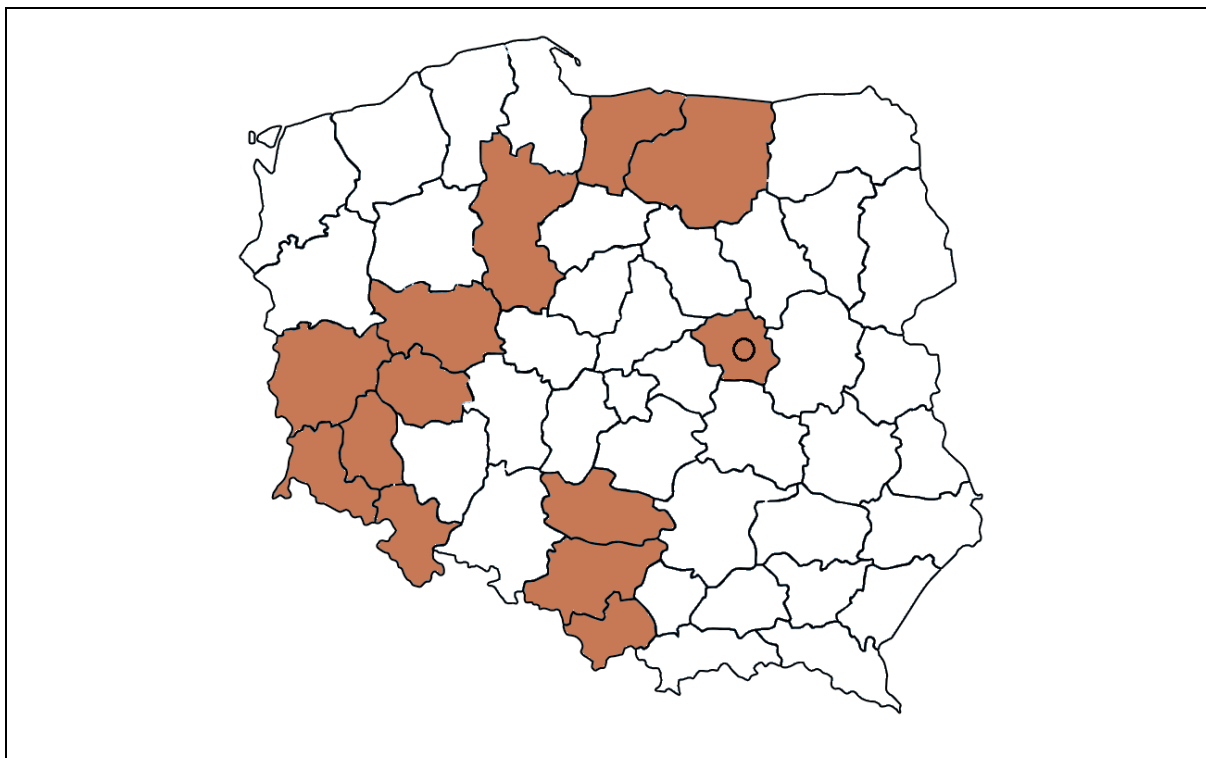
Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Závěrem analýzy jednotlivých volebních stran prozkoumáme volební geografii Polské strany přátel piva (PPPP). Její zkoumání se může pro volební geografii jevit zajímavé ze dvou hledisek: na jedné straně se jedná o typickou stranu známou pod termínem *single-issue-party* – tedy stranu, která se zaměřuje na řešení jednoho problému bez jeho vázaní na širší ideologii (zde pravděpodobně podporu pivařů), na druhé straně tato strana v postkomunistickém kontextu ztělesňuje příklad antistranické politiky, kdy volič dává přednost do jisté míry recesistické straně před tradičními politickými stranami.

PPPP získal nejsilnější podporu v oblastech na jihozápadě Polska (průmyslové Katovicko a česko-polsko-německé trojmezí) s maximem ve Walbrzychu (5,99 %). Jádro její podpory dále tvořila pobřežní vojvodství s výjimkou Gdaňska a Štětína a Varšava i se svým zázemím. Nejnižší popularitu naopak PPPP získala v Haliči.

Obecně je možné o PPPP jako straně, kterou jsme spojili s určitým protestem proti tradičním stranám, konstatovat, že více uspěla na méně konzervativním západě a severu Polska, kde měly zároveň vyšší podporu strany liberální a postkomunistické SLD.

Mapa 3.37. PPPP – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991

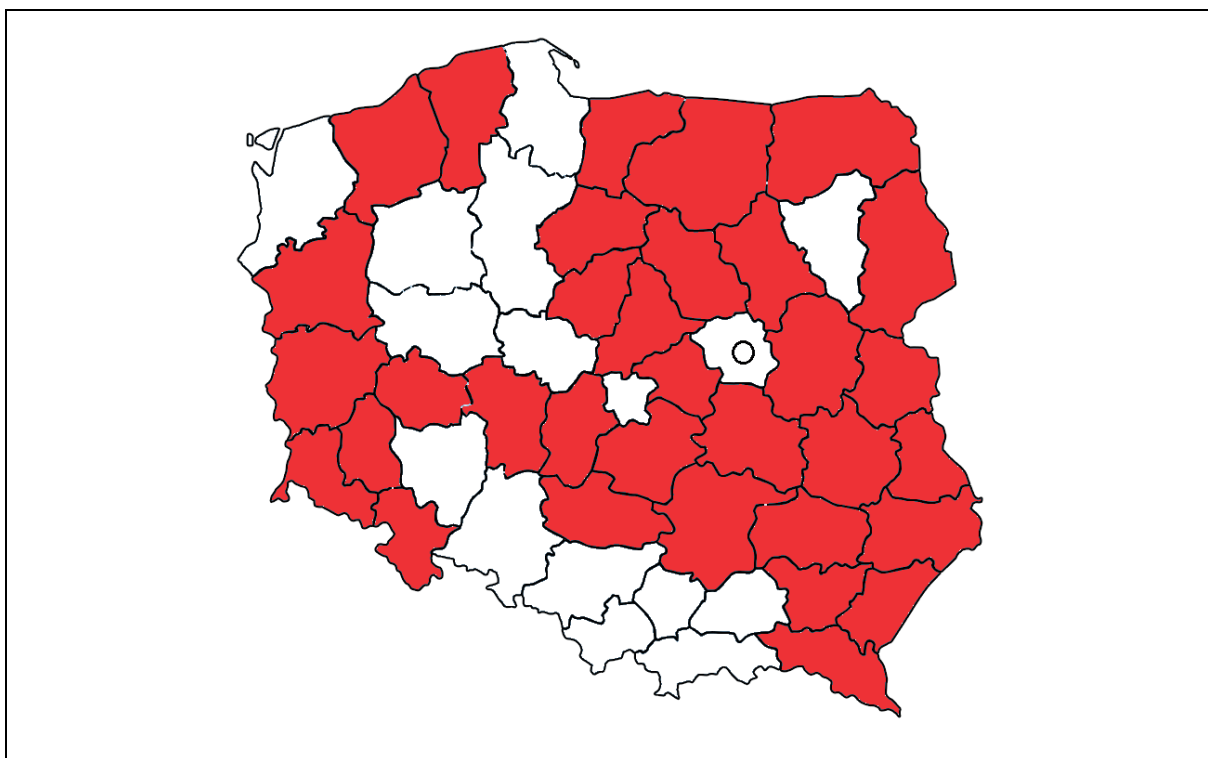

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Fragmentace polské politické scény při zakladatelských volbách v roce 1991 nám umožňuje provádět výzkumy společných zisků některých skupin politických stran. Vzhledem k tomu, že volby do Sejmu v roce 1991 byly prvními volbami po rozpadu jednotného solidaritního tábora, budeme zkoumat například společný výsledek stran vzešlých ze solidaritního tábora, mezi ně pro účely našeho výzkumu zařadíme jen ty, které přesáhly alespoň dvě procenta hlasů – jmenovitě UD, WAK, POC, KLD, PL a NZZZ S. Druhé zkoumání zaměříme na společný výsledek postkomunistických stran – SLD a PSL, a konečně poslední na společné zisky rolnických formací PSL a PL, které rozdělil právě politický původ (postsolidaritní vs. postkomunistický).

V případě společného zisku postsolidaritních subjektů platí, že jejich podpora byla nejvyšší v hlavním městě, v Gdaňsku – kolébce Solidarity a ve Vratislavi. V Gdaňsku podíl hlasů pro šestici postsolidaritních stran dokonce překročil šest desetin (60,32 %). Sledujeme-li mapu vojvodství, kde solidaritní strany překonaly nadpoloviční většinu hlasů, nebo mapu nadprůměrných zisků pro toto hypotetické uskupení, vidíme, že největší podpoře se solidaritní strany těšily ve dvou protichůdných oblastech. Na jedné straně se jednalo o největší města, na straně druhé ale o rolnický a venkovský východ země.

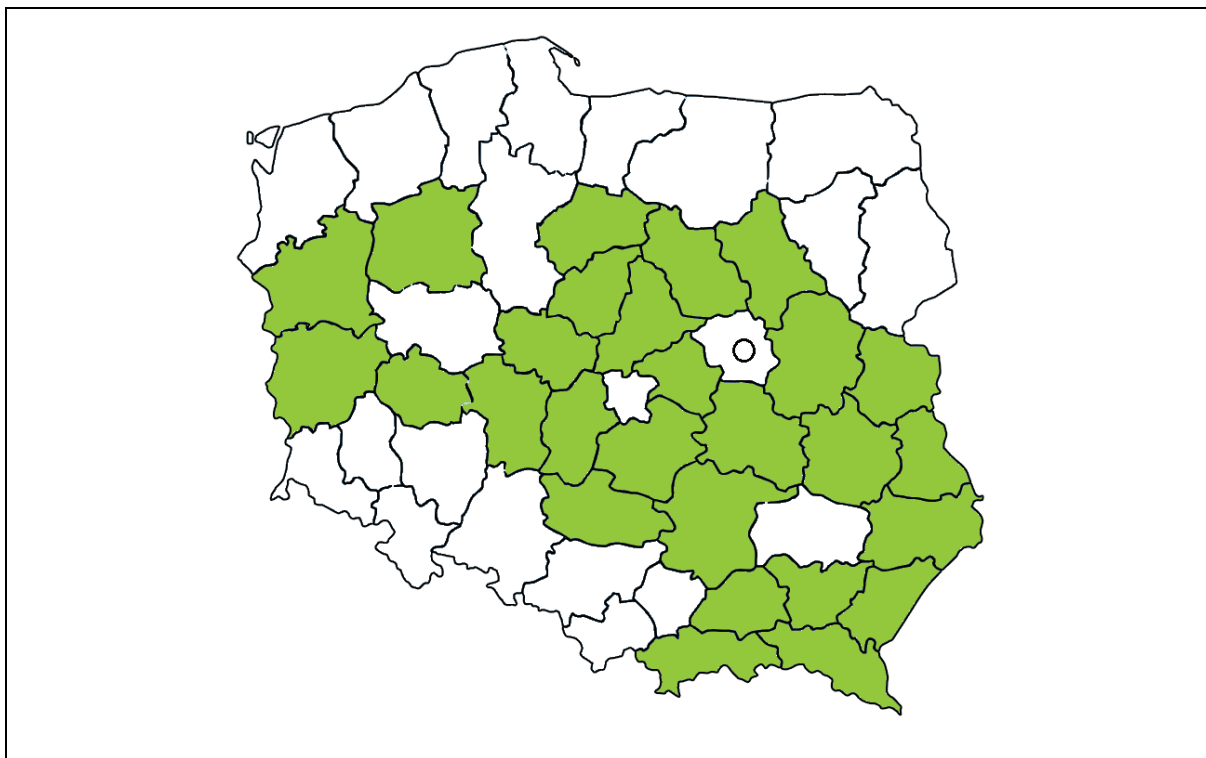
Mapa 3.39. Vojvodství s nadprůměrnou podporou pro strany postkomunistického tábora

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

V případě zkoumání agrární stranické rodiny, kterou z relevantních polských politických stran v roce 1991 zastupovaly PSL a PL, tvoří oblast nadprůměrných zisků kompaktní území vojvodství na jihovýchodě Polska a v centrální části země doplněné výběžkem na středozápadě (Gorzów, Piła, Legnica a Zielona Góra). Pro rolnické strany podprůměrnou oblast tvoří dva zbývající regiony – celé baltské pobřeží a průmyslové Slezsko kolem Katovic.

Mapa 3.40. Vojvodství s nadprůměrnou podporou pro strany agrární rodiny

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Závěrem porovnejme ještě zisky jednotlivých stranických rodin. Zařazení některých polských politických stran se může jevit jako obtížné nebo nejasné, ale pro tento účel bude nezbytné. Strany rozřadíme do následujících rodin: postkomunistické / socialistické (SLD), agrární (PSL a PL), konzervativní (POC, WAK a KPN) a liberální (UD, KLD). Ze stran, které překonaly dvě procenta hlasů, lze do některé z rodin jen obtížně zařadit Polskou stranu přátel piva (PPPP), která je typickou představitelkou *single-issue-party*, a také NZZZ Solidarita. Obě strany jsme proto zařadili do skupiny „ostatní“. O fragmentaci polské stranické scény při volbách v roce 1991 svědčí i fakt, že v nadpoloviční většině obvodů (ve 23) by zvítězila právě tato hypotetická skupina ostatních stran, do níž ale vedle obou zmíněných stran patří ještě velké množství stran, které nedosáhly na hranici dvou procent hlasů.

Námi zvolená metoda, jak ukazuje mapa 3.41., rozdělila Polsko do tří oblastí. „Liberální“ Polsko tvoří skupina pobřežních vojvodství na východ od Gdaňska a město Varšava, doplněné vojvodstvími s velkými městy na západě země (Poznaň, Vratislav, Katowice) a vojvodstvím Opole, kde výsledek ovlivnil fakt, že zde zvítězila strana německé národnostní menšiny. Opole by proto mohla být označena jako vojvodství, kde zvítězila etnická strana. V mapě je ale označena jako vítězná pro liberální stranickou rodinu, protože menšinová strana nezískala celostátně dvě procenta hla-

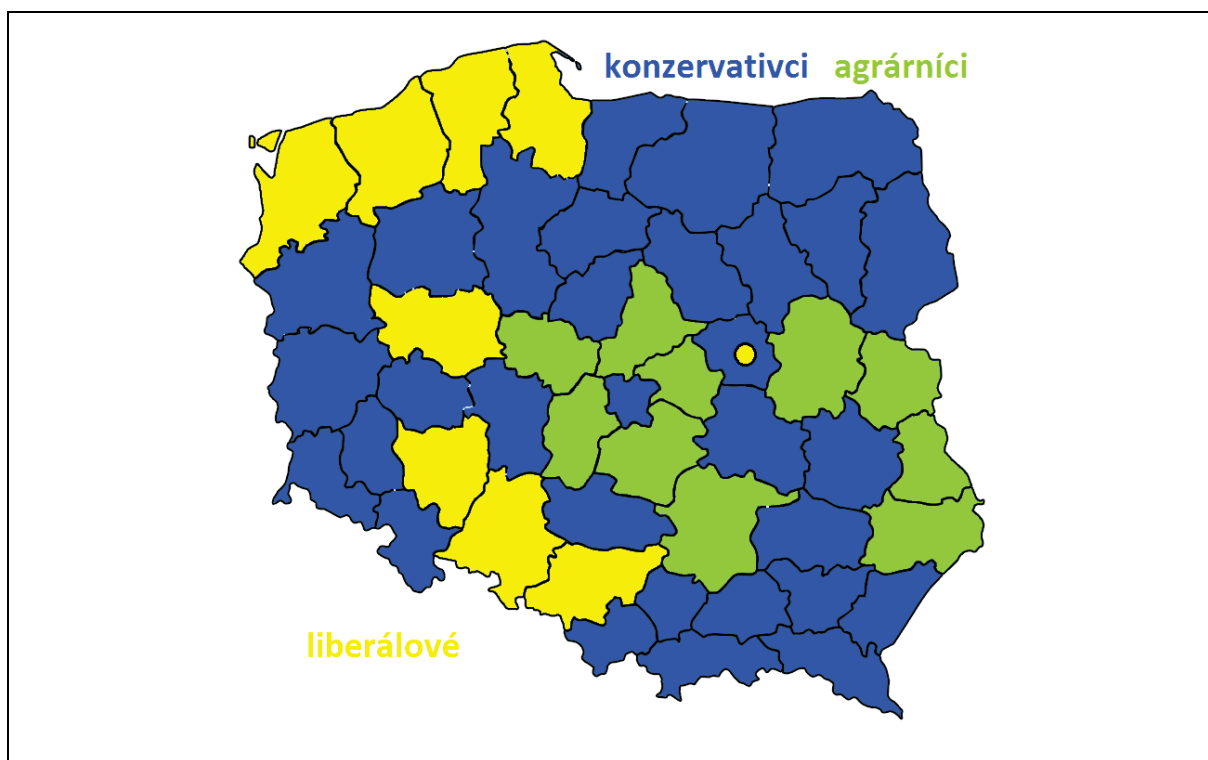
sů, což jsme výše označili jako podmínku pro zahrnutí do této analýzy. Obecně však můžeme konstatovat, že liberální strany získaly největší podporu na západě země. Jednotlivě získaly liberální strany nejvíce ve Varšavě (35,45 %) a Vratislavi (29,07 %).

Agrární strany zvítězily ve dvou oblastech: v centrálním Polsku v okolí Lodže a potom na středovýchodě. V obvodu tvořeném vojvodstvími Siedlce a Białopodlaskie získaly obě agrární strany dokonce 40,85 % hlasů.

Zbytek Polska přinesl vítězství stranám, které jsme přiřadili ke konzervativní stranické rodině. Ty zvítězily v kompaktním území, které pokrývá jihovýchod země, severovýchod až po Gdaňsk a také vojvodství při hranicích s Německem. Nejsilnější podporu měly konzervativní strany v zázemí Varšavy (36,27 %) a v Lublinu (34,09 %).

Vraťme se však ještě k otázce zařazení NZZZ Solidarita. Pokud bychom tento subjekt přidali ke konzervativní stranické rodině, kam by měl svým rodokmenem nejbližší, zvítězila by tato stranická rodina ještě ve vojvodstvích Gdaňsk, Katovice, Koszalin, Słupsk, Opole, Štětín a Vratislav na úkor liberální rodiny a Kielce a Piotrków na úkor agrární rodiny. V případě agrární rodiny by to jen nepatrně zmenšilo její vítězné území kolem Lodže. Zato u liberální rodiny by to její vítězné území výrazně minimalizovalo. Zůstala by v něm jen Varšava a Poznaň.

Mapa 3.41. Nejsilnější stranické rodiny ve volebních obvodech ve volbách 1991

Zdroj: vlastní výpočet na základě Gebethner 1993

Zkoumání prvních dvou voleb v postkomunistickém Polsku přineslo základní charakteristiky volební geografie jednotlivých politických stran, jejich koalic a stranických rodin. Základním závěrem je rozrůznění Polska na ose konzervativní jihovýchod vs. liberální a levicový severozápad.

3.5. Rumunsko – předzakladatelské volby v roce 1990

Někteří autoři nepovažují květnové volby 1990 do obou komor nového rumunského parlamentu za zakladatelské, protože podle jejich názoru míra zásahů do spravedlivého průběhu voleb byla ze strany vládních úřadů vyšší než únosná. Přesto se volebněgeografické analýze těchto voleb budeme věnovat, protože pro ně platí stejné argumenty jako v případě kontraktových voleb v Polsku; rumunské volby navíc poskytovaly voličům bezesporu vyšší míru volby než ve zmiňovaných volbách v Polsku.

Zařazení Rumunska z hlediska klasifikace států v regionu podle výsledku (před)zakladatelských voleb nepatří mezi nejjednodušší úkoly. Problém tkví v zařazení vítěze voleb v roce 1990 – Fronty národní spásy (FNS). Toto uskupení vykazovalo na jednu stranu znaky typické pro *catch-all-movement*, na druhou stranu má mnohé znaky přibližující je spíše k politickým formacím s postkomunistickým rodokmenem.

První postkomunistické volby v Rumunsku skončily jednoznačným triumfem FNS, která celostátně obdržela 66,31 % a zvítězila v 38 z 41 žup. Její variační rozpětí tvořilo 76,11 %, což je velmi vysoká hodnota, která vznikla rozdílem mezi nejlepším (Teleorman 87,15 %) a nejnižším (Harghita 11,04 %) župním výsledkem FNS. V Bukurešti FNS dosáhla v celostátním srovnání mírně podprůměrného výsledku. Už první demokratické volby v roce 1990 naznačily, že volební výsledky se v Rumunsku budou v postkomunistickém období mnohdy odvíjet od dělení země do historických regionů. Z nich vůbec nejlepších výsledků dosahovala FNS v Muntenii (východní části Valašska, která obklopuje hlavní město). Naopak menší procentní zisky, i když mnohdy pohybující se kolem 50 %, přinesly FNS volební výsledky v Banátu a Krišaně. Nejméně voličů FNS získala v Sedmihradsku, kde žije velmi početná maďarská menšina.

Pouze strana sedmihradských Maďarů – Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku (UDMR/RMSZ) si dokázala také připsat vítězství na úrovni župy. Absolutního vítězství dosáhla v župách Harghita (85,23 %) a Covașna (77,10 %), nejvíce hlasů pak získala také v župě Mures.

Mezi rumunskými stranami mimo FNS měly dominovat obnovené historické strany: Národní liberální strana (PNL) a Národní rolnická strana (PNȚcd). Ty ale v prvních demokratických volbách propadly. Národní liberálové získali celostátně 6,41 % a národní rolníci dokonce jen 2,56 %. Druhou historickou stranu tak dokonce předběhla i nově založená ekologická formace Ekologické hnutí Rumunska (MER).

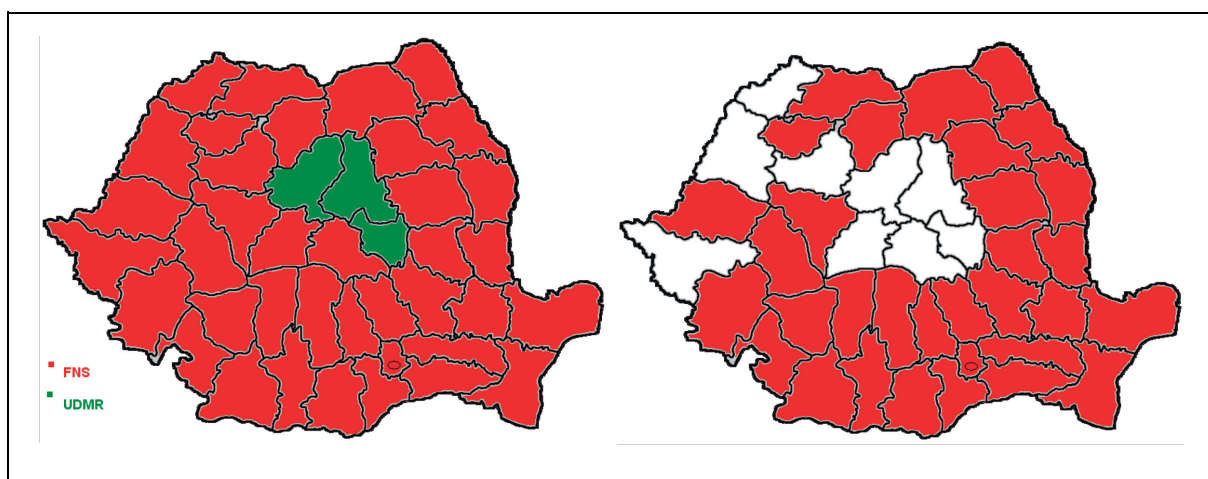
Při geografické analýze výsledků těchto stran je třeba vypíchnout zejména fakt, že PNL byla ve volbách v roce 1990 stranou Banátu, kde se její zisky pohybovaly kolem 10 %. V župě Timiș dokonce získala své absolutní maximum v podobě téměř osmnácti procent (17,94 %). Nadprůměrně se voliči k národním liberálům přiklonili také v župách, v nichž leží větší rumunská města (Brašov, Constanța). Výjimku z tohoto pravidla ale tvořilo hlavní město Bukurešť, v němž národní liberálové, stejně jako další menší strany, na své průměrné výsledky nedosáhli.

Národní rolníci za svůj výsledek vdělili spíše voličům v Sedmihradsku, Krišaně, Banátu a Maramureši. Nadprůměrných zisků v porovnání s celostátním výsledkem dosáhli právě jen v těchto historických částech země, podprůměrných pak v obou částech Valaška, Moldavsku i Severní Dobrudže.

Jasným hegemonem prvních rumunských parlamentních voleb po změně režimu, které se uskutečnily v květnu 1990, se stala Fronta národní spásy (*Frontul Salvării Naționale* – FNS).

Ze 41 rumunských žup zvítězila v 38 Fronta národní spásy, pouze ve třech – v srdci Sedmihradska (Mures, Covașna a Hargita) – skončily volby vítězstvím Demokratického svazu Maďarů v Rumunsku. Ve 32 župách získala FNS dokonce nadpoloviční většinu hlasů. Této mety nedosáhla pouze v župách v Sedmihradsku, kde se silné podpoře maďarské menšiny těšil menšinový UDMR, a v banátské župě Timiș, kde uspěly i tzv. historické strany (PNL a PNȚcd).

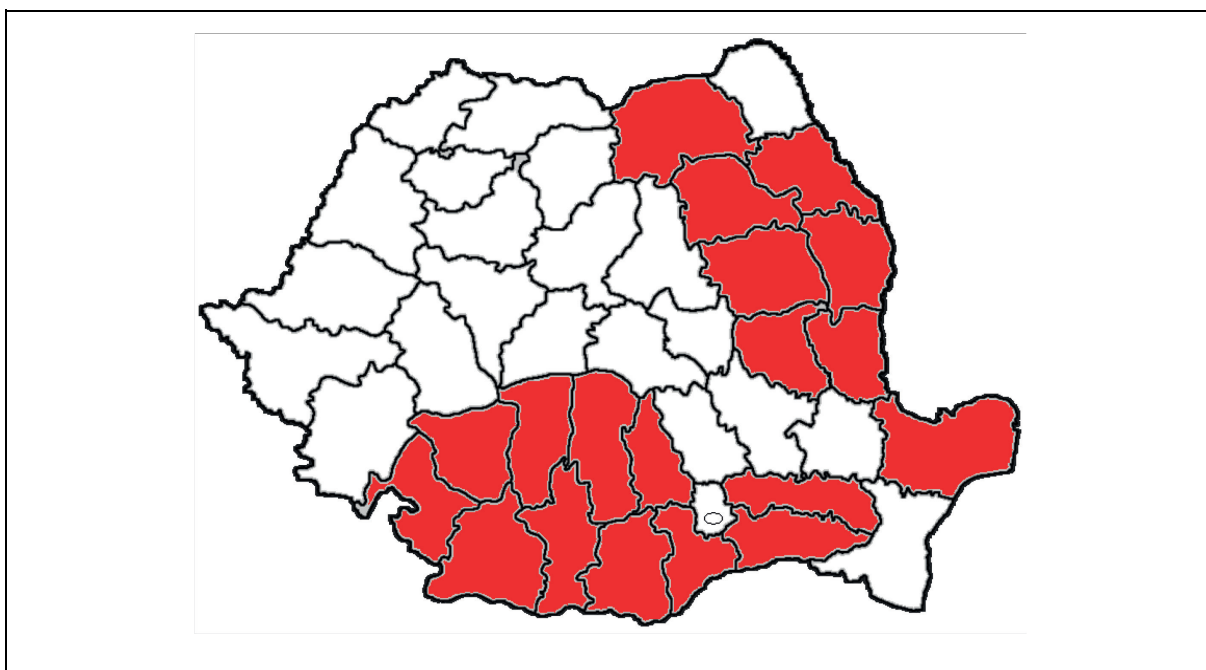
Mapa 3.42. Vítězná strana v jednotlivých župách a župy, kde FNS získala přes 50 % hlasů

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Území volební podpory tvoří v případě Fronty národní spásy (FNS) dvě kompaktní oblasti, které téměř bezvýtku pokrývají obě historické země „starého“ Rumunska, jak bylo nazýváno spojení jihorumunského Valaška a východorumunského Multan-ska (rumunské Moldávie). Zajímavé přerušení obou území tvoří dobrudžská župa Constanța. Nadprůměrným ziskům se FNS netěšila ani v rumunské metropoli.

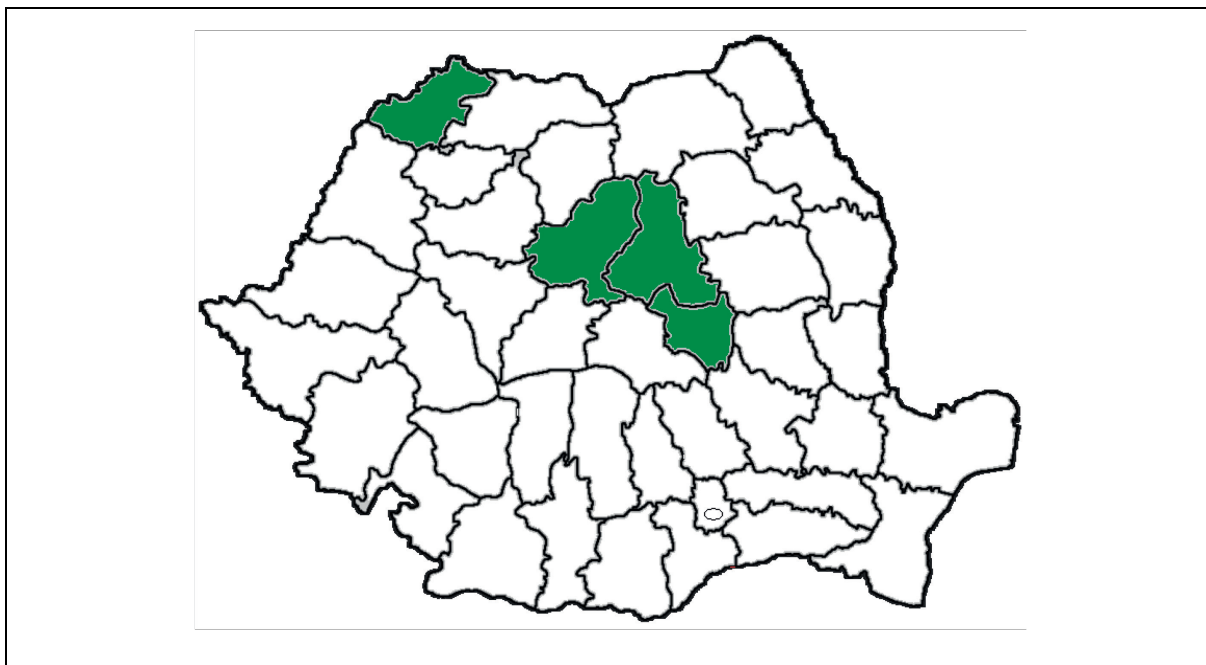
Mapa 3.43. FNS – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku se vyznačuje ojedinělou koncentrací svých voličů. Prokazuje to území volební podpory, v němž se nacházejí pouze čtyři župy. Trojice žup ve středním Rumunsku, kde UDMR ve volbách zvítězil, a na hranici s Maďarskem župa Satu Mare tvoří miniaturní území volební podpory. Župy s nadprůměrnými zisky obě tato oddělená území spojují.

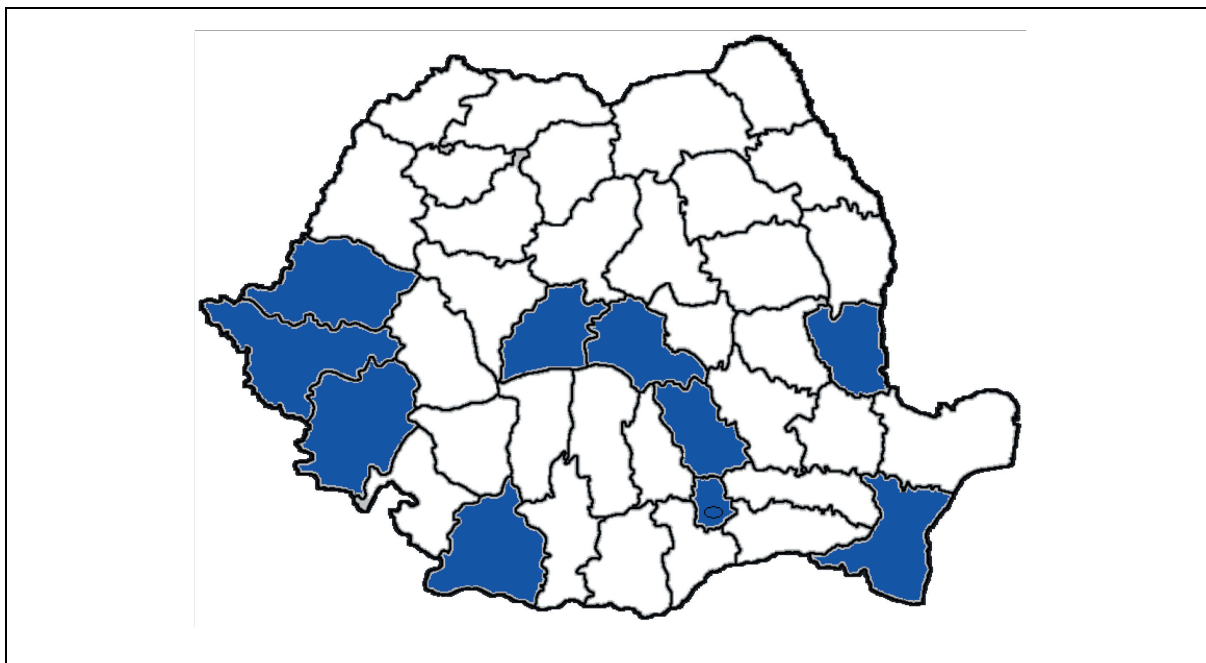
Mapa 3.44. UDMR – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Národní liberální stranu (PNL) můžeme při volbách v roce 1990 označit za stranu Banátu a velkých měst. V trojici žup s nejvyšším výsledkem pro národní liberály najdeme banátské župy Timiș (17,94 %) a Arad (10,14 %) a hlavní město Bukurešť (11,69 %). Území volební podpory tomuto faktu odpovídá. Při použití metody nadprůměrných župních výsledků nám vznikne kompaktní území spojující Banát s hlavním městem a centrem rumunské Moldávie a druhým největším městem celé země – Jasy. Enklávu tvoří jen župy Constanța a Galati. V takto popsaném území se nachází všech osm rumunských nejlidnatějších měst.

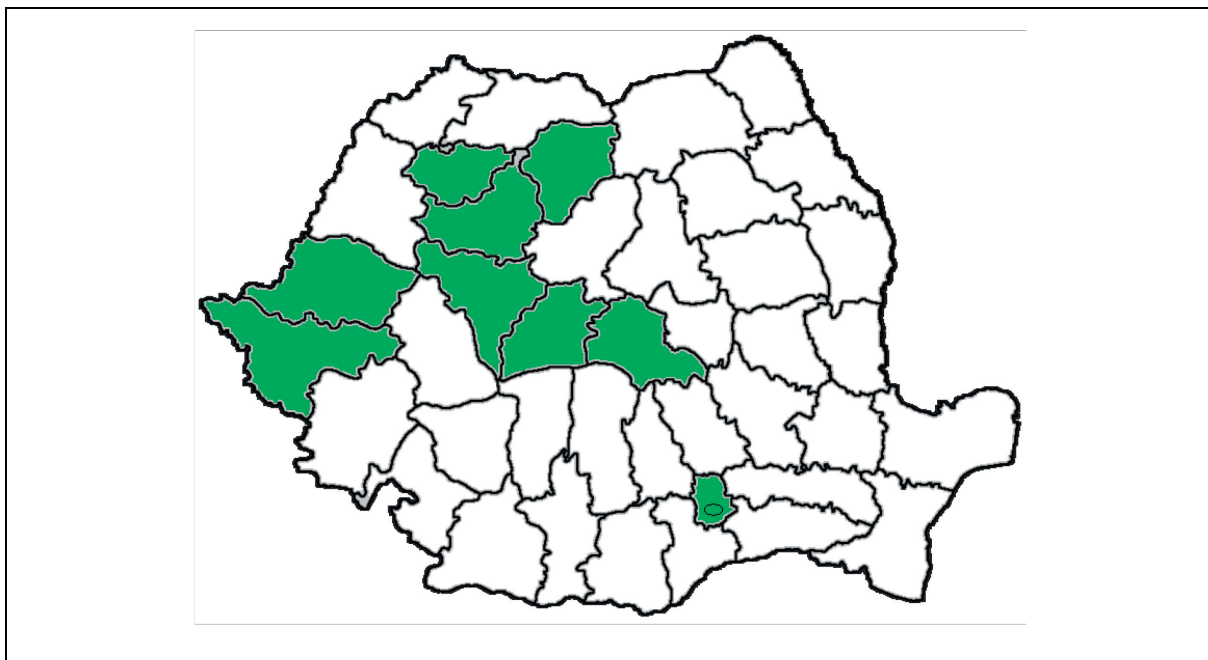
Mapa 3.45. PNL – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Národní rolnická strana přijala přídomek křesťanskodemokratická, aby přilákala další voličské vrstvy. Zda se jí to povedlo, není možné z volební geografie jednoznačně vyvodit. PNȚcd získala hlasy zejména v Banátu a v rozvinutějším Sedmihradsku. V případě zemědělské strany může překvapit, že mezi hlavní voličské rezervoáry strany patří i hlavní město Bukurešť. Tento fakt souvisí s charakteristikou PNȚcd jako obnovené historické strany a jedné z mála potenciálních protiváh FNS. Právě hlasy části voličů proti FNS byly v rozvinuté a zahraničí otevřené Bukurešti četnější než jinde.

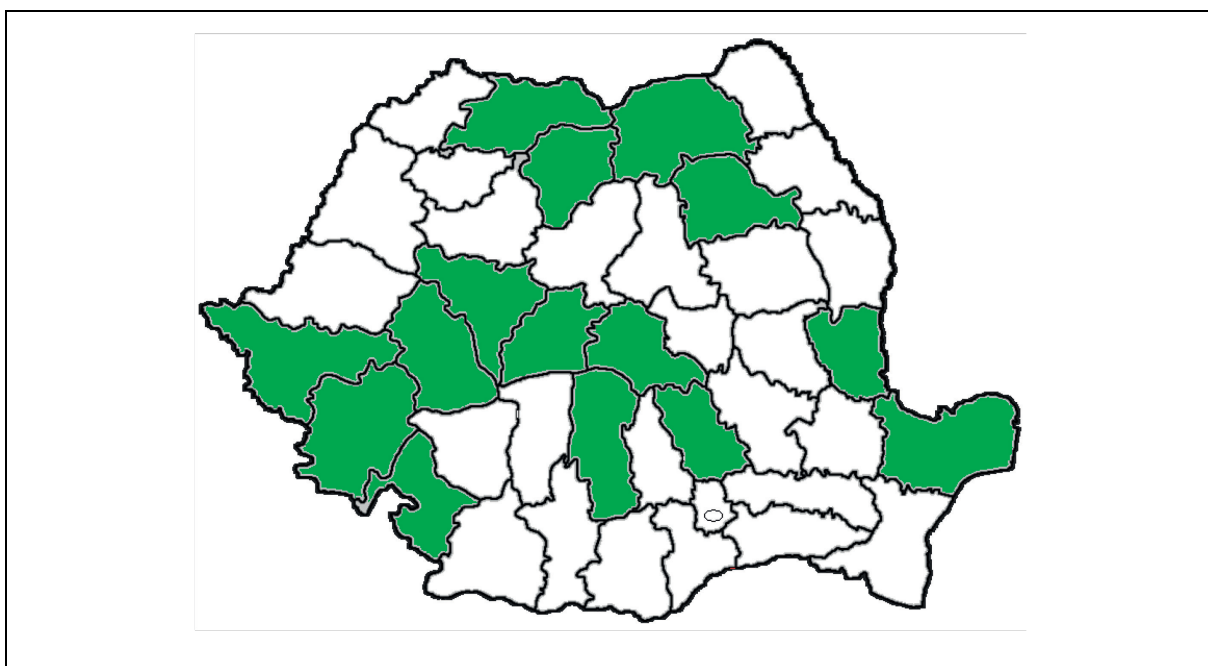
Mapa 3.46. PNȚcd – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Ekologická strana MER získala podporu velmi rovnoměrně rozdělenou mezi jednotlivé župy. Upozornit je třeba na absenci vyšší podpory v hlavním městě, stejně jako na vyšší podporu v Banátu, v jižním Sedmihradsku a na severu rumunské Moldávie. Nižší podporu naopak zelení získali v maďarském i bulharském příhraničí.

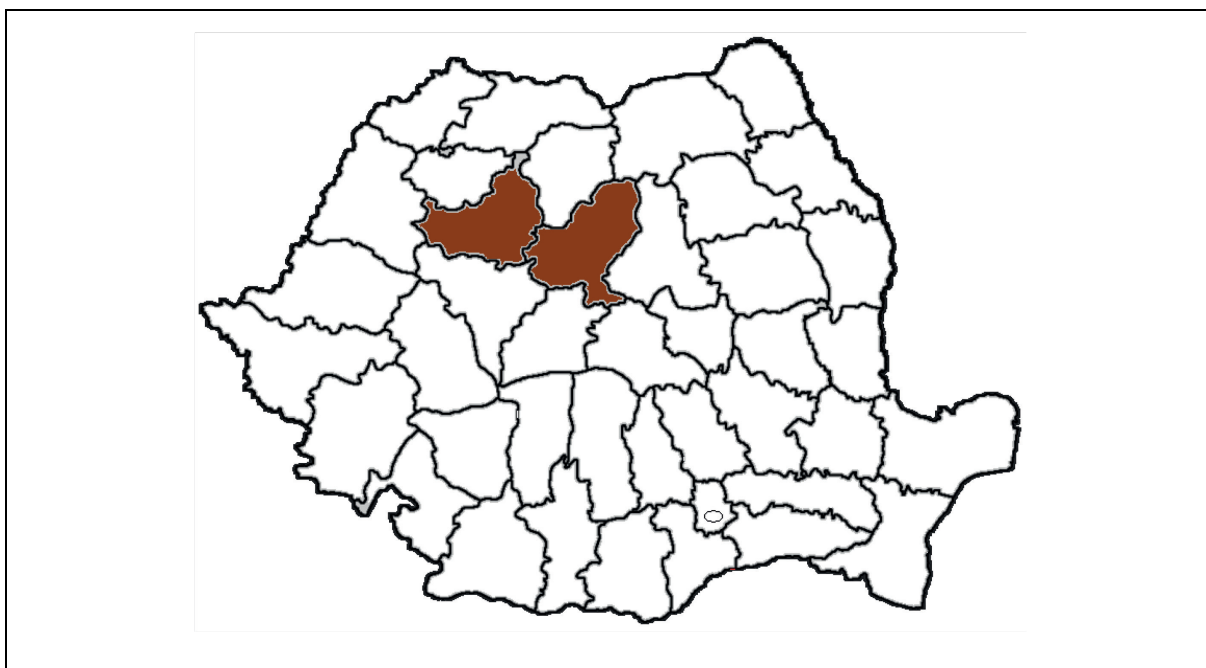
Mapa 3.47. MER – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

Setkali-li jsme se s velmi úzkou geografickou základnou u menšinového UDMR, platí totéž a ještě ve vyšší míře u nacionalistického uskupení Aliance rumunské jednoty (AUR). Nacionalisté podobně jako v bulharském případě uspěli pouze v oblastech, kde žije pro tento subjekt antagonistická národnostní menšina – v rumunském případě Maďaři. Nacionalisté v sedmihradské župě Mures jen těsně zaostali za tam vítězným UDMR a získali 34,39 % hlasů. Dvojciferného výsledku se dočkali již jen v sousední župě Kluž. Obě tyto župy tvoří miniaturní území volební podpory. Župy s nadprůměrnými zisky přinášejí sice řádově slabší výsledky pro AUR (třetí nejsilnější župa jen 3,73 % oproti 34,49 % a 15,91 %), ale i ony jsou velmi ilustrativní, protože tvoří kompaktní území, které se navíc překrývá s župami, kde žije silnější maďarská menšina.

Mapa 3.48. AUR – území volební podpory a nadprůměrné krajské výsledky

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www2.essex.ac.uk/elect/database/

3.6. Bulharsko

Rovněž Bulharsko patří k postkomunistickým zemím, kde se vítězem zakladatelských voleb stala postkomunistická formace. V prvních demokratických volbách v roce 1990 se utkala postkomunistická Bulharská socialistická strana (BSP) – teprve krátce před volbami přejmenovaná Bulharská komunistická strana – na jedné straně a protikomunistický Svaz demokratických sil (SDS), který tvořil specifický druh *catch-all-movement*, na straně druhé. V Bulharsku ještě před volbami v červnu 1990 došlo k diferenciaci protikomunistické opozice, v rámci Svazu demokratických sil proto kandidovaly již samostatné politické strany, které ale zůstaly součástí koalice s tímto názvem a jednotnou kandidátkou (Koulíc 1995, The June 1990 elections).

Přehlednost volební geografie při zakladatelských volbách v Bulharsku trochu komplikuje složitější volební systém. Polovina členů dvousetčlenného Národního shromáždění byla vybírána jednokolovým většinovým systémem v jednomandátových obvodech, zatímco druhá podle systému poměrného zastoupení na úrovni regionů.

Na úrovni regionů skončily zakladatelské volby jednoznačným triumfem BSP. Z 28 administrativních regionů, které zároveň tvořily volební obvody v poměrné části voleb, socialisté zvítězili ve 23, přičemž v 16 dokonce získali nadpoloviční většinu hlasů. Naopak hlavní volební základnou opozice zůstala největší města. SDS vyhrál nejenom v regionu hlavního města (nikoli už ale ve stejnojmenném regionu obklopujícím bulharskou metropoli), ale rovněž v regionu, jehož centrum tvoří druhé největší bulharské město – Plovdiv. Hlavním kritériem pro distribuci volebních výsledků pro politické strany se stalo štěpení město vs. venkov. Města volila v daleko větší míře opoziční SDS, venkov dal přednost postkomunistické BSP. Pro ilustraci silné pozice SDS ve městech zmiňme, že jeho kandidáti zvítězili ve 24 z 26 jednomandátových obvodů na území hlavního města Sofie a ve všech osmi obvodech v Plovdivu a Varně – druhém a třetím nejlidnatějším městě Bulharska (The June 1990 Elections: 55). BSP zase zvítězila v drtivé většině jednomandátových obvodů na venkově. Poslední zmíněný fakt se stal i předmětem politického využívání volební geografie, pro-

tože mnozí politici SDS po volbách zmiňovali skutečnost, že venkovské jednomandátové obvody byly menší na počet voličů, což mělo zvýhodňovat BSP.¹⁵

Pozoruhodnou výjimku v geografickém rozdělení volebních výsledků zakládacích voleb proto tvoří případ Pirinské Makedonie. Toto území je tradičně přiřazováno k Makedonii v širším slova smyslu. V této oblasti se voliči, a to i ti venkovští, masově přiklonili k podpoře Svazu demokratických sil. Voliče v Pirinské Makedonii ovlivňovala zejména otázka existence makedonské národnosti. Touto otázkou se zabýval komunistický režim, což nakonec paradoxně vedlo k vzrůstu antikomunistického postoje v regionu. Kraj Blagoevgrad, který je tvořen právě oblastí Pirinské Makedonie, se proto stal jednou z výjimek, kde v zakladatelských volbách zvítězil SDS, přestože kraj měl spíše venkovský charakter a chybělo v něm centrum, které by patřilo mezi největší bulharská města (Koulíc 1995).

SDS ještě dokázal těsně porazit socialisty v regionu Smoljan, který sousedí s pirinským regionem Blagoevgrad.

Podobně jako v dalších balkánských postkomunistických zemích znamenaly už zakladatelské volby překvapivý nástup etnické strany. V případě Bulharska se jednalo o Hnutí za práva a svobody (DPS), které skončilo na třetím místě. DPS profitovalo z téměř jednotné podpory bulharských Turků a muslimských Bulharů (Pomaků) a díky tomu dokázalo zvítězit ve dvou regionech. Oba regiony spolu geograficky nespojují, což odráží nespojité turecké a muslimské osídlení. Turci a Pomaci se soustřeďují jednak na jihu země v pohoří Východní Rodopy, při hranicích s Tureckem. Zde DPS triumfovala v regionu Kurdzali, kde dosáhla svého nejlepšího výsledku, když ji v zakladatelských volbách podpořilo 66,43 procenta voličů obvodu. Druhé ohnisko tureckého a muslimského obyvatelstva tvoří hornatá oblast tzv. Ludogorie (bulharsky Лудогорие) na severozápadě Bulharska. Zde DPS zvítězilo v regionu Razgrad, když také získalo nadpoloviční většinu hlasů (57,21 %). DPS ještě v dalších třinácti regionech získalo alespoň jedno procento hlasů, přičemž v Šumenu a Silistře obdrželo dokonce čtvrtinu hlasů (23,25 a 24,70 procent hlasů). Oba tyto regiony se nacházejí v sousedství už zmiňovaného Razgradu. Připomeňme ještě, že oba regiony se silnou podporou DPS a silným zastoupením Turků a Bulharů jsou výrazně zemědělského a venkovského charakteru.

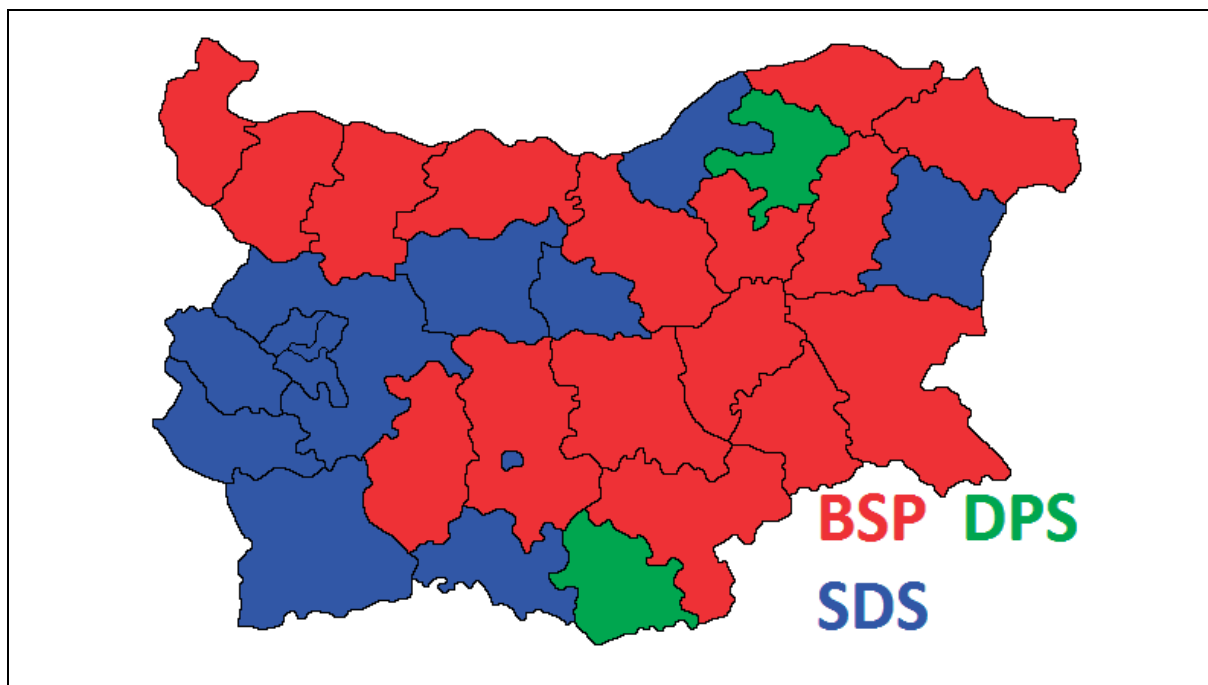
¹⁵ Faktem ovšem je, že tyto obvody nebyly narýsovány před zakladatelskými volbami, ale v Bulharsku se podle nich volilo již desítky let.

Rolnický Bulharský zemědělský národní svaz (BZNS) se ve volbách prezentoval jako třetí síla, jejímž cílem bude ovládnout bulharský venkov. BZNS ale stihl vývoj podobný mnoha dalším režimním stranám, když svá očekávání na klíčovou roli v politice po zakladatelských volbách nenaplnil, i když si uchoval pozici relevantní politické strany. BZNS se prosadil zejména v zemědělských regionech středního Bulharska, kde v řadě z nich přesáhl i hranici deseti procent hlasů. Vůbec nejlépe si agrárníci vedli v regionu Gabrovo, kde získali 17,45 % hlasů. Nadprůměrného výsledku dosáhli také v regionu Sofie-venkov, tedy v zázemí hlavního města. Obecně je ale nezbytné konstatovat, že BZNS souboj o venkov v zakladatelských volbách prohrál se socialisty, což se mimo jiné projevilo i ve faktu, že BZNS nezvítězil v žádném z jednomandátových většinových obvodů. Bulharské zakladatelské volby přinesly ještě jedno specifikum. Tím byl úspěch, i když omezený na zisk jediného mandátu, nacionalistické strany Vlastenecká strana práce (OSP). Tato nacionalistická formace postavila svůj program na kritice emancipačních snah turecké a muslimské menšiny a v kampani z toho důvodu kritizovala hlavně DPS. Vlastenecká strana práce (OSP) sice propadla ve volbách do poměrné části parlamentu, ale uspěla v jednom jednomandátovém obvodu. Pro charakteristiku nacionalistických stran v postkomunistických balkánských státech je typické, že tímto vyhraným obvodem byl jeden z obvodů nacházejících se v regionu Kurdzali – hlavním centru podpory DPS.¹⁶

Pro bulharské zakladatelské volby tedy platí schéma: velká města podporovala opoziční SDS, venkov a menší města postkomunistickou BSP. Z toho dělení vybočily tři formace: etnická DPS, která bodovala v periferních oblastech s tureckým a muslimským obyvatelstvem, nacionalistická OSP, která uspěla ve stejných oblastech, a rolnický BZNS, jenž slavil úspěch ve venkovských částech země, orientovaných na zemědělství.

¹⁶ Úspěch Vlastenecké strany práce můžeme z tohoto hlediska srovnávat se zisky rumunské nacionalistické koalice AUR, zahrnující Stranu rumunské národní jednoty, která také nejvíce uspěla v oblastech, kde převažovala národnostní menšina (maďarská), proti níž zaměřovala svou politickou agitaci.

Mapa 3.49. Vítězné strany v poměrných obvodech v bulharských volbách v roce 1990

Zdroj: vlastní mapa na základě výsledků uvedených na www.essex.ac.uk/elections

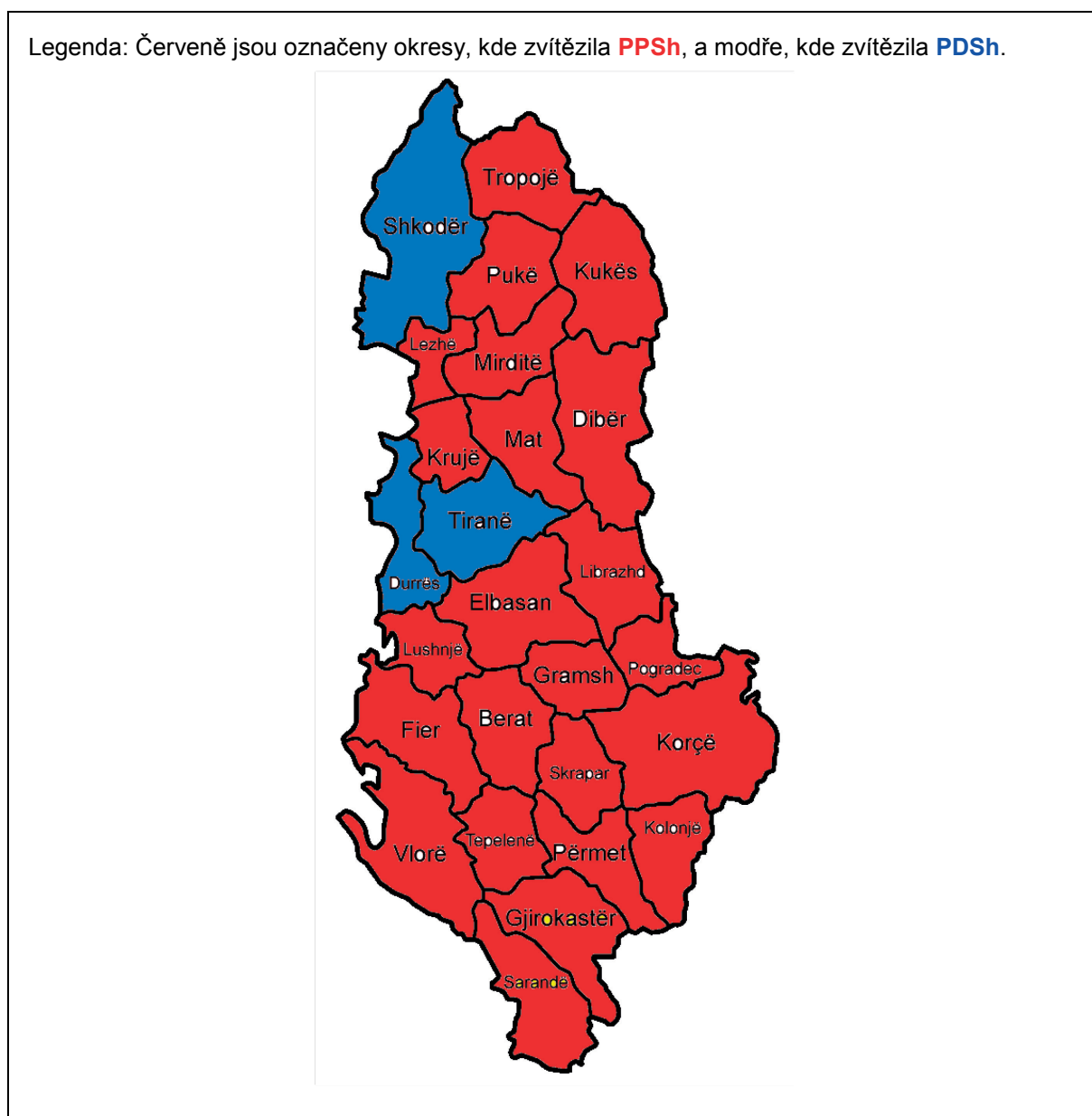
3.7. Albánie

Výsledky zakladatelských voleb v Albánii zařadily zemi mezi státy, v nichž v prvních volbách po změně režimu zvítězila (post)komunistická strana. V albánském případě dokonce Albánská strana práce (*Partia e Punës e Shqipërisë* – PPSH) získala v celostátním měřítku absolutní většinu hlasů (56,2 %). Tomu odpovídala i dominance v jednotlivých okresech. Při volbách, které se uskutečnily v dubnu 1991, se země dělila do 24 okresů. Komunistická Albánská strana práce dominovala ve 21 okresech. Opoziční Demokratická strana (PDSH), kterou je možné v této době považovat za *catch-all-movement*, zvítězila pouze ve třech okresech. To umožňuje vyvodit jen předběžný závěr. Opomenout v tomto případě nelze samozřejmě fakt, že na rozdíl od Srbska a Černé Hory a podobně jako v Bulharsku dokázala hlavní opoziční politická formace již v zakladatelských volbách zvítězit alespoň v hlavním městě – Tiraně. Demokraté dokázali Albánskou stranu práce překonat také ještě v okresech s centrem v metropoli severní Albánie Skadaru¹⁷ a v druhém největším albánském městě, námořním přístavu Drač (Durrës)¹⁸.

¹⁷ Skadar byl v roce 1990 městem, kde začaly protirežimní demonstrace, a bývá proto považován za kolébku demokratického hnutí. Skadar je také jedním z center albánského katolicismu, bylo zde založeno první arcibiskupství v Albánii.

¹⁸ Z geografického hlediska je třeba připomenout, že Drač byla v letech 1913 až 1920 hlavním městem nové samostatné Albánie.

Mapa 3.50. Nejsilnější strany při zakladatelských volbách v Albánii

Zdroj: vlastní výpočet na základě Albanien (1993). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1993

První demokratické volby v roce 1991 vyhrála komunistická strana. Opřela se zejména o podporu venkovského obyvatelstva, které tvoří v Albánii 60 % populace. Autoři studující albánskou tranzici (Albanien 1993: 216) zároveň vesměs souhlasí s předpokladem, že doba, která uplynula mezi povolením opozičních stran a samotnými volbami, byla natolik krátká, že opozice neměla velkou šanci zorganizovat se a připravit se na volby.

V souvislosti s Albánií se často mluví o vnitřně rozdělené společnosti, přičemž toto dělení provází celou historii země. Rozdělení je částečně geografické – na sever a jih, ale obecně je mnohem hlubší. Například na počátku 20. let 20. století domino-

vali v severní části země zejména konzervativní majitelé půdy a kmenoví bajraktaři (tradiční feudální vůdcové), které vedl Ahmed Zogu – budoucí král Albánie Zogu I. Vývoj na jihu ovlivňovali zejména liberální intelektuálové, demokratičtí politici a pokrokoví obchodníci, kteří vzhlíželi k západu.¹⁹

Už toto rozdělení bylo základem pro vznik politiky postavené na klanech. Geografické rozdělení a odlišné uspořádání společnosti ještě umocňuje jazykové dělení. V Albánii existují dva odlišné dialekty albánštiny. Na severu obyvatelé náležejí dle jazykového rozdělení ke Gegům, na jihu k Toskům.

V politické rovině zůstává rozdělení velmi výrazné a Albánie zůstala i v závěru 20. století klanově rozdělenou zemí. Komunistický režim se vždy opíral spíše o klan z jihu země.

Nejdéle vládnoucí vůdce albánských komunistů Enver Hodža pocházel z jihu. Od toho se odvíjelo i to, že jeho ekonomická i sociální politika podporovala v praxi zejména rodiny a regiony na jihu země. Elita komunistického režimu se proto vždy skládala zejména z politiků, kteří pocházeli buď z Tirany, nebo z řad Tosků z jihu, kde byl také za druhé světové války nejsilnější komunisty vedený partyzánský boj. Klarita Gërkhani a Arthur Schram například na základě komunistických dokumentů vypočítali, že za dobu Hodžova vedení komunistické strany se v politbyru strany vystřídal celkem sto osob. Osmdesát dva z nich přitom pocházelo z jihu země a jen osmnáct ze středu nebo severu (Gërkhani, Schram: 8).

Srovnáme-li tato čísla se složením prvních dvou vlád Demokratické strany, uvidíme, že v nich zasedalo „pouze“ 58 procent politiků z jihu.

Hodžovi komunisté se navíc během svého režimu pokoušeli rozbít tradiční strukturu severoalbánské společnosti. Komunisté usilovali v této izolované oblasti o vymýcení tradice krevní msty, odstranění patriarchální společnosti a zničení semi-feudální vrstvy bajraktarů. To opačně vedlo k vyšší míře antikomunistických postojů v severní části země.

Geograficky sever Albánie hraničí s málo ekonomicky rozvinutými oblastmi bývalé Jugoslávie (Černou Horou a Kosovem) a je tvořen zejména hornatým terénem. Klimaticky se vyznačuje velmi studenými zimami a chladnými léty. I díky tomu bylo vždy jednodušší ekonomicky rozvíjet jih státu než právě sever. Z tohoto důvodu byl sever

¹⁹ Většinu obyvatelstva v obou částech tvořili rolníci, ale politika byla výrazně ovlivňována zejména právě popsány skupinami.

vždy nejméně rozvinutou oblastí Albánie. Komunistický režim neudělal nic pro to, aby tuto situaci změnil.

Země proto vstoupila do demokratické éry s rozdělenou společností. Jižní byla po celou dobu komunistického režimu upřednostňována, ale protože neprobíhaly svobodné volby, v politice se tento geografický aspekt nijak neprojevil, pomineme-li vyšší míru antikomunismu na severu.

Již v zakladatelských volbách se také v Albánii objevila etnická strana, když v jižních okresech Albánie (zejména Sarandë) výraznou podporu získala řecká menšinová strana OMONIA.

Základním štěpením volební geografie v Albánii při zakladatelských volbách ovšem přesto zůstal rozpor město–venkov a sever–jih.

3.8. Litva

Podobně jako v polském případě budeme v Litvě zkoumat dvojici voleb – zakladatelské a první organizované na stranickém základě.

3.8.1. Předzakladatelské volby v Litvě

Již v roce 1990 v zemi proběhly volby do Nejvyššího sovětu Litevské SSR, při nichž bylo umožněno kandidovat i nekomunistickým kandidátům. Volby ovšem vycházely z původních sovětských pravidel, která nepočítala s existencí politických stran, ale s návrhy kandidátů společenskými organizacemi. Je proto nyní těžké rozlišit přesnou politickou identitu kandidátů, a to včetně těch zvolených. Nezřídka se totiž vyskytovaly případy, kdy kandidáta podpořila před volbami jak Komunistická strana, tak opoziční hnutí Sajudis, které vzniklo jako hnutí na podporu sovětské přestavby, ale rychle se přeměnilo v národně orientované *catch-all-movement*.

Přestože volby skončily drtivým vítězstvím hnutí Sajudis, lze v rámci námi provedené analýzy volebních výsledků vytyčit některé zásadní trendy volební geografie. Analýza bude postavena příslušnosti jednotlivých poslanců k pozdějším poslaneckým klubům a k tomu, v jakých obvodech byli zvoleni.

Litevské území je možné rozdělit na dvě odlišné části – západní a východní, přičemž dělicí linii tvoří spojnice měst Šiauliai na severu a Kaunasu na jihu, dále linie směřuje k městu Marijampolė na jihozápadě země. Vše na západ od této linie (včetně Kaunasu a jeho venkovské oblasti) se ve volbách v roce 1990 stalo výlučnou baštou hnutí Sajudis. Všechny volební obvody zde vyhrálo toto uskupení. Naopak na východ od popsané linie si své úspěchy připisovali litevští komunisté podporující nezávislost i jejich dosavadní soukmenovci, kteří myšlenku obnovení samostatného státu zásadně odmítali. V části země na jih od hlavního města Vilnius v pěti obvodech zvítězili kandidáti menšinového Svazu Poláků na Litvě, kteří stáli v opozici proti myšlence samostatné Litvy.²⁰ Ve třech obvodech Svaz Poláků uspěl také přímo

²⁰ Při hlasování o obnovení nezávislosti se většina z polských poslanců zdržela.

v hlavním městě, kde jinak získal vítězství v obvodech již jen Sajudis a jeho složky²¹ (Seimo narių sąrašas).

3.8.2. První volby organizované v Litvě na stranickém základu

O dva roky později se v Litvě konaly první volby, v nichž již kandidovaly politické strany. Původní *catch-all-movement* prošlo od zakladatelských voleb procesem štěpení a zbytkový subjekt se transformoval do pravicové politické strany.

V těchto volbách vítězná postkomunistická Litevská demokratická strana práce (LDDP) bodovala průřezově celou zemí. Její slabinou zůstal Kaunas, kde prohrála nejenom v poměrné části voleb, ale nezískala zde dokonce ani jediný většinový mandát, a to se jich v druhém největším litevském městě rozdělovalo osm.

Zastavme se u výsledků v Kaunasu. Zde si mandáty z většinové části napůl rozdělili kandidáti pravicové Koalice Sajudis a křesťanských demokratů (LKDP). V poměrné části zde bylo pořadí obdobné. Na prvním místě skončil Sajudis, druhá koalice LKDP s politickými vězni a Litevskou demokratickou stranou a až třetí postkomunisté. Pro postkomunisty to byla jediná regionální porážka, ve zbytku země zvítězili v poměrné části ve všech regionech.

Ve většinové části byla jejich slabinou obecně města. V hlavním městě a Klajpedě dokázali zvítězit v polovině obvodů (v pěti obvodech z deseti, resp. ve dvou ze čtyř), v Panevežys prohráli oba tamní obvody a jediné v Šiauliai slavili úspěch, když zde zvítězili ve dvou ze tří městských obvodů. Ve městech, která se dělila na více obvodů, postkomunisté vyhráli v třetině obvodů (9 z 27), zatímco ve zbylých „venkovských“ mandátech uspěli v nadpoloviční většině obvodů – ve 32 z 63.

Naopak konzervativci ze Sajudisu vyhráli pouze v osmi většinových obvodech, z nichž se ale všechny nacházely ve větších městech. Polovina z nich navíc pocházela z Kaunasu (čtyři), další byly rozděleny následovně: dva z Klajpedy a po jednom z Penevežysu a Vilnius. Zisky většinových obvodů odrážejí i výsledky v poměrné části voleb. Zde Sajudis nejlépe uspěl v městě Kaunasu, následovaly regiony Klajpeda, Penevežys a teprve na čtvrtém místě město Vilnius. Ve všech zmíněných regionech se podíl hlasů Sajudisu pohyboval kolem čtvrtiny ze všech odevzdaných. Při-

²¹ Společně se Sajudisem kandidovala například Litevská sociálnědemokratická strana, Litevská křesťanskodemokratická strana nebo Litevská strana zelených.

bližně o deset procent nižší zisky měl Sajudis na venkově, s minimem 7,99 procenta v okolí Vilnius, kde je předstihla kromě postkomunistů také polská menšinová kandidátka. V některých částech Žmudi (Žemaitška) prohrál Sajudis souboj o druhé místo také s křesťanskými demokraty.

Křesťanští demokraté nejlépe uspěli ve městech a ve Žmudi (Žemaitšku)²². Z těchto oblastí pocházeli také téměř všichni jejich vítězové z jednomandátových obvodů – jeden uspěl v hlavním městě, čtyři v Kaunasu a jeden ve venkovském obvodu Kretinga (č. 37) na baltském pobřeží. Poslední poslanec křesťanských demokratů, který uspěl ve většinovém obvodu, byl zvolen ve venkovském obvodu u Penevežysu v Aukštaitiji (Aukštaitijo 28). V poměrných volbách dosáhli ve žmuďských (žemaitšských) regionech Telšiai a Taugare dokonce více než čtvrtiny hlasů a předstihli tam i Sajudis.

Litevský svaz Poláků získal čtyři mandáty. V poměrných volbách uspěl výrazně v regionu Vilnius a částečně i ve městě Vilnius, kde v obou případech žije početná polská národnostní menšina. Polská menšinová strana dokázala zvítězit ve dvou jednomandátových obvodech. Oba se nacházely v regionu Vilnius, a to v jeho části mezi hlavním městem a polskou hranicí. Jednalo se o obvody Vilnius-Trakai a Vilnius-Šalčininkai.

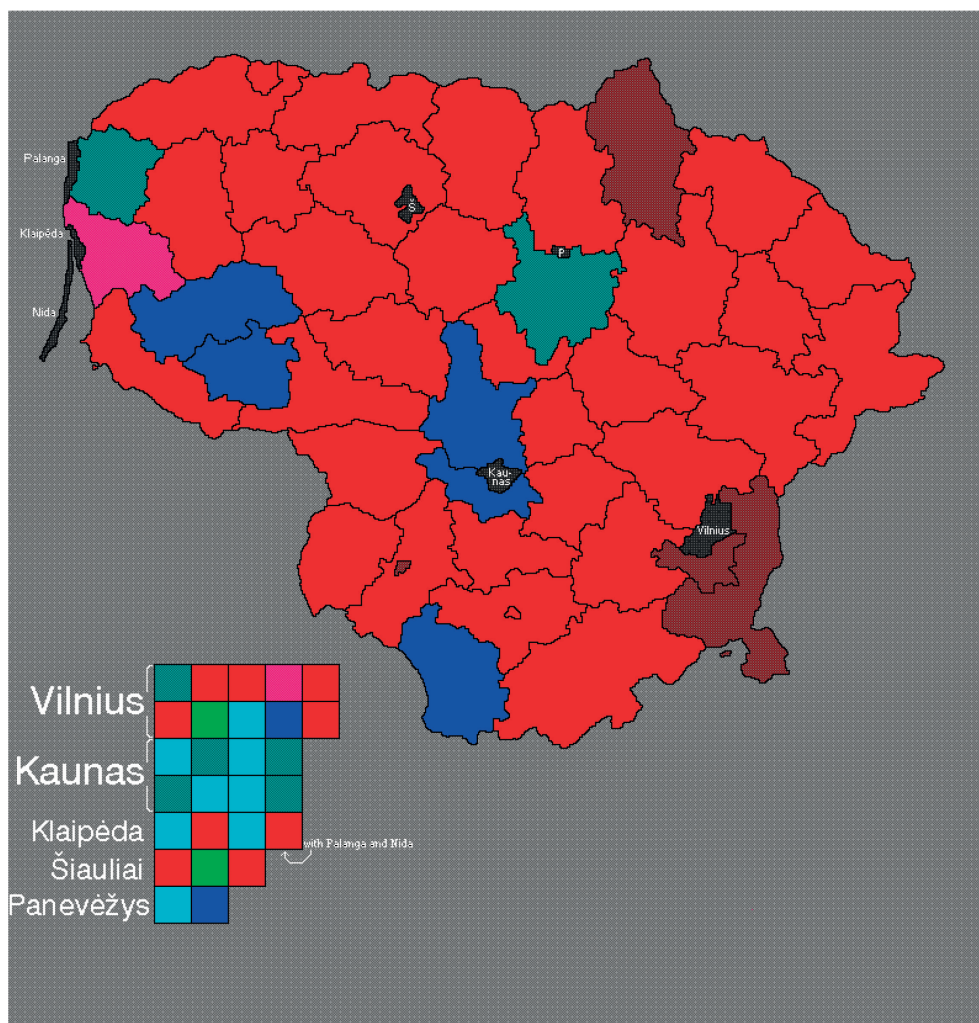
Druhá křesťanskodemokratická strana – Litevský křesťanskodemokratický svaz (LKDS) – dosáhla na jediný většinový mandát, a to v metropoli Suvalška (Sudovia) Marijampoli, kde kandidoval předseda strany Kazys Bobelis. Region Marijampole byl také jediným úspěšným regionem, kde strana získala přes deset procent hlasů v poměrné části voleb.

Litevští sociální demokraté své volební úspěchy sbírali v obou největších městech a v regionech na jihu a západě země. Jediné dva většinové mandáty získali ve Vilnius a v okolí Klajpedy.

²² Žmuď (také Žemaitško z litevského Žemaitija) tvoří jednu z historických litevských zemí a zaujímá území v severozápadní Litvě. Jejím tradičním centrem je město Telšiai. Žmuď doplňuje Suvalško (Suvalkija) na jihovýchodě, Aukštaitija na severovýchodě a Dzúkija na jihovýchodě (kolem hlavního města). Za specifický historický region je považována také tzv. Malá Litva – kolem města Klajpeda (Honzák 2001).

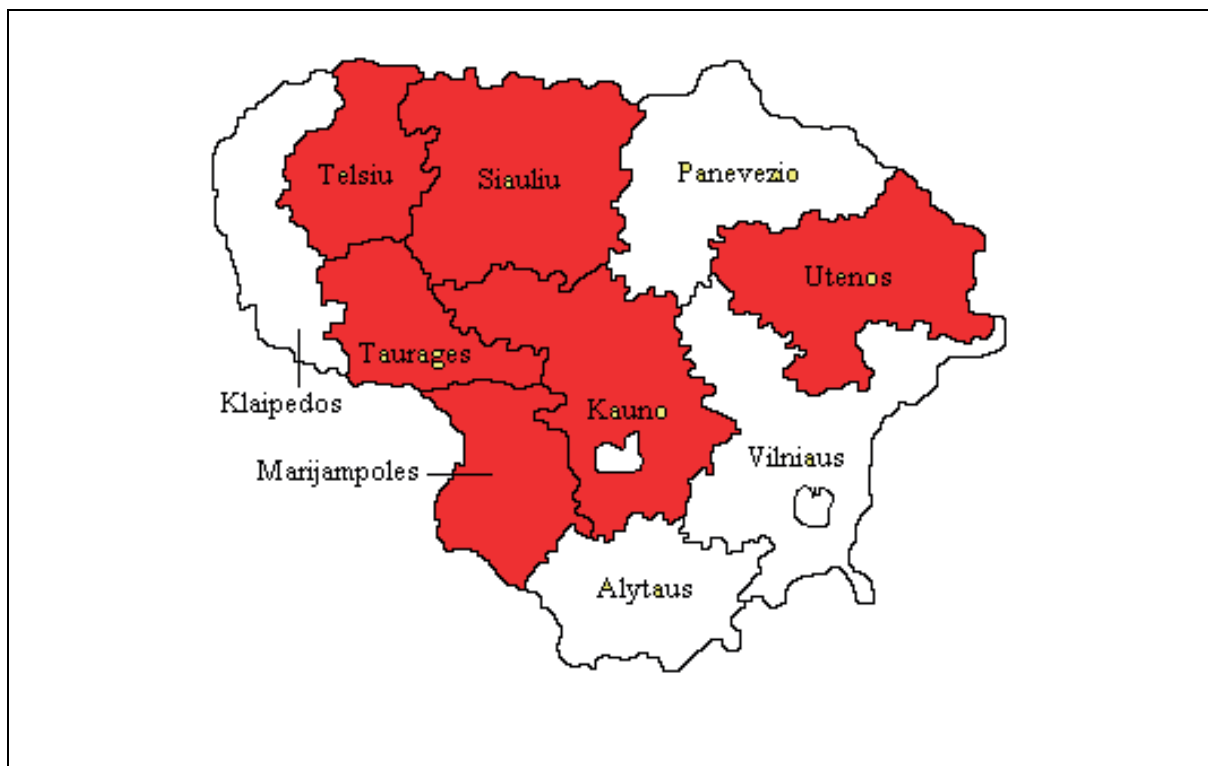
Mapa 3.51. Vítězové ve většinových obvodech ve volbách 1992

Legenda: Červeně jsou označeny obvody, kde zvítězila **LDDP**, světle modře, kde zvítězil **Sajudis**, modrozeleně vítězné obvody **LKDP**, rudě **LSDP**, zeleně **Hnutí středu**, tmavě modře **ostatní pravicové strany** a hnědě **ostatní levicové strany**.

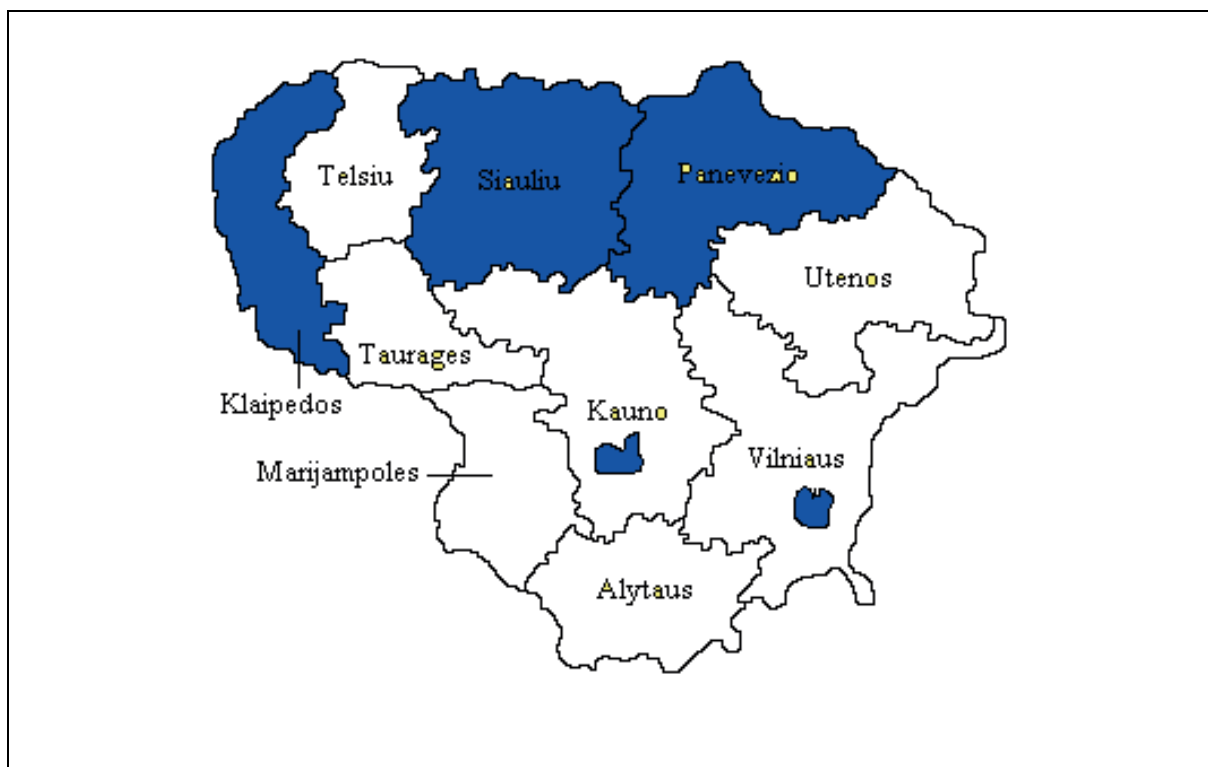
Zdroj: <http://www.baravykas.fsnet.co.uk/ltge92.gif>

Mapa 3.52. LDDP – území volební podpory ve volbách 1992 (poměrná část)

Zdroj: vlastní mapa na základě výsledků publikovaných na www.electoralgeography.com

Mapa 3.53. Sajudis – území volební podpory ve volbách 1992 (poměrná část)

Zdroj: vlastní mapa na základě výsledků publikovaných na www.electoralgeography.com

Mapa 3.54. Vítězové v regionech v rámci poměrné volby ve volbách 1992

Zdroj: vlastní mapa na základě výsledků publikovaných na www.electoralgeography.com

První litevské volby organizované na stranickém základě nebyly z hlediska volební geografie příliš průkazné, protože volbám v roce 1992 jasně dominovala postkomunistická Litevská demokratická strana práce (LDDP). Přesto některé trendy můžeme pojmenovat. Postkomunistická levice byla v Litvě silnější ve venkovském prostředí, zatímco strany středu a pravice ve větších městech. Konzervativní Sajudis čerpal hlasy nejvýrazněji z druhého největšího města Kaunas, menší strany středu a pravice byly naopak relativně silnější ve Vilniusu.

3.9. Lotyšsko

Identifikace voleb, které je možné v Lotyšsku označit za zakladatelské, není vůbec jednoduchá, a to už proto, že lze vybírat ze čtyř možností. Již v březnu 1989 se v Lotyšsku volilo do Nejvyššího sovětu SSSR. Za Lotyšsko v něm zasedlo 34 poslanců, z nichž 26 získala opoziční Lotyšská lidová fronta (Buterfield 1989).

V následujícím roce se 18. března konaly první volby do Nejvyššího sovětu LSSR, v nichž bylo umožněno kandidovat i nekomunistickým kandidátům. Lotyšská lidová fronta zvítězila v těchto volbách se ziskem 138 křesel z 201.

Konečně třetí možností jsou první volby v samostatném Lotyšsku, které proběhly v roce 1992. Tyto poslední volby byly ovšem charakterizovány již kandidaturou stran, které vzešly z diferenciací *catch-all-movement* – Lotyšské lidové fronty (LTP).

Další možnou variantou voleb, které bychom mohli zkoumat, jsou potom volby do Lotyšského kongresu, v jejichž rámci mohli volit jenom etničtí Lotyši.

Volby z roku 1992 označují za zakladatelské například lotyšští politologové Inkstens a Runcis (2011). Naopak autoři sborníku *Political Parties in Postsovietic Space* Kulik a Pšizova za zakladatelské považují volby do Nejvyššího sovětu Lotyšské SSR z března 1990 (Kulik, Pšizova 2005).

Z nabízené palety zvolíme podobně jako v případě Polska či Litvy možnost, kdy podrobíme analýze volby do Nejvyššího sovětu LSSR jako zakladatelské, ale v zásadě nestraničné, a následně budeme zkoumat volby z roku 1993, kdy už se volilo plně na stranickém základě.

3.9.1. Předzakladatelské volby v Lotyšsku

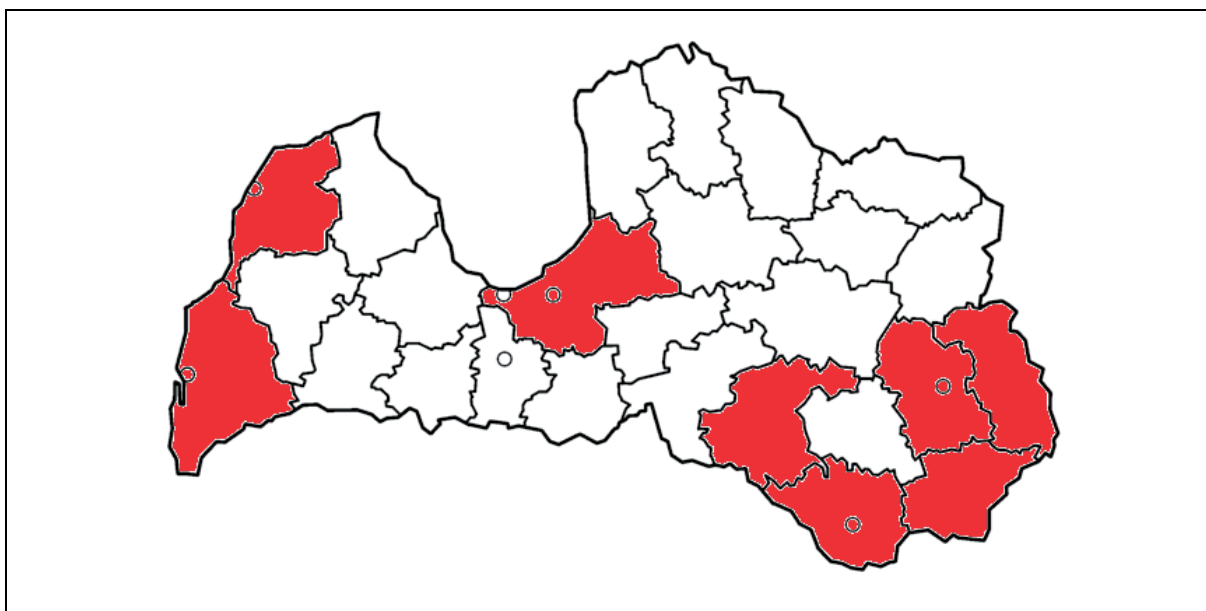
Volby do Nejvyššího sovětu Lotyšské sovětské socialistické republiky proběhly v březnu 1990. Podobně jako v Litvě v těchto volbách nekandidovali jasně profilovaní straničtí kandidáti. Pro volby ovšem byl využit většinový volební systém v jednomandátových obvodech, což nám vzhledem k dostupnosti údajů, který poslanec byl zvolen v kterém obvodu, umožní na základě jejich povolebního členství v klubech rekonstruovat výsledky voleb na stranickém základě. Samozřejmě je nutné mít na zřeteli, že takto získané závěry nejsou stejně validní jako ty, které bychom získali v situaci, kdy by poslanci již dopředu kandidovali za vyprofilované strany, ale přesto nám dávají volebněgeografické informace o prostorovém rozložení elektorátu.

Sledovat budeme zejména to, kde byli zvoleni poslanci náležející ke komunistické frakci, která odmítala nezávislost Lotyšska. Komunistická strana Lotyšska získala 58 z celkového počtu 201 křesel v Nejvyšším sovětu. Více než polovina komunistických poslanců byla zvolena v hlavním městě Rize. Tam se rozdělovalo 69 poslaneckých křesel a Komunistická strana Lotyšska si připsala 37 mandátů. Úspěch odpůrců nezávislosti v hlavním městě Lotyšska jednoznačně vyplývá ze složení tamního obyvatelstva, protože v Rize žila v době voleb velká ruská menšina.

Pozdější členové komunistické poslanecké skupiny zvítězili také ve všech obvodech v centru historického regionu Latgalsko – ve městě Daugavpils. Mandáty do komunistické frakce připutovaly také z měst Jekabpils, Indros a Zilupes. Ve všech třech případech si v těchto latgalských obvodech připsali komunisté jediný tam přidělovaný mandát. Ve městě Rezekne, které také leží v jihovýchodním regionu Latgalsko, dokázali komunisté kandidáty Lidové fronty porazit ve všech třech tamních obvodech. V Latgalsku, které patří k částem Lotyšska s největší slovanskou menšinou, se proto komunisté stali vítězi voleb, což odpovídalo faktu, že ruskojazyčné obyvatelstvo ve většině preferovalo jejich kandidáty.

Kromě Rigy a Latgalska komunisté uspěli ještě v obvodech, kde se nacházela vysoká přítomnost ruských pracovníků. Jako příklad mohou sloužit města Liepaja a Ventspils, kde sice převažovalo etnicky lotyšské obyvatelstvo, ale v obou městech se nacházela základna sovětské armády. V Liepaji, kde byla ponorková základna, komunisté získali čtyři z devíti obvodů, ve Ventspilsu pak jeden ze čtyř tam ležících obvodů. Specifický byl pak příklad obvodu s centrem ve městě Salaspils, který také obsadili komunisté. Vysoký počet tam volících obyvatel ruské národnosti ovšem nevyplýval z existence vojenské základny, ale z tam postaveného zkušebního jaderného reaktoru, jehož personál tvořili v drtivé většině Rusové.

Mapa 3.55. Okresy, v nichž získala Komunistická strana Lotyšska ve volbách do Nejvyššího sovětu v roce 1990 alespoň jeden mandát

Zdroj: vlastní výpočet na základě jmen poslanců publikovaných na www.saeima.lv

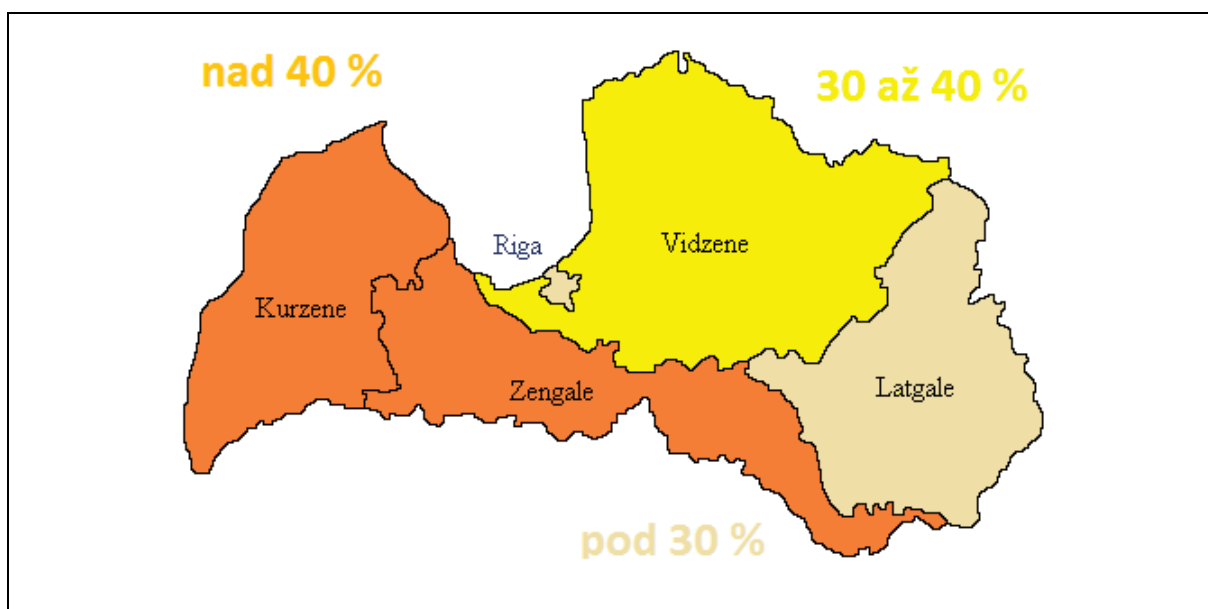
Volby do Nejvyššího sovětu se vyznačovaly jasným štěpením mezi *catch-all-movement* (Lotyšská lidová fronta), v jehož rámci fungovali národně orientovaní lotyšští komunisté, a prosovětskými komunisty. Tomu odpovídala i volební geografie voleb, kde komunisté získali pouze obvody se silným zastoupením ruské menšiny v Rize, Latgalsku a v místech se sovětskými vojenskými nebo vědeckými základnami.

3.9.2. První volby v Lotyšsku organizované na stranickém základě

Volby v roce 1993 byly již organizovány na čistě stranickém základě, ale zároveň proběhly již po diferenciaci *catch-all-movement*, což nám umožní sledovat pouze jeho „zbytkový“ subjekt.

Ve všech pěti regionech dosáhla nejvyššího výsledku liberální strana Lotyšská cesta (LC).

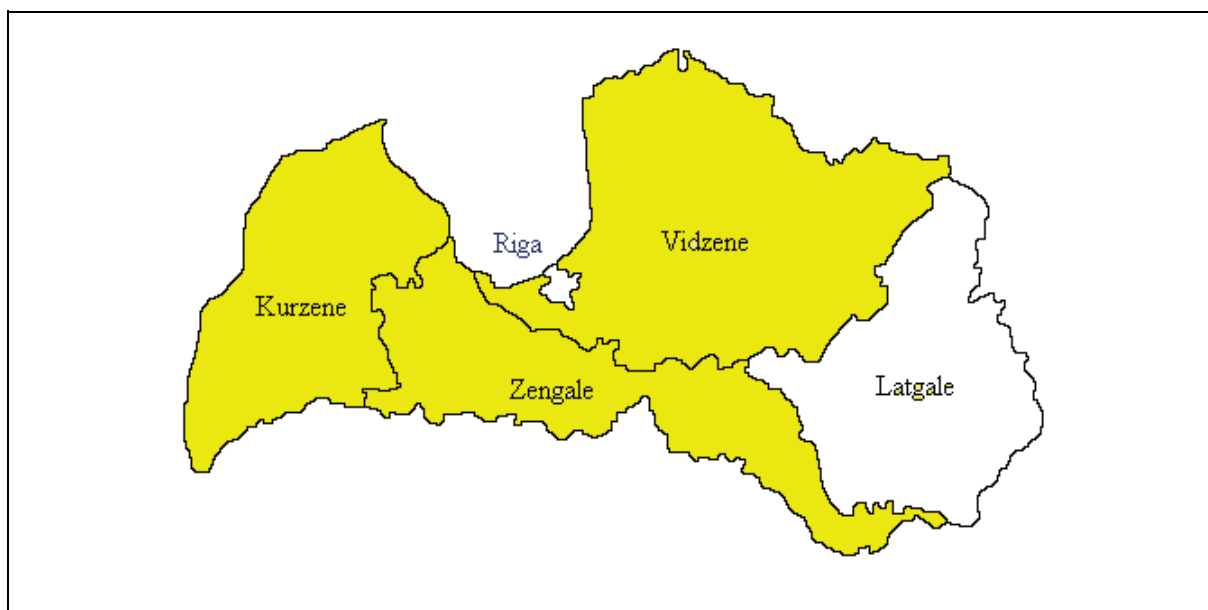
Mapa 3.56. Vítězné regiony Lotyšské cesty a její podíl hlasů

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Lotyšská cesta, přestože patřila k subjektům s umírněnou politikou vůči ruské národnostní menšině, získala nadprůměrné zisky v oblastech, které jsou etnicky téměř čistě lotyšské – Zemgale, Kurzeme a Vidzeme.

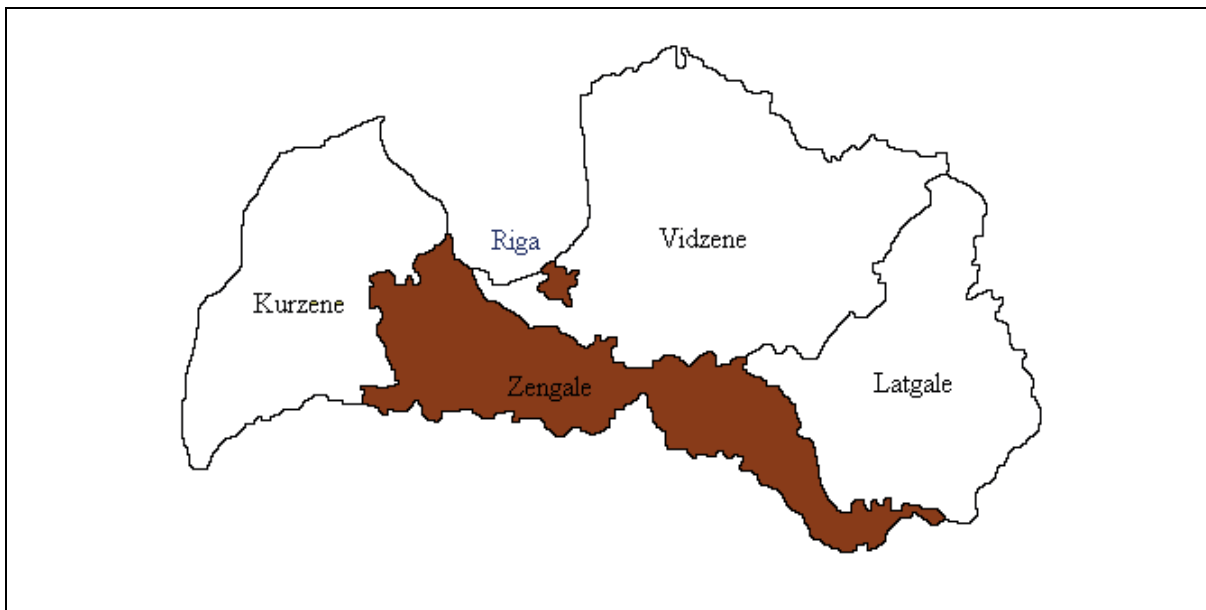
Mapa 3.57. LC – území volební podpory ve volbách 1993

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Naopak druhá nejsilnější strana v pořadí – Lotyšské národní hnutí nezávislosti (LNNK), které se prosazovalo více národně orientovanou politikou, získalo jeden ze svých nadprůměrných výsledků v národnostně smíšené Rize.

Mapa 3.58. LNNK – území volební podpory ve volbách 1993

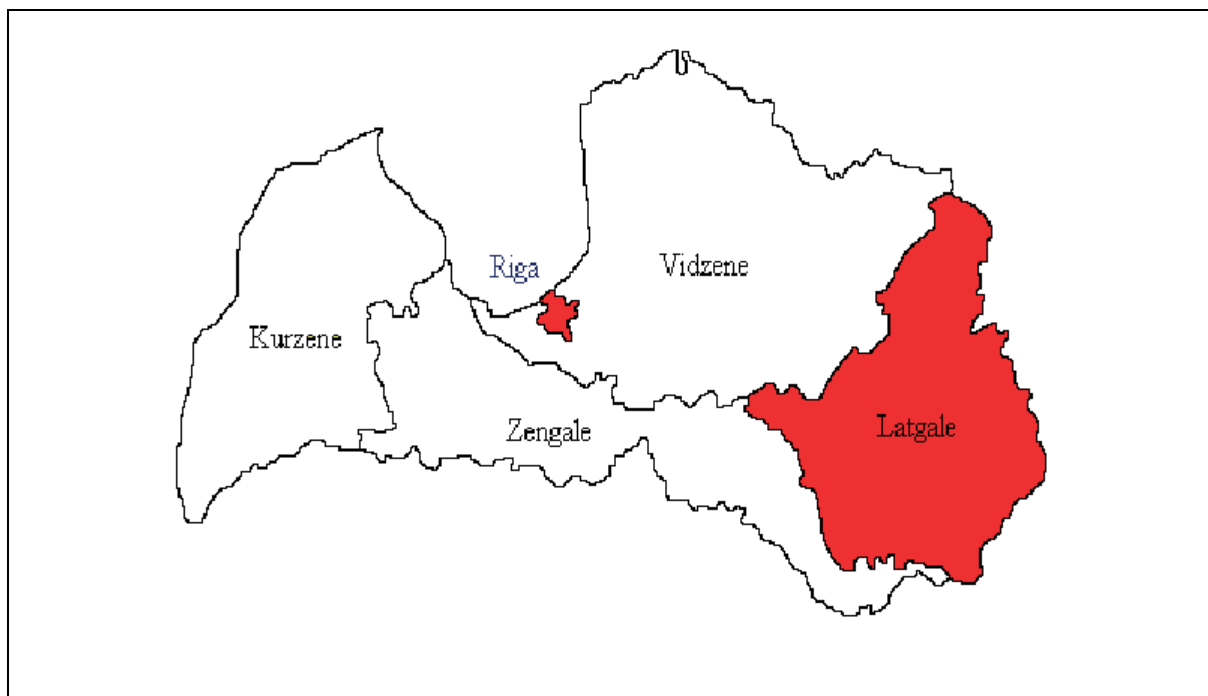

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Prorusky orientovaná kandidátka Harmonie pro Lotyšsko (SL) obdržela očekávané zisky, jádrem její podpory byly jazykově smíšené oblasti. Kromě hlavního města se jednalo také o Latgalsko, kde kromě Rusů žije také polská národnostní menšina a oblast se od zbytku země liší také vyznáním, protože v Latgalsku je silná katolická církev, zatímco v ostatních částech převládá protestantismus.

Podobná geografická charakteristika platí také pro druhou proruskou kandidátku – Rovná práva (L).

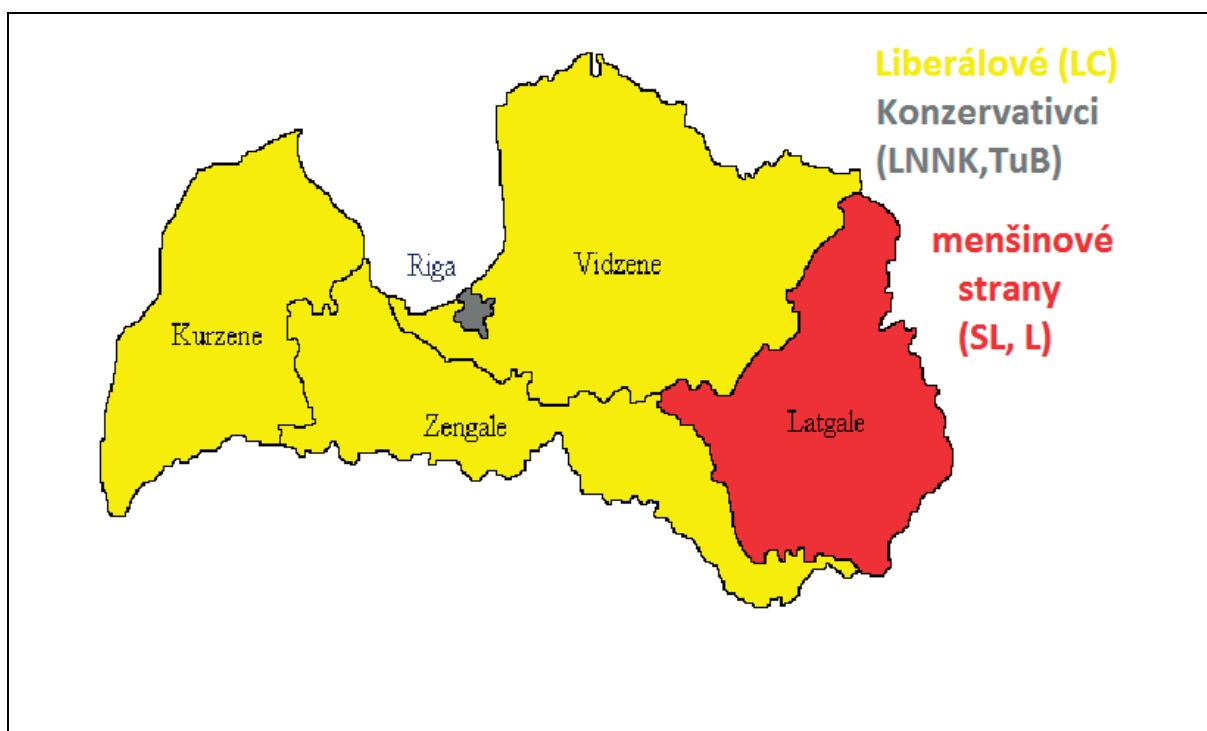
Mapa 3.59. SL – území volební podpory ve volbách 1993

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Posuzujeme-li volební vítěze z hlediska jednotlivých volebních stran, dospějeme k závěru, že ve všech pěti regionech zvítězila Lotyšská cesta. Při porovnávání stranických rodin však již dostaneme pestřejší obrázek. Pro účely tohoto zkoumání jsme vytvořili následující skupiny: menšinové strany (Harmonie pro Lotyšsko a Rovná práva) a konzervativní strany (Lotyšské národní hnutí nezávislosti – LNNK – a Za vlast a svobodu – TuB). Při tomto postupu dojdeme k závěrům, že v Rize těsně zvítězily konzervativní strany, v Latgalsku menšinové strany, Vidzeme, Kurzeme a Zemgale zůstávají doménou liberální Lotyšské cesty. Pokud bychom ale vytvořili skupinu liberálních stran, kam by vedle Lotyšské cesty patřila také Demokratická strana středu, zvítězili by liberálové navíc ještě v Rize.

Mapa 3.60. Vítězné stranické rodiny ve volbách 1993

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Již první lotyšské volby po diferenciaci politických stran položily základy k nové volební geografii. Její základní osou se stalo etnické rozdělení. Na jednom pólu se proto nacházely obvody s vyšším počtem menšin – Riga a Latgalsko, a na druhém zbylé „více lotyšské“ obvody. Tato volební geografie demokratického Lotyšska navíc jednoznačně navazovala na trendy, které jsme sledovali ve volbách do Nejvyššího sovětu LSSR v roce 1990.

3.10. Estonsko

Také v případě Estonska platí, že hledání voleb, které zařadíme do našeho výzkumu, není bez obtíží. V roce 1990 už 24. února až 1. března 1990 proběhly v zemi volby do Kongresu občanů (Kripta: 189), který byl také jako v Lotyšsku orgánem, na jehož volbě se podíleli zejména etničtí Estonci. 16. března pak následovaly volby do Nejvyššího sovětu Estonské SSR (Valimised Eestis). I tyto volby byly organizovány podle sovětských pravidel a stranická příslušnost kandidátů nebyla vzhledem k způsobu navrhování zcela průkazná.

3.10.1. Předzakladatelské volby v Estonsku

Volby do Nejvyššího sovětu SSSR můžeme analyzovat pouze stejnou metodou, jako tomu bylo u předzakladatelských voleb v Litvě a Lotyšsku. Volby proběhly ve 46 volebních obvodech za využití systému jednoho přenosného hlasu (STV), přičemž čtyři obvody byly rezervovány pro příslušníky Sovětské armády a neměly ryze teritoriální základ (Eesti NSV / Eesti Vabariigi Ülemnõukogu).

Podobně jako v dalších dvou pobaltských republikách je nelehké odlišit poslance za různé politické proudy. Zejména se jedná o reformní komunisty a *catch-all-movement* Lidová fronta, které volně prolínaly. Odlišují se ovšem poslanci, kteří byli zvoleni na základě programu odmítajícího estonskou emancipaci. Jednalo se o komunisty, kteří odmítali reformy a instrumentalizovali k tomu téma ochrany ruskojazyčného obyvatelstva před estonským nacionalismem. I v tomto případě ale bude třeba pro volebněgeografickou analýzu použít metodu, kdy k této skupině zařadíme poslance, kteří se po volbách zapojili do klubu Rovná práva (*Võrdsete õiguste eest*). Jednalo se o 27 poslanců.

Největší část těchto poslanců byla zvolena přímo v hlavním městě Tallinnu. Proruští komunisté zde získali deset z celkem rozdělovaných 25 mandátů.

Vedle hlavního města se dalším ohniskem podpory pro komunistické poslance stal severovýchod země. Například ve volebním obvodu v hornickém městě Kohtla-Järve proruští poslanci tohoto směru obsadili většinu mandátů, když byli v pětimandátovém obvodu zvoleni hned tři. Navíc jeden poslanec tohoto směrování byl zvolen ve venkovském obvodu kolem města Kohtla-Järve, kde se rozdělovaly tři mandáty.

Proruští komunisté zcela dominovali volbám v obvodech v rámci třetího největšího estonského města Narva, které je centrem kraje Ida-Virumaa a leží bezprostředně u ruské hranice. Zde se volilo v pěti jednomandátových obvodech a všechny se staly politickou kořistí tohoto politického směru. Podobně se volby odehrály v Sillamäe, zbrojařském městě s jadernou elektrárnou, které také leží v kraji Ida-Virumaa. Ve zdejších třech jednomandátových obvodech také všude zvítězili proruští komunisté.

S výjimkou Tallinnu a příhraničního regionu Ida-Virumaa se podařilo sledovanému politickému směru uspět už pouze v obvodu v kraji Harjumaa, který naopak leží na severozápadě země. Tam proruský komunista obsadil jeden ze tří mandátů. I tento zisk má vysvětlení na etnickém základě. V kraji se totiž nacházela velká základna sovětské armády ve městě Keila.

Připomeňme již jen pro úplnost, že zbylí čtyři poslanci sledovaného směru byli zvoleni v jednomandátových vojenských obvodech.

Již předzakladatelské volby v Estonsku ukázaly, že základem volební geografie této země bude etnické rozložení obyvatelstva a vztah k menšinové politice. Zároveň platí, že hlavní město Tallinn se díky výrazné a politicky aktivní ruské menšině paradoxně zařadil minimálně částečně k oblastem politické periferie (podobně jako Riga).

3.10.2. První volby v Estonsku organizované na stranickém základě

První volby postavené na volné soutěži politických stran se v Estonsku konaly v roce 1992. Vzhledem k časovému období od voleb v roce 1990 se jednalo o volby, které proběhly již po diferenciaci *catch-all-movement*, přestože kandidoval subjekt se stejným jménem, jako mělo toto hnutí v období přechodu k demokracii – Lidová fronta (RR). Jednalo se ovšem fakticky pouze o jeho nástupnický subjekt.

Celkovým vítězem těchto voleb se stala konzervativní aliance pěti stran s názvem Vlast (IL), když celostátně obdržela přesně 22 procent odevzdaných hlasů.

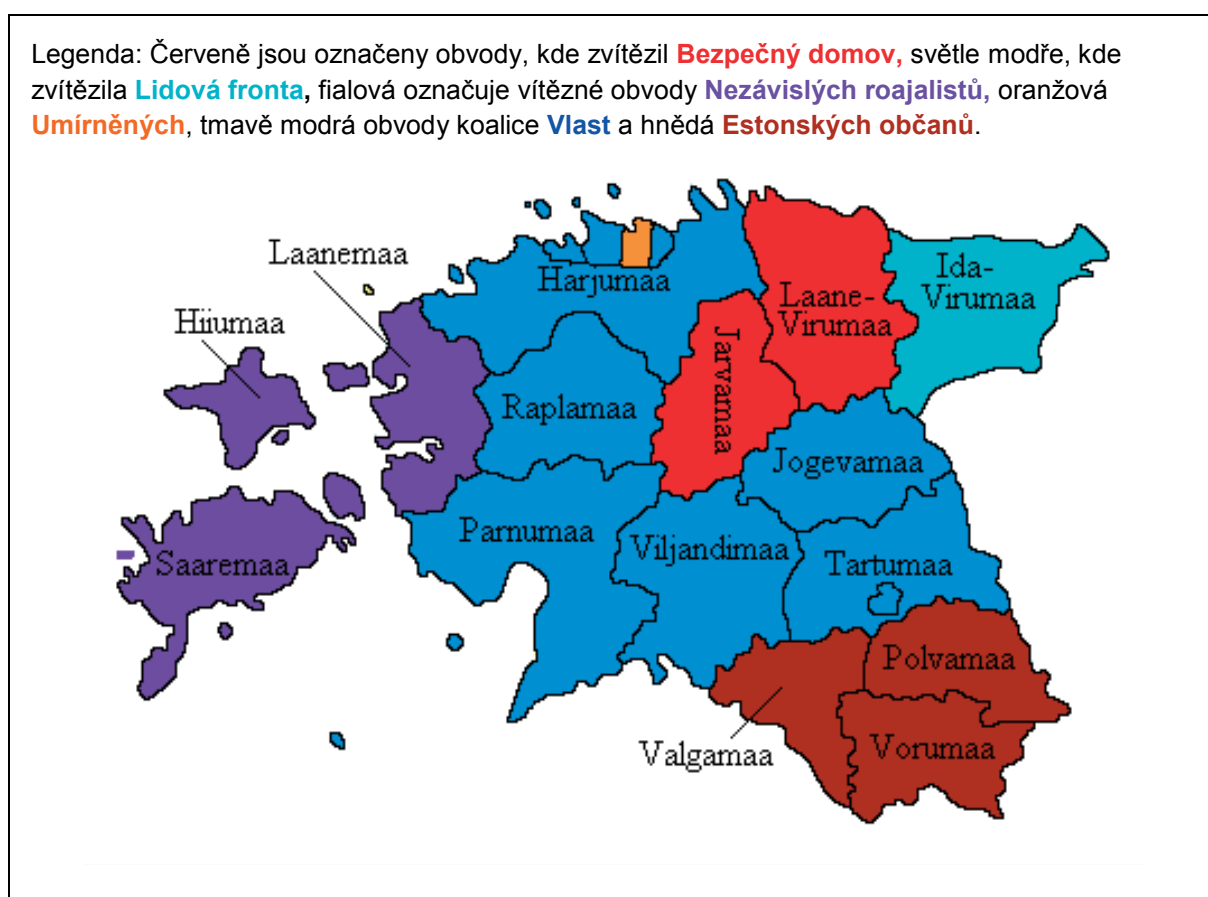
Vlast zvítězila v celkem sedmi z dvanácti volebních obvodů, které pokrývaly šest krajů, město Tartu a tři městské volební obvody v Tallinnu (z celkem čtyř).

V ukazateli volebních vítězů v jednotlivých volebních obvodech byly volby v roce 1992 charakterizovány velkou fragmentací. Kromě koalice Vlast zvítězilo alespoň v jednom obvodu ještě pět dalších kandidátek. V jednom z tallinnských volebních obvodů vyhrála strana Umírnění. V oblasti kolem Narvy – v kraji Ida-Virumaa, kde je vysoké procento obyvatel ruské národnosti, nejvíce uspěla ze stranických kandidátek

Lidová fronta (RR), ale i tu na počet hlasů předstihli nezávislí kandidáti, když téměř pětinu hlasů zde získal jeden z nich Väino Viilup.

V sousedním volebním obvodu zvítězila centristická koalice Bezpečný domov (KK). Na úplném západě země – na ostrovech a v kraji Läänemaa – se nejsilnější kandidátkou stali Nezávislí rojalisté (SK), kteří byli založeni jako recesistický subjekt, ale podobně jako Polská strana přátel piva získali zastoupení v národním parlamentu. Na opačném konci země na jihovýchodě pak volby vyhrálo další překvapení voleb – populistická formace Estonští občané (EK).

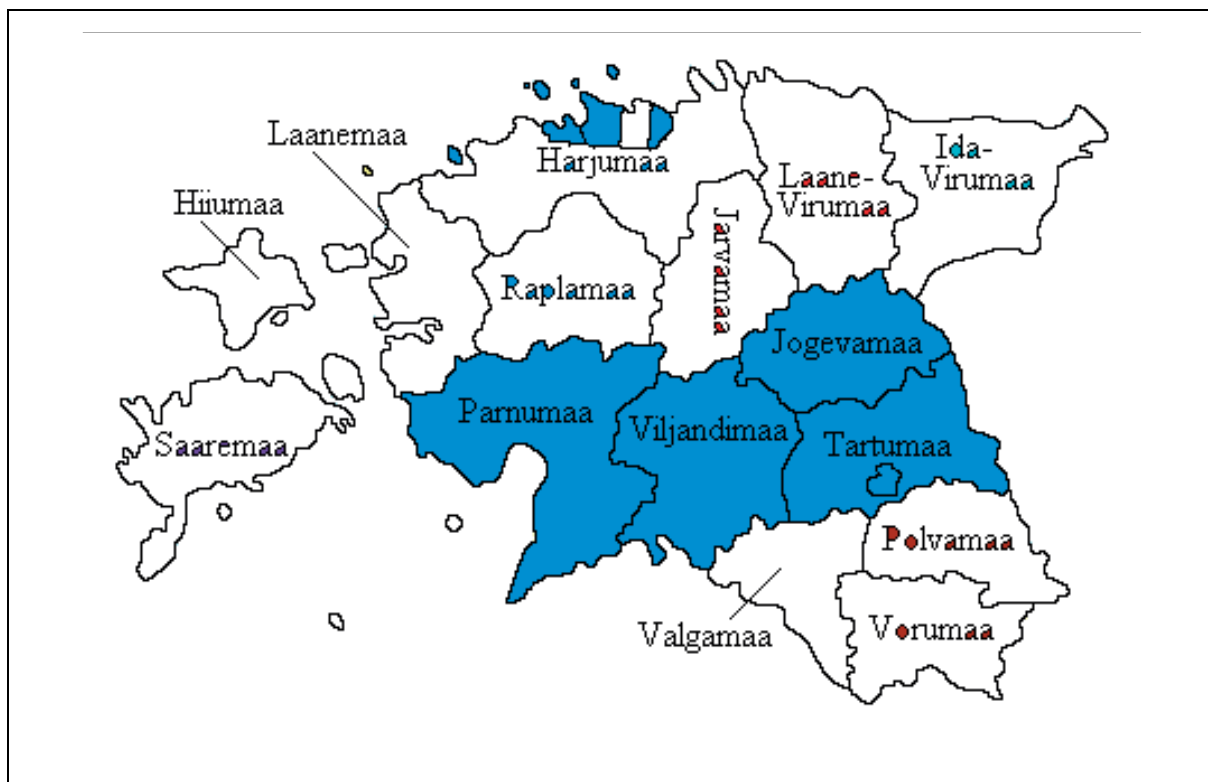
Mapa 3.61. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech – Estonsko 1992

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.vvk.ee

Vlast dosáhla nadprůměrných výsledků ve třech ze čtyř volebních obvodů v hlavním městě, ve volebních obvodech kolem Tartu (včetně stejnojmenného městského obvodu) a ve volebním obvodu, jehož hlavním městem je přímořské Pärnu.

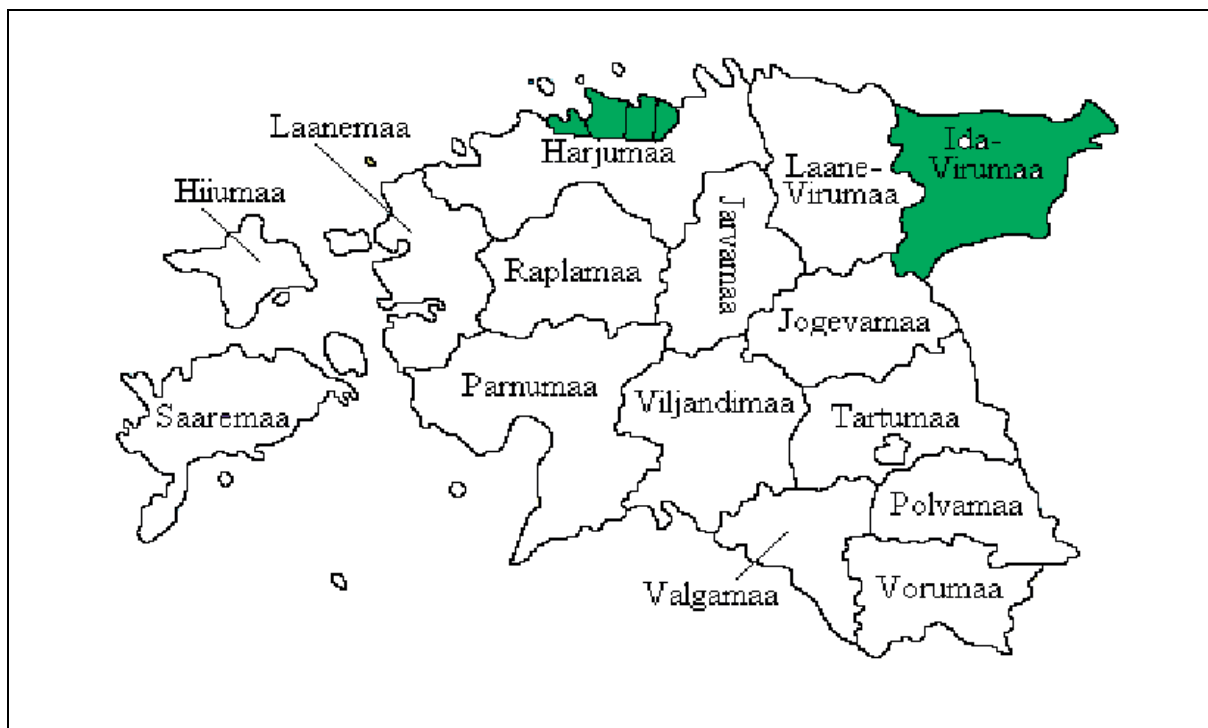
Mapa 3.62. Vlast – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.vvk.ee

Lidová fronta kromě vítězství v kraji Ida-Virumaa kolem Narvy bodovala výrazněji již jen v městských obvodech v Tallinnu, což potvrzuje její silnou roli pouze v oblastech s ruskou menšinou.

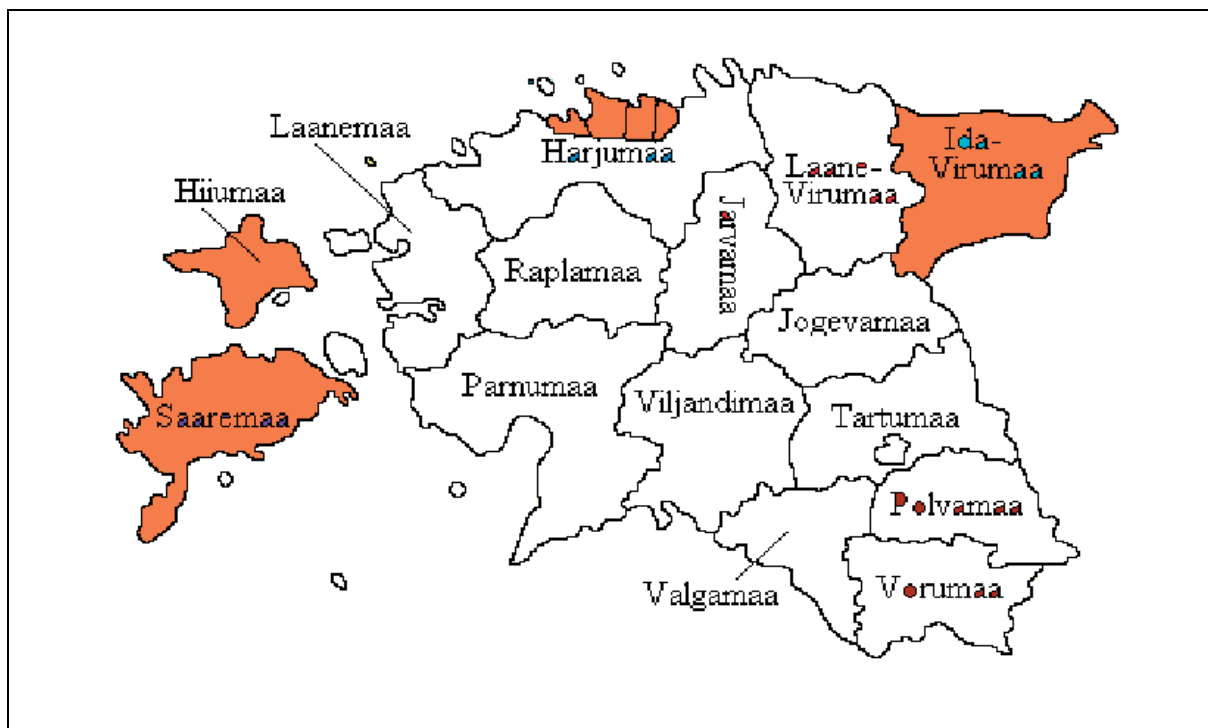
Mapa 3.63. Lidová fronta – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.vvk.ee

Umírnění se prosadili v Tallinnu, na ostrovech a v kraji Ida-Virumaa a kombinovali tak úspěchy v metropoli s nadprůměrnými zisky v etnicky estonské (ostrovy) i etnicky smíšené periferii.

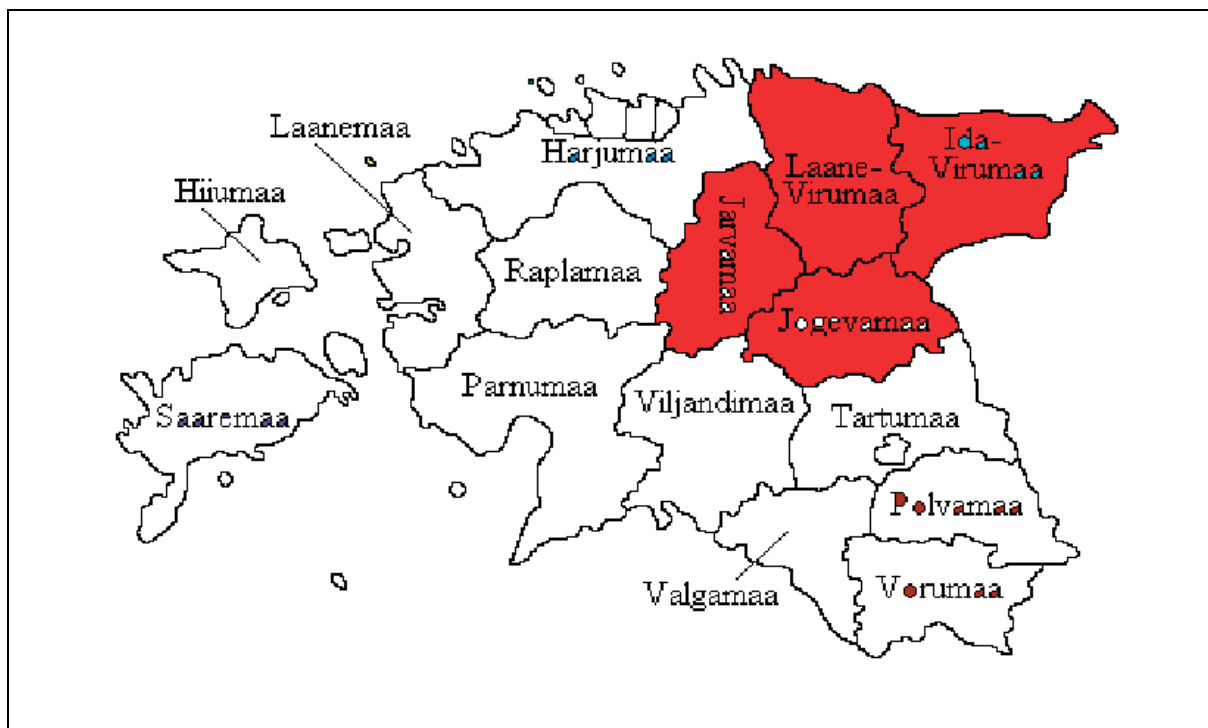
Mapa 3.64. Umírnění – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.vvk.ee

Méně proreformně naladěný Bezpečný domov (KK) získal nadprůměrné zisky na severovýchodě země a přiblížil se profilem výsledků Lidové frontě, ale s výhradou, kdy Bezpečný domov nezískal nadprůměrný výsledek v Tallinnu.

Mapa 3.65. Bezpečný domov – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.vvk.ee

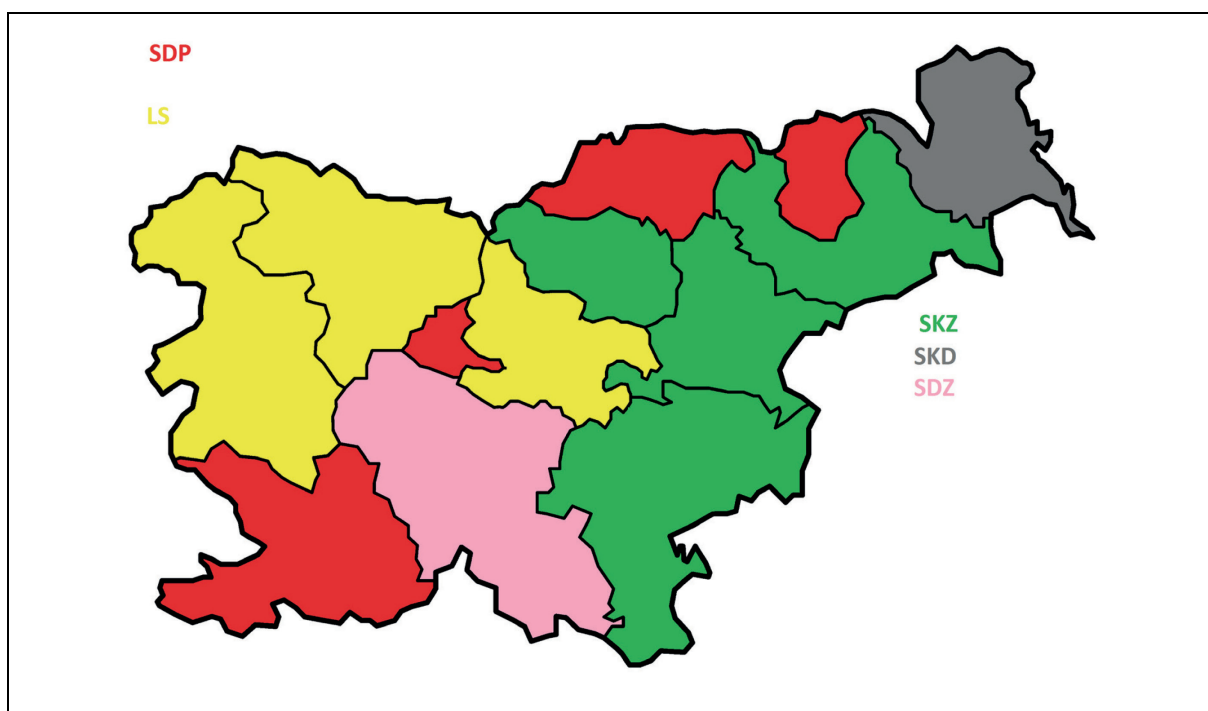
První mnohostranické volby v Estonsku položily předpoklady pro budoucí volební geografii. Ta vychází z podobných principů jako v Lotyšsku, ale díky vyššímu počtu obvodů je rozmanitější. I zde dominuje etnické štěpení, spojené s počtem ruského etnika v dané oblasti.

3.11. Slovinsko

Ve Slovinsku se zakladatelské volby konaly do tříkomorového parlamentu a proběhly v klíčové komoře (Státně-politické radě) ve 14 obvodech (Krivić 1990: 11–28). Hlasy se rozdělily mezi blok šesti opozičních antikomunistických stran – Demokratická opozice Slovinska (DEMOS) a blok tří stran vzešlých z komunistické strany a jejích satelitních organizací. Koalici DEMOC můžeme v rámci našeho výzkumu označit za *catch-all-movement*, přestože její složení ze stran/hnutí, které měly samostatné kandidátní listiny, tuto charakteristiku oslabuje.

DEMOS zvítězil ve třinácti ze čtrnácti obvodů. Jedinou výjimku, kde více hlasů získaly postkomunistické strany, tvořil obvod Lublaň-Centrum. Složitější obraz nám poskytne rozebrání volebních výsledků pro jednotlivé samostatně kandidující strany, protože i strany zapojené do DEMOS kandidovaly samostatně (Sokol 2000). Při posuzování jednotlivých stran najdeme pět obvodních vítězů. Nejčastěji zvítězil v některém z obvodů Svaz komunistů Slovinska – Strana demokratické změny (ZKS-SDP). Postkomunisté vyhráli v centru Lublaně, v druhém největším městě Mariboru a ve třech obvodech na západě země. Jejich postkomunistický soupeř Liberální strana – Svaz socialistické mládeže Slovinska (LS-ZSMS), který vznikl transformací slovinské obdoby českého Svazu socialistické mládeže (SSM), vyhrál v městském lublaňském obvodu Moste Polje a ve dvou obvodech na severozápadě státu při italské hranici. Obě právě zmíněné strany dominovaly zejména v oblastech s vyšším počtem dělníků (Krivić 1990: 18).

Mapa 3.66. Vítězové voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 ve Slovinsku

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.slovstat.si

Strany DEMOS vítězily hlavně na východě státu. Slovinský svaz rolníků (SKZ, předchůdce dnešní agrární Slovinské lidové strany – SLS) vyhrál ve čtyřech obvodech, které tvoří kompaktní území na jih od Mariboru, v jihovýchodní části Slovinska. Ještě dále na východ leží obvod Murska Sobota, tvořený zemědělským regionem Prekmurje (česky Zámuří), kde vyhrála celostátně nejsilnější složka DEMOS – Slovinští křesťanští demokraté (SKD).

Třetí lublaňský obvod (Vič-Rudnik) se stal kořistí další složky DEMOS – Slovinského demokratického svazu (SDZ).

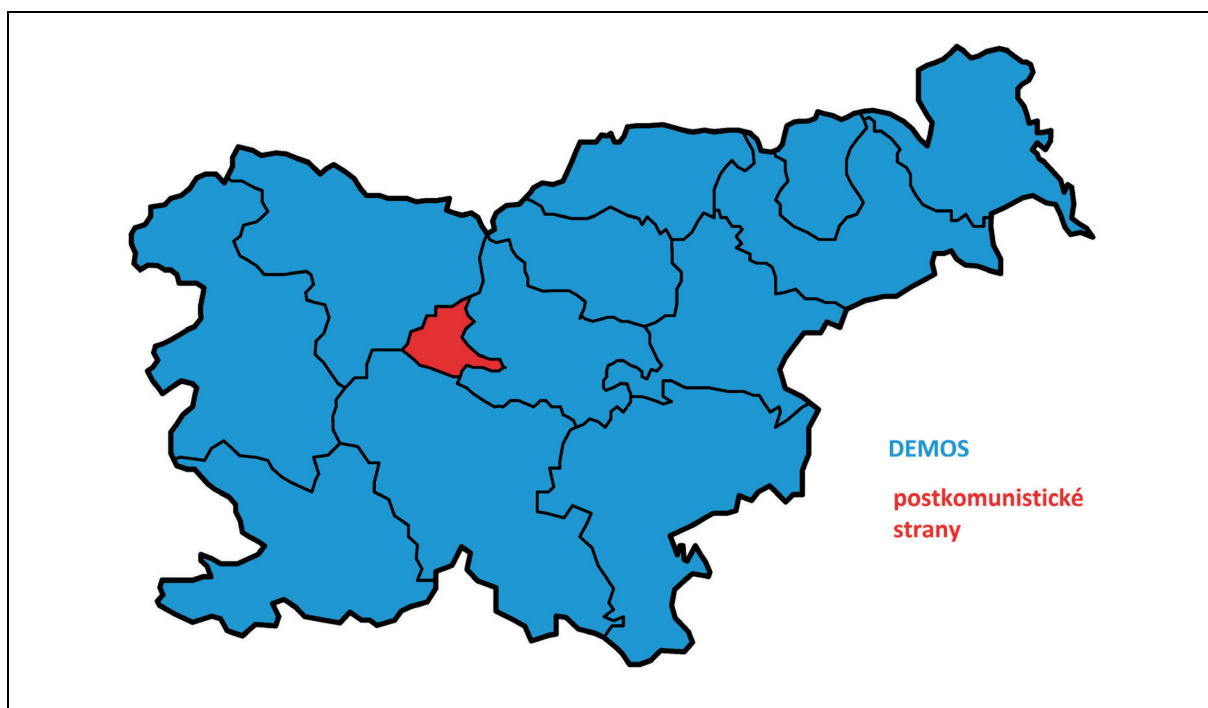
Srovnáme-li výsledky koalice DEMOS a postkomunistického bloku, uvidíme, že postkomunisté získali více hlasů v jediném volebním obvodu, a to v Lublani – Centrum. Ve všech ostatních obvodech DEMOS nejenom postkomunistický blok předstihl, ale navíc v nich získal absolutní většinu odevzdaných hlasů. V obvodech Koper a Maribor ovšem DEMOS absolutní většinu přesáhl jen o několik desetin procenta.

Obvod Lublaň – Centrum se navíc při posuzování výsledků jednotlivých politických stran stal kořistí Svazu komunistů Slovinska (ZKS-SDP). Ze 14 obvodů byli komunisté nejsilnější v pěti. Kromě lublaňského centra se jednalo o přímořský Koper, severoslovinské obvody Ravne na Koroške a Maribor (město Maribor, centrum obvodu, je druhým největším městem země) a o Trbovlje. Čtyři vítězství v obvodech si připsal

rolnický SKZ, který získal nejvíce hlasů v oblastech na jihu vnitrozemské části Slovinska (Ptuj, Celje, Velenj, Novo Mesto). Oba obvody u italských hranic (Nova Gorila a Kranj) vyhrála Liberální strana, která uspěla i v jednom z lublaňských obvodů. Třetí lublaňský obvod se stal kořistí Demokratického svazu Slovinska – součásti DEMOS. Nejsilnější složka DEMOS – křesťanští demokraté dokázali zvítězit jen v jediném obvodu – nejvýchodnější Murske Sobotě.

Popsaný výsledek ukazuje na určité charakteristiky volební geografie prvních slovinských voleb po změně režimu. Západ země a velká města daly přednost postkomunistům, vnitrozemský východ volil výrazněji strany DEMOS.

Mapa 3.67. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 ve Slovinsku (stranické bloky)

Zdroj: vlastní mapa podle výsledků publikovaných na internetové stránce www.slovstat.si

Pro první volby můžeme také považovat za typické, že jednotlivé složky DEMOS se od sebe velmi výrazně lišily, co se týče jejich geografické základny. Demokratický svaz Slovinska měl z geografického hlediska nejbližší ke Svazu komunistů (korelace +0,71), čemuž odpovídají i jeho silné pozice v Lublani a naopak slabší postavení na východě země. Výsledky SDZ ve 14 obvodech vykazovaly negativní vztah s výsledky DEMOS jako koalice (korelace -0,59).

Celkovým výsledkům DEMOS nejvíce z jeho složek odpovídal volebněgeografický profil Svazu rolníků Slovinska SKZ (korelace +0,90). V rámci bloku postkomunistic-

kých stran měla ke společnému výsledku nepatrně blíže z geografického hlediska Liberální strana (korelace +0,71) než Svaz komunistů (+0,67).

Již zakladatelské volby proto odkryly rozdíly ve volební geografii mezi spíše průmyslovým západem, který více podporuje postkomunistické formace a do kterého patří i hlavní město Lublaň, a zemědělským východem Slovinska, který má tendenci nadprůměrně volit antikomunistické a konzervativní strany. Z východní části státu svojí volební charakteristikou vybočuje druhé největší město Slovinska – Maribor, který sice leží v této oblasti, ale volebně se podobá spíše Lublani.

3.12. Chorvatsko

Zakladatelské volby v Chorvatsku proběhly na přelomu dubna a května 1990 a patřily ve střední a východní Evropě mezi vůbec první. Obyvatelé Chorvatska stejně jako v dalších jugoslávských republikách volili do více komor. V Chorvatsku se jednalo o komory tři: Sociálně-politickou radu (*Družstveno-političko vijeće*) s 80 členy, Radu obcí a Radu spojené práce.²³ Největší váha byla po volbách připisována Sociálně-politické radě. Z tohoto důvodu budeme při analýze volební geografie při chorvatských zakladatelských volbách zohledňovat právě jen výsledek voleb do této komory.

I v Chorvatsku jako jinde v postkomunistickém světě prosazovala komunistická strana pro zakladatelské volby většinový systém, protože věřila ve vítězství a nechtěla se o ně dělit s opozicí. Opozice na vládní požadavek přistoupila a výsledkem se stal dvoukolový většinový systém, inspirovaný francouzským systémem pro volby do Národního shromáždění (Šedo 2007: 58). V případě Sociálně-politické rady byla země rozdělena do osmdesáti volebních obvodů, v nichž bylo v prvním kole třeba k zisku mandátu překonat hranici padesáti procent hlasů. Pokud žádný kandidát podmínku nesplnil, konalo se druhé kolo, do nějž postoupili všichni kandidáti, kteří získali v kole prvním aspoň sedm procent hlasů. V druhém kole již ke zvolení kandidáta stačila prostá většina (Kasapovič 1997: 55).

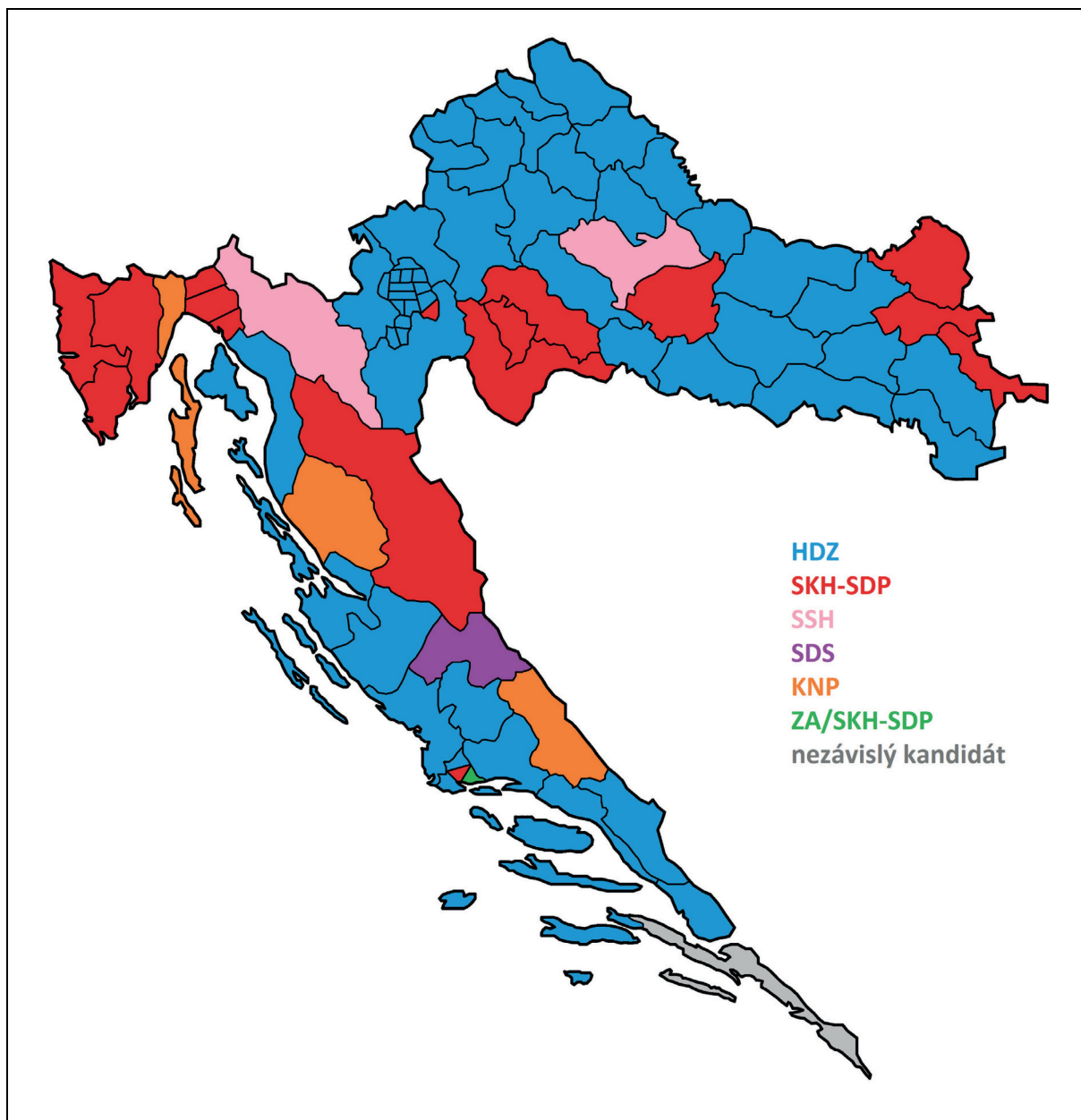
Většinový volební systém přinesl velkou disproportionálnost volebních výsledků. HDZ, které hrálo v rodícím se stranickém systému roli *catch-all-movement*, získalo celostátně v prvním kole 41,9 % hlasů, ale v Sociálně-politické radě obsadilo 53 křesel samostatně a dvě v (předvolební) koalici s Chorvatskou republikánskou stranou (HRS). Svaz komunistů Chorvatska – Strana demokratické změny (SKH-SDP) vyhrála sama v 13 obvodech, přičemž přidala čtyři mandáty získané v koalici se Socialistickým svazem Chorvatska (SSH) a jeden v koalici se Zelenými. Komunisté si v prvním kole voleb připsali zisk 35 procent hlasů.

Koalice národní shody (KNS) ve volbách úplně propadla, přestože jí před volbami byla mnohdy přisuzována role *catch-all-movement*, protože v sobě zahrnovala strany

²³ V období nesoutěživých voleb před rokem 1990 mohli do první z komor volit pouze členové jedné z pěti povolených politických organizací: Svazu komunistů Chorvatska, Socialistického svazu, Odborového svazu, Socialistického svazu mladých nebo Federace organizací válečných veteránů. Do druhé komory se volilo podle jednotlivých obcí a volby do ní byly jediným případem všeobecného hlasování. Do poslední z komor mohli volit pouze zaměstnaní občané (Kasapovič 1997: 53).

nejrůznější politické a světonázorové orientace. KNS získala celostátně v prvním kole jen 15,3 % hlasů. Tento zisk jí vynesl pouhá tři parlamentní křesla v Sociálně-politické radě.

Mapa 3.68. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 v Chorvatsku

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

Pro účely analýzy volební geografie zakladatelských voleb můžeme použít dělení Chorvatska do historických oblastí. Budeme pracovat s dělením země na pět oblastí: hlavní město Záhřeb, jeho okolí (střední Chorvatsko), Istrii (severní část pobřeží při

hranicích se Slovinskem), Dalmácii (jižní část pobřeží) a Slavonii (východní vnitrozemská část).

V hlavním městě Záhřebu bylo vytyčeno 15 volebních obvodů (18,75 % obvodů v celém Chorvatsku). Volby v metropoli dopadly jednoznačně, když zde HDZ po dvou kolech obsadilo 14 z 15 obvodů (93,4 % záhřebských obvodů) a jen jediný připadl Svazu komunistů Chorvatska – Straně demokratické změny. Jediným záhřebským obvodem, kde postkomunisté uspěli, byla část Trnje²⁴, kde kandidoval Ivica Račan.

Naopak ve středním Chorvatsku HDZ dokázala vyhrát „jen“ v 18 (16 samostatně a dva v koalici s republikány) z 26 obvodů (69,2 % středochovatských obvodů). Pět jich připadlo (post)komunistickému spojení SKH-SDP/SSH, přičemž všechny se nacházely v oblastech na hranicích s Bosnou a Hercegovinou, kde bylo vyšší procento Srbů v populaci.

Podobná situace panovala i v jihochovatské Dalmácii, kde se rozdělovalo celkem šestnáct mandátů. Jedenáct z nich obsadilo HDZ (68,7 % dalmatských obvodů). Vítězné voleby se výrazněji neprosadili jen v centru Dalmácie – Splitu. Tam skončil boj o čtyři mandáty remízou: dva si připsalo HDZ a dva SKH-SDP (jeden samostatně a jeden v koalici se Zelenými). Jediný obvod v dalším velkém dalmatském městě – Dubrovniku – vyhrál nezávislý kandidát. Jeden dalmatský obvod přinesl ojedinělé vítězství Koalici národní shody (Sinj) a jeden se stal jediným obvodem, kde zvítězila reprezentantka srbské menšiny – Srbská demokratická strana (SDS). Jediným „srbským“ obvodem se stalo tradiční centrum krajinských Srbů a pozdější hlavní město vyhlášené Republiky Srbská Krajina – Knin.

Triumfem HDZ skončily volby také ve vnitrozemské Slavonii na východě republiky. Uskupení Franja Turkmana si připsalo 13 ze 17 vítězných obvodů (76,4 %). Všechny čtyři zbylé obvody, včetně jednoho ze tří obvodů ve slavonském hlavním městě Osijeku, se staly kořistí Svazu komunistů. Komunističtí kandidáti kromě Osijeku vyhráli také ve dvou nejvýchodnějších obvodech – Vukovaru a Beli Monastiru. Pro oba tyto obvody stejně jako pro poslední Daruvar platí, že tam mezi voliči žil velký podíl nechorvatského obyvatelstva, zejména Srbů.

Naprázdko vyšlo HDZ naopak v poslední chorvatské historické zemi – v Istrii. Zde se rozdělovalo sedm mandátů v Sociálně-politické radě, z toho tři ve městě Rijeka. Šest křesel si zde připsali komunisté (všechna rijecká), přičemž k jednomu jim do-

²⁴ Trnje vzniklo mezi světovými válkami jako dělnická čtvrť.

pomohla koalice se Socialistickým svazem Chorvatska. Poslední mandát připadl Koalici národní shody. Pro Istrii byl vždy typický nižší výskyt chorvatského národního uvědomění. To se projevilo i v zakladatelských volbách, kdy obyvatelé Istrie dali přednost méně nacionálně orientovaným komunistům.

Pro zakladatelské volby v Chorvatsku jednoznačně platilo, že HDZ ovládlo čtyři z pěti částí země. Rozhodující proměnou pro úspěch HDZ byl počet etnicky chorvatského obyvatelstva, resp. obyvatelstva s vysokým národním uvědoměním, jehož absence přivodila prohru hnutí v Istrii. Příslušníci srbské menšiny naopak většinou odevdali hlasy menšinové straně nebo komunistům. Druzí jmenovaní díky srbským hlasům uspěli v periferních obvodech středního Chorvatska, Slavonie a Dalmácie. Hlasy komunistům přineslo i regionálně orientované obyvatelstvo Istrie. Výsledek Koalice národní shody byl natolik nevýrazný, že je z něj obtížné činit jednoznačnější závěry, snad jen s výjimkou faktu, že všechny tři její mandáty pocházely ze západní poloviny země. V rámci koalice získala rolnická HSS mandát v Gospiči a předseda Chorvatské demokratické strany (HDS) Vladimir Veselica vyhrál v dalmatské Sinji.

Poznámku si ještě zaslouží pozice srbských stran. SDS sice získala jediný mandát, ale je třeba poukázat na fakt, že ve všech ostatních oblastech se srbskou většinou zvítězili kandidáti chorvatských komunistů²⁵.

²⁵ Přibližně třetina zvolených kandidátů SKH-SDP byli etničtí Srbové (Kasapovič, Zakošek: 24).

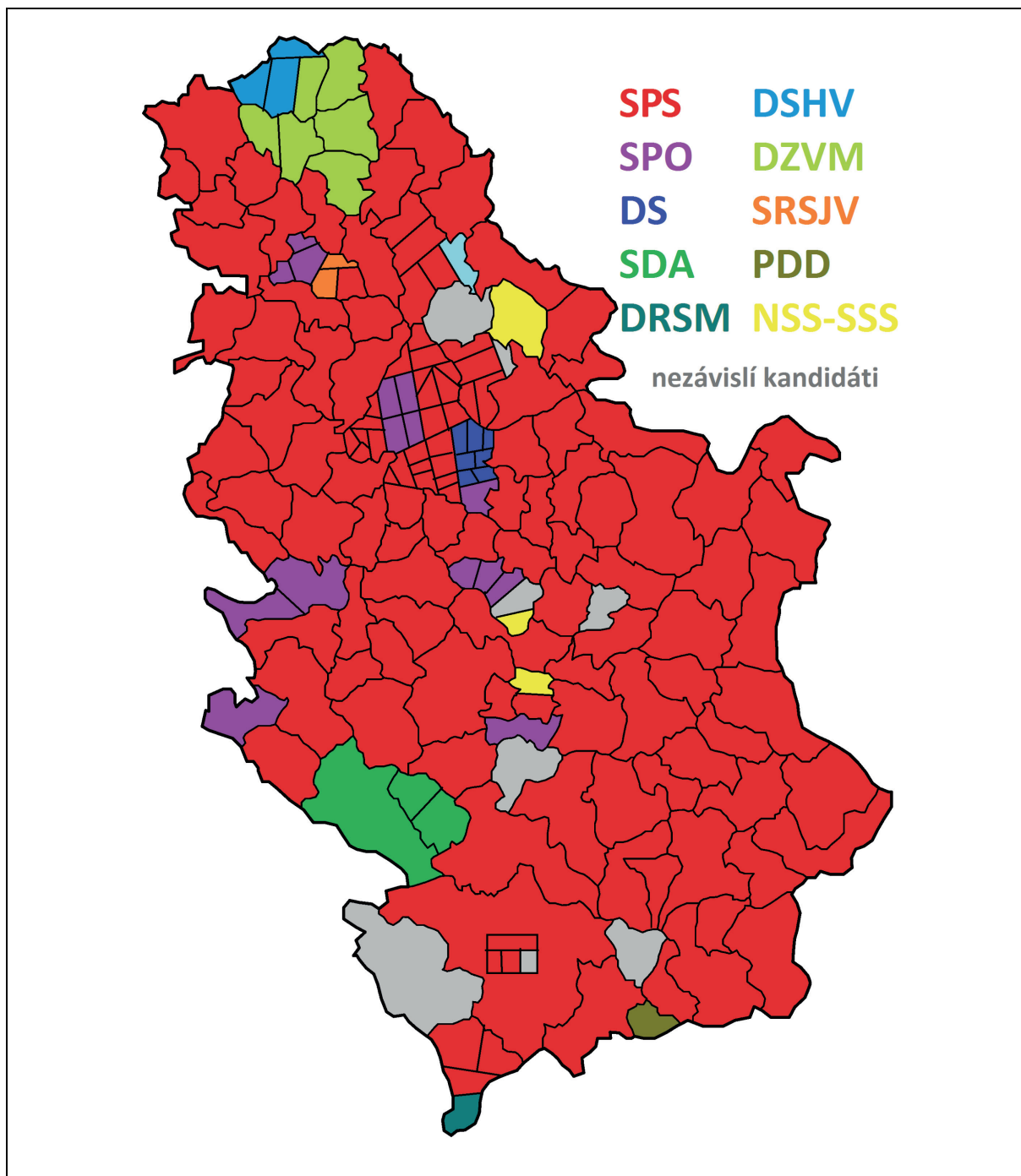
3.13. Srbsko

V srbské části Jugoslávie byly zakladatelskými volbami ty, v nichž občané vybírali členy Národní skupštiny v prosinci 1990.

Tyto první volby byly poznamenány výraznou převahou postkomunistické Srbské socialistické strany (SPS). Miloševićova strana výrazně dominovala ve všech etnicky srbských oblastech země. Socialisté přitom kralovali i ve velké většině velkých srbských měst. Ve srovnání s dalšími zkoumanými státy regionu je nezbytné zdůraznit také fakt, že socialisté dominovali i v srbské metropoli Bělehradu.

Podle výzkumů, které provedl Goati, lze ve volební podpoře socialistů vysledovat, že byla mnohem vyšší v oblastech s nižším ekonomickým rozvojem. Ani to jim ale nevzalo možnost dominovat i v rozvinutějších oblastech. Goati zjistil, že i v deseti nejrozvinutějších obcích Srbska získala SPS 44 % hlasů. Naopak v deseti ekonomicky nejméně rozvinutých obcích SPS volilo dokonce 58 % voličů (Goati: 37 a další).

Mapa 3.69. Vítězové v jednotlivých obvodech ve volbách 1990 v Srbsku

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

Z územního hlediska socialistům čelily pouze strany národnostních menšin. Ve Vojvodině se podařilo šest mandátů získat Demokratickému svazu vojvodinských Maďarů (DZVM). Jeho vítězné obvody tvořily kompaktní území v oblasti měst Ada, Bečej, Kanjiža a Bačka Topla (dva obvody), které doplnil jeden městský obvod v Subotici.

Dominanci etnických stran v severní části Vojvodiny doplnilo vítězství Demokratického svazu Chorvatů ve Vojvodině (DSHV), který vyhrál ve zbylých třech obvodech v Subotici.

Maďarská a chorvatská menšinová strana tedy ovládla volební obvody v Severní Bačce a v Severním Banátu, kde převažují občané maďarské národnosti a katolíci.

Naprostou socialistickou hegemonii narušily také albánské a muslimské strany v Kosovu, v Sandžaku a v Preševu (části jižního Srbska s albánskou většinou, která ale nenáleží ke Kosovu). V Kosovu byla navíc zvolena trojice nezávislých poslanců. Za zmínku stojí v rámci popisu volebních výsledků v právě zmíněných jihosrbských oblastech zisk všech tří mandátů v Sandžaku Stranou demokratické akce (SDA), která byla místní pobočkou stejnojmenné strany z Bosny a Hercegoviny. Sandžak je oblastí na hranicích mezi Srbskem a Černou Horou, v níž převládají občané muslimského vyznání, kteří se hlásí k bosenské národnosti. Tomuto stavu odpovídaly i volební preference sandžackých voličů.

Velkou porážkou skončily první postkomunistické volby v Srbsku pro opoziční srbské strany. Výrazněji v rámci této hluboké porážky uspělo pouze Srbské hnutí obnovy (SPO). Strana Vuka Draškoviče zabodovala ziskem pětiny mandátů v Bělehradu, kde skončila druhá. Nejsilnější stranou se SPO stala v Kragujevaci. Všechny mandáty získali nacionalističtí monarchisté v Titových Užicích na hranicích s Bosnou. Nejsilnější stranou se ziskem tří mandátů se Srbské hnutí obnovy stalo také ve správním centru Vojvodiny – Novém Sadu.

Druhá největší politická strana – liberální Demokratická strana si všech svých sedm mandátů připsala v Bělehradu, ale i tam skončila až třetí za SPS a SPO.

Z menších opozičních stran zmiňme ještě tři mandáty, které získala Strana reformních sil Jugoslávie ve Vojvodině (SRSJV) v jižní části této autonomní oblasti, kde převažují Srbové. Dva mandáty tohoto uskupení získané v Novém Sadu znamenaly, že v metropoli Vojvodiny skončili socialisté až třetí za SPO a SRSJV.

Srbské zakladatelské volby tedy charakterizuje, jak bylo právě popsáno, výrazná převaha postkomunistů v celé zemi, kterou oslabily jen úspěchy etnických stran na severu Vojvodiny, na jihu Srbska a v Kosovu a zisky srbských opozičních stran ve větších městech a na jihu Vojvodiny.

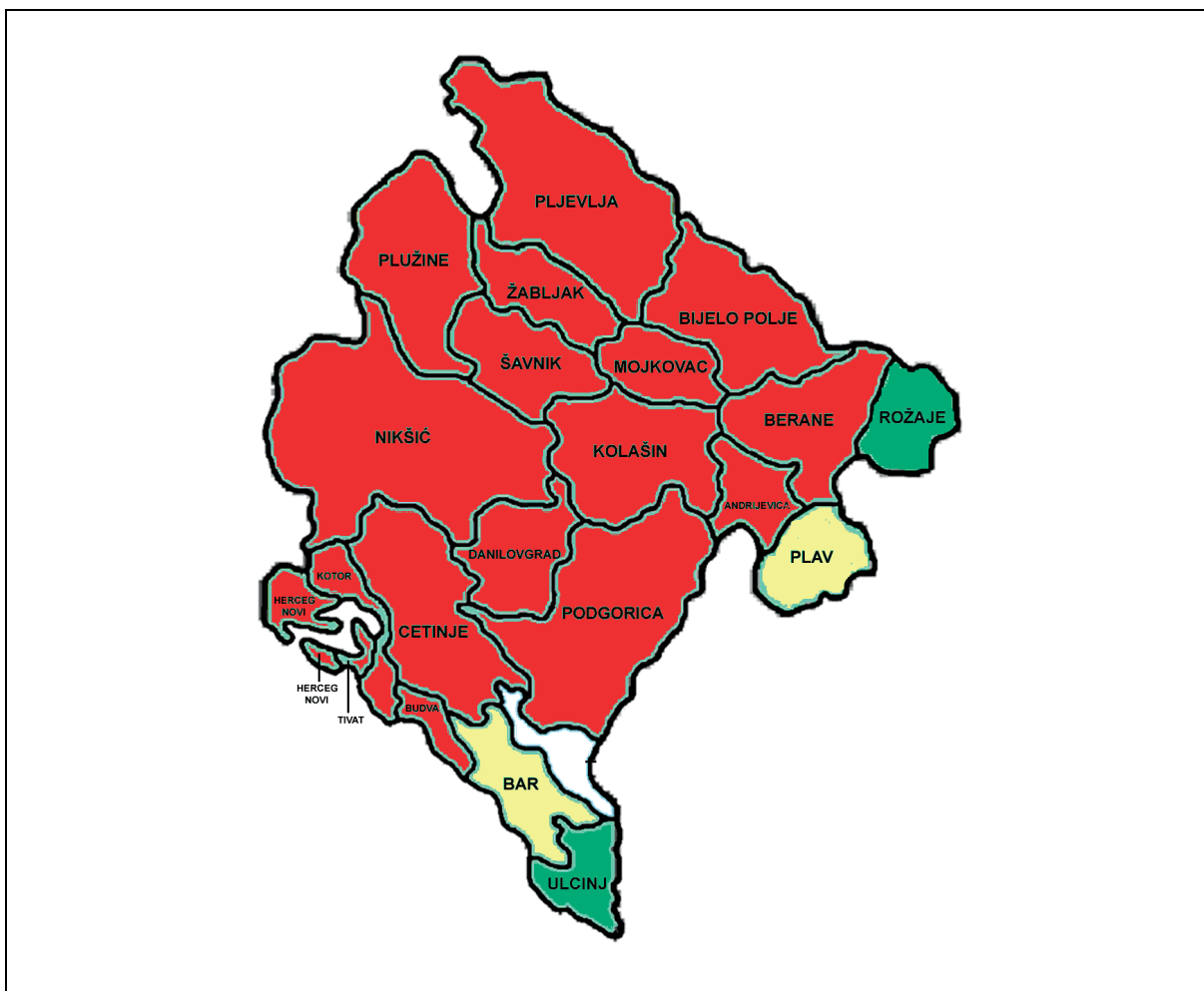
3.14. Černá Hora

Jugoslávská svazová republika Černá Hora patřila mezi ty části střední a východní Evropy, kde v zakladatelských volbách zvítězil politický subjekt navazující na dříve totalitně vládnoucí komunistickou stranu. Ve volbách do jednokomorového parlamentu – Národní rady,²⁶ které se v Černé Hoře konaly 9. prosince 1990, jednoznačně v celorepublikovém měřítku dominovala Strana komunistů Černé Hory (SKCG). Ta dokázala celorepublikově získat nadpoloviční většinu hlasů – 56,2 %, kterou většinový volební systém transformoval do zisku 83 mandátů ze 125 (66,4 % mandátů).

Co se týče geografické rozrůzněnosti výsledků SKCG z hlediska jednotlivých okresů, dosáhla SKCG, která zvítězila v 83 ze 125 obvodů a v 17 z 20 okresů, nejlepších výsledků ve střední Černé Hoře. V okresech Šavnik a Mojkovac dokonce komunisté překročili hranici 80 % hlasů. Pro srovnání s dalšími zkoumanými zeměmi je nezbytné zdůraznit i fakt, že komunisté zvítězili i v hlavním městě Titogradu (dnes Podgorici), a to nejenom v počtu mandátů, ale i získanými hlasy (68,1 %). Komunistický elektorát nelze jednoznačně přiřadit k oblastem s převahou některého z etnik obývajících Černou Horu. Pohled na mapu nadprůměrných zisků SKCG ukazuje, že jádrem volebního zisku bylo jádro Černé Hory – všechny centrální okresy bez okrajových území republiky.

²⁶ Volby proběhly ve 125 jednomandátových obvodech. Ke zvolení musel kandidát získat v prvním kole nadpoloviční většinu hlasů, ale při splnění nadpoloviční volební účasti. Pokud jedna z uvedených podmínek nebyla v prvním kole splněna, následovalo druhé kolo, do nějž postoupili kandidáti, kteří v prvním kole překonali hranici čtyř procent hlasů (Jordan 1990: 7).

Mapa 3.70. Volební vítězové na úrovni volebních obvodů

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

I v Černé Hoře můžeme sledovat jev, který provázal zakladatelské volby v celé řadě postkomunistických států, a to dominanci etnických a menšinových stran v určitých částech dotčených států. V okresech Rožaje a Ulcinj dokázala dominanci komunistů překonat Demokratická koalice (DK), která v sobě spojila dvě muslimské strany – Stranu demokratské akce Černé Hory (SDA CG) a Stranu rovnoprávnosti (SR) – a etnický albánský Demokratický svaz Černé Hory (DS CG). Úspěch menšinové koalice v okrese Rožaje souvisí se skutečností, že tento okres leží v jižní, černohorské části Sandžaku a výsledky zde tedy odrážejí podobné trendy jako v srbské části tohoto území, kde převažuje muslimské obyvatelstvo. Pozoruhodným jevem je pak úspěch Strany demokratské akce v několika svazových republikách. Muslimská strana se základnou v Bosně a Hercegovině uspěla vedle domovské republiky také samostatně v srbské části Sandžaku a v rámci muslimské koalice i v černohorské

části Sandžaku. Kromě vítězství v okrese Rožaje (59,8 %) získala Demokratická koalice výrazný podíl hlasů také v sousedním okrese Bijelo Polje (30,4 %).

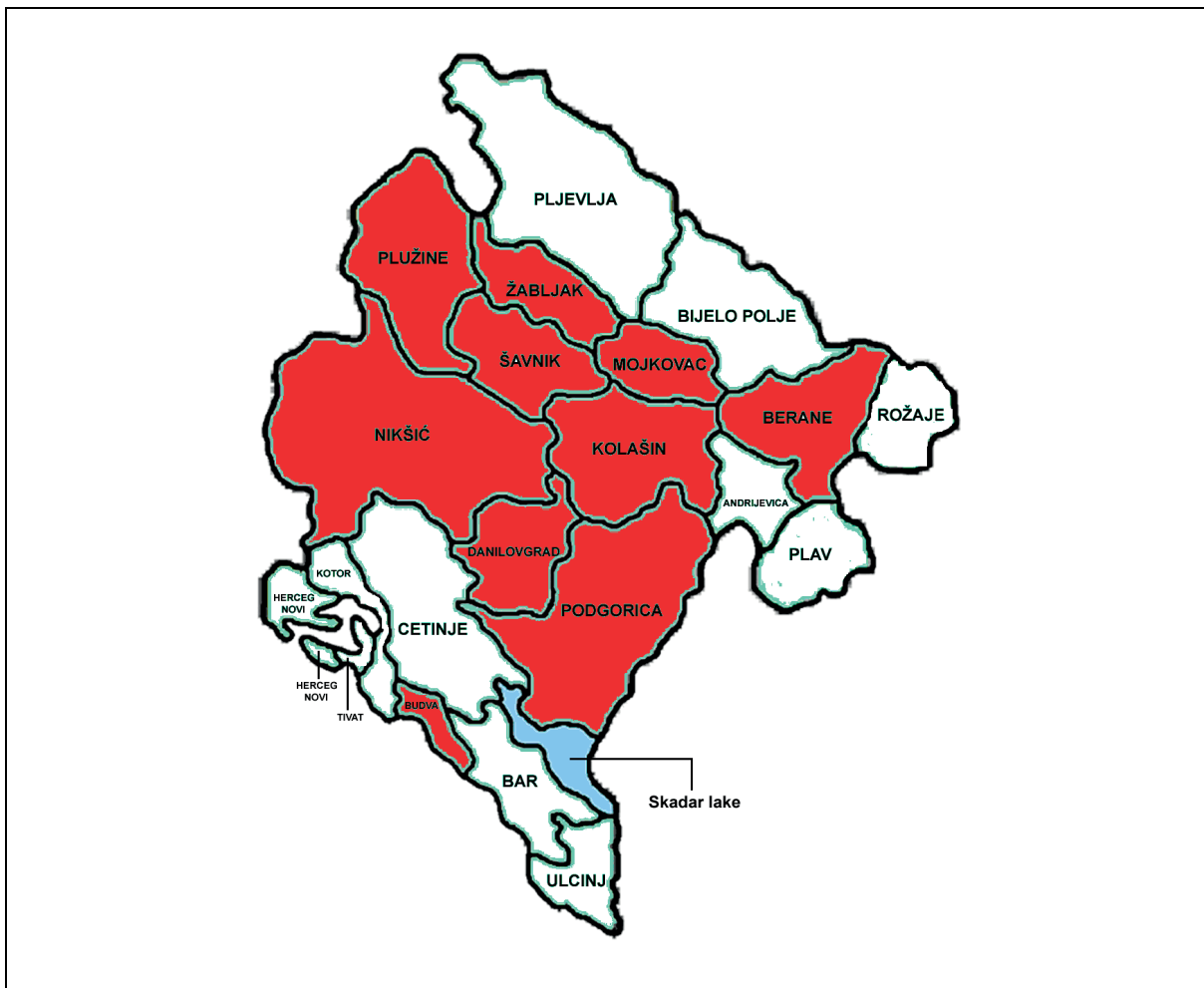
Vítězství muslimské Demokratické koalice v okrese Ulcinj (63,9 %) pak bylo naopak ovlivněno zejména podporou tamní albánské menšiny.

Demokratická koalice (DK) celkem získala 13 mandátů, přičemž všechny pocházely z jihu země, ať už se jednalo o oblasti při albánských hranicích, nebo v Sandžaku.

Hlavní opoziční stranou se díky volebnímu výsledku stal Svaz reformních sil Jugoslávie – Černá Hora (SRSJ-CG). Svaz obdržel 13,6 % hlasů a sedmnáct mandátů. Voliči Svazu se rekrutovali zejména z jižní části Černé Hory. V okrese Plav získal Svaz dokonce absolutní (54,2 %) a v okrese Bar relativní většinu hlasů (46,7 %). Koalice kandidující pod jménem Svazu tedy uspěla zejména v oblastech, kde nedominují Srbové – v černohorských a muslimských oblastech.

Prosrbsky orientovaná Národní strana (NS) slavila své ojedinělé úspěchy naopak spíše v severních částech republiky, což samozřejmě souvisí s rozložením srbského etnika v severních oblastech země – to platí ve vnitrozemí, ale i na pobřeží, kde se také v severních přímořských okresech nachází většinové nebo výrazné zastoupení Srbů (Jordan: 26).

Mapa 3.71. SKCG – území volební podpory ve volbách 1990

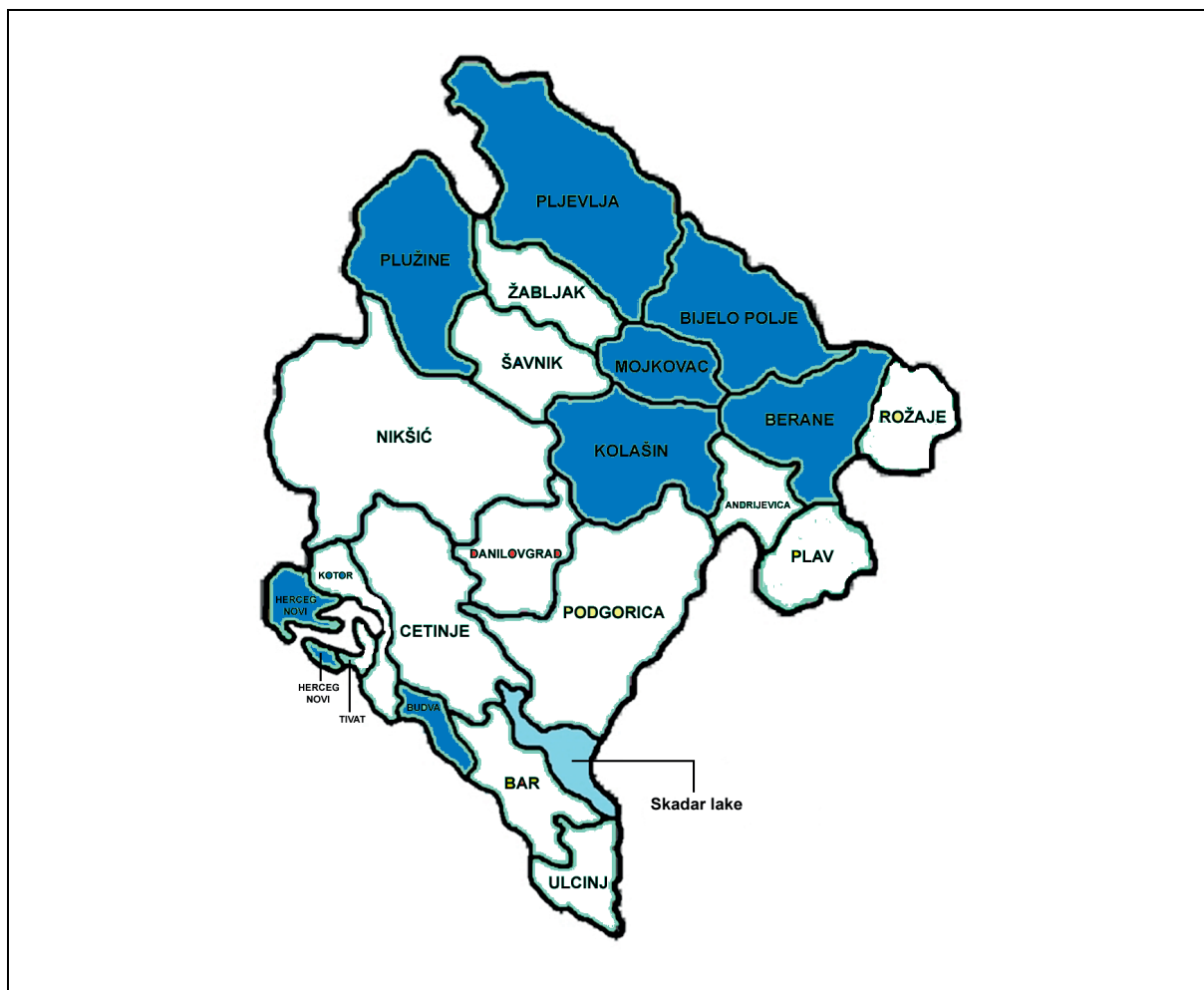
Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

Mapa 3.72. SRSJ – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

Mapa 3.73. NS – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

Mapa 3.74. DK – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

3.15. Bosna a Hercegovina

Zakladatelským volbám v Bosně a Hercegovině, která při těchto volbách ještě náležela k federativní Jugoslávii, vdechl specifickou charakteristiku tehdejší vývoj na západním Balkáně. První svobodné volby se zde uskutečnily 18. listopadu 1990.

Občané Bosny a Hercegoviny v zakladatelských volbách vybírali členy dvoukomorového parlamentu, který se skládal ze 130členné Rady občanů (*Veće građana*) a ze 110členné Rady obcí (*Veće opština*). V tomto zkoumání se zaměříme pouze na výsledky volby do větší z nich – Rady občanů. Hlasy na mandáty byly přepočítávány v sedmi volebních obvodech a pomocí systému poměrného zastoupení. Zákon pamatoval i na druhé kolo, pokud by nebyla naplněna podmínka padesátiprocentní volební účasti nebo by některá z národnostních skupin získala o více než 15 procent mandátů více nebo méně, než by jí odpovídalo podle etnického zastoupení (Jordan: 6).

Nejobecnější pohled na výsledky zakladatelských bosenskohercegovských voleb nám poskytne kritérium volebních vítězů v jednotlivých volebních obvodech. Je nutné dodat, že obvody byly vytvořeny podle starého administrativního dělení v socialistické Jugoslávii, které nezohledňovaly (a zřejmě ani nechtěly zohledňovat) etnické členění bosenské společnosti. Z tohoto důvodu může volební geometrie výrazně modifikovat volební geografii, a to zvláště při použití kritéria volebních vítězů na úrovni obvodů.

Celostátní vítěz voleb – muslimská Strana demokratické akce (SDA) byla nejsilnější ve čtyřech obvodech, přičemž vůbec nejvyšší procentuální zisk zaznamenali její kandidáti v zápodobosenském obvodu Bihač, kde překročil hranici šedesáti procent hlasů. Další tři vítězné obvody potom vytvořily kompaktní území na východě republiky a v okolí hlavního města Sarajeva. Srbská demokratická strana (SDS) si se ziskem poloviny hlasů připsala vítězství ve volebním obvodu Banja Luka a těsně i v sousedním obvodu Doboj. Oba vítězné obvody se nacházejí na severu země.

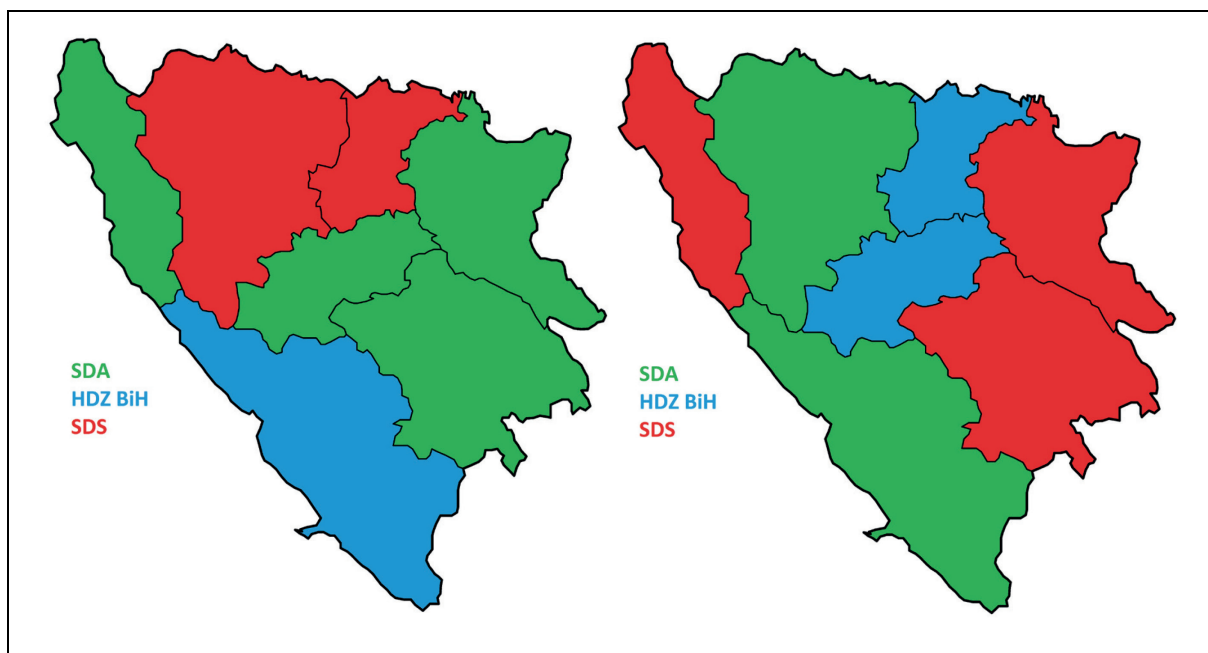
Chorvatské demokratické společenství (HDZ) dosáhlo na vítězství jedině v jihozápadním obvodu s centrem v metropoli Hercegoviny – Mostaru. Druhá část mapy 3.75. ukazuje, která strana skončila v jednotlivých volebních obvodech na druhém místě.

Všechny tři národní strany, které byly nositelkami změny komunistického režimu, ve všech etnických skupinách jednoznačně porazily komunisty ze Svazu komunistů Bosny a Hercegoviny – Demokratické strany změny (SK BiH – SDP). Komunisté zís-

kali ve všech volebních obvodech s výjimkou Mostaru více než deset procent hlasů. S výjimkou mostarského volebního obvodu navíc ve všech obvodech předstihli druhou nejvýznamnější neetnickou formaci – Svaz reformních sil pro Bosnu a Hercegovinu. Přes uvedené skutečnosti uvedl vůdce (post)komunistů v Bosně a Hercegovině Nijaz Durakovič, že zakladatelské volby v republice měly blíže k sčítání lidu podle etnického principu než ke skutečným volbám, což dobře ilustruje nejenom výsledky zakladatelských voleb, ale také jejich volební geografii (Jordan: 26).

Podíváme-li se ještě o územní úroveň níže a budeme-li zkoumat i výsledky na úrovni velkých měst, najdeme jediné z nich, v němž národní strany nezvítězily. Touto výjimkou se stalo čtvrté největší město republiky – východobosenská a většinově etnicky muslimská Tuzla. Zde zvítězili v prvních svobodných volbách postkomunisté.

Mapa 3.75. Volební vítězové na úrovni volebních obvodů (vlevo) a druzí v obvodu (vpravo)

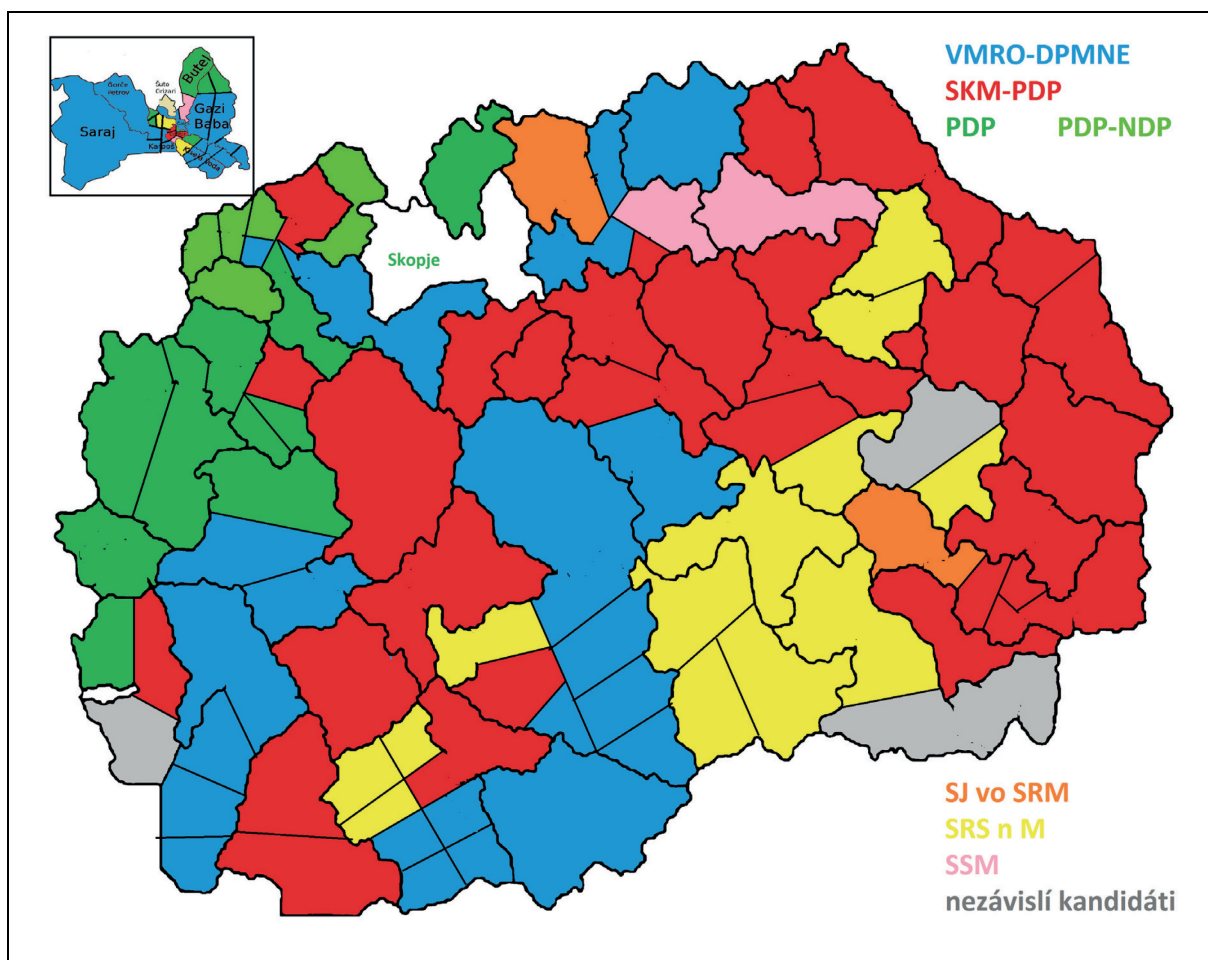
Zdroj: vlastní mapa podle Jordan 1990

3.16. Makedonie

Zakladatelské volby v Makedonii, které také proběhly jako volby nejvyššího zastupitelského orgánu jedné z jugoslávských svazových republik, nepřinesly jasného vítěze. Opoziční VMRO-DPMNE získalo 37 mandátů, Komunistický svaz Makedonie – Strana demokratické změny (SKM-PDP) 31 křesel a albánské strany Strana pro demokratickou prosperitu (PDP) a Národní demokratická strana (NDP) obsadily 25 obvodů.

Pro volby do 120členného shromáždění Socialistické republiky Makedonie byl zvolen většinový volební systém, a to v jeho dvoukolové podobě. V Makedonii ovšem stejně jako v Chorvatsku do případného druhého kola nepostupovali pouze dva nejspěšnější kandidáti, ale všichni, kteří dosáhli určitého procenta hlasů.

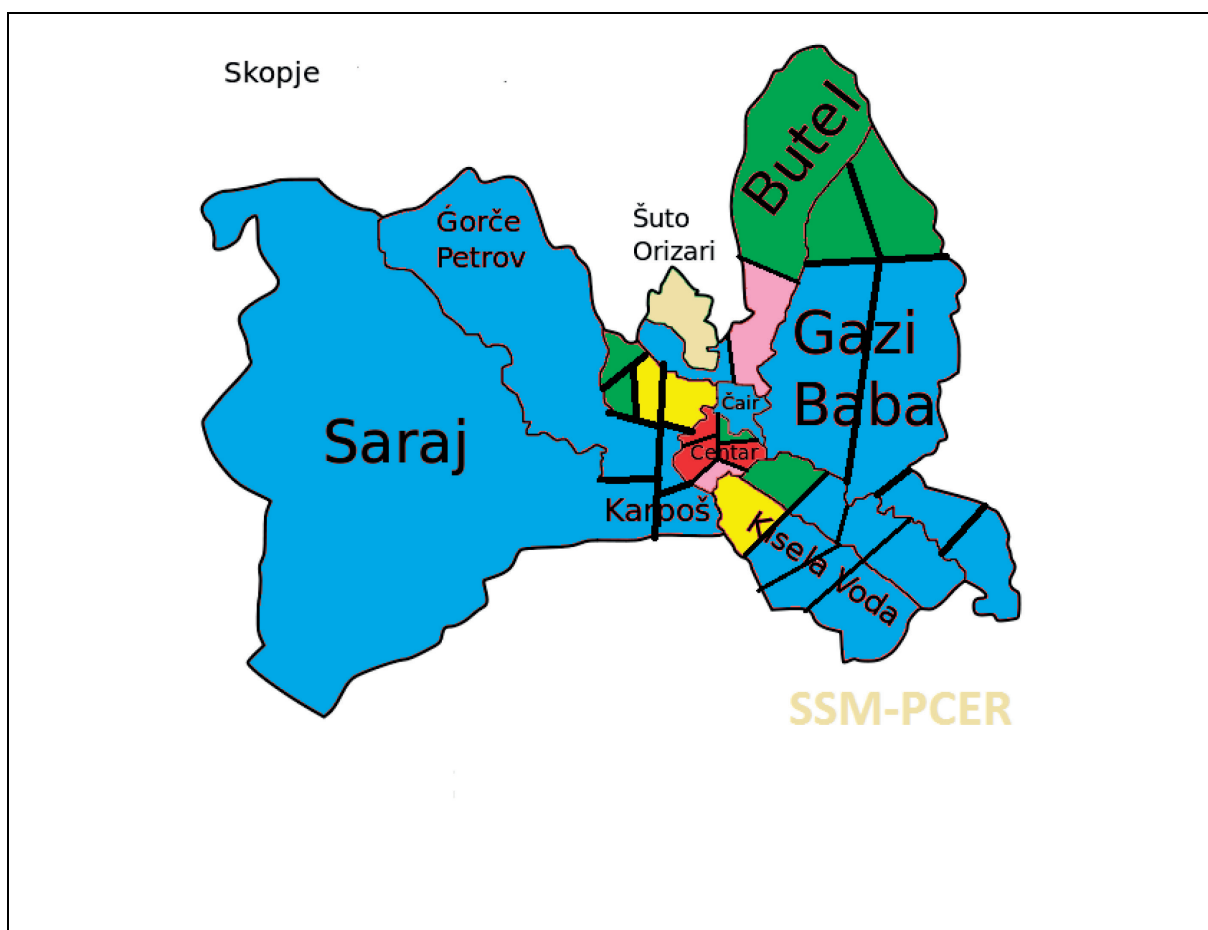
Mapa 3.76. Makedonie – vítězové v jednomandátových obvodech

Zdroj: vlastní mapa podle http://www.sec.mk/arhiva/1990_parlamentarni/konecni_rezultati_1990.pdf

Albánské strany vyhrály v drtivé většině obvodů v severozápadní části Makedonie, zejména v oblastech města Tetova (v pěti ze sedmi obvodů) a Gostivaru (všechny čtyři obvody). Specifikem albánských stran ovšem bylo to, že dokázaly zvítězit i v několika obvodech v hlavním městě republiky Skopji (Jordan: 28).²⁷ Úspěch PDP ve Skopji – v městských částech Čair, Karpoš, Kisla Voda a Gazi Baba – je jednoduše odvoditelný od etnického složení hlavního města. Například v městské části Čair tvoří Albánci většinu občanů.²⁸

Mapa 3.77. Makedonie – vítězové v jednomandátových obvodech v hlavním městě

Zdroj: vlastní mapa podle http://www.sec.mk/arhiva/1990_parlamentarni/konecni_rezultati_1990.pdf

VMRO-DPMNE si svá vítězství připsalo v hlavním městě, kde se ovšem vůbec neprosadilo v centrální městské části, ale pouze v dalších městských obvodech. Vět-

²⁷ PDP uspěla dokonce v jednom z pěti obvodů v centru Skopje.

²⁸ Skopje je etnicky velmi složitou strukturou. Kromě silného zastoupení Albánců zde najdeme i městskou část s většinou občanů romské národnosti – Šuto Orizari. Romové zde tvoří 76 % obyvatelstva a výjimkou zde není romský starosta.

šinu obvodů VMRO-DPMNE ovládla také v druhém největším městě Bitole, třetím městě státu Prilepu nebo v Ochridu, kde VMRO-DPMNE dokonce zvítězila ve všech městských obvodech. Z velkých měst tak pouze v Kumanovu byla situace mezi VMRO-DPMNE a SKM vyrovnaná a v Strumicy jasně dominovali komunisté.

V městských obvodech si své zisky připsal také Svaz reformních sil Makedonie (SRSM), který se prosadil nejvýrazněji v Bitole (tři z devíti obvodů). Geografickou základnou Svazu se stal obecně jih země (Jordan: 29).

Hlavní baštou komunistů v makedonských zakladatelských volbách se stala centrální městská část Skopje (nikoli ale už další části metropole).

Pro makedonské zakladatelské volby platí následující závěry – města podpořila opoziční VMRO-DPMNE, ovšem ani Svaz komunistů například ve srovnání se situací v nedalekém Bulharsku úplně nevyklidil ve městech pozice. Svaz komunistů se prosadil zejména východě země, severozápad se ukázal být hlavní volební základnou albánských politických stran v čele s PDP. Přítomnost etnických stran v zakladatelských volbách a jejich výrazný volební úspěch přiřazuje Makedonii do skupiny balkánských zakladatelských voleb.

3.17. Německá demokratická republika

Při výčtu postkomunistických států se často opomíjí jeden z nich. Jedná se o Německou demokratickou republiku (NDR), která sice prožila jen velmi krátké období postkomunismu v podobě samostatného státu, ale území někdejší NDR bez diskuse patří mezi postkomunistické prostory, a to i navzdory faktu, že bylo po krátkém čase začleněno do „nepostkomunistické“ Spolkové republiky Německo.

Zakladatelské volby v Německé demokratické republice mají i z právě uvedených důvodů celou řadu specifik, a proto věnujeme širší pozornost i představení stranických aktérů zakladatelských voleb v NDR.

V NDR sice vznikl zárodek *catch-all-movement* v podobě subjektu s názvem Nové fórum (*Neues Forum*), který pocházel z řad protikomunistické opozice. Nové fórum ale ztratilo své výsadní postavení na formující se stranické scéně. Důvodem tohoto procesu se stal zejména rychlý vstup stran ze západní části Německa do stranické soutěže. Strany ze SRN rychle navázaly kontakty s bývalými režimními stranami a postupně se s nimi sloučily. Nové fórum vstoupilo do zakladatelských voleb v koalici s názvem Spojenectví 90 (*Bündnis 90*), v němž je doplnily další organizace protikomunistické opozice Iniciativa mír a lidská práva (IFM) a iniciativa Demokracie nyní (DJ).

Dosud režimní Křesťanskodemokratická unie (*Christlich-Demokratische Union Deutschlands – CDU*)²⁹ do zakladatelských voleb vstoupila sice samostatně, ale s vydatnou pomocí své sesterské strany ze SRN. V liberální stranické rodině došlo ještě před zakladatelskými volbami k integračnímu procesu v podobě vzniku koalice Svaz svobodných demokratů (*Bund Freier Demokraten – BFD*).

V něm se sdružila režimní „liberální“ formace – Liberálně-demokratická strana Německa (*Liberal-Demokratische Partei Deutschlands – LDP*) s nově vzniklými stranami Svobodnou demokratickou stranou NDR (*Freie Demokratische Partei der DDR – F.D.P.*) a z opozičního hnutí odštěpenou Německou stranou fórum (*Deutsche Forumpartei – DFP*).

²⁹ Německé prameny tuto stranu, která po celou dobu komunistického režimu v NDR působila jako součást východoněmecké Národní fronty, často označují jako CDU-Ost, tedy v překladu CDU-Východ, aby ji odlišily od stejnojmenné strany v západní části Německa.

Na levici stála Sociálnědemokratická strana NDR (*Sozialdemokratische Partei in der DDR – SDP*), která spolupracovala se sociálními demokraty ze západoněmecké SPD.

V NDR vznikla také partnerská organizace pro bavorskou Křesťanskosociální unii (CSU). Liberálně-konzervativní křesťanské skupiny blízké ideologii CSU a v Sasku a Durynsku spontánně vznikající místní organizace CSU se ustavily v politickou stranu s názvem Německá sociální unie (*Deutsche Soziale Union – DSU*), která měla stát v politickém spektru podle názoru svých zakladatelů vpravo od CDU.³⁰

Pomalou postupovala spolupráce se západoněmeckými partnery v ekologické stranické rodině. V NDR sice vznikla Zelená strana NDR (*Grüne Partei der DDR – GPD*) s kořeny v opozičním ekologickém hnutí, ale až do zakladatelských voleb nenavázala tato strana kontakty s protějšky ze SRN. Do voleb se proto spojila s Nezávislým svazem žen (*Unabhängige Frauenverband – UFV*) (Hampele Ulrich 2000).

Součástí zakladatelských voleb je zpravidla účast strany, která navazuje na původní režim. Tou se stala Strana demokratického socialismu (*Partei des Demokratischen Sozialismus – PDS*), která vzešla z komunistické Sjednocené socialistické strany Německa (*Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands – SED*).³¹

Bez spolupráce se stranami ze SRN do voleb vstupovaly ještě dvě režimní strany, které obě kandidovaly samostatně – Demokratická rolnická strana Německa (*Demokratische Bauernpartei Deutschlands – DBD*) a Národně-demokratická strana Německa (*National-Demokratische Partei Deutschlands – NDPD*).³²

Z opozičních skupin vzniklo také původně evangelické hnutí Demokratická výzva (*Demokratische Aufbruch – sozial + ökologisch – DA*), které rovněž postavilo samostatnou kandidátku. Z prolnutí levého okraje opozičního hnutí a nespokojených a neorganizovaných členů komunistické SED vzniklo Akční spojení spojené levice (*Aktionsbündnis Vereinigte Linke – AVL*). Podobně jako v dalších postkomunistických státech se voleb zúčastnily také některé nepolitické organizace Národní fronty. V NDR lze jako příklad jmenovat Demokratický svaz žen (*Demokratische Frau-*

³⁰ Pro volebněgeografickou charakteristiku DSU nelze opomenout, že tato strana vznikla v saském Lipsku.

³¹ SED nesla nejprve od prosince 1989 do února 1990 složené jméno Sjednocená socialistická strana Německa – Strana demokratického socialismu (SED-PDS)

³² NDPD byla v komunistické NDR vytvořena jako strana, která měla oslovit bývalé členy NSDAP (Haas 1988).

enbund Deutschlands – DFD). Všech uvedených dvanáct kandidujících subjektů získalo ve volbách do Národní komory alespoň jeden mandát.³³

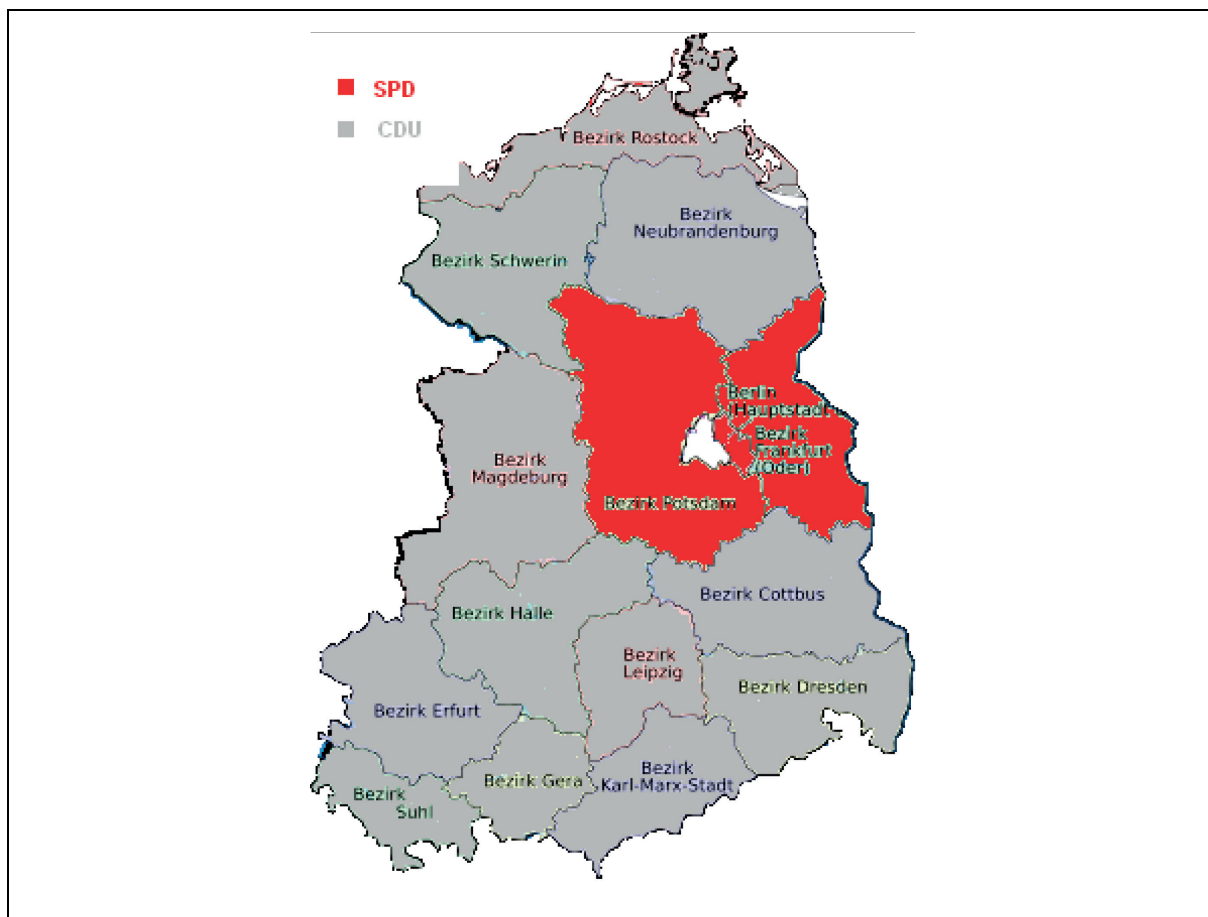
V celostátním měřítku zvítězila v NDR v zakladatelských volbách CDU se 40,8 % hlasů, následovaná SPD (21,9 %), postkomunisty (16,4 %), „bavorskou“ DSU (6,3 %) a Svazem svobodných demokratů (5,3 %). Dalších sedm subjektů, které celostátně nedosáhly ani na pět procent hlasů, získalo alespoň jeden ze 400 mandátů.

Křesťanští demokraté z CDU se stali nejsilnější stranou ve 12 z 15 administrativních krajů, do nichž se NDR členila. Ve zbylých třech krajích zvítězila SPD. Vítězné kraje SPD tvoří kompaktní území tří krajů kolem hlavního města (východní části tehdy rozděleného Berlína), a to včetně území hlavního města.

Hlavní město se od ostatních krajů velmi výrazně odlišovalo, protože se stalo jediným krajem, kde se na prvních dvou místech umístily obě levicové strany – za vítěznou SPD zde následovala v pořadí druhá postkomunistická PDS. Naopak ve dvou krajích postkomunisté odsunuli sociální demokraty až na další místa. Jednalo se o kraje Neubrandenburg, kde SPD skončila až třetí, a Drážďany. V posledně jmenovaném kraji dokonce sociální demokraty na třetím místě přeskočila ještě konzervativní Německá sociální unie (DSU).

³³ Volby do Národní komory byly poprvé po změně režimu uspořádány 18. března 1990. Volila se komora se 400 členy, pro jejichž výběr byl použit systém poměrného hlasování. Jako volební obvody byly použity stávající administrativní kraje, kterých existovalo 15. Mandáty politickým stranám byly ale přidělovány podle celostátního výsledku a následně rozdělovány mezi jejich krajské kandidátky. Pro oba kroky rozdělování mandátů se používala metoda Hare-Niemeyer. Nebyla zavedena omezující volební klauzule (Volkskammerwahlgesetz: 6).

Mapa 3.78. Vítězové v jednotlivých krajích ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Území volební podpory CDU obecně pokrývalo téměř celé Durynsko, Sasko a jihozápad Saska-Anhaltska, výjimkou byly jen městské okresy a místy i jejich okolí – například Drážďany, Lipsko, Halle, Suhl či Magdeburg.

Prvních 22 neúspěšnějších okresů pro CDU se nacházelo v Durynsku. Ve dvou okresech na hranici mezi krajem Erfurt a SRN dokonce CDU získala v demokratických volbách málo vídaných více než 70 procent hlasů. V okrese Heiligenstadt padl absolutní rekord hodnotou 73,4 % hlasů. Naopak nejslabších výsledků dosáhla CDU v hlavním městě Berlíně. Mezi deseti nejslabšími výsledky křesťanských demokratů najdeme osm obvodů hlavního města, město Postupim a hlasy zahraničních občanů NDR.

Mapa 3.79. CDU – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

SPD na východě vstupovala do voleb s velkými očekáváními, která opírala také o volebněgeografická fakta. Strana spoléhala na to, že se zopakuje situace, kdy kraje Sasko a Durynsko patřily k hlavním volebním baštám sociálních demokratů ve volbách před rokem 1933 (Grof: 30). Volební zisk ale zůstal daleko za očekáváním.

Sociální demokraté nejlépe uspěli v Berlíně a v sousedících krajích, které později vytvořily spolkovou zemi Braniborsko. SPD za tyto úspěchy vděčí zejména skutečnosti, že voliči SPD se více rekrutovali z obyvatelstva velkých měst. To se projevilo zisky v Berlíně, ale i v jeho braniborském zázemí. Druhý faktor ovlivňující podporu SPD souvisí s náboženskou strukturou obyvatelstva – Braniborsko patří k centřům „východoněmeckého“ protestantismu. U zrodu SPD v NDR navíc stáli v mnoha případech právě protestantští faráři. Naopak nejméně SPD uspěla na jihu NDR na územích, kde dominovala CDU. Výjimku z tohoto pravidla tvořilo jen Lipsko. I zde poskytne vysvětlení vysoký zisk přímo ve městě. Připomeňme jen fakt, že právě Lipsko bylo druhým nejlidnatějším městem bývalé NDR.

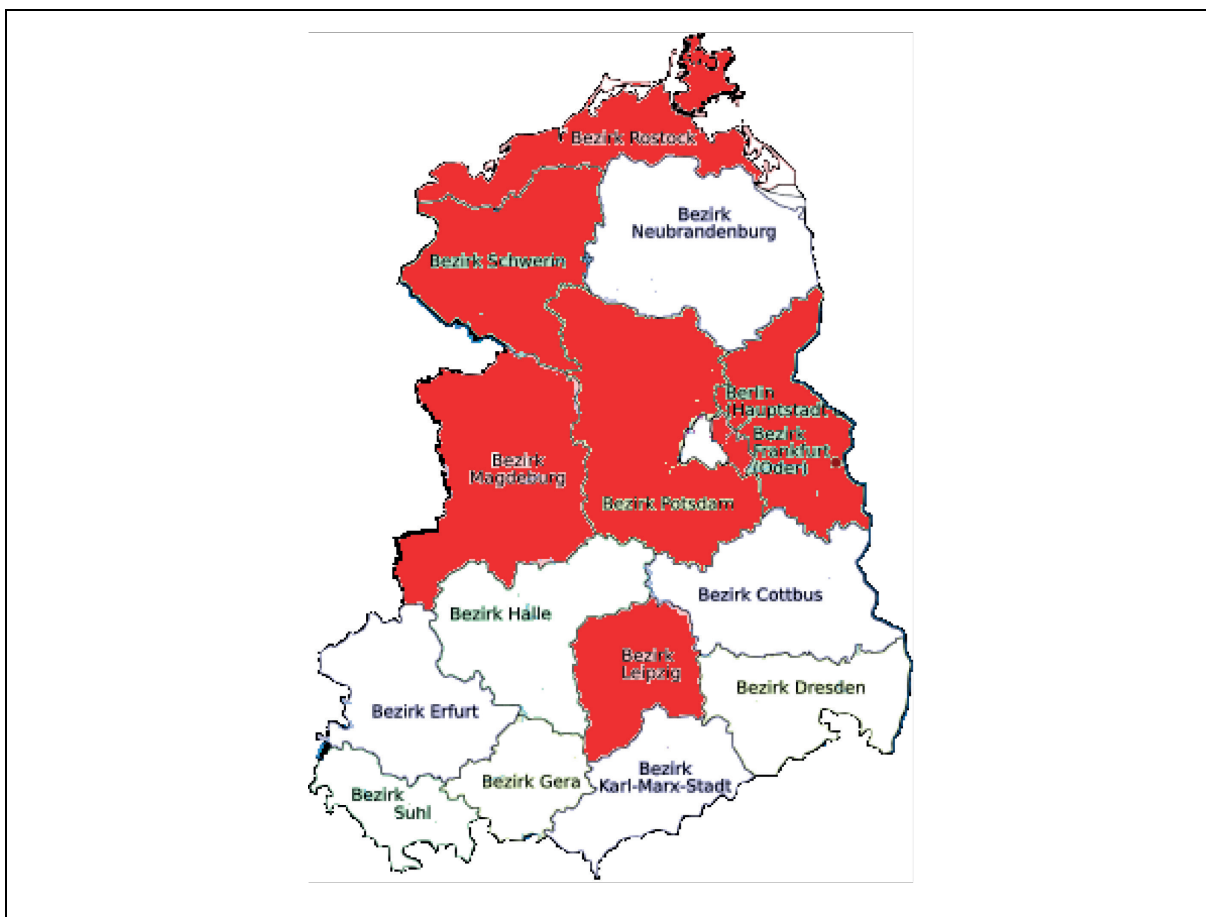
Na úrovni okresů tvořila území volební podpory SPD dvě souvislá území. Jádrem byl Berlín se všemi jeho obvody³⁴, téměř celé území Braniborska a severní část Saska-Anhaltska. Právě v tomto území ležely okresy s nejlepšími procentními zisky – berlínské obvody Köpenick (39,8 %) nebo Weißensee (39,2 %) nebo nejlepší neberlínský okres – braniborské Eberswalde (38,5 %).

Jen pásem jednoho okresu bylo od tohoto území odděleno druhé jádro tvořené okolím Schwerinu (česky Zvěřina) a přímořskými okresy od Rostocku na západ. Osamocenou enklávou pak bylo území okresu Lipsko-město, které ale, jak bylo uvedeno výše, stačilo na to, aby celý kraj Lipsko patřil do území volební podpory, pokud ho posuzujeme na úrovni krajů.

Nejslabších výsledků dosáhla SPD naopak v Sasku, a to zejména v okresech drážďanského kraje, kde v řadě okresů klesla až pod deset procent hlasů, např. Görlitz-venkov (česky Zhořelec) – 6,8 %.

³⁴ Do berlínských výsledků byly započítávány i výsledky ze zahraničí a i ty by v případě SPD patřily do území volební podpory. Otázka výsledků voleb v zahraničí je dosud stranou zájmu, i když by analýza tohoto jevu byla jistě podnětná. V NDR v roce 1990 zvítězily mezi zahraničními občany levicové strany, v ČR v současnosti volí občané v zahraničí spíše pravicové strany a v Polsku se výsledky hodně liší stát od státu (např. v USA pro pravici, ve východoevropských státech spíše pro levicové strany). Hledání příčin těchto rozdílností by bylo jistě zajímavým tématem volebněgeografického výzkumu.

Mapa 3.80. SPD – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Liberální koalice BFD slavila úspěchy podobně jako křesťanští demokraté zejména na jihu NDR. Vůbec nejlepších výsledků, které až dvojnásobně převýšily celostátní zisk, dosáhla v okolí Halle na jihu Saska-Anhaltska. Úspěchy liberálů v okolí Halle byly spojovány s faktem, že se zde narodil tehdejší předseda F.D.P. a ministr zahraničí H. D. Genscher a jednalo se proto o určitý projev sousedského efektu.

Území volební podpory liberálů na okresní úrovni dominuje oblast spojující jih Saska-Anhaltska (zejména oblast kolem Halle), sever Durynska (okolí Výmaru), Saska (oblast kolem Saské Kamenice) a západ Braniborska (Postupim a Brandenburg). Doplňují je enklávy ve větších městech (Drážďany, Schwerin) a v Dolní Lužici.

Mapa 3.81. BFD – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Postkomunistická PDS se v zakladatelských volbách v NDR projevila jako skutečná strana východu. A není tím v této chvíli myšlena její geopolitická orientace nebo důraz na východoněmecké hodnoty, ale její volebněgeografická charakteristika. PDS v rámci NDR získávala voličské hlasy nejvýrazněji právě na východě NDR. Potvrzuje to například i mapa jejího území volební podpory na úrovni okresů.

Postkomunisté dokázali zvítězit ve čtyřech obvodech Berlína (v městském středu a ve třech sídlištních obvodech – Lichtenberg, Marzahn a Hohenschönhausen), ve třech dalších pomořanských okresech (Neubrandenburg, Pasewalk, Strassburg) a ve Frankfurtu nad Odrou.

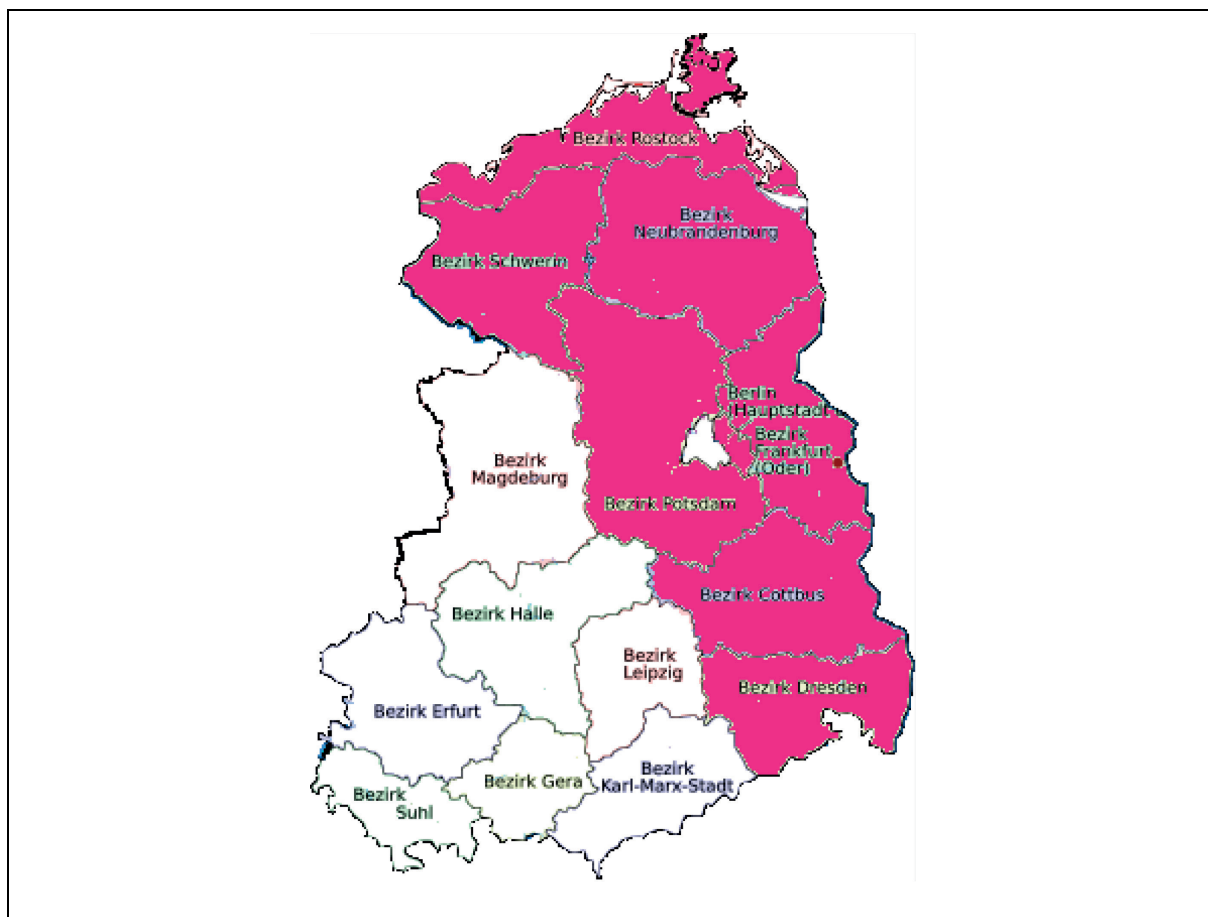
PDS zvítězila také v jednom netradičním volebním obvodu, když obdržela 46 % hlasů odevzdaných občany NDR v zahraničí. To byl její vůbec nejlepší výsledek v těchto parlamentních volbách.

Jádrem jejích volebních zisků na okresní úrovni byly tři skupiny území. Prvním byl široký pás zahrnující všechny obvody Berlína, kde PDS získala vůbec nejvyšší pro-

centní výsledky, východ Braniborska (od Berlína po polskou hranici) a zejména východ dnešní spolkové země Meklenbursko – Přední Pomořany, kde se zisky postkomunistů rekrutovaly zejména z historických Pomořan (východ dnešní spolkové země). Druhým ohniskem podpory PDS se stala oblast kolem Chotěbuze. Zatímco Pomořany byly z hospodářského hlediska nejvíce zemědělskou oblastí NDR, okolí Chotěbuze (Cottbusu) – tzv. Dolní Lužice – bylo jedním z hornických center země. Třetím typem území, odkud pocházely hlasy pro PDS, byla velká města. Do území volební podpory postkomunistů totiž patří kromě Rostocku a Neubrandenburgu (součástí kompaktního území na severovýchodě země) také enklávy okresů Postupim, Magdeburg, Schwerin, Chotěbuz, Halle, Suhl, Gera, Saská Kamenice i Drážďany. Ze 14 krajských měst, pokud nepočítáme Berlín, zahrnovalo území volební podpory 12 krajských metropolí. Výjimku tvořila jen na jihu položená města Erfurt a Lipsko.

Nejslabší voličské podpoře se postkomunisté naopak těšili v Durynsku.

Mapa 3.82. PDS – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

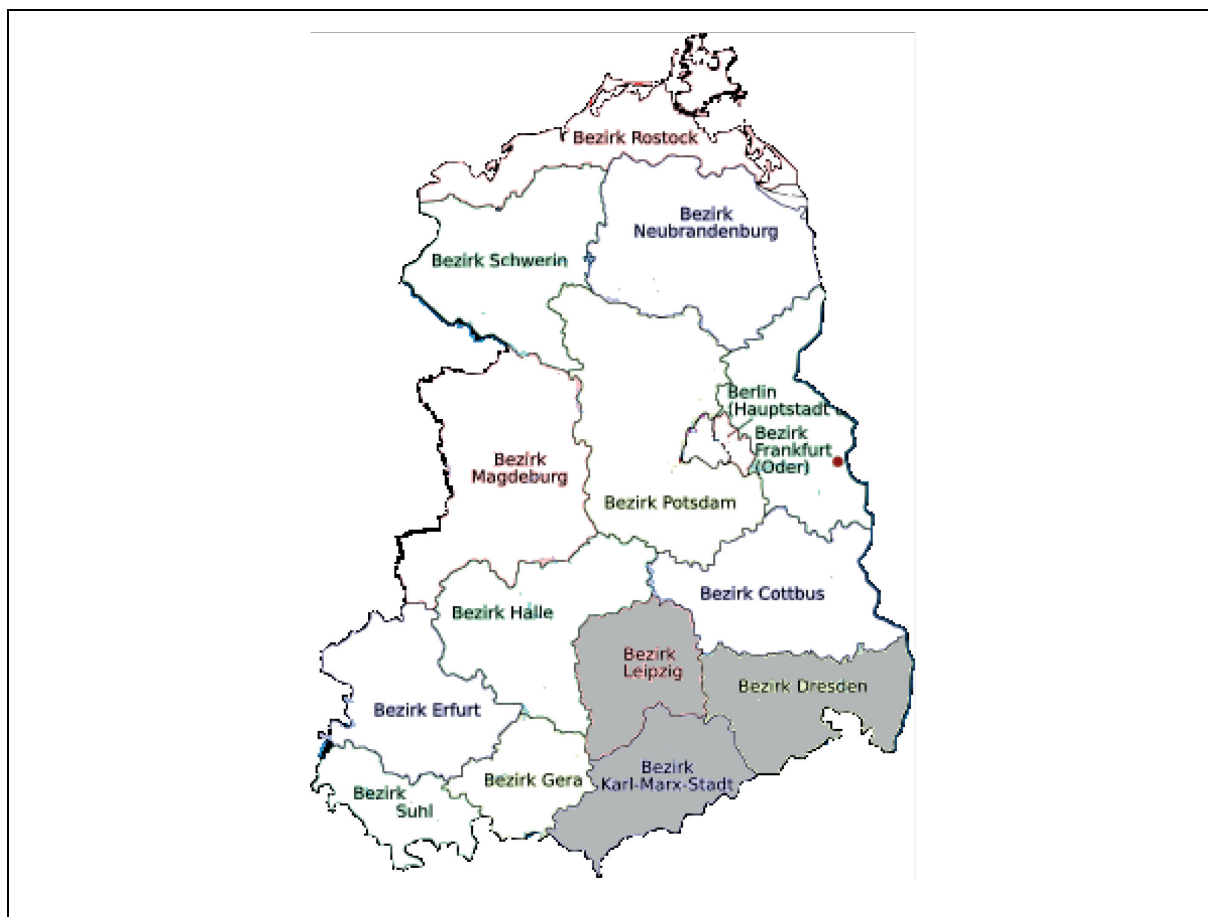
Pod patronátem bavorské CSU založená Německá sociální unie (DSU) vykázala už při zakladatelských volbách volebněgeografickou charakteristiku, která v mnohém odpovídala její patronce. DSU sice kandidovala ve všech krajích, ale mapy, které ilustrují její území volební podpory, jednoznačně ilustrují regionální charakter volebních zisků DSU. Území volební podpory tvoří tři kraje, které později splynuly do spolkové země Sasko, území nadprůměrných zisků doplňují ještě dva sousední durynské kraje. Hlasy ze tří saských krajů tvořily 62 procent celostátního zisku DSU, hlasy ze Saska a Durynska pak dokonce 75 procent hlasů. Doplňme již jen důležitý fakt, že volební bašty DSU tvoří kraje dvou později vytvořených spolkových zemí, které sousedí s Bavorskem. To ale jistě nebyl jediný důvod úspěchu DSU v těchto oblastech. Zisky DSU totiž byly nejvyšší v krajích, kde nejlepších výsledků dosahovala také CDU.

Rovněž na úrovni okresů najdeme nejvýraznější zisky DSU v pohraničních okresech na jihu Saska a Durynska, a to zejména v okolí Saské Kamenice a Drážďan.

Vraťme se ještě k poznámce o tom, že DSU a CDU dominovaly ve stejných oblastech. Výsledky CDU byly v některých oblastech na jihu země ovlivněny právě zisky DSU. Provedeme-li ale součet zisků obou stran, získáme hodnoty pro alianci, která není jen virtuální, ale stala se základem budoucí Aliance pro Německo³⁵, která zvítězila v prvních celoněmeckých volbách do Spolkového sněmu v prosinci 1990.

³⁵ Třetím členem Aliance pro Německo se stalo hnutí Demokratický přelom (DA), které ale vzhledem k jeho slabosti více nezkoumáme.

Mapa 3.83. DSU – území volební podpory ve volbách 1990

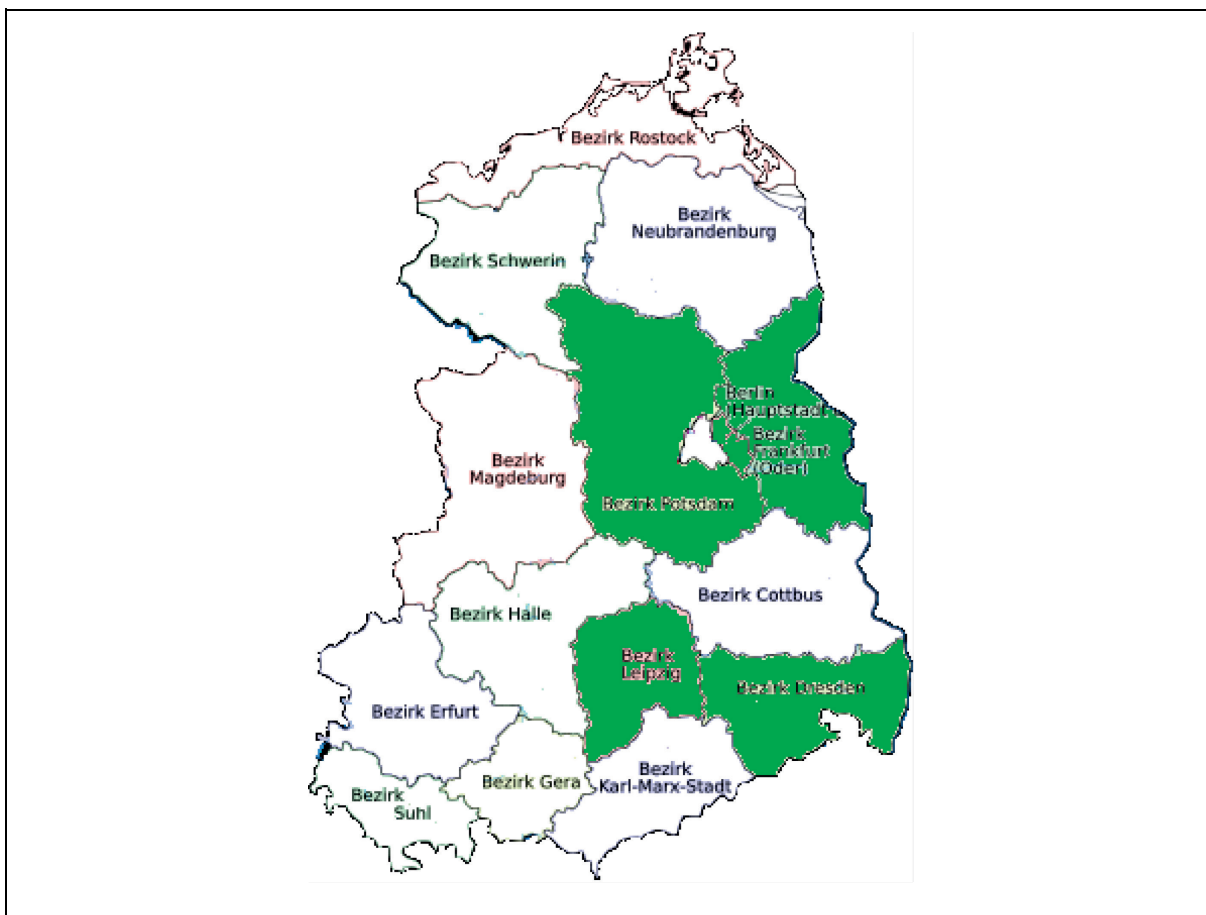
Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Spojenectví 90 získalo vůbec nejnižší výsledek z hnutí, která si v postkomunistických zemích činila nárok na pozici *catch-all-movement*. Jen necelá tři procenta hlasů (2,9 %) byla výsledkem již popsaneho trendu, kdy do stranické soutěže v NDR výrazně vstoupily strany ze SRN. Nelze opomenout ani fakt, že původní opoziční hnutí bylo roztržštěné a před zakladatelskými volbami prošlo ještě značným štěpením, kdy se některé jeho segmenty připojily k jiným stranám (např. DFP k BFD). Přesto sledujme geografické rozložení hlasů pro Spojenectví 90, protože to poskytne možnost srovnat jeho výsledky s dalšími *catch-all-movements* v dalších sledovaných státech.

Spojenectví 90 si své nejlepší výsledky připsalo jednak v Berlíně (6,3 %) a jeho braniborském zázemí (Postupim 3,8 %, Frankfurt nad Odrou 3,2 %), jednak v krajích s největšími městy (Drážďany 3,7 %, Lipsko 3,3 %). Z pohledu okresních výsledků dosáhli kandidáti Spojenectví rekordních zisků v centru Berlína (Střed 7,2 %, Paspov 7,4 % a Prenzlauer Berg 8,5 %) a ve velkých městech. V Postupimi (7,2 %), Drážďa-

nech-město a Lipsku-město Spojenectví 90 překročilo pět procent hlasů, v Rostocku, Jeně, Halle, Výmaru a v okrese Postupim-venkov čtyři procenta. Výsledky na venkově byly ale výrazně nižší. Podobná charakteristika jako pro Spojenectví 90 platí i pro Stranu zelených.

Mapa 3.84. Spojenectví 90 – území volební podpory ve volbách 1990

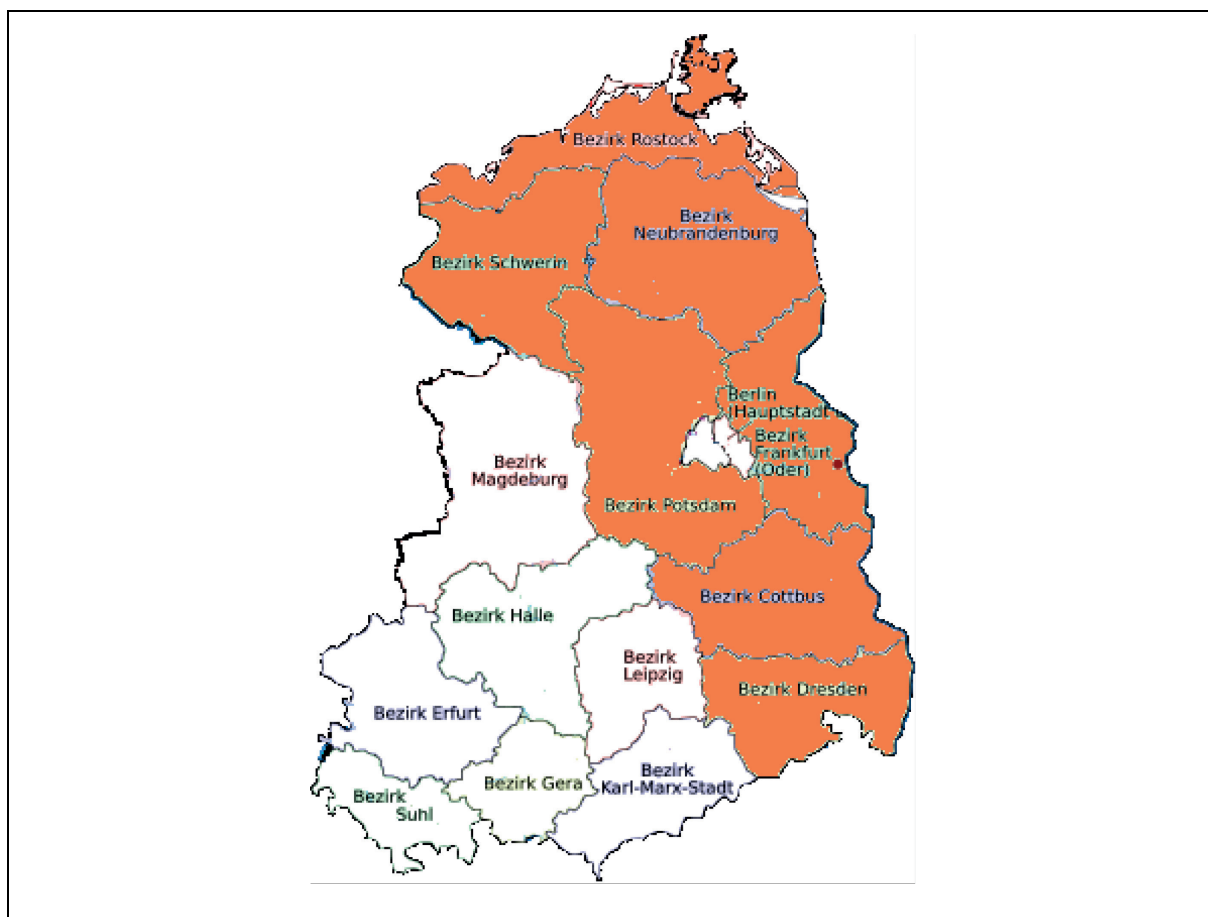

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Bašty rolnické DBD ležely v dnešní spolkové zemi Meklenbursko-Přední Pomořansko. V kraji Neubrandenburg dosáhla DBD zisk 6,3 %, v kraji Rostock 4,4 % a v kraji Schwerin 4,0 %. Na úrovni okresů DBD dokonce dokázala v několika případech překročit hranici deseti procent, a to zejména v okresech německé části Pomořan (východní část kraje Rostock a dnešní země Meklenbursko-Přední Pomořansko) Stralsund-venkov (12,6 %), Greisfald-venkov (12,4 %), Grimmen (12,1 %), Altentretow (10 %) a v historicky meklenburském okrese Neuenbrandenburg (10,5 %), který se ale územně přimyká k uvedeným okresům v Pomořanech. Druhým ohniskem podpory DBD byla dvojice okresů na jihu německo-polské hranice kolem města Zho-

řelec (Görlitz), kde zisky DBD překročily sedm procent. U všech uvedených okresů se jedná o tradiční oblasti zemědělské výroby (Länder der Erde: 180; Verwaltungskarte 1985).

Mapa 3.85. DBD – území volební podpory ve volbách 1990

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na www.wahlen-in-deutschland.de/bovkKreise.htm

Provedeme-li přepočítání volebních výsledků podle území později obnovených spolkových zemí, ukáže se, že CDU v tomto případě zvítězila ve všech případech s výjimkou Berlína a hlasování v zahraničí. SPD vyhrála v Berlíně, kde se před CDU dostala ještě PDS. Mimo Berlín skončila ve všech spolkových zemích na druhém místě SPD. Jen velmi těsně ale postkomunisty předstihla v Sasku a Meklenbursku-Předním Pomořansku. V Durynsku CDU dosáhla absolutní většiny hlasů. DSU chyběly v Sasku jen desetiny procent, aby dostihla PDS, a necelá dvě procenta k vyrovnání zisku SPD.

Zakladatelské volby v NDR v roce 1989 byly ve svých volebněgeografických výsledcích ovlivněny řadou faktorů.

Země, v nichž probíhaly největší protirežimní demonstrace na podzim 1989 – Durynsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko – přinesly výrazný zisk pro strany budoucí Aliance pro Německo – CDU a DSU – a naopak nižší procentní zisk pro postkomunistickou PDS.

Zejména ve východním Berlíně, kde působilo nejvíce disidentů, získala paradoxně nejvíce hlasů SPD a PDS a již méně překvapivě také disidentské formace Spojenců 90 a Strana zelených, které vystupovaly proti rychlému znovusjednocení a svůj cíl viděly v nově strukturované, suverénní NDR.

Již zde bylo zmíněno, že SPD očekávala výrazné zisky zejména ve svých tradičních baštách v Sasku a Durynsku³⁶. Tamní průmyslové oblasti ovšem v rozporu s tradicí daly přednost křesťanským demokratům, protože voliči upřednostnili jako prioritu otázku sjednocení Německa. Právě jihoněmecké oblasti byly hlavní volební základnou CDU a DSU. SPD se etablovala zejména v Berlíně a okolním Braniborsku. Přechodnou oblastí se stalo Sasko-Anhaltsko, kde sever inklinoval spíše k SPD a měl volebními výsledky blíže k Braniborsku, zatímco jih se vyznačoval charakteristikou blízkou Sasku a Durynsku – vysoké podpoře se zde těšila CDU (nikoli už ale DSU). Meklenbursko-Přední Pomořansko se rovněž na základě výsledků zakladatelských voleb rozpadlo do dvou odlišných oblastí. Na západě ležící Meklenbursko se vyznačovalo průměrnou podporou CDU a silnou pozicí SPD, ve východněji položených Předních Pomořanech doplňovaly průměrné výsledky CDU silné pozice postkomunistů.

³⁶ Ze strany SPD to rozhodně nebyla očekávání nepodložená historií německé volební geografie. Sasko, Sasko-Anhaltsko a Durynsko patřily zejména v závěru Německého císařství k hlavním volebním základnám sociálních demokratů v celoněmeckém měřítku. Srovnání může poskytnout zejména přehled volebních výsledků na internetové stránce www.wahlen-in-deutschland.de. Tam prezentované výsledky zdůrazňují pozici SPD v Sasku a Durynsku například v říšských volbách v roce 1912. Podobně zisky SPD ve volbách do Říšského sněmu v období výmarské republiky dosažené v jižní části pozdější NDR převyšovaly celoněmecký průměr dosažený sociálními demokraty.

3.18. Kosovo

V případě Kosova připadají v úvahu jako zakladatelské volby dvě možnosti. Tu první jsme již analyzovali v části této kapitoly o Srbsku, protože Kosovo bylo v roce 1990 při srbských zakladatelských volbách součástí této svazové republiky. Tehdejšího hlasování se i podle analyzovaných výsledků účastnili i kosovští Albánci.

Druhou možností pro identifikaci zakladatelských voleb je hlasování, které proběhlo v Kosovu v roce 2001 jako první po vyhlášení nezávislosti. Vzhledem k faktu, že po celá devadesátá léta neprobíhaly v Kosovu oficiální volby, je možné i toto hlasování považovat za zakladatelské volby.

V těchto volbách na většině území zvítězil Demokratický svaz Kosova (LDK), který byl nositelem myšlenky samostatného Kosova a mohl by mít nejbližší k aktérovi, kterého bychom označili jako *catch-all-movement*, ačkoli jeho charakteristiky zcela nezaplní.

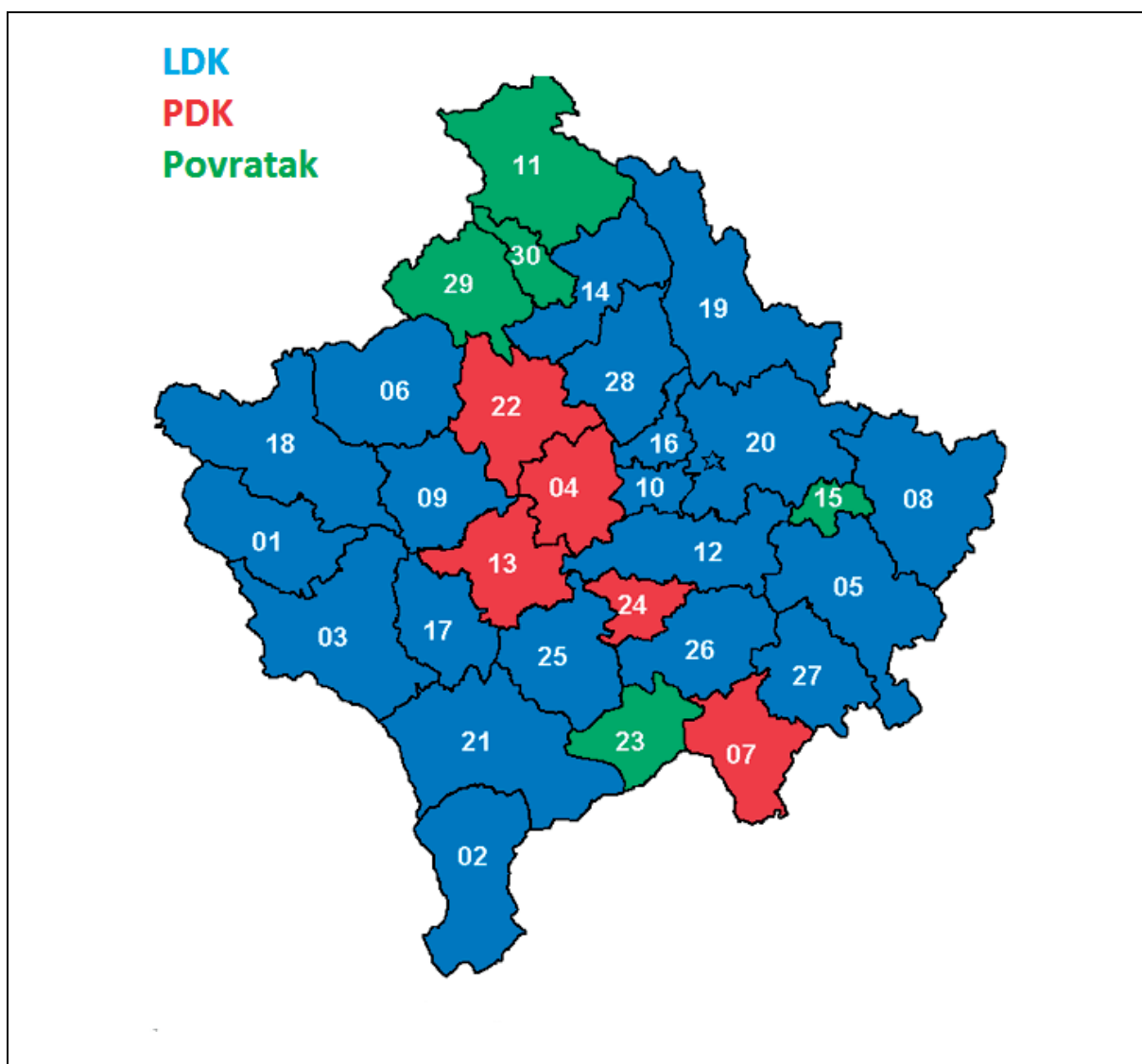
Naopak v těchto volbách naprosto chybí představitel *ancien regime*, protože postkomunistické síly se v Kosovu volebně neprosadily.

I zde ovšem byl přítomen etnický aktér v podobě menšinové srbské kandidátky Povratak (Návrat). Ta zvítězila zejména v severních obcích Kosova, kde převažuje srbská menšina.

Naopak strana, která vzešla z prostředí Kosovské osvobozené armády (PDK), uspěla zejména v centrální části země.

Ve všech ostatních oblastech potom nejvíce hlasů obdržel LDK.

Mapa 3.86. Vítězové v jednotlivých obvodech ve volbách 2001 v Kosovu

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků uvedených na <http://www.kqz-ks.org/>

4. Volebněgeografická odlišnost hlavních měst postkomunistických zemí a její kategorizace

4.1. Praha

Praha byla po celou sledovanou dobu samostatným volebním krajem, který budeme pro naši analýzu využívat.

Při zakladatelských volbách se Praha stala hlavním zdrojem hlasů pro *catch-all-movement* Občanské fórum. OF zde dosáhlo vůbec nejlepšího výsledku z celé země a koeficient úspěšnosti zde dosáhl 129 %³⁷. Hnutí zde navíc přesáhlo nadpoloviční většinu hlasů, což se mu těsně nepodařilo celostátně.

Naopak Komunistická strana Československa (KSČ), hlavní rival OF ve volbách, v Praze na svůj celostátní podíl hlasů nedosáhla. Komunisté si zde připsali koeficient úspěšnosti 89 %.

Zbývající dvě strany bývalé Národní fronty (NF) v Praze uspěly rozdílně. Lidovci, kandidující v koalici Křesťanská a demokratická unie (KDU), měli z relevantních stran vůbec nejnižší koeficient úspěšnosti, který činil jen 76 %. Na rozdíl od socialistů však vstoupili do ČNR (i do dvou dalších komor). Československá strana socialistická (ČSS) se pětiprocentní hranici přiblížila právě pouze v Praze, kde navíc získala ze všech kandidujících stran nejvyšší koeficient úspěšnosti – 168 %³⁸.

Z dalších mimoparlamentních stran uspěla v Praze nadprůměrně již jen koalice Sociální demokracie (s jádrem v podobě ČSSD) – koeficient 113 %. Ostatní za celostátním výsledkem zaostali. Překvapivé se to může jevit v případě Strany zelených (88 %), ale projevil se zde jev, kdy ekologické strany v zakladatelských volbách

³⁷ Všechny výpočty vztahující se k ČR počítají v letech 1990 a 1992 s volbami do ČNR. Volební výsledky do tří komor se v detailech lišily, ale z důvodu srovnání je nutné jednu z komor zvolit. Při zohlednění argumentu kontinuity ČNR s pozdějšími Poslaneckými sněmovnami proto volíme právě ČNR.

³⁸ Výsledek ČSS v Praze byl výrazem kontinuity v české politické geografii, protože hlavní město bylo jednou z bašt strany za první i třetí republiky (Blažek, Kostecký).

uspěly spíše v oblastech ekologicky nejpoškozenějších než ve velkých městských aglomeracích, jak je tomu obvykle v západní Evropě. Pochopitelný je naopak nízký koeficient 27 % v případě agrárního Sdružení zemědělců a venkova (SZV).

Při zakladatelských volbách bylo v Praze odevzdáno téměř dvanáct procent celostátních hlasů.

Tabulka 4.1. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do ČNR v roce 1990 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
1990	OF	129,00 %	15,40 %
	KSČ	89,00 %	10,66 %
	KDU	76,00 %	9,01 %
	HSD-SMS	0,00 %	0,00 %
	ČSS	168,00 %	20,04 %
	SZ	89,00 %	10,57 %
	SD	113,00 %	13,50 %
	SZV	27,00 %	3,18 %
	Česká republika	–	11,93 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz³⁹

Při posledních parlamentních volbách v Československu v roce 1992 již Praha zažila volby v prostředí strukturovaného stranického systému. Dědicem silného postavení OF v Praze se staly všechny tři jeho nástupnické strany. Vítězem voleb ve městě se s 41 % hlasů stala koalice ODS-KDS, ale ještě lepšího koeficientu úspěšnosti dosáhly obě menší nástupnické strany OF: konzervativně-liberální Občanská demokratická aliance (ODA) si připsala koeficient 139 % a dosáhla v Praze druhého nejvyššího krajského podílu hlasů. Středové a liberální Občanské hnutí (OH) překročilo jen ve třech krajích hranici pěti procent, ovšem v Praze dosáhlo nejlepšího krajského výsledku (koeficient úspěšnosti 180 %). Obě menší nástupnické strany OF navíc jako jediné získaly v Praze více než pětinu svých celostátních hlasů.

Nadprůměrné zisky si v Praze již žádná další strana v těchto volbách nepřipsala. Po dvou letech výrazně poklesl koeficient u sociální demokracie, lidovců a částečně i u komunistů (kandidujících nyní v rámci koalice Levý blok – LB). Parlamentní nováčci v Praze také neuspěli. Platí to pro pravicově populistické republikány

³⁹ Ve všech tabulkách v této kapitole, které znázorňují hodnoty koeficientu úspěšnosti, budou řádky u stran, jejichž koeficient úspěšnosti bude vyšší než 100, vyplněny šedou barvou.

i hnutí/koalici Liberálně sociální unii (LSU), jejíž součástí sice tvořila i ČSS, která byla v roce 1990 v Praze velmi úspěšná, ale identita LSU byla postavena spíše na agrarismu.

Z mimoparlamentních stran se Praha stala nadprůměrným rezervoárem hlasů pouze pro antikomunistický Klub angažovaných nestraníků (KAN).

První volby v rámci strukturovaného stranického systému Prahu vyprofilovaly jako město, kde se nadprůměrně prosazují sekulární strany pravého středu, zatímco všechny ostatní strany v Praze zaostávají.

Tabulka 4.2. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do ČNR v roce 1992 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
1992	ODS-KDS	138 %	16,36 %
	LB (KSČM)	82 %	9,74 %
	KDU-ČSL	42 %	5,29 %
	HSD-SMS	7 %	0,83 %
	LSU	53 %	6,25 %
	ČSSD	79 %	9,33 %
	SPR-RSČ	59 %	6,83 %
	ODA	193 %	22,91 %
	OH	180 %	21,32 %
	HDŽJ	84 %	10 %
	SPŽR	75 %	8,39 %
	KAN	148 %	17,52 %
	Česká republika	–	11,85 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

Volby v roce 1996 nepřinesly do pražské volební geografie nic zásadně nového. ODS jako celostátní vítěz vyhrála i v Praze a ještě zde překonala zisk z roku 1992, což se jí naopak nepovedlo v celé ČR. Na levici v Praze pokračovala situace, kdy zde vyššího koeficientu úspěšnosti dosahovala KSČM než ČSSD, ačkoli se rozdíl mezi nimi v této proměnné zmenšil. Nově kandidující antikomunistická Demokratická unie (DEU) navázala na silnou pražskou pozici podobně orientovaného KAN v roce 1992. Podobně transformace liberálního Občanského hnutí do Svobodných demokratů (OH) neovlivnila silnou volební pozici tohoto aktéra v Praze.

Tabulka 4.3. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 1996 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
1996	ODS	148 %	17,21 %
	ČSSD	71 %	8,21 %
	KSČM	72 %	8,38 %
	KDU-ČSL	67 %	7,76 %
	SPR-RSČ	46 %	5,41 %
	ODA	151 %	17,55 %
	SD-LSNS	145 %	16,89 %
	DEU	156 %	18,19 %
	DŽJ	67 %	6,59 %
	Česká republika	–	11,63 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

Při parlamentních volbách v roce 1998 poprvé kandidovala Unie svobody (US), které se podařilo navázat na výsledky ODA. I ona dosáhla v Praze ze všech námi sledovaných stran nejvyššího koeficientu úspěšnosti (156 %). V levé části spektra znamenaly tyto volby u proměnné koeficient úspěšnosti předstížení komunistů sociálními demokraty. Výjimečnost těchto voleb z pohledu Prahy navíc spočívá v tom, že poprvé v Praze zvítězila jiná strana (ODS) než v celostátním měřítku (ČSSD).

Tabulka 4.4. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 1998 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
1998	ČSSD	73 %	8,77 %
	ODS	153 %	18,50 %
	KSČM	63 %	7,66 %
	KDU-ČSL	68 %	8,27 %
	SPR-RSČ	55 %	6,65 %
	US	156 %	18,80 %
	DŽJ	58 %	7,06 %
	Česká republika	–	12,08 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

V roce 2002 se v Praze zopakovala situace s odlišným pražským a celostátním vítězem. ODS dosáhla nejnižšího koeficientu úspěšnosti ze všech dosavadních parlamentních voleb, ale díky koalici US-DEU s KDU-ČSL se stal v těchto volbách její koeficient nejvyšším. Koalice zmíněných stran byla jediným dalším subjektem, který přesáhl hodnotu koeficientu 100 %, ale nižší koeficient jednoho z partnerů (lidovců)

pravděpodobně snížil v tomto ohledu potenciál Unie svobody. ČSSD dosáhla v Praze absolutně i relativně v těchto volbách z dosavadních volebních soubojů vůbec nejvyššího výsledku (koeficient 86 %).

Tabulka 4.5. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2002 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
2002	ČSSD	86 %	10,53 %
	ODS	138 %	17,00 %
	KSČM	60 %	7,38 %
	Koalice KDU-ČSL a US-DEU	129 %	15,91 %
	SZ	55 %	13,05 %
	SNK	77 %	9,45 %
	Česká republika	–	12,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

V parlamentních volbách v roce 2006 ODS opět spojila celorepublikového a pražského vítěze. Překvapivě si však opět pohoršila v ukazateli koeficient úspěšnosti a dosáhla historického minima, ač byl její výsledek v Praze, měřeno počtem hlasů, zatím relativně i absolutně nejvyšší. Její posílení v Praze bylo ovšem nižší než v ostatních částech ČR.

Novým lídrem v ukazateli koeficient úspěšnosti se v rámci parlamentních stran stala Strana zelených (SZ) a v rámci stran, které dosáhly nad dvě procenta hlasů, Sdružení nezávislých Evroptů demokraté (SNK ED).

Tabulka 4.6. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2006 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
2006	ODS	137 %	16,76 %
	ČSSD	72 %	8,85 %
	KSČM	62 %	7,58 %
	KDU-ČSL	67 %	8,23 %
	SZ	146 %	17,95 %
	SNK ED	171 %	20,93 %
	Česká republika	–	12,27 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

Volby v roce 2010 znamenaly vstup nových aktérů do stranického systému. Z parlamentních stran v Praze nejlépe uspěla TOP 09, která v hlavním městě získala

téměř přesně pětinu svých celostátních hlasů a byla v komparaci koeficientu úspěšnosti předstížena jen mimoparlamentní SZ. Koeficient nad 100 % si připsala dále už jen ODS.

Překvapivě v Praze nezískala nadprůměrný zisk antikorupční strana VV, která se původně zrodila jako regionální strana v jednom z pražských obvodů.

Tabulka 4.7. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2010 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
2010	ČSSD	69 %	8,37 %
	ODS	123 %	14,94 %
	TOP 09	163 %	19,89 %
	KSČM	58 %	7,06 %
	VV	95 %	11,55 %
	KDU-ČSL	72 %	6,02 %
	SPOZ	72 %	8,76 %
	Suverenita	62 %	7,60 %
	SZ	196 %	23,88 %
	Česká republika	–	12,18 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

V zatím posledních českých parlamentních volbách došlo ještě k posílení trendu, kdy nejvíce příznivců mají v Praze strany TOP 09 a SZ. Zelení dokonce překonali v Praze v těchto volbách hodnotu koeficientu úspěšnosti 200 % a každý čtvrtý jejich volič byl z hlavního města. U TOP 09 to byl každý čtvrtý. Kromě tradičně nadprůměrné ODS se do této skupiny v těchto volbách dostali ještě Svobodní (SSO) a Piráti (ČPS).

I v těchto volbách se potvrdilo, že Praha kromě levicových stran nepodporuje ani nové antikorupční strany. ANO 2011 zde dosáhlo koeficientu úspěšnosti 88 % a Úsvit dokonce úplně nejhorší hodnoty tohoto koeficientu ze všech relevantních stran.

Tabulka 4.8. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2013 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé ČR
2013	ČSSD	69 %	8,13 %
	ANO 2011	88 %	10,41 %
	KSČM	57 %	6,74 %
	TOP 09 – STAN	192 %	22,65 %
	ODS	155 %	18,32 %
	Úsvit	46 %	5,48 %
	KDU-ČSL	81 %	9,51 %
	SZ	202 %	23,83 %
	SSO	152 %	17,88 %
	ČPS	136 %	16,11 %
	Česká republika	–	11,81 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

Obecně platí, že Praha vždy nadprůměrně podporuje liberálně-konzervativní strany na pravici a liberální strany středu. Do první skupiny můžeme zařadit ODS, ODA, US-DEU a TOP 09, do druhé OH, SD-LSNS, SNK ED a s výhradou příslušnosti k ekologické stranické rodině také SZ v roce 2006 a ČPS v roce 2013. Nadprůměrnou podporu v Praze získávaly také strany profilující se na antikomunismu (KAN, DEU). Rovněž reformní *catch-all-movement* (OF) si v Praze připsalo vůbec nejvyšší výsledek v celé ČR.

Praha naopak tvoří slabinu pro levicu (ČSSD i KSČM), ale také pro katolickou KDU-ČSL. V hlavním městě se také nepodařilo etablovat antikorupčním stranám (VV, ANO 2011 a Úsvit).

Z hlediska dalšího vývoje volební geografie v hlavním městě České republiky připomeňme, že podíl pražských hlasů na všech hlasech odevzdaných v ČR spíše stoupal do roku 2002 a následně došlo k mírně opačnému trendu.

Tabulka 4.9. Indexy v Praze ve volbách do ČNR a PS v letech 1990–2013

Volby	LH index	Rae Index
1990	15,89	2,44
1992	15,36	2,79
1996	19,45	4,32
1998	19,14	5,47
2002	13,1	4,35
2006	16,82	4,81
2010	17,26	3,84
2013	20,38	4,08
Průměr	17,15	4,02

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volby.cz

V otázce odlišnosti, kterou měříme indexem odlišnosti, platí, že Praha se v 90. letech zbytku republiky nejprve vzdalovala, aby se následně rozdíl začal oslabovat. Pražská odlišnost poté od roku 2002 opět začala stoupat a je aktuálně nejsilnější.

4.2. Bratislava

Při analýze pozice Bratislavy ve slovenské volební geografii budeme využívat do roku 1998 volební výsledky za kraj s názvem Bratislava, který tvořilo celé území hlavního města Slovenské republiky, a od voleb v roce 1998 součet volebních výsledků za okresy Bratislava I až V.

Pro upřesnění významu, který volební výsledky v Bratislavě hrají v celoslovenském kontextu, připomeňme, že počet hlasů odevzdaných v hlavním městě se pohyboval kolem osmi procent.

Při zakladatelských volbách v hlavním městě nadprůměrné výsledky získalo *catch-all-movement* Veřejnost proti násilí (VPN), ale i jeho hlavní protipól – komunisté. VPN ve městě zvítězila, i když zisk 38 % hlasů nesplňoval očekávání.

Bratislava se zároveň stala hlavní baštou nacionalistů ze Slovenské národní strany (SNS). Už i zakladatelské volby naopak dokázaly, že maďarské strany hrají v metropoli jen okrajovou roli, což pochopitelně vychází z etnického složení hlavního města. Nadprůměrně ale v hlavním městě bodovaly také malé parlamentní strany – ekologická Strana zelených (SZ) i obnovená historická Demokratická strana (DS).

Vedle maďarských stran v Bratislavě za celoslovenským průměrem zaostalo již jen Křesťanskodemokratické hnutí (KDH).

Tabulka 4.10. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1990 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
1990	VPN	130,46 %	11,21 %
	KDH	60,91 %	5,23 %
	KSČ	111,54 %	9,59 %
	SNS	126,40 %	10,86 %
	S-MKDH	26,33 %	2,26 %
	DS	101,59 %	8,73 %
	SZ	122,92 %	10,55 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	8,59

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Při posledních slovenských parlamentních volbách konaných ještě ve federálním Československu v Bratislavě nejvíce získala ve srovnání se zbytkem země Slovenská národní strana (SNS). Subjekt prosazující samostatnost Slovenska zde dosáhl

dvojnásobku celoslovenského podílu hlasů (219 %) a z Bratislavy pocházela téměř pětina jeho elektorátu.

Nadprůměrné zisky zde ovšem paradoxně zaznamenali i hlavní odpůrci nacionalistů – profederálně orientované strany Občanská demokratická unie (ODÚ; pokračovatelka menšinového proudu VPN) a koalice Demokratické strany a z ČR rozšířené ODS. Zejména druhý jmenovaný subjekt měl v Bratislavě vysoce nadprůměrný zisk – koeficient 204 %.

Nadprůměrnou pozici ve městě si uchovali zelení a nově si ji vybuodovali i sociální demokraté z SDSS a překvapivě i od KDH odštěpené a více nacionalistické Slovenské křesťanskodemokratické hnutí (SKDH), které se tím připojilo k charakteristice nacionalistických stran.

Pokračovatelka KSCĽ – Strana demokratické levice (SDLĽ) oproti roku 1990 svou pozici ztratila a získala nepatrně podprůměrný podíl hlasů (koeficient 97 %). Stejně tak na celoslovenský průměr ve městě opět nedosáhlo KDH, které si ale v tomto ukazateli oproti volbám v roce 1992 polepšilo (z 60 % na 75 %).

Nemůžeme ale opomenout celoslovenského vítěze voleb v roce 1992 – Mečiarovo Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS). Hnutí, které v Bratislavě také zvítězilo, zde při své první kandidatuře získalo jen 80 % svého celorepublikového procentního zisku.

Tabulka 4.11. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1992 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
1992	HZDS	80,65 %	6,68 %
	SDLĽ	97,82 %	8,10 %
	KDH	75,39 %	6,29 %
	SNS	219,80 %	18,20 %
	MKDH – ES	32,31 %	2,67 %
	ODÚ	169,55 %	14,05 %
	SDSS	106,50 %	8,82 %
	SKDH	120,66 %	9,99 %
	DS-ODS	204,53 %	16,93 %
	MOS	26,64 %	2,20 %
	SZS	134,58 %	11,15 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	8,43 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Při třetích slovenských parlamentních volbách v Bratislavě opět zvítězilo HZDS. Bratislava se ale tentokrát lišila od výsledku na celém Slovensku v jednom zásadním ukazateli. Zatímco v celé zemi získala převahu koalice „nestandardních“⁴⁰ stran HZDS + SNS + ZRS nad stranami tvořícími dřívější Moravčíkovu přechodnou vládu (DEUS + KDH + SV/SDL'), v Bratislavě byl poměr opačný. Celoslovensky získal Mečiarův blok 47,7 % a dosavadní vládní strany 29,1 % hlasů. V Bratislavě ale spojelectví KDH + DEUS + SV/SDL' obdrželo 44,7 % a Mečiarův blok jen 38,54 % hlasů.

Z promečiarovských stran v metropoli nadprůměrný zisk získali tradičně jen nacionalisté ze SNS, podíl HZDS se ještě snížil, a to na 72 %. Třetí strana po volbách nově ustavené koalice – krajně levicové Sdružení dělníků Slovenska (ZRS) – v Bratislavě získala velmi slabý výsledek (jen 54 % svého celoslovenského podílu hlasů).

V opačném táboře naopak Bratislava znamenala velký rezervoár hlasů. Demokratickou unii Slovenska (DEUS), liberální stranu vzniklou odštěpením umírněných politiků od HZDS, by bylo dokonce snadné označit za „bratislavskou“ stranu. DEUS zde více než dvojnásobně překonala svůj celoslovenský výsledek a získala zde téměř pětinu všech svých hlasů.

SDL' pro tyto volby vytvořila koalici s názvem Společná volba (SV), v níž ji doplnili sociální demokraté, zelení a malá agrární strana Sdružení zemědělců (HP). Posílení o dvě v Bratislavě dosud silné strany – zelené a sociální demokraty – posunulo postkomunisty k nadprůměrnému zisku v Bratislavě.

Významný předěl znamenaly volby 1994 pro postavení KDH v hlavním městě Slovenska. Křesťanští demokraté, kteří si zde ještě před čtyřmi lety připsali jen 60 % svého celoslovenského podílu hlasů, tentokrát poprvé dosáhli v Bratislavě pozitivní bilance, a to hned výrazně, když jejich koeficient úspěšnosti v Bratislavě činil 123 % hlasů v poměru k hlasům získaným celoslovensky. Tímto ukazatelem KDH dokonce v Bratislavě předstihlo postkomunisty, i když na počet hlasů skončilo v protimečiarovském táboře až třetí za DEUS a SV/SDL'.

⁴⁰ Termín „nestandardní strana“ byl v tomto období používán ve slovenské politologii (např. Mesežnikov 1999).

Tabulka 4.12. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1994 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
1994	HZDS	72,77 %	5,92 %
	SV (SDĽ, SDSS, SZS, HP SR)	133,33 %	10,85 %
	MK (MKDH, E, MOS)	33,50 %	2,72 %
	DEUS	214,70 %	17,47 %
	KDH	123,21 %	10,02 %
	ZRS	54,36 %	4,42 %
	SNS	168,70 %	13,73 %
	DS	170,18 %	13,83 %
	KSÚ	59,51 %	4,82 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	8,14 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Volby v roce 1998, kdy došlo k přímému střetu mečiarovského a nemečiarovského bloku, potvrdily pozici Bratislavy jako bašty nemečiarovských politických aktérů. Ve městě jednoznačně zvítězila Slovenská demokratická koalice (SDK), která získala téměř polovinu zde odevzdaných hlasů – 46,3 %. Poprvé si tak v metropoli Slovenska nejvíce hlasů připsala jiná strana než v celé zemi. Celoslovenský vítěz voleb – HZDS – zde získal jen 18 procent hlasů a jen dvě procenta za ním se umístila SDĽ.

Srovnáme-li opět zisk obou bloků v Bratislavě a celé zemi, uvidíme ještě větší nepoměr. Strany, které po volbách vytvořily první Dzurindovu vládu (SDK, SDĽ, SMK, SOP), zde volilo 71,1 % voličů, strany dosavadní koalice jen 26,38 %. V celé zemi také dominovala nová Dzurindova koalice, ale daleko nižším rozdílem: 58,12 % ku 37,12 %.

Z individuálních stran nejvýrazněji nadprůměrný výsledek získaly obě největší strany nové Dzurindovy vládní koalice SDK (175 % celoslovenského podílu hlasů) a SDĽ (109 %). Naopak v Bratislavě zaostali jejich dva spojenci maďarská Strana maďarské koalice (SMK), což bylo pochopitelné vzhledem k dosavadním „maďarským“ výsledkům v metropoli, a také nově vzniklá Strana občanského porozumění (SOP), u níž se negativně projevil sousedský efekt. Nový subjekt vznikl kolem košického primátora Rudolfa Schustera a tomu také odpovídala volební geografie subjektu. SOP byla mnohem více regionální stranou východního Slovenska, a zejména Košic, čemuž odpovídal i zisk v Bratislavě.

Na straně „nestandardních“ subjektů pokračoval pokles váhy bratislavských výsledků u HZDS a volby 1998 byly důležitým přelomem také v případě SNS, která si poprvé v Bratislavě nedokázala připsat nadprůměrný zisk.

Tabulka 4.13. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1998 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
1998	HZDS	69,81 %	6,16 %
	SDK	175,88 %	15,53 %
	SDL	109,28 %	9,65 %
	SMK	30,48 %	2,69 %
	SNS	80,26 %	7,08 %
	SOP	74,66 %	6,59 %
	KSS	48,75 %	4,29 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	8,83 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

V roce 2002 se po čtyřech letech zopakovala situace, kdy Bratislava a Slovensko měly odlišné volební vítěze. V hlavním městě to byla Slovenská demokratická a křesťanská unie (SDKÚ), celoslovensky opět HZDS. SDKÚ sice nevyrovnala výsledek SDK, kterým v roce 1998 atakovala ve městě polovinu hlasů, ale Bratislava se stala jádrem podpory SDKÚ ještě výrazněji, než tomu bylo u SDK. Z Bratislavy pocházelo nyní dokonce 21 % všech hlasů, které SDKÚ celostátně získala.

V Bratislavě za celoslovenským výsledkem už nezaostali jen nacionalisté z SNS, u nichž byl ale výsledek zkreslen kandidaturou dvou subjektů stejné orientace, z nichž jeden byl v Bratislavě úspěšný a druhý nikoli. Podprůměrně si v hlavním městě vedl nový lídr levice – strana SMER, nový liberální subjekt Aliance nového občana (ANO) a pod celoslovenský průměr se vrátilo znovu i KDH. Nutno ovšem dodat, že u všech tří právě zmíněných subjektů byla „podprůměrnost“ jen velmi omezená, u všech dosahoval bratislavský výsledek více než 90 % celostátního.

Tabulka 4.14. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2002 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
2002	HZDS	62,56 %	5,74 %
	SDKÚ	234,00 %	21,58 %
	SMER	91,38 %	8,38 %
	SMK	53,76 %	4,93 %
	KDH	92,12 %	8,45 %
	ANO	90,01 %	8,25 %
	KSS	60,76 %	5,57 %
	PSNS	47,67 %	4,37 %
	SNS	103,92 %	9,51 %
	HZD	88,72 %	8,15 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	9,17 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Dosud poslední slovenské parlamentní volby potvrdily převládající bratislavské trendy. SDKÚ (nyní již pod inovovaným názvem SDKÚ-DS) obhájila v hlavním městě vítězství, což jí ale opět nestačilo na výhru v celoslovenském měřítku. V Bratislavě se potřetí za sebou stala vítězem strana, která byla v rámci celé Slovenské republiky na druhém místě. Nadprůměrný zisk mělo vedle SDKÚ-DS také od ní odštěpené Svoobodné fórum (SF). KDH si udrželo pozici nepatrně podprůměrného zisku (94 %).

Podíl bratislavských hlasů oslabil u volebního vítěze – strany SMER, přičemž jeho hodnota klesla k hodnotám dříve běžným v Bratislavě u HZDS (73 %). HZDS (nyní již Lidová strana – HZDS; L'S-HZDS) i znovu jednotná SNS dokonce SMER v tomto ukazateli lehce předstihly. Všechny tři strany povolební vládní koalice Róberta Fica získaly v hlavním městě výsledek odpovídající přibližně třem čtvrtinám jejich celoslovenského zisku.

Dosavadní vládní strany SDKÚ-DS, KDH a SMK v Bratislavě získaly i v těchto volbách nadpoloviční většinu hlasů – 50,04 % hlasů, zatímco strany budoucí Ficovy koalice obdržely jen 36,94 % hlasů. Na celém Slovensku byl poměr opačný, a to v poměru 38,84 % ku 49,66 %.

Tabulka 4.15. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2006 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
2006	SMER	73,51 %	9,25 %
	SDKÚ-DS	196,46 %	24,70 %
	SNS	75,02 %	9,44 %
	SMK-MKP	52,40 %	6,59 %
	ĽS-HZDS	76,45 %	9,62 %
	KDH	94,71 %	11,92 %
	KSS	76,29 %	9,62 %
	SF	166,28 %	20,92 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	9,23 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Volby v roce 2010 přinesly potvrzení dosavadních trendů, ale do stranického systému vstoupili dva noví straničtí aktéři a oba v Bratislavě získali koeficient úspěšnosti nad 100 %. Méně to překvapí u liberální SaS, více u strany Most-Híd. Poprvé totiž díky jejímu výsledku překonala v Bratislavě celostátní zisk strana s (dominantním) maďarským menšinovým prvkem.

Tabulka 4.16. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2010 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
2010	SMĚR	68 %	6,51 %
	SDKÚ-DS	191 %	18,17 %
	SaS	149 %	14,13 %
	KDH	96 %	9,14 %
	Most-Híd	104 %	9,87 %
	SNS	69 %	6,58 %
	SMK-MKP	76,29 %	9,62 %
	ĽS-HZDS	15 %	1,46 %
	SDĽ	79 %	7,47 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	9,51 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

V zatím posledních volbách poprvé samostatně kandidoval nový středový aktér – OĽANO, který získal lehce nadprůměrný výsledek v hlavním městě. Pozoruhodný je fakt, že vůbec nejvyšší hodnota koeficientu úspěšnosti byla v těchto volbách naměřena u SaS, která na první pozici vystřídala SDKÚ-DS.

Tabulka 4.17. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2012 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v celé SR
2012	SMĚR	69 %	6,45 %
	KDH	108 %	10,05 %
	OL'ANO	108 %	10,08 %
	Most-Híd	113 %	10,57 %
	SDKÚ-DS	231 %	21,52 %
	SaS	248 %	23,09 %
	SNS	76 %	7,08 %
	SMK-MKP	15 %	4,28 %
	<i>Slovenská republika</i>	–	12,58 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

Z podrobného zkoumání bratislavských volebních výsledků plynou následující dlouhodobé závěry: ve slovenském hlavním městě tradičně silnou volební pozici drží strany nenacionalistické pravice – federalistické občanské strany z počátku 90. let i protimečiarovská uskupení s převažující křesťanskodemokratickou identitou (SDK a SDKÚ)⁴¹. Křesťanskodemokratické hnutí mělo v Bratislavě na počátku 90. let podprůměrnou pozici, kterou ale posílilo v období vrcholícího střetu na politické scéně s mečiarovským blokem stran. Po odeznění konfliktu pozice KDH v Bratislavě opět lehce oslabila, ale klesla pouze nepatrně pod celoslovenský průměr.

V Bratislavě měl vždy slabší pozici blok politických stran spojený s politikou Vladimíra Mečiara. Zejména HZDS zde dosahovalo nižší zisky. Původně sice Bratislava byla klíčovým volebním rezervoárem nacionalistické SNS, ale strana tuto pozici v metropoli postupně ztratila. Oslabování pozice v hlavním městě postihlo také SMER, který zde ale nikdy nedokázal získat nadprůměrné výsledky.

V rámci liberální stranické rodiny v Bratislavě uspěly DEÚS, SaS i OL'ANO, méně se dařilo liberálům s antikorupční agendou (ANO).

Z etnické struktury bratislavského obyvatelstva se odvozovala slabá pozice maďarských menšinových stran, výjimku ovšem tvoří strana Most-Híd. Silné voličské podpoře se ve městě nikdy netěšily ani strany krajní levice (ZRS a KSS).

⁴¹ Do této skupiny stran je možné zahrnout i DEUS, která se ale samozřejmě profilovala jako příslušník liberální stranické rodiny.

Jako klíčová charakteristika volební geografie hlavního města Slovenska ze všech uvedených a právě shrnutých závěrů vyplývá, že Bratislava se svými volebními výsledky vždy výrazně odlišovala od zbytku země. Markantně se to často projevovalo ve většinovém postavení odlišných hypotetických koalic stran, než které kontrolovaly většinu na celostátní úrovni.

Odlišnost Bratislavy od zbytku země kulminovala ve volbách 1998 až 2002 a od té doby postupně klesá.

Tabulka 4.18. Indexy v Bratislavě ve volbách do SNR v letech 1990–2012

Volby	LH index	Rae Index
1990	16,45	2,06
1992	18,25	1,59
1994	22,62	2,66
1998	20,55	5,87
2002	20,18	4,04
2006	23,13	5,78
2010	19,55	4,33
2012	18,69	4,67
Průměr	19,93	3,86

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.statistics.sk

4.3. Budapešť

V hlavním městě Maďarska budeme zkoumat výsledky obou částí volebního systému, zaměříme se tedy nejenom na výsledky v župním volebním obvodu Budapešť, ale také na jednomandátové obvody nacházející se na území hlavního města.

V případě Budapešti je třeba zdůraznit, že váha města při volbách je vyšší než v některých jiných postkomunistických státech střední a východní Evropy, protože z metropole se rekrutuje přibližně dvacet procent voličů.

Při zakladatelských volbách v roce 1990 ve vícemandátovém obvodu Budapešť zvítězilo Maďarské demokratické fórum (MDF), i když jen těsně před Svazem svobodných demokratů (SzDSz), a to poměrem 27,52 % ku 26,33 %. Stejně pořadí stran přinesly zakladatelské volby na celostátní úrovni. Tam byl ale rozdíl ve prospěch MDF výraznější. SzDSz totiž v hlavním městě získala ze všech parlamentních stran druhý nejvíce nadprůměrný podíl hlasů. Koeficient úspěšnosti SzDSz v hlavním městě činil 123 %. Nadprůměrné zisky v hlavním městě se staly již při zakladatelských volbách charakteristikou stran liberální rodiny. Ještě o procento vyšší koeficient úspěšnosti v hlavním městě měla druhá liberální strana – Svaz mladých demokratů (FiDeSz).

Nadprůměrný zisk v hlavním městě si připsal i jediný zástupce levicových stran v prvním maďarském parlamentu zvoleném po roce 1989 – postkomunistická Maďarská socialistická strana (MSzP).

Relativně méně úspěšná byla v hlavním městě tříčlenná konzervativní koalice, která se ujala vlády po volbách. Jediný její člen – MDF – dosáhl v Budapešti nadprůměrného zisku, i on ale v nižší míře než liberální strany a postkomunisté. Menší koalici strany v Budapešti naopak neuspěly. Nejmarkantněji se to projevilo u Nezávislé maloroľnické strany (FKgP), která v metropoli nepřekročila ani pětiprocentní hranici a její koeficient úspěšnosti zde tvořil jen 41 %. FKgP se při zakladatelských volbách projevila jako agrární strana. Podprůměrný zisk v hlavním městě zaznamenala i katolická Křesťanskodemokratická lidová strana (KDNP), která dosáhla v metropoli 86 % celostátního zisku.

Budapešť ve výsledku nevolila konzervativní koalici MDF + FKgP + KDNP, podpořilo ji zde jen 38,03 % hlasů, zatímco strany socialistické a liberální opozice zde volila absolutní většina voličů – 50,03 %. V celém Maďarsku byl poměr opozice a koalice 42,92 % ku 41,24 % ve prospěch konzervativní koalice.

Jednomandátové obvody, kterých na území hlavního města v roce 1990 bylo 32, si mezi sebe rozdělily pouze dvě nejsilnější strany. V osmi jednomandátových volebních obvodech soustředěných ve dvou kompaktních územích zvítězilo SzDSz, ve všech ostatních 24 obvodech si zisk mandátů připsalo MDF, kterému se navíc ve všech obvodech podařilo postoupit do druhého kola voleb. Socialisté se sice do druhého kola kvalifikovali osmnáctkrát, ale nikdy postup neproměnili v zisk mandátu. V každém obvodu byl také ve druhém kole přítomen zástupce liberální stranické rodiny: 29 kandidátů SzDSz a tři kandidáti FiDeSz. Do druhého kola se kromě uvedených stran v Budapešti propracoval již jen jeden kandidát malorolníků (FKgP) a jeden kandidát Nezávislé sociálnědemokratické strany.

Tabulka 4.19. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
1990	MDF	111,33 %	24,43 %
	SzDSz	123,04 %	27,00 %
	FKgP	41,99 %	9,22 %
	MSzP	114,97 %	25,22 %
	FiDeDz	86,38 %	18,94 %
	KDNP	124,92 %	27,40 %
	ASZ	40,89 %	8,72 %
	MSzMP	109,24 %	23,96 %
	MSzDP	96,62 %	21,20 %
	<i>Maďarsko</i>	–	21,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

I při volbách v roce 1994 v hlavním maďarském městě zvítězila stejná politická strana jako na celostátní úrovni. Tentokrát se dvojitým vítězem stali socialisté (MSzP). Socialisté stejně jako liberální SzDSz a konzervativní MDF v Budapešti přesáhli svůj celomaďarský výsledek. Nejvýrazněji budapešťskou stranou se přitom v tomto roce stalo konzervativní MDF, jehož koeficient úspěšnosti měl hodnotu 126 %.

Propad ve významu hlasů z Budapešti v celomaďarském elektorátu zaznamenal v roce FiDeSz, který v Budapešti na rozdíl od roku 1990 zaznamenal podprůměrný výsledek a jeho koeficient úspěšnosti klesl o téměř 50 procent. Tento pokles je časově spojen se změnou orientace FiDeSz, který se začal více orientovat na konzervativní politiku a opouštět svůj původní čistě liberální ráz (Sokol 2000).

FKgP, která začala více prosazovat svou populistickou tvář a oslabil tím agrární charakter své politiky, zvýšila svůj podíl hlasů v Budapešti, i když i teď dosáhl jen na 52 % celomaďarského zisku.

V roce 1994 už MDF ovládlo pouze čtyři jednomandátové obvody na východě města. Všechny ostatní budapešťské obvody připadly MSzP. Zde je nutné zvýraznit, že mandáty, které MDF vyhrálo v hlavním městě, byly jeho jediné získané v jednomandátových obvodech v celé zemi.

Tabulka 4.20. Koefficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1994 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koefficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
1994	MSzP	106 %	21,89 %
	SzDSz	104 %	21,71 %
	MDF	126 %	26,27 %
	FKgP	52 %	10,76 %
	FiDeDz	87 %	18,04 %
	KDNP	79 %	16,48 %
	MP	82 %	17,10 %
	ASz	83 %	17,31 %
	KP	185 %	38,68 %
	Maďarsko	–	19,64 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

Ve volbách v roce 1998 poprvé v budapešťském vícemandátovém volebním obvodu zvítězila strana, která celkově volby nevyhrála – MSzP. Ovšem je nezbytné dodat, že v prvním kole volby do vícemandátových obvodů byla MSzP i celomaďarsky nejsilnější politickou stranou a až v druhém kole jednomandátových voleb a po rozdělení mandátů na celostátní listině ji předstihl FiDeSZ.

Budapešť potvrdila i při volbách, kde celostátně dominovala konzervativní pravice, svoji pozici centra socialisticko-liberálních sil. Aliance MSzP a SzDSz zde v poměrných volbách obdržela 43,85 %, zatímco konzervativní strany jen 40,29 %. Při volbách v roce 1998 ovšem platilo, že jazýček na stranu pravice mohla převážit v Budapešti silná populistická Strana maďarské pravdy a života (MIÉP) s více než osmi procenty. Pro srovnání: na celostátní úrovni byl poměr opačný: konzervativní koalice 47,67 %, socialisté s liberály 40,13 % a populisté 5,55 %.

Ve srovnání s celomaďarskými zisky si v Budapešti tentokrát nejlépe vedl nováček v parlamentu – nacionalistická Strana maďarské pravdy a života⁴², jejíž koeficient úspěšnosti dosáhl dokonce 158 %. Ze stran úspěšných ve volbě do vícemandátových obvodů už získala nadprůměrný zisk pouze liberální SzDSz a socialistická MSzP, i když ta jen nepatrně. Z menších stran, které samostatně do parlamentu v poměrné části nepronikly, získala nadprůměrný zisk v Budapešti ještě MDF.

V rámci volby do jednomandátových obvodů se čtrnáct obvodů stalo díky stranické barvě FiDeSz oranžovými a osmnáct červenými díky barvě socialistů.

Tabulka 4.21. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
1998	MSzP	102 %	21,41 %
	SzDSz	62 %	12,97 %
	FiDeSz	94 %	19,63 %
	SzDSz	139 %	29,18 %
	MIÉP	158 %	33,21 %
	MP	94 %	19,70 %
	KDNP	69 %	14,44 %
	<i>Maďarsko</i>	–	20,58 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

Ve volbách v roce 2002 ve městě hladce zvítězili socialisté a se svým spojencem ze SzDSz měli dokonce nadpoloviční většinu odevzdaných hlasů (43,74 % + 9,47 %).

FiDeSz pokračoval v oslabování své pozice v metropoli a v těchto volbách si zde připsal dokonce jen 76 % svého celorepublikového podílu. Naopak menší partner socialistů – liberální SzDSz – svou roli budapešťské strany ještě posílil a jeho koeficient úspěšnosti zde dokonce nyní činil již rekordních 170 %. Vysoce nadprůměrný výsledek přidělili budapešťští voliči také nově kandidující straně Střed, která na rozdíl od celého Maďarska v Budapešti překonala hranici pěti procent. Totéž platilo v roce 2002 v Budapešti i pro nacionalistickou stranu MIÉP, která také celostátně ztroskotala na pětiprocentní hranici, kterou v hlavním městě překonala. Nadprůměrného zisku

⁴² Přestože tato strana později začala spolupracovat s Jobbik, je nezbytné v rámci vysvětlení její volební geografie zdůraznit, že původně vznikla odštěpením od MDF.

v Budapešti kromě zmíněných subjektů dosáhla už jen vítězná MSzP, i když u ní byl koeficient úspěšnosti podobně jako před čtyřmi lety pouze těsně nad hranicí 100 % (104 %).

MDF samostatně nekandidovalo a jeho charakteristiku proto nelze určit. Zmínili jsme již nadprůměrné zisky krajní pravice v Budapešti, a to v podobě výsledků strany MIÉP. Ten se jeví jako zajímavý jev v souvislosti se slabou pozicí krajní levice ve městě, a to přesto, že v Budapešti v prostředí demokratických stran převažuje mezi voliči dlouhodobě levicová orientace nad pravicovou. Krajně levicová Dělnická strana (MP) v Budapešti získává podprůměrné zisky.

Při volbách v jednomandátových obvodech jeden obvod v úplném centru obsadil liberální SzDSz, čtyři FiDeSz. Zbytek budapešťských obvodů připadl MSzP. Obvody připadlé FiDeSz se přesně překrývaly s obvody, kde v roce 1994 uspělo MDF. V případě SzDSz byl budapešťský obvod jedním z pouhých tří, které strana v celé zemi získala.

Tabulka 4.22. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Budapešti ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
2002	MSzP	104 %	20,42 %
	FiDeSz + MDF	76 %	14,96 %
	SzDSz	170 %	33,37 %
	MIÉP	158 %	31,00 %
	Centrum	145 %	28,56 %
	MP	69 %	13,54 %
	<i>Maďarsko</i>	–	19,46 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

Volby v roce 2006 potvrdily na celomaďarské úrovni většinu pro socialisticko-liberální koalici. Toto vítězství se mimo jiné opíralo o posílení pozice koalice v Budapešti. Socialisté si ve městě udrželi nepatrně nadprůměrný zisk, ale liberálové z SzDSz v metropoli dosáhli již dokonce 189 % svého celostátního podílu. Nadprůměrné výsledky si v Budapešti udrželo i MDF a také mimoparlamentní krajně pravicová MIÉP, která tentokrát kandidovala v koalici se stranou Jobbik. Koalice FiDeSz a KDNP zůstala jako již tradičně pod celostátním průměrem.

V jednomandátových obvodech v Budapešti SzDSz přidalo ke svým vítězným obvodům ještě druhý obvod v centru města. FiDeSz uspěl opět pouze ve čtyřech obvo-

dech, které byly jedinou pravicovou doménou ve městě už v letech 1994 a 2002. Zbylé budapešťské obvody ovládli socialisté.

Tabulka 4.23. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
2006	MSzP	101 %	19,05 %
	FiDeSz + KDNP	84 %	15,71 %
	SzDSz	189 %	35,52 %
	MDF	105 %	19,76 %
	Jobbik + MIÉP	132 %	24,79 %
	<i>Maďarsko</i>	–	18,74 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

V parlamentních volbách v roce 2010, kdy předvolební koalice FiDeSz a KDNP slavila celonárodní drtivé vítězství, dokázali konzervativci z této koalice poprvé ovládnout hlavní město, když je zde v poměrné části volby volilo celých 46 % voličů. Ani to ale nestačilo na koeficient úspěšnosti nad 100 %. Ten tu naopak udrželi poražení socialisté. K nim se přidala také ekologická strana LMP, která podobně jako MDF s novou liberální orientací dokonce v tomto ukazateli předstihla socialisty.

Nacionalisté z Jobbik tentokrát již kandidovali bez spojení s MIÉP, což z nich ovšem učinilo aktéra s podprůměrnou podporou v hlavním městě.

Na úrovni jednomandátových obvodů došlo k zásadní změně, když socialisté ve své tradiční baště udrželi jen dva z celkem 32 obvodů a všechny ostatní obsadili kandidáti konzervativní koalice FiDeSz + KDNP.

Tabulka 4.24. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Maďarsku
2010	FiDeSz + KDNP	88 %	16,13 %
	MSzP	131 %	24,10 %
	JOBBIK	65 %	11,94 %
	LMP	171 %	31,45 %
	MDF	176 %	32,36 %
	<i>Maďarsko</i>	–	18,36 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

Budapešť se ve všech zkoumaných volbách projevovala jako město s nadprůměrným zastoupením voličů liberálních stran. Viditelné to bylo zejména u svobodných demokratů, jejichž budapešťský profil neustále stoupal a dospěl k téměř dvojnásobku celomaďarského podílu.

Socialisté nepřekračovali v metropoli celostátní průměr příliš výrazně, ale zato stabilně. FiDeSz v době, kdy ještě patřil k liberální stranické rodině, dosahoval v hlavním městě také nadprůměrných výsledků, ale se změnou jeho orientace na více konzervativní politiku začal ztrácet a dosahuje v hlavním městě podprůměrných výsledků. Jeho menší pravicový spojenec MDF si silnou pozici v Budapešti udržel, a to bez ohledu na jeho celkové oslabení v polovině 90. let.

Budapešť rovněž patřila až do roku 2006 mezi bašty maďarské krajní pravice, ale s nástupem Jobbiku jako hlavního stranického aktéra zastupujícího tuto stranickou rodinu to již nadále neplatí. Slabých výsledků ve městě dosahovaly agrární strany a krajní levice. Naopak úspěšná zde je ekologická strana LMP.

Tabulka 4.25. Indexy v Budapešti ve volbách do maďarského parlamentu v letech 1990–2010

Volby	LH index	Rae Index
1990	11,44	2,54
1994	7,76	1,72
1998	7,55	2,16
2002	10,46	3,49
2006	7,12	2,85
2010	12,82	5,13
Průměr	9,53	2,98

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.valasztas.hu a www.vokscentrum.hu

Odlišnost Budapešti od zbytku země kolísá podle prvního používaného indexu odlišnosti, ale setrvale stoupá podle toho, který zohledňuje počty zkoumaných stran. V obou ukazatelích bylo ovšem dosaženo rekordně vysoké odlišnosti v posledních zkoumaných volbách v roce 2010.

4.4. Varšava

Pro zkoumání volební geografie polského hlavního města použijeme volební výsledky z let 1991 až 2011. Kontraktové volby samostatně zkoumat nebudeme, protože výběr voličů v nich byl omezen volebními pravidly. Pro porovnávání varšavských výsledků se zisky stran v celopolském měřítku budeme do voleb v roce 2007 využívat volební výsledky ve volebním obvodu Varšava I, který zahrnuje celé polské hlavní město, od roku 2011 potom budeme využívat volební obvody Varšava I a Varšava II.

První vícestranické volby přinesly ve Varšavě přesvědčivé vítězství celostátního lídra voleb – Demokratické unie (UD). Ta zde nejenom vyhrála, ale ještě získala nadprůměrný výsledek oproti celému Polsku. Na rozdíl od celopolského pořadí se na dalších místech ve Varšavě umístili konkurenti UD z postsolidaritního tábora – liberální Liberálnědemokratický kongres (KLD) a konzervativní Občanská dohoda středu (POC). Zejména liberálové zaznamenali ve Varšavě velmi výrazný výsledek, když zde jejich podíl hlasů více než dvojnásobně překonal celopolský (221 %). Nadprůměrné zisky postsolidaritních stran ovšem neplatily pro tradicionalisticky katolickou koalici Katolická volební akce (WAK), solidaritní rolníky z Lidové dohody (PL) a také kandidátku odborového svazu Solidarita. V koeficientu srovnání výsledku v hlavním městě a v celém Polsku naopak i liberály překonala solidaritní levice – Solidarita práce (237 %).

Už volby v roce 1991 naopak představily Varšavu jako město s nadprůměrným ziskem postkomunistické levice. SLD si zde připsalo 110 % jejího celopolského podílu hlasů.

Postsolidaritní strany v metropoli získaly 65,38 % hlasů⁴³, zatímco v celé zemi „jen“ 52,1 %. Jejich koeficient úspěšnosti v hlavním městě tedy činil 126,35 %.

Nadprůměrný zisk obdržela v metropoli také pivní PPPP.

⁴³ Do postsolidaritního tábora v tomto případě řadíme UD, koalici WAK, NSZZ Solidaritu, POC, KLD, UPR, SP a PL.

Tabulka 4.26. Koeficient úspěšnosti ve Varšavě u stran s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 1991

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
1991	UD	153,25 %	18,88 %
	SLD	110,93 %	13,30 %
	WAK	76,66 %	6,70 %
	POC	164,06 %	14,29 %
	PSL	19,38 %	1,68 %
	KPN	58,00 %	4,35 %
	KLD	221,23 %	16,57 %
	PL	11,15 %	0,61 %
	S	28,71 %	1,45 %
	PPPP	119,57 %	3,91 %
	UPR	107,96 %	2,44 %
	SP	237,38 %	4,89 %
	CD	41,53 %	0,98 %
	<i>Polsko</i>	–	6,44 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Volby v roce 1993 potvrdily pozici Varšavy jako bašty postsolidaritních stran. Postsolidaritní strany od středu doprava⁴⁴ v hlavním městě získaly koeficient 129 %, přičteme-li k nim i postsolidaritní levice v podobě Unie práce (UP), bude tento koeficient činit dokonce 134 %.

V rámci postsolidaritního tábora vyzdvihněme zejména vysoké zisky KLD, který zde získal dvojnásobný podíl hlasů ve srovnání s celým Polskem, a PC (176 %), UD (158 %) a UP (164 %), které zde překročily svůj celopolský zisk o více než 50 procent. Nadprůměrné zisky zde zaznamenaly z postsolidaritního tábora ještě proprezidentský Nestraničský blok na podporu reforem (BBWR; 118 %) a menší pravicové subjekty Koalice pro republiku (KdR; 192 %) a Unie reálné politiky (UPR; 126 %).

Vítěz voleb v celostátním měřítku – postkomunistické Spojenectví demokratické levice (SDL) – tentokrát ve Varšavě ve srovnání s celým Polskem profitoval (109 %) a zvítězil poprvé i v hlavním městě.

Ve zmíněných volbách propadly ve Varšavě strany bojující proti establishmentu – Strana X a Sebeobrana. Ani tentokrát, jak bylo možné předvídat, zde silné pozice

⁴⁴ Do postsolidaritního tábora v tomto případě řadíme UD, BBWR, koalici Vlast (Ojczyzna), NSZZ Solidaritu, PC, KLD, UPR, KdR a PL.

nezískali také agrárníci z PL a Polské lidové strany (PSL) ani katolická koalice Vlast (Ojczyzna).

Tabulka 4.27. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do Sejmu v roce 1993

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
1993	SLD	109,60 %	22,37 %
	PSL	17,99 %	2,37 %
	UD	158,92 %	16,83 %
	UP	164,01 %	11,94 %
	KPN	61,18 %	3,53 %
	BBWR	118,11 %	6,39 %
	Ojczyzna (ZChN)	73,63 %	4,69 %
	S	69,18 %	3,39 %
	PC	176,47 %	7,8 %
	KLD	201,50 %	8,04 %
	UPR	126,73 %	4,03 %
	X	26,28 %	0,72 %
	SO	39,93 %	1,11 %
	KdR	192,59 %	5,2 %
	PL	17,30 %	0,41 %
<i>Polsko</i>	–	5,79 %	

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Volby v roce 1997 přinesly na polskou politickou scénu koncentraci pravice. V celém Polsku zvítězila Volební akce Solidarita (AWS). Této široké postsolidaritní koalici se podařilo vyhrát i v metropoli, i když její výsledek zde byl lehce podprůměrný. Přesto zde povolební vládní koalice AWS a UW získala absolutní většinu hlasů (53,61 % odevzdaných hlasů), čehož výrazným strůjcem se stal menší koaliční partner Unie svobody (UW; spojení dřívějšího UD a KLD). Unionisté ve městě skončili těsně třetí za postkomunisty a připsali si ve Varšavě více než pětinu zdejších hlasů. Koalice AWS + UW získala celopolsky 47,20 % a její koeficient úspěšnosti v hlavním městě tedy činil 113,58 %. K této hodnotě je ovšem možné ještě přidat ve Varšavě nadprůměrně úspěšné populistické Hnutí obnovy Polska (ROP), které také vzešlo z postsolidaritního tábora. Společný koeficient AWS, UW a ROP pak ve Varšavě činil

dokonce 118,97 % a naplnil předcházející tradici nadprůměrných výsledků postsolidaritních pravicových stran ve Varšavě.⁴⁵

Volby v roce 1997 ovšem ve Varšavě zároveň znamenaly zlom, kdy zisk postkomunistického SLD poklesl pod celopolský průměr.

Jen 46 % činil koeficient úspěšnosti u důchodcovské strany KPEiR.

Tabulka 4.28. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 1997

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
1997	AWS	92,55 %	31,88 %
	SLD	93,77 %	25,90 %
	UW	159,61 %	21,73 %
	PSL	12,59 %	0,93 %
	ROP	161,69 %	9,16 %
	UP	103,16 %	4,98 %
	KPEiR	46,33 %	1,03 %
	<i>Polsko</i>	–	5,78 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Varšava se v roce 2001 stala výrazným volebním rezervoárem nových politických uskupení postsolidaritní pravice. Lídrem se v tomto ohledu stalo uskupení Právo a spravedlnost (PiS), které zde více než zdvojnásobilo svůj celopolský zisk. Jen o málo menší zde byl úspěch druhého nového subjektu – Občanské platformy (PO). Obě zmíněné strany získaly ve Varšavě dohromady přes 40 procent hlasů a předstihly zde na rozdíl od celostátního měřítka i koalici SLD a UP.

Koalice SLD + UP ve Varšavě tentokrát zaznamenala mírně podprůměrný výsledek (89,6 % celopolského podílu hlasů), i když jí to stačilo na místní individuální volební vítězství.

Třetí nový subjekt – tradicionalisticky katolická a nacionalistická Liga polských rodin (LPR) ve Varšavě navázala na zisk katolických uskupení WAK a Vlast a získala zde mírně podprůměrný výsledek. „Zbytkový“ pokračovatel AWS z roku 1997 – Volební akce solidarita pravice (AWSP) se svou volební charakteristikou ve Varšavě připojila spíše k tradici městských výsledků NZZZ Solidarita.

⁴⁵ Hodnotou koeficientu postsolidaritních stran by příliš nepohnulo připočítání Unie práce (UP), která tentokrát ve Varšavě získala jen nepatrně nadprůměrný podíl hlasů. Zahrnutí i postsolidaritní levice by koeficient jen trochu snížilo, a to na 117,83 %.

Vypíchnout je třeba zisk Unie svobody, která na rozdíl od celého Polska ve Varšavě překonala hranici pěti procent hlasů.

Tabulka 4.29. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2001

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
2001	SLD + UP	89,60 %	36,77 %
	PO	148,82 %	18,87 %
	SO	29,90 %	3,05 %
	PiS	227,05 %	21,57 %
	PSL	18,04 %	1,62 %
	LPR	90,47 %	7,12 %
	AWSP	71,79 %	4,02 %
	UW	212,26 %	6,58 %
	<i>Polsko</i>	–	5,44 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Volby v roce 2005 znamenaly vítězství nových subjektů, poprvé kandidujících před čtyřmi lety. Na celopolské úrovni zvítězilo PiS před PO, ve Varšavě ovšem voliči stanovili odlišné pořadí: Platforma zde PiS předstihla a poprvé díky tomu ve Varšavě zvítězila jiná politická strana než na celostátní úrovni. Novinkou naopak nebylo, že ve Varšavě volební výsledek přinesl jinou volební většinu než celopolsky. Po volbách byla po určitém mezidobí sestavena koalice konzervativního PiS s populistickými stranami LPR a SO, přičemž toto spojení na celopolské úrovni obdrželo ve volbách 46,37 % a opozice proti vládě J. Kaczyńskiego naproti tomu 42,41 %. Ve Varšavě byl ale poměr opačný – vládní strany si zde připsaly jen 38,12 % a opozice 45,54 %. Koalice PiS + LPR + SO měla tedy v metropoli Polska podprůměrný koeficient úspěšnosti (82,81 %), zatímco opozice PO + SLD + PSL nadprůměrný 107,38 %. Tato čísla ani tak nevyplývala z úspěšnosti PO a PiS, které obě byly ve Varšavě více úspěšné než v celém Polsku⁴⁶, ale výsledků jejich menších partnerů. Populističtí partneři PiS ve Varšavě dosáhli podprůměrných výsledků – LPR udržela tradiční katolický varšavský podprůměr a Sebeobrana jako převážně agrární a venkovský subjekt rovněž charakter svého volebního výsledku ve městě nezměnila, naopak její koeficient úspěšnosti ve městě ještě poklesl.

⁴⁶ I když platí, že PO byla ještě více „varšavskou“ stranou než PiS.

Posuzujeme-li výsledky potenciálních či skutečných koalic, analyzujeme také hypotetické spojení PO + PiS, které by ve Varšavě získalo 63 % hlasů a koeficient úspěšnosti 123,22 %. Z uvedeného čísla vyplývá, že Varšava volila právě koalici PO + PiS.

SLD v těchto volbách dosáhlo ve městě téměř úplně stejného výsledku jako v celé zemi.

Zmiňme ještě oba subjekty, které těsně nedosáhly na hranici pro vstup do Sejmu. Sociálnědemokratická SdRP, odštěpená od SLD, dokázala ve Varšavě tuto hranici zdolat, naopak Demokratická strana (DP; pokračovatelka UW) i při dvojnásobném podílu hlasů ani ve Varšavě hranici pěti procent nepřesáhla.

Tabulka 4.30. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2005

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
2005	PiS	110,89 %	29,93 %
	PO	136,99 %	33,07 %
	SO	20,51 %	2,34 %
	SLD	101,95 %	11,53 %
	LPR	73,40 %	5,85 %
	PSL	13,51 %	0,94 %
	SdRP	167,10 %	6,51 %
	DP	200,41 %	4,91 %
	<i>Polsko</i>	–	6,14 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Ve volbách v roce 2007 Varšava poprvé poznala stranu s absolutní většinou hlasů. Stala se jí Občanská platforma, která jako jediná získala v hlavním městě nadprůměrný výsledek a spojila opět celostátního a varšavského vítěze.

Naopak PiS ve Varšavě doplatilo na nerealizaci koalice s PO po posledních volbách, kterou minule volily dvě třetiny Varšavanů, a poprvé ve Varšavě získalo podprůměrný výsledek.

Koalice Levice a demokraté (LiD), která v sobě spojila oba proudy postkomunistů, bývalou postsolidaritní levici UP a postsolidaritní liberální Demokratickou stranu, ve Varšavě za celostátním výsledkem překvapivě také zaostala, což ilustruje pokles podpory zejména SLD ve Varšavě. Ten pravděpodobně nedokázalo kompenzovat ani spojení s třemi vysloveně „varšavskými“ subjekty.

Tabulka 4.31. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2007

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
2007	PO	130,11 %	54,01 %
	PiS	86,14 %	27,66 %
	LiD	96,27 %	12,66 %
	PSL	26,15 %	2,33 %
	<i>Polsko</i>	–	4,11 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

V dosud posledních volbách se Varšava stala úspěšnou také pro liberálního aktéra z levého středu a s výrazně antiklerikální rétorikou Palikotovo hnutí (RP), stejně nadprůměrného zisku zde také dosáhl neparlamentní aktér – liberálně-konzervativní PJN (odštěpené od PiS).

Tabulka 4.32. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2011

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Polsku
2011	PO	125 %	12,09 %
	PiS	91 %	9,86 %
	RP	108 %	10,36 %
	PSL	21 %	4,14 %
	SLD	93 %	8,59 %
	PJN	139 %	13,67 %
	<i>Polsko</i>	–	10,21 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

Varšava se v rámci volební geografie v celém období od roku 1991 vyznačovala nadprůměrnou podporou pro strany vzešlé z postsolidaritního tábora. Jedinou výjimku v tomto ohledu tvořily tradicionalistické katolické formace (WAK, Vlast a LPR), které ve městě dosahovaly jen přibližně tří čtvrtin svého celopolského podílu hlasů, a samozřejmě také postsolidaritní agrárníci. Silnou pozici si ve Varšavě nezískaly ani postsolidaritní kandidátky spojené s odborovým svazem Solidarita (NZZZ S, AWS, AWSP).

V rámci postsolidaritního spektra ve Varšavě vždy dominovaly strany liberální orientace (UD, KLD, UW, DP a RP), které vždy zaznamenávaly ve městě nadprůměrné zisky. Tento jev se projevil i v postupném varšavském převážení PO nad PiS. Zatímco při volební premiéře v roce 2001 PiS profitoval z volebního zisku ve Varšavě více

než PO, v dalších dvou volebních kláních se karta obrátila a vývoj vyvrcholil ziskem absolutní většiny PO ve volbách 2007.

Konzervativní strany vzešlé z postsolidaritního tábora (PC, POC, KdR, ROP, PiS) ve Varšavě vždy obdržely nadprůměrný zisk, i když jejich varšavské výsledky nebyly nadprůměrné ve srovnatelné míře s liberálními subjekty postsolidaritního tábora.

Postkomunistická levice (SLD a LiD) se ve Varšavě na počátku zkoumaného období pohybovala v oblasti lehce nadprůměrných zisků, ale postupně klesla k úrovni lehce podprůměrných volebních podílů.

Varšava patřila po celé období k hlavním volebním slabším stran z agrárního prostředí (PSL, Sebeobrana a také již zmiňovaná postsolidaritní PL).⁴⁷

Odlišnost Varšavy od zbytku Polska se v průběhu sledovaného období vždy zvýšila, pokud došlo k proměně stranického systému, respektive jeho hlavních aktérů (1993 a 2001). Při posledních volbách v roce 2011 byly indexy odlišnosti ve Varšavě nejnižší za celé postkomunistické období.

Tabulka 4.33. Indexy ve Varšavě ve volbách do Sejmu v letech 1991–2011

Volby	LH index	Rae Index
1991	23,8	3,66
1993	24,37	3,25
1997	11,46	3,27
2001	21,46	5,36
2005	17,19	4,3
2007	12,01	6,01
2011	10,66	3,55
Průměr	17,28	4,2

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.pkw.gov.pl

⁴⁷ Popsané charakteristice odpovídá i varšavská komunální politika. Většinu sledovaného období zaujímali pozici primátora Varšavy politici spojení s liberálními stranami (UD, UW a PO). Specialitou Varšavy ovšem v komunální politice byla častá koalice liberálů (UW a později PO) a postkomunistů (SLD) ve varšavském shromáždění. Éru liberálních primátorů ve Varšavě přerušilo pouze zvolení Lecha Kaczyńského v roce 2002, o čtyři roky později ovšem již byla opět zvolena liberální primátorka Hana Gronkiewicz-Waltz.

4.5. Bukurešť

Území hlavního rumunského města tvoří oddělenou správní jednotku, v jejímž rámci jsou zveřejňovány oddělené volební výsledky, což umožňuje provádět komparaci výsledků v hlavním městě a ve zbytku země.

Zakladatelské volby přinesly i v Bukurešti drtivé vítězství Fronty národní spásy (FSN), i když v hlavním městě toto *catch-all-movement* nedosáhlo celostátního průměrného podílu hlasů. Zakladatelské volby skončily velmi nízkými zisky obou obnovených historických stran – národních liberálů (PNL) i národních rolníků (PNTcd). Jen slabou útěchou se pro obě strany mohly stát jejich nadprůměrné výsledky v hlavním rumunském městě. V Bukurešti neuspěli ani nacionalisté (koalice AUR kolem PUNR), ekologisté (MER) a vzhledem k nízkému zastoupení maďarské menšiny ve městě také pochopitelně menšinový Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku (UDMR).

Tabulka 4.34. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
1990	FSN	92,00 %	9,50 %
	UDMR	8,00 %	0,81 %
	PNL	182,00 %	18,77 %
	MER	51,00 %	5,24 %
	PNTcd	241,00 %	24,82 %
	AUR	13,00 %	1,35 %
	<i>Rumunsko</i>	–	10,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

První volby po diferenciaci FNS přinesly v Bukurešti v roce 1992 volební vítězství opoziční formace Demokratický konvent Rumunska (CDR), která předstihla většinového následníka FSN – Demokratickou frontu národní spásy (FDSN). Tomu odpovídaly i koeficienty úspěšnosti obou nejsilnějších formací: celostátně vítězná FDSN v Bukurešti celostátního podílu nedosáhla (93 %), zatímco CDR ho překonal velmi výrazně (163 %).

Druhá strana vzniklá z původního *catch-all-movement* FSN, která si ponechala původní název, dosáhla v Bukurešti o něco málo nižšího koeficientu úspěšnosti než FDSN, díky tomu zaostala v hlavním městě v absolutním zisku za dvojicí velkých

stran. Nadprůměrného podílu hlasů, a to dokonce vyššího než CDR, dosáhla také nacionalistická Strana velkého Rumunska (PRM). Naopak druhá nacionalistická Strana rumunské národní jednoty (PUNR) dosáhla společně s maďarskou menšinovou stranou UDMR nejnižších hodnot koeficientu. Podprůměrně voliči v hlavním městě podpořili také starokomunistickou Socialistickou stranu práce (PSM).

Tabulka 4.35. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
1992	FDSN	93 %	9,73 %
	CDR	163 %	16,93 %
	FSN	90 %	9,33 %
	PUNR	42 %	4,34 %
	UDMR	12 %	1,24 %
	PRM	178 %	18,48 %
	PSM	76 %	7,94 %
	<i>Rumunsko</i>	–	10,41 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

Volby v roce 1996 skončily v Bukurešti jasným triumfem Demokratického konventu Rumunska (CDR), který atakoval v hlavním městě nadpoloviční většinu hlasů – 46,96 % a dosáhl koeficientu úspěšnosti 156 %. Naopak sociální demokraté (pokračovatelé DFNS) v hlavním městě získali koeficient úspěšnosti pouze 71 %. Z ostatních stran dosáhla nadprůměrného zisku v Bukurešti už pouze nacionalistická Strana velkého Rumunska (PRM), těsně podprůměrných podílů dosáhly obě postkomunistické strany (PS, PSM). Za nimi ve sledovaném ukazateli zaostali umírnění sociální demokraté (USD) a zejména nacionalistická PUNR a menšinový maďarský UDMR.

Tabulka 4.36. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
1996	CDR	156 %	15,57 %
	PDSR	71 %	7,10 %
	USD	89 %	8,90 %
	UDMR	8 %	0,84 %
	PRM	122 %	12,16 %
	PUNR	43 %	4,83 %
	PS	91 %	9,13 %
	PSM	94 %	9,43 %
	<i>Rumunsko</i>	–	10,00 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

Volby v roce 2000 se staly ve volební historii výjimečnými, protože při nich poprvé po roce 1990 vyhráli v hlavním městě sociální demokraté. Důvodem pro tento jev byla samozřejmě fragmentace pravice a marginalizace CDR (tentokrát kandidující v podobě CDR 2000). CDR 2000 sice v Bukurešti získal čtvrtinu všech celostátních hlasů, ale ani to mu nepomohlo ke vstupu do parlamentu.⁴⁸

Relativně nejlepších výsledků ovšem v hlavním městě dosáhly centristická Demokratická strana (v roce 1996 USD) a liberální PNL.

Tabulka 4.37. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
2000	PSDR	92 %	9,22 %
	PRM	95 %	9,52 %
	PD	153 %	15,34 %
	PNL	128 %	12,79 %
	UDMR	11 %	1,43 %
	CDR 2000	246 %	24,64 %
	ApR	38 %	3,85 %
	<i>Rumunsko</i>	–	10,00 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

⁴⁸ CDR 2000 se zaregistroval jako koalice a musel překročit vyšší omezovací klauzuli.

Ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2004 dosáhla v Bukurešti koalice Národní liberální strany (PNL) a Demokratické strany (PD) téměř nadpoloviční většiny hlasů – 47,6 %. Oproti tomu koalice sociálních demokratů a Humanistické strany Rumunska (PUR) získala jen 29,8 % hlasů. Rozdílná podpora obou hlavních pólů aktuální rumunské politiky se projevila i v koeficientech úspěšnosti. Koalice PNL a PD získala v hlavním městě 151 % svého celostátního podílu hlasů, zatímco koalice vedená sociálními demokraty dosáhla v tomto koeficientu pouze 81 %. Pro Bukurešť navíc opět platilo, že zde jsou slabé nacionalistické strany (tentokrát i PRM jen 78 %) a samozřejmě i maďarská menšinová formace (UDMR 26 %).

Tabulka 4.38. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
2004	PNL + PD	151 %	15,63 %
	UDMR	26 %	2,64 %
	PSD + PUR	81 %	8,37 %
	PRM	78 %	8,05 %
	<i>Rumunsko</i>	–	10,35 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

V roce 2008 poznala Bukurešť opět jiného vítěze než zbytek státu. Pokračovatelka Demokratické strany (nyní pod názvem PDL) zde zvítězila a odpovídal tomu i její koeficient úspěšnosti.

Historicky poprvé zde ale nadprůměrný zisk obdržela i sociální demokracie, přestože jen velmi těsně.

Opět v metropoli uspěli i nacionalisté z PRM a také nová strana majitele místního klubu Gigi Becaliho PNGCD.

Tabulka 4.39. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
2008	PSD-PC	101 %	9,15 %
	PDL	116 %	10,79 %
	PNL	85 %	8,58 %
	UDMR	6 %	0,50 %
	PRM	171 %	10,98 %
	PNGCD	216 %	18,74 %
	<i>Rumunsko</i>	–	9,25 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

V zatím posledních volbách do rumunského parlamentu dosáhly nadprůměrného indexu úspěšnosti oba hlavní póly aktuálního rumunského stranického systému. Koalice sociálních demokratů s liberály v Bukurešti posílila, zatímco koalice kolem PDL je v hlavním městě tradičně silně podporovaná. Slábnoucí podporu pro populisty potvrdil i nízký koeficient pro PP-DD.

Tabulka 4.40. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Rumunsku
2012	USL (PSDR + PNL)	111 %	12,43 %
	ARD (PDL)	116 %	12,37 %
	PP-DD	67 %	7,91 %
	UDMR	6 %	0,60 %
	<i>Rumunsko</i>	–	9,25 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

Bukurešť se svou volební charakteristikou řadí mezi hlavní města, v nichž získávají nadprůměrné zisky pravicové strany a naopak levice disponuje slabšími volebními výsledky. Původně sjednocenou pravicovou opozici kolem PNȚcd (CDR a CDR 2000) nahradila aliance PNL a PD a ještě později PDL (už její předchůdci ovšem byli v Bukurešti nadprůměrně silní). Daleko méně a až v posledním období se naopak v celostátním srovnání v Bukurešti prosadila strana zastupující proud, který nyní reprezentuje Sociálnědemokratická strana Rumunska (PSDR).

Bukurešť se proto vyznačuje volebněgeografickými vlastnostmi, které ji silně odlišují od jejího okolí a připodobňují ji spíše k volební charakteristice Sedmihradská

a Banátu. Poznamenat je třeba v této souvislosti to, že i bezprostřední okolí rumunského hlavního města, které tvoří župa Ifov, volí velmi odlišně od Bukurešti.

Tabulka 4.41. Indexy v Bukurešti ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1990–2012

Volby	LH index	Rae Index
1990	12,24	4,09
1992	15,11	4,32
1996	17,28	3,84
2000	12,6	3,6
2004	15,3	7,65
2008	8,84	2,95
2012	9,6	4,8
Průměr	13	4,64

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bec2004.ro

Odlišnost Bukurešti od zbytku Rumunska se v čase nevyvíjela podle jasného trendu. V posledních dvou volbách ovšem viditelně poklesla.

4.6. Sofie

Při posuzování volebních výsledků v Sofii zohledňujeme údaje ze tří volebních obvodů, nacházejících se od voleb v roce 1991 na území hlavního města. Pro srovnání hlasy ze Sofie tvoří mezi 14 a 15 procenty hlasů z celého Bulharska.

Již při zakladatelských volbách v roce 1990 se Sofie stala hlavním rezervoárem hlasů pro *catch-all-movement* – Svaz demokratických sil, který se postupně na určité dobu transformoval v hlavní sílu bulharské pravice. V roce 1990 Sofie patřila k výjimečným částem Bulharska, kde SDS porazil postkomunisty (Koulov 1995).

Právě popsané se projevilo i u koeficientů úspěšnosti, kdy pouze SDS v roce 1991 přesáhl v Sofii 100 %.

Tabulka 4.42. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1990

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku*
1990	BSP	83,00 %	–
	SDS	157,00 %	–
	DPS	0,00 %	–
	BZNS	56,00 %	–
	<i>Bulharsko</i>	–	–

*Dostupná data neumožňují vypočítat tyto proměnné.

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

V Bulharsku se znovu volilo již o rok později. Ve volbách 1991 celostátně zvítězil SDS a obhájil také vítězství v hlavním městě. Tento aktér i dva od něho odštěpené subjekty byly jedinými, jejichž koeficient úspěšnosti překonal 100 %. To se logicky nepodařila dvěma agrárním stranám a jedné menšinové (DPS).

Tabulka 4.43. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1991 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
1991	SDS	153 %	21,64 %
	BSP a spojenci	85 %	12,09 %
	DPS	0 %	0,42 %
	BZNS e	36 %	5,25 %
	BRNS-NP	0 %	5,79 %
	SDS-I	152 %	21,41 %
	SDS-c	153 %	11,14 %
	<i>Bulharsko</i>	–	14,14 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

V roce 1994 proběhly druhé parlamentní volby po diferenciaci v SDS. V Sofii se potvrdily dosavadní trendy – SDS opět zvítězil a jeho koeficient úspěšnosti dosáhl 167 %. Hodnotu koeficientu nad 100 % nalezneme dále již jen u koalice DAR, do níž se před volbami soustředilo kvarteto stran dříve náležejících k SDS.

Slabou pozici sofijské voliči přisoudili v hlavním městě levici (BSP), která celostátně výrazně zvítězila, rolníkům (BZNS), podnikatelské straně BBB i zástupci turecké menšiny (DPS).

Tabulka 4.44. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1994 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
1994	BSP – koalice	80 %	11,21 %
	SDS	167 %	23,27 %
	BZNS-DP	82 %	11,50 %
	DPS	4 %	0,52 %
	BBB	88 %	12,31 %
	DAR	128 %	17,95 %
	<i>Bulharsko</i>	–	13,96 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

Ve volbách v roce 1997 dosáhla podpora SDS v Sofii svého vrcholu, protože zde její kandidáti získali dokonce dvě třetiny hlasů (67,02 %). Protože však celostátně SDS jen těsně unikla absolutní většina hlasů, zastavil se koeficient úspěšnosti SDS v Sofii na 136 %.

Nadprůměrný zisk v Sofii získala už pouze nová levicová strana Eurolevice (E), i když její koeficient překročil sto procent jen nevýrazně. Naopak socialisté, od nichž se Eurolevice odtrhla, dosáhli ještě o setinu procenta horší hodnoty koeficientu než v roce 1994 (80 %) a jejich podíl hlasů byl v Sofii ze všech dosavadních voleb vůbec nejnižší.

Ještě slabší ale v metropoli bylo volební vystoupení populistického Bulharského business bloku (BBB), který se poprvé probojoval do Národního shromáždění. V Sofii ovšem jeho koeficient úspěšnosti voliči ustavili jen na hodnotě 64 %.

Tabulka 4.45. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1997 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
1997	ODS (SDS, DP, BZNS, BSDP)	128 %	19,54 %
	DL (BSP, PC, E)	82 %	12,45 %
	SNS (DPS)	21 %	3,25 %
	EL	107 %	16,36 %
	BBB	68 %	10,37 %
	<i>Bulharsko</i>	–	15,24 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

Parlamentní volby v roce 2001 znamenaly prolomení primátu Svazu demokratických sil v Sofii. Dosud tato strana vyhrávala bez ohledu na to, kdo byl lídrem celostátních volebních výsledků. V těchto volbách ale neuspěla a podobně jako v celém Bulharsku zaostala za Národním hnutím Simeona II. (NDSV). Středové hnutí bývalého cara ve městě jen nepatrně zaostalo za svým celostátním podílem hlasů (koeficient 99 %) a s velkým náskokem čtrnácti procent porazilo SDS v jeho dosavadní hlavní baště.

Svaz sice dosáhl koeficientu 157 %, kterým dokonce překonal hodnotu z roku 1997, ale na vítězství v Sofii ani to nestačilo.

Nadprůměrný zisk v Sofii v těchto volbách zaznamenala již jen nacionalistická strana GD-VMRO.

Tabulka 4.46. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
2001	NDSV	99,5 %	15,09 %
	SDS	157 %	23,81 %
	KB (BSP)	99 %	15,08 %
	DPS	6 %	0,85 %
	GD-VMRO	170 %	25,69 %
	<i>Bulharsko</i>	–	15,16 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

Při bulharských parlamentních volbách v roce 2005 se prvního vítězství v Sofii dočkali socialisté. Strana, která dlouhodobě v hlavním městě ztrácela, dokázala tentokrát téměř vyrovnat svůj celostátní zisk (koeficient úspěšnosti 95 %).

Nadprůměrného výsledku, i když velice těsně (105 %), dosáhlo v metropoli NDSV, čímž se jeho volební charakteristika v Sofii začala přiklánět spíše k formacím patřícím k pravici, která v hlavním městě tradičně dosahuje nadprůměrných výsledků. Také aktér vzniklý rozkoem v NDSV (Nový čas – NV) překonal v Sofii hranici 100 % u hodnoty koeficientu úspěšnosti.

Výsledek v Sofii byl téměř identický s celostátním také u nováčka v parlamentu – nacionalistické koalice Ataka (Útok). Nacionalisté byli dokonce v Sofii silnější než celostátně, což potvrdil jejich koeficient úspěšnosti v hodnotě 111 %.

Sofie si přes pokles formací vzniklých z SDS udržela charakter města s nadstandardní podporou pravice. Zatímco celostátně získaly tři formace vzešlé z SDS (SDS, Svaz svobodných demokratů – SSD a Demokraté za silné Bulharsko – DSB) dohromady 19 % hlasů a skončily i v této hypotetické koalici až třetí za BSP a NDSV, v Sofii by taková jejich koalice byla vůbec nejsilnějším uskupením a předstihla by jinak první socialisty.

V Sofii byl navíc odlišný poměr sil mezi třemi pravicovými uskupeními. Zatímco v celém Bulharsku zůstal pravicovou jedničkou SDS, v Sofii se lídrem pelotonu pravicových stran stali Demokraté za silné Bulharsko (DSB). Jejich koeficient úspěšnosti se zde dokonce vyšplhal na 245 %. Koeficient nad 100 % ale udržely i další dvě pravicové formace – SDS (119 %) a SSD s menšími koaličními spojenci (133 %). Dodejme ještě, že u Demokratů za silné Bulharsko se ze Sofie rekrutovalo celých 37 % celobulharského elektorátu. DSB se díky tomu stalo hlavním dědicem silné pozice dřívějšího jednotného SDS v bulharském hlavním městě.

Tabulka 4.47. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2005 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
2005	KB (BSP)	96 %	14,42 %
	NDSV	105 %	15,85 %
	ODS (SDS, DP, GD)	119 %	17,98 %
	DPS	8 %	1,27 %
	SDS + BZNS + VMRO	133 %	20,02 %
	DSB	246 %	37,10 %
	Ataka	112 %	16,84 %
	NV	107 %	16,17 %
	<i>Bulharsko</i>	–	15,07 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori

Parlamentní volby 2009 přinesly nástup dalšího nového aktéra – hnutí GERB. To podobně jako dříve NDSV mířilo na pravicové voliče, čemuž odpovídal i jeho úspěch v Sofii. V těchto volbách se ale zároveň posílil „sofijský“ charakter nejenom následovníků SDS, ale také NDSV.

Populistické „anitikorupční“ strany Lidr a konzervativní RZS v hlavním městě naopak neuspěly. Premiérově přesáhli hodnotu koeficientu úspěšnosti 100 % socialisté.

Tabulka 4.48. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
2009	GERB	119 %	17,40 %
	KB (BSP)	102 %	14,94 %
	DPS	4 %	0,60 %
	ATAKA	53 %	7,79 %
	Modrá koalice (SDS, DSB)	240 %	35,00 %
	RZS	92 %	13,45 %
	Lider	59 %	8,60 %
	NDSV	123 %	17,98 %
	<i>Bulharsko</i>	–	14,60 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cik.bg

Poslední volby nepřinesly zásadní změny. Liberální hnutí BG podle očekávání znamenalo v Sofii nadprůměrný zisk, posílil se sofijský charakter DSB a strany obou hlavních pólů zůstaly v Sofii nadreprezentovány, ač to bylo u městského i celostátního vítěze – GERB – výraznější než u socialistů.

Tabulka 4.49. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2013 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bulharsku
2013	GERB	115 %	19,62 %
	KB (BSP)	101 %	17,32 %
	DPS	6 %	0,96 %
	ATAKA	91 %	15,61 %
	NFSB	58 %	9,99 %
	BG	144 %	24,36 %
	DSB	252 %	42,44 %
	<i>Bulharsko</i>	–	16,46 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cik.bg

Sofie se řadí mezi města s výraznou orientací na pravicové strany. Ty zde tradičně získávají nadprůměrné výsledky. Platí to pro SDS a jeho následnické subjekty a v menší míře také pro centristické NDSV a pravostředový GERB. Naopak pro levici a agrárníky znamená Sofie oslabení. U populistických stran se výsledky v Sofii liší, zatímco BBB v Sofii příliš neuspělo, nacionalistická koalice Ataka se v hlavním městě prosadila nadprůměrně.

Jen okrajové zisky jsou v Sofii spojeny s tureckou menšinovou stranou DPS.

Tabulka 4.50. Indexy v Sofii ve volbách do Národního shromáždění v letech 1991–2013

Volby	LH index	Rae Index
1991	19,55	9,77
1994	16,39	5,46
1997	13,37	5,35
2001	10,85	4,34
2005	13,93	3,48
2009	12,29	3,07
2013	11,45	3,27
Průměr	13,98	4,96

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.math.bas.bg/izbori a www.cik.bg

Odlišnost Sofie od zbytku Bulharska podle našich měření postupně v čase klesá, a to podle obou námi využívaných indexů odlišnosti.

4.7. Tirana

V případě albánského hlavního města Tirana narážíme při výzkumu jednak na malou dostupnost detailnějších výsledků voleb v 90. letech, ale zároveň na složitost smíšeného volebního systému, v němž navíc strany v posledních volbách zvolily taktiku celosvětově ojedinělého taktického hlasování, kdy příznivci řízeně volí v různých částech volebního systému různé strany náležející ke stejnému proudu. Ze všech právě popsaných důvodů by bylo velmi obtížné aplikovat na Tiranu postupy, které nám slouží u výzkumu dalších hlavních měst. Přesto provedeme alespoň částečná bádání, která nám umožní albánské hlavní město začlenit do naší komparace. Ve výpočtech, které provedeme, se zaměříme na část mandátů volených většinovým volebním systémem pro volby 2001 a 2005, a to v jedenácti volebních obvodech na území města.

Od roku 2009 se již volí pouze poměrně, proto od těchto voleb dojde k určité proměně toho, co budeme analyzovat. V tomto období budeme používat výsledky z volebního obvodu Tirana. To znamená určitou odchylku v měření, ale dostupnost dat nám jinou než tuto možnost nedává.

Ve volbách v roce 2001 obě klíčové albánské strany získaly v Tiraně lepší výsledek než ve zbytku země, ale to jen v řádu několika procent. Socialisté (PSSH) v Tiraně vyhráli stejně jako v celé Albánii a jejich koeficient úspěšnosti byl v jedenácti tiranských většinových obvodech vyšší. Poměr obvodních vítězství činil sedm ku čtyřem ve prospěch postkomunistických socialistů.

Tabulka 4.51. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2001 (většinově volená část) a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Albánii
2001	PSSH	106 %	13,48 %
	BpF (PDSh)	103 %	12,99 %
	<i>Albánie</i>	–	12,70 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cec.org.al

Ve volbách v roce 2005 v Tiraně zvítězila stejná strana jako v celé Albánii – levicová a postkomunistická Socialistická strana Albánie (PSSH). Obě velké strany (vedle socialistů i pravicoví demokraté) dosáhli v Tiraně nadprůměrných zisků, přičemž ještě úspěšnější v tomto ohledu byli v těchto volbách demokraté.

Tabulka 4.52. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2005 (většinově volená část) a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Albánii
2005	PDSH	114,00 %	14,87 %
	PSSH	112,00 %	14,62 %
	<i>Albánie</i>	–	13,09 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cec.org.al

V parlamentních volbách v roce 2009 v Tiraně, stejně jako v celé zemi, zvítězila Demokratická strana Albánie (PDSH). Zatímco celostátně byl rozdíl mezi oběma stranami ve většinových obvodech pět procent, v Tiraně činil rozdíl ve prospěch demokratů více než osm procent. Nový subjekt vzniklý odštěpením části socialistů – Socialistické hnutí pro integraci (LSI) – si v Tiraně připsal nadprůměrný podíl hlasů a stal se v tomto ohledu neúspěšnější stranou.

Tabulka 4.53. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Albánii
2009	PDSH	105,00 %	13,64 %
	PSSH	97,00 %	12,57 %
	LSI	108,00 %	14,01 %
	<i>Albánie</i>	–	13,00 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cec.org.al

Také v poslední volbách v roce 2013 v Tiraně zvítězil stejný aktér jako na celostátní úrovni – socialisté. Demokraté přesto dosáhli v Tiraně vyššího koeficientu úspěšnosti.

Tabulka 4.54. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2013 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Albánii
2013	PSSh	106 %	27,87 %
	PDSH	110 %	28,67 %
	LSI	77 %	20,76 %
	PrSh	78 %	20,24 %
	PDIU	67 %	20,40 %
	<i>Albánie</i>	–	23,58 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cec.org.al

Obecně pro albánské hlavní město platí, že zde lepších výsledků než celostátně pravidelně dosahuje pravicová Demokratická strana Albánie, zatímco u socialistů jsou výsledky ve srovnání s celostátními zisky kolísavé. Tiranu přesto nemůžeme označit za jednoznačnou baštu jedné z hlavních albánských politických stran, což dokazují i střídavá vítězství obou hlavních aktérů v hlavním městě.

Tabulka 4.55. Indexy v Tiraně ve volbách do Lidového shromáždění (většinově volená část) v letech 2001–2013

Volby	LH index	Rae Index
2001	1,71	1,71
2005	4,96	4,96
2009	2,02	1,35
2013	4,8	1,91
Průměr	3,37	2,48

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cec.org.al

V případě Tirany naráží výzkum její odlišnosti na nedostupnost dat a také na proměnlivá volební pravidla. Přes tyto výhrady je ovšem možné konstatovat, že odlišnost Tirany od zbytku země je u volebních výsledků relativně nízká.

4.8. Vilnius

Při prvních volbách organizovaných na stranickém principu v roce 1992 bylo stanoveno, že v hlavním městě bude deset jednomandátových volebních obvodů. Celkový vítěz voleb – Litevská demokratická strana práce (LDDP) – si vedl velmi dobře již v prvním kole, když postoupil v devíti obvodech do druhého kola, přičemž v osmi případech postkomunistická LDDP postupovala z prvního místa. Čtyřikrát se do druhého kola kvalifikovala Litevská charta občanů (LPA), jen dvakrát dosud vládnoucí Sajudis a po jednom kandidátovi křesťanských demokratů, sociálních demokratů, zelených, Litevského svazu středu (LCS) a strany Litevské společnosti.

Ve druhém kole třikrát neproměnil postupující z prvního místa svou pozici v získání mandátu. Ve všech případech se jednalo o kandidáty LDDP, na které připadlo po druhém kole ve Vilniusu pět mandátů. Po jednom získaly strany, které již v prvním kole měly jednoho kandidáta na prvním místě – křesťanští a sociální demokraté. Z druhého místa po jednom mandátu získaly Sajudis, Charta litevských občanů a Litevský svaz středu.

Pro poměrnou část voleb nebyly při přípravě práce k dispozici výsledky z volebních obvodů, a proto nebylo možné pro volby 1992 určit koeficienty úspěšnosti a indexy odlišnosti.

Ve volbách v roce 1996 se do druhého kola v devíti obvodech probojoval kandidát Vlasteneckého svazu (litevských konzervativců), ale výsledek druhého kola připomínal spíše konstelaci všichni proti TS(LK). V prvním litevském obvodu porazil v druhém kole nezávislý kandidát A. Butkevičius lídra konzervativců Kubiliuse a předznamenal tím neúspěch TS(LK) v druhém kole. Devět postupů do druhého kola proměnili konzervativci v získání jen dvou mandátů.

V poměrné části nejlépe ve Vilniusu uspěli kandidáti polské menšinové formace Volební akce Poláků na Litvě (LLRA-AWPL) a z litevských stran centristé z Litevského svazu středu (LCS). Pozitivní bilanci měl i celkový vítěz voleb – konzervativci z TS(LK). LDDP dosáhla v hlavním městě jen o setiny horšího výsledku než v celé zemi.

Tabulka 4.56. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Litvě
1996	TS(LK)	105 %	15,63 %
	LKDP	40 %	5,87 %
	LDDP	100 %	14,78 %
	LCS	118 %	17,45 %
	LSDP	90 %	13,32 %
	LRS	120 %	17,81 %
	LLRA-AWPL	256 %	30,80 %
	LPA	413 %	48,21 %
	<i>Litva</i>	–	15,58 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Ve volbách v roce 2000 načas litevskou politiku ovládla tzv. koalice nové politiky, jejíž hlavní složkou byl Litevský liberální svaz (LLS). V čele této strany stál bývalý premiér za konzervativce, ale také vilniuský starosta R. Paksas. To se projevilo i ve výsledcích LLS v hlavním městě. LLS zde například dosáhl v poměrné části voleb osmi z deseti nejlepších výsledků na úrovni volebních obvodů. Liberálové ve Vilniusu také obsadili druhé místo v hodnotě koeficientu úspěšnosti (149 %), když zaostali jen za polskou menšinovou formací (202 %).

Naopak v hlavním městě příliš neuspěl spojenec liberálů – Nový svaz (sociální liberálové) NS(sl); koeficient 99 %. Nejnižší hodnotu koeficientu si zde ale připsali postkomunisté (82 %).

Tabulka 4.57. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Litvě
2000	LSDP	82 %	13,23 %
	NS(sl)	99 %	19,46 %
	LLS	149 %	23,99 %
	TS(LK)	131 %	21,13 %
	LLRA-AWPL	202 %	32,69 %
	<i>Litva</i>	–	16,09 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Ve volbách v roce 2004 platila ve Vilniusu stejná situace jako v roce 2000, ale s jedinou výjimkou: na litevské politické scéně se objevila nová populistická strana –

Strana práce (DP). Nové uskupení inklinovalo spíše k levici, a to se projevilo i v jejím výsledku v litevském hlavním městě. DP dosáhla koeficientu úspěšnosti pouze v hodnotě 76 % a z relevantních stran se za ní v této proměnné umístil jen rolnický Svaz Litevské zemědělské strany a Nové demokracie (LVND; 61 %).

Tabulka 4.58. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Litvě
2004	DP	76 %	12,89 %
	LSDP + NS(sI)	82 %	13,89 %
	TS(LK)	129 %	21,79 %
	TT – Paksas	85 %	14,37 %
	LCS	184 %	31,08 %
	LVND	61 %	10,30 %
	LLRA-AWPL	204 %	34,46 %
	<i>Litva</i>	–	16,88 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Volby v roce 2008 přinesly ve Vilniusu další vítězství pro konzervativce, kteří ve městě dosáhli koeficientu úspěšnosti 131 %. Nadprůměrné zisky zaznamenaly v hlavním litevském městě již jen strana polské menšiny LLRA-AWPL, liberální LRLS a trochu netradičně i strana s agrárním prvkem LVLS.

Nová antikorupční strana TPP naopak ve Vilniusu dosáhla u koeficientu úspěšnosti jen na hodnotu 50 %.

Převaze pravého středu ve Vilniusu odpovídal i fakt, že TS-LKD vyhrálo v sedmi z deseti jednomandátových obvodů (LRLS ve dvou, LCS v jednom).

Tabulka 4.59. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Litvě
2008	TS-LKD	131 %	21,65 %
	TPP	50 %	8,97 %
	TT	91 %	16,14 %
	LSDP	59 %	12,28 %
	DP	56 %	8,96 %
	LRLS	137 %	22,03 %
	LLRA-AWPL	198 %	35,85 %
	LVLS	199 %	31,93 %
	NS(s)	52 %	8,33 %
	FRONTAS	66 %	22,99 %
	<i>Litva</i>	–	16,93 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Vilnius i v posledních volbách zůstal městem, v kterém zvítězili konzervativci, ačkoli v celostátním měřítku skončili až třetí. Nadprůměrný koeficient úspěšnosti vykázalo i liberální LRLS a tradičně i menšinové LLRA-AWPL.

Naopak nový *single-issue-party* aktér Cesta odvahy (DK) dosáhl v hlavním městě podprůměrného výsledku.

Konzervativci ovládli i většinový způsob volby, když vyhráli v sedmi z deseti obvodů.

Tabulka 4.60. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Litvě
2012	DP	65 %	11,98 %
	LSDP	71 %	13,25 %
	TS-LK	140 %	26,01 %
	LRLS	149 %	27,56 %
	DK	81 %	15,03 %
	TT	57 %	10,54 %
	LLRA-AWPL	204 %	37,83 %
	LVLS	47 %	8,77 %
	LiCS	82 %	15,20 %
	<i>Litva</i>	–	18,55 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Obecně na základě našeho bádání platí, že Vilnius volí zejména menší pravicové strany a strany středu. Nadprůměrné zisky tu mají tradičně i litevští konzervativci, ale ti zaostávají za právě zmíněnými stranami. Ve Vilnius se nedaří levicovým stranám (LDDP, LSDP i DP). Nejvyšší koeficienty úspěšnosti ze všech stran má polská menšinová kandidátka, což je způsobeno koncentrací této menšiny na malém území, jehož značnou část tvoří samotné hlavní město.

Tabulka 4.61. Indexy ve Vilnius ve volbách do Sejmasu v letech 1992–2012

Volby	LH index	Rae Index
1992	–	–
1996	13,43	2,69
2000	9,44	3,78
2004	15,3	4,37
2008	18,15	3,3
2012	18,61	4,13
Průměr	14,99	3,65

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.lrs.lt

Odlišnost Vilnius podle provedených měření během sledovaného období narůstá.

4.9. Riga

Riga je vedle čtyř historických oblastí jedním z pěti volebních obvodů, v nichž v Lotyšsku probíhají volby.

Hlasy z hlavního města hrají při lotyšských volbách důležitou roli, protože jejich podíl na celostátním výsledku se pohybuje kolem jedné čtvrtiny. Při zakladatelských volbách činil 24 %, postupně se zvyšoval až na 28 % při volbách v roce 2002 a na 30 % při zatím posledních volbách v roce 2006. Nárůst podílu Rigy na celolotyšském počtu hlasů souvisí s počtem naturalizací obyvatel ruské národnosti.

První na stranickém základě organizované volby v Rize předznamenaly její dlouhodobou volební charakteristiku. Ve městě se sice stejně jako na celostátní úrovni volebním vítězem stala Lotyšská cesta (LC), přesto ale tento liberální subjekt v Rize dosáhl jen tří čtvrtin svého celostátního podílu hlasů. Podprůměrný výsledek v metropoli si připsal i Lotyšský zemědělský svaz (LZS), u něhož to však vzhledem k agrární identitě není překvapivé.

Nadprůměrné zisky v Rize naopak voliči přidělili stranám stojícím na opačných pólech lotyšské politiky – stranám blízkým ruské menšině: Harmonie pro Lotyšsko (SL) a Rovná práva (L), ale i výrazně národně orientovaným lotyšským stranám: Lotyšské národní hnutí nezávislosti (LNNK) a Za vlast a svobodu (TuB). LNNK bylo v zakladatelských volbách rekordmanem v ukazateli koeficient úspěšnosti, když dosáhlo v Rize až na hodnotu 138 %.

Tabulka 4.62. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1993 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
1993	LC	74 %	18,25 %
	LNNK	138 %	33,88 %
	SL	127 %	31,10 %
	LZS	57 %	13,91 %
	L	115 %	28,33 %
	TuB	127 %	31,32 %
	LKDS	115 %	28,16 %
	DCP	107 %	26,39 %
	LTF	110 %	27,14 %
	Lotyšsko	–	24,60 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Volby v roce 1995 přinesly na lotyšskou politickou scénu dva nové politické subjekty: levicově populistickou Demokratickou stranu Saimnieks (DPS) a pravicově populistickou stranu Lidové hnutí pro Lotyšsko (TKL). Ani jedna však v Rize příliš neuspěla. Saimnieks (Hospodář) dosáhl koeficientu úspěšnosti 73 %, Ziegeristovi pravicoví populisté dokonce jen 71 %.

Téměř pětinu hlasů mezi voliči z Rigy získal lokální volební vítěz – konzervativní a národně orientovaná strana Za vlast a svobodu (TuB), která v celolotyšském měřítku skončila až za oběma novými subjekty. Opět tak platilo, že Riga ve volbách přeje národním stranám lotyšské většiny i ruské menšiny. TuB dosáhla koeficientu 165 %, její konzervativní souputník LNNK dokonce 174 %. Všechny je ale v tomto ohledu překonala proruská Lidová strana harmonie (TSP) se 187 %. Stranou nemůže zůstat, že u všech tří stran tvořily hlasy z Rigy kolem čtyřiceti procent všech jejich hlasů. Zmínit je třeba i koeficient úspěšnosti ve výši 150 % u filokomunistické Lotyšské socialistické strany (LSP), kterou rovněž téměř výhradně volili lotyšští Rusové.

Svoji pozici v Rize si oproti posledním volbám lehce vylepšila Lotyšská cesta (LC) i Lotyšský svaz zemědělců (LZS), u něhož to ale spíše než změna politiky přinesla koalice s křesťanskými demokraty, kteří již v roce 1993 v hlavním městě dosáhli nadprůměrného zisku. Pod průměrem zůstala i strana kolchoznické tradice Lotyšská strana jednota (LVP), která přirozeně své voliče našla spíše na venkově.

Tabulka 4.63. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1995 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
1995	DPS	93 %	21,57 %
	TKL-ZP	71 %	16,44 %
	LC	92 %	21,30 %
	TuB	165 %	38,23 %
	LVP	60 %	13,98 %
	LZS + LKDS + LatDP	92 %	21,34 %
	LNNK + LZP	174 %	40,22 %
	LSP	150 %	34,74 %
	TSP	187 %	43,18 %
	DuT	111 %	25,60 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	25,70 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Volby v roce 1998 přinesly do řížské politiky výrazný předěl, když ve městě poprvé zvítězila proruská strana, a to Lidová strana harmonie (TSP). Strana si zde připsala koeficient úspěšnosti 151 % a těsně předstihla jak konzervativní koalici TuB + LNNK, tak novou pravicovou formaci – Lidovou stranu (TP), která byla nejsilnější celostátně. Pouze konzervativní aliance TuB a LNNK a vítězná ruská strana v Rize dosáhly vyššího procentního podílu než v celém Lotyšsku.

Tabulka 4.64. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
1998	TP	89,12 %	24,46 %
	LC	72,19 %	19,25 %
	TuB + LNNK	137,82 %	36,76 %
	TSP	151,24 %	40,31 %
	LSdA	87,87 %	23,43 %
	JP	86,96 %	23,19 %
	LZS	52,19 %	13,91 %
	DP + LKDS + LZP	87,05 %	23,19 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	26,80 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

V roce 2002 se zopakovala situace z voleb o čtyři roky dříve. Ruská kandidátka „Za lidská práva ve sjednoceném Lotyšsku“ (PCTVL) v Rize získala 30 % hlasů a předstihla celostátního vítěze – novou stranu pravého středu Nový věk (JL). Nový věk se ovšem lišil od předchozích celostátních vítězů, protože získal v Rize nadprůměrný výsledek ve srovnání se ziskem v celém Lotyšsku. PCTVL ještě zvýšila koeficient úspěšnosti pro ruskou menšinovou formaci – tentokrát na 160 %. Nad průměr se v Rize dostala již jen konzervativní koalice TuB + LNNK.

Tabulka 4.65. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
2002	JL	109,96 %	31,50 %
	PCTVL	160,51 %	45,91 %
	TP	68,48 %	19,58 %
	LPP	80,56 %	22,99 %
	ZZS	59,40 %	16,95 %
	TuB + LNNK	106,85 %	30,76 %
	LC	89,68 %	25,83 %
	LSdSP	88,45 %	25,28 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	28,74 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

V parlamentních volbách v roce 2006 již z Rigy pocházela téměř třetina všech v Lotyšsku odevzdaných hlasů. V Rize i popáté v řadě vyhrála politická strana s jiným názvem, ale kontinuitu zachoval fakt, že vítězný Harmonický střed (SC) byl přímým pokračovatelem dřívějších ruských menšinových vítězů TSP a PCTVL z předcházejících dvou voleb v Rize. Do voleb šly tentokrát vedle SC ještě další dvě ruské formace – zbytková PCTVL a Politický vlastenecký svaz Vlast (Dzimtene). Rozkol v ruských politických řadách ovšem přinesl zjištění, že v Rize získávají nadprůměrné zisky všechny menšinové formace. Koeficient úspěšnosti se u všech tří pohyboval mezi 159 a 165 %. Ruské politické strany v těchto volbách obdržely v lotyšském hlavním městě již 37 %. Koalice ustavená po volbách v Rize většinu nezískala – TP, koalice zelených a agrárníků LZSS, koalice Lotyšské první strany (LPP) a LC a konzervativní aliance TuB/LNNK si v Rize připsala jen 38 %, zatímco opoziční strany se zastoupením v Saeimě 50,96 % hlasů. Na celostátní úrovni byl naopak poměr pro koalici 51,79 % ku 36,83 %.

I ostatní strany si zachovaly své charakteristiky – Nový věk lehkou nadprůměrnost, ostatní lotyšské strany s výjimkou již sloučených konzervativců TuB/LNNK zůstaly v hlavním městě za celostátním průměrem.

Tabulka 4.66. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
2006	TP	67,08 %	20,18 %
	ZZS	56,68 %	17,05 %
	JL	104,70 %	31,50 %
	SC	165,07 %	49,64 %
	LPP + LC	94,89 %	28,54 %
	TuB/LNNK	113,43 %	34,11 %
	PCTVL	165,91 %	49,94 %
	LSdSP	76,15 %	22,93 %
	Dzimtene	159,33 %	47,96 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	30,27 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Volby v roce 2010 znamenaly obhajobu vítězství Harmonického středu (SC), který již téměř polovinu všech svých hlasů získal v Rize. Stal se zároveň jediným relevantním aktérem, který v Rize dosáhl nadprůměrného výsledku. Celostátně vítězná koalice Jednota (Vienotība) neskončila na prvním místě kromě Rigy již jen v Latgalsku. Poprvé pod hranici 100 % u hodnoty koeficientu úspěšnosti klesla národně konzervativní TuB/LNNK, která ovšem kandidovala v koalici s jiným národně orientovaným uskupením.

Tabulka 4.67. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
2010	Vienotība	95 %	28,48 %
	SC	154 %	46,56 %
	ZZS	48 %	16,58 %
	TuB/LNNK + VL	98 %	29,48 %
	TP/LPP + LC	96 %	31,23 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	30,27 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Předčasné volby v roce 2011 charakteristiku Rigy nezměnily. Opět vyhrál Harmonický střed, který ve městě získal přes 45 % svého celostátního elektorátu, a na nadprůměrný výsledek dosáhla v hlavním městě již jen středová mimoparlamentní koalice LPP + LC. Riga se nestala ani baštou prezidentské strany ZRS, která se zařadila

mezi pravostředové etnicky lotyšské strany, které nemají v Rize výraznou podporu ve srovnání se zbytkem státu.

Tabulka 4.68. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Lotyšsku
2011	SC	146 %	45,43 %
	ZRS	72 %	22,52 %
	Vienotiba	92 %	28,67 %
	TuB/LNNK + VL	96 %	29,94 %
	ZZS	96 %	15,21 %
	LPP + LC	125 %	38,92 %
	<i>Lotyšsko</i>	–	31,09 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Riga patří ke specifickým metropolím, kde převládají menšinové politické subjekty. Podíl hlasů pro ruské politické strany navíc ve sledovaném období průběžně stoupal.

Vedle menšinových stran se v hlavním městě Lotyšska prosazovaly nadprůměrně již jen konzervativní strany s národně lotyšským programem.

Riga díky ruským hlasům v pěti ze šesti voleb dala volební vítězství jiné straně, než která nejlépe uspěla celostátně. Přítomnost silných ruských stran navíc způsobuje, že v Rize většinou existuje jiná hypotetická vítězná koalice než v celém Lotyšsku.

Tabulka 4.69. Indexy v Rize ve volbách do Saeimy v letech 1992–2011

Volby	LH index	Rae Index
1993	12,46	2,77
1995	15,19	3,04
1998	12,08	3,02
2002	13,05	3,26
2006	15,62	3,47
2010	13,6	6,80
2011	13,95	4,65
Průměr	13,71	3,86

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cvk.lv

Přes nestabilitu stranických aktérů se odlišnost Rigy od zbytku Lotyšska ve sledovaném období příliš nemění.

4.10. Tallinn

Při zkoumání postavení estonského hlavního města se budeme zaměřovat na výsledky ze tří volebních obvodů, do nichž byla estonská metropole již od prvních na stranickém základě organizovaných voleb v roce 1992 rozdělena.

Pro ilustraci váhy Tallinnu v estonské politice uveďme, že ve zmíněných volbách činily hlasy odevzdané v hlavním městě více než 26 procent ze všech hlasů odevzdaných v celém Estonsku.

Ve volbách v roce 1992 v Tallinnu vyhrála stejná strana jako v celé zemi – konzervativní aliance Vlast (IL). Druhá ale skončila na rozdíl od celostátní úrovně středová formace Umírnění (M). Umírnění profitovali z výsledku v Tallinnu daleko nejvíce. Jejich koeficient úspěšnosti se vyšplhal až na 162 procent. Nad sto procenty se tento koeficient pohyboval i u koalice Vlast (107 %). Koalici, která vznikla po volbách, bychom mohli s trochou nadsázky označovat i za tallinnskou, protože i třetí koaliční strana vedle již uvedených formací Vlast a Umírnění, konzervativní Estonská národní strana nezávislosti (ERSP), v Tallinnu získala nadprůměrný výsledek s koeficientem úspěšnosti 123 %.

Vedle koaličních stran nadprůměrných výsledků v Tallinnu dosáhla již jen „zbytková“ Lidová fronta Edgara Saavisaara, která podobně jako Umírnění prosazovala více umírněnou politiku vůči ruské národnostní menšině.

Podprůměrně v Tallinnu uspěly populistické, protestní strany – recesističtí Nezávislí rojalisté i nacionalističtí a populističtí Estonští občané (EK). V hlavním městě navíc podobně neuspěla ani koalice zastánců pomalejších reforem Bezpečný domov (KK).

První na čistě stranickém základě organizované volby, když naše pozorování shrneme, přinesly v Tallinnu nadprůměrnou pozici zejména národně-konzervativním estonským stranám a stranám s umírněnou politikou k ruské menšině. Úspěch druhých a v menší míře i prvních ale samozřejmě souvisí s existencí početné ruské menšiny žijící v hlavním estonském městě, jejíž podíl se blíží 40 procentům obyvatel Tallinnu. Podobně jako v Rize se ani v Tallinnu nedařilo středovým estonským stranám (Bezpečný domov v Estonsku, Lotyšská cesta v Lotyšsku).

Tabulka 4.70. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
1992	IL	107,00 %	28,33 %
	KK	77,00 %	20,40 %
	RR	110,00 %	29,06 %
	M	131,00 %	34,61 %
	ERSP	123,00 %	33,52 %
	SK	65,00 %	17,23 %
	EK	80,00 %	21,07 %
	EPL	136,00 %	35,78 %
	Zelení (ERoh)	58,00 %	15,36 %
	<i>Estonsko</i>	–	26,18 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

Druhé parlamentní volby nepřinesly stejného volebního vítěze v Tallinnu a v celém Estonsku. Na celostátní úrovni se jím stala koalice Koaliční strany (K; následovníka uskupení Bezpečný domov) a Zemědělského svazu (KMÚ). Vítězství této koalice ale nepřinesl Tallinn, kde se sice stala druhou nejsilnější volební silou, ale její koeficient úspěšnosti se zde zastavil na 67 procentech a oproti bilanci uskupení Bezpečný domov v roce 1992 ještě o deset procent poklesl.

V Tallinnu naopak uspěl nový politický subjekt, pravicově liberální Reformní strana (RE), který zde těsně porazil KMÚ a koeficient úspěšnosti této nové strany měl v Tallinnu hodnotu 147 procent.

Do Riigikogu poprvé v roce 1995 vstoupila vysloveně ruská volební formace. Subjekt nesl název „Náš domov je Estonsko!“ a estonská metropole se stala jeho klíčovou volební základnou. To dokazuje jeho v těchto volbách rekordní hodnota koeficientu úspěšnosti (215 %).

Pozici „tallinnské“ strany neobhájili jedině Umírnění (72 %). Naopak Strana středu (KE; pokračovatelka Lidové fronty) a také celkově notně oslabená koalice Vlast + ERSP své výsadní postavení v Tallinnu potvrdily a získaly ve městě nadprůměrné podíly hlasů oproti celé zemi (107, resp. 116 %).

Nejhůře v Tallinnu dopadla formace Pravice (P), vzniklá odštěpením části koalice Vlast, která v metropoli získala jen poloviční počet procent hlasů proti celému Estonsku.

Volby v roce 1995 zvýraznily v tallinnské volební geografii pozici ruského elementu, když uspěla nejenom ruská strana, ale i estonské strany orientované také na rus-

ké voliče (Strana středu). Silnou pozici si udržely i národně orientovaní estonští konzervativci a nově ji získali estonští liberálové.

Tabulka 4.71. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1995 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
1995	KMÚ	67,12 %	28,33 %
	ER	147,13 %	20,40 %
	KESK	107,81 %	29,06 %
	I-ERSP	116,66 %	34,61 %
	M	72,20 %	33,52 %
	MKoE (Náš domov je Estonsko!)	215,43 %	17,23 %
	P (Pravice)	51,31 %	21,07 %
	EPL	136,00 %	35,78 %
	Zelení (ERoh)	58,00 %	15,36 %
	<i>Estonsko</i>	–	26,95 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

Velmi těsně skončily v Tallinnu volby v roce 1999. V každém z městských volebních obvodů se stala nejsilnější volební silou jiná politická strana. Obvodní vítězové – Vlast, reformisté a centristé – dosáhli i na celoměstské úrovni velmi vyrovnaných výsledků. V právě uvedeném pořadí se seřadili v rozmezí dvou procent hlasů.

Hodnotu koeficientu úspěšnosti v podobě 100 % přesáhly v těchto volbách v Tallinnu jen dvě etnicky estonské strany – jednak pravicoví spojenci Vlast a Reformní strana, jednak Estonská sjednocená lidová strana (EÚRP), reprezentující Rusy. Saavisaarova Strana středu (KESK, dříve RR) poprvé klesla pod 100 %, ale celostátně skončila přesto první.

Tabulka 4.72. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1999

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
1999	KESK	81,80 %	28,33 %
	IL	131,91 %	20,40 %
	ER	129,09 %	29,06 %
	M	81,92 %	34,61 %
	KE (Koaliční strana)	51,48 %	33,52 %
	EME (Estonská strana venkova)	24,01 %	17,23 %
	EÚRP	143,86 %	21,07 %
	<i>Estonsko</i>	–	27,50 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

Volby v roce 2003 opět přinesly rozdílné výsledky v tallinnských volebních obvodech. V prvních dvou vyhrál celostátní vítěz – Strana středu, ve třetím liberální reformátoři. Centristům vítězství ve dvou obvodech přineslo i celotallinnské vítězství s koeficientem úspěšnosti 113 %.

Druzí v Tallinnu skončili kandidáti komety na estonské politické scény – Svazu Res Publica (RP). I oni dosáhli v Tallinnu lehce nadprůměrného zisku s koeficientem 105 %. V Tallinnu celkově třetí reformisté dosáhli ze silných stran nejvyššího koeficientu – 121 %. Překonala je jen ruská Estonská sjednocená lidová strana (EÚRP), která v Tallinnu stejně jako v celém Estonsku nepřekročila pětiprocentní hranici, ale přesto dosáhla v hlavním městě vysokého zisku s koeficientem úspěšnosti 141 %. Pod hodnotu 100 % klesl koeficient u konzervativců ze strany Vlast. Rekordně nízký koeficient přinesly volební výsledky straně Lidový svaz (RL), která při své agrární identitě v hlavním městě dosáhla jen na čtvrtinu celostátního podílu hlasů.

Tabulka 4.73. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
2003	KESK	120,98 %	32,83 %
	Res Publica	105,84 %	30,51 %
	ER	120,98 %	34,93 %
	I	96,40 %	27,78 %
	M	130,52 %	21,31 %
	RL	26,50 %	7,63 %
	EÚRP	141,43 %	39,98 %
	<i>Estonsko</i>	–	28,24 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

Výkyvy jednotlivých stran v Tallinnu pokračovaly i při volbách v roce 2007. I z toho vyplývá, že žádná z velkých a stabilních stran nezískala ve všech volbách v Tallinnu vždy koeficient nad 100 procent.

Koeficient úspěšnosti pod 100 % tentokrát klesl u tradičně v hlavním městě silných reformistů (ER). Reformní stranu v hlavním městě opět v absolutním zisku předstihla Strana středu, která vyhrála i před čtyřmi lety. Nadprůměrný zisk si připsala formace, do níž se spojily Vlast a Res Publica (IRL), naopak ani přejmenovaní Umírněných na sociální demokraty (SDE) jim v Tallinnu podíl hlasů nezvýšilo. Jen o šest setin procenta se lišil celostátní a tallinnský výsledek parlamentního nováčka – zelených (E Roh)

Tabulka 4.74. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
2007	ER	93 %	27,03 %
	KESK	126 %	36,90 %
	IRL (I + Res Publica)	109 %	31,99 %
	SDE (dříve M)	84 %	24,65 %
	E Roh	100 %	29,06 %
	RL	20 %	4,15 %
	<i>Estonsko</i>	–	29,20 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

V zatím posledních parlamentních volbách se z hlediska tallinnských výsledků opakoval scénář z roku 2007: ve městě první centristé celostátně prohráli s reformní stranou, ale jako jediní dosáhli v hlavním městě nadprůměrného výsledku.

Tabulka 4.75. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Estonsku
2011	ER	89 %	26,89 %
	KESK	144 %	43,47 %
	IRL	94 %	28,39 %
	SDE	76 %	23,12 %
	ERoh	83 %	25,08 %
	RL	26 %	7,82 %
	<i>Estonsko</i>	–	30,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vvm.ee

Obecně lze o volební geografii Tallinnu konstatovat, že v estonském hlavním městě dosahují nadprůměrných výsledků strany orientované na ruskou menšinu, estonské konzervativní a národní strany, ale také většinou i estonští pravíci liberálové. Z toho vyplývá, že Tallinn nemá zcela jasnou volebněgeografickou charakteristiku z hlediska stranických rodin. Platí ovšem, že zde jsou slabé agrární strany a naopak z Tallinnu profitují strany spojené s ruskou menšinou.

Tabulka 4.76. Indexy v Tallinnu ve volbách do Riigikogu v letech 1992–2011

Volby	LH index	Rae Index
1992	11,67	2,59
1999	19,35	1,76
2003	9,81	2,8
2007	8,95	2,98
2011	10,24	3,41
Průměr	12	2,71

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.vmk.ee

Odlišnost Tallinnu od zbytku Estonska je v oblasti volebních výsledků relativně stabilní a nedochází u ní k větším výchytkám.

4.11. Lublaň

V případě zkoumání slovinského hlavního města budeme využívat výsledky z obvodu Lublaň-Centrum, protože nejvíce odpovídá správnímu obvodu hlavního města.

Při zakladatelských volbách v roce 1990 byl volební obvod Lublaň-Centrum⁴⁹ jediný ve Slovinsku, kde blok stran náležejících k opoziční koalici DEMOS podlehl trojici postkomunistických stran. Liberální demokracie Slovinska (LDS) byla navíc již tehdy v Lublani nejsilnější stranou, posuzujeme-li individuální kandidátky politických stran. Lublaň již v zakládajících volbách dala jednoznačně podporu levici, a to levici s postkomunistickým rodokmenem. Nadprůměrných zisků v Lublani dosáhly obě velké postkomunistické strany – postkomunisté (ZKS-SDP, předchůdkyně pozdější ZLSD a SD) a liberálové (ZSMS-LS, předchůdkyně LDS) i postkomunistický blok jako celek (obě zmíněné strany doplněné Socialistickým svazem Slovinska – SZS-SZDL). Naopak podprůměrně se v Lublani dařilo opozičním stranám sdruženým v koalici DEMOS, z nichž nadprůměrný podíl hlasů v hlavním městě získal jen Demokratický svaz Slovinska (SDZ, předchůdce dnes již neexistující Demokratické strany Slovinska).

Z pohledu zisku hlasů se nejsilnější stranou ve sledovaném obvodu stali postkomunisté, kteří zde obdrželi čtvrtinu odevzdaných hlasů.

⁴⁹ Obvody v roce 1990 se lišily od současných. Lublaň v nich byla rozdělena na tři obvody – Centrum, Moste-Polje a Vič-Rudnik. Pro účely komparace v této práci používáme pro volby v roce 1990 volební výsledky z obvodu Lublaň-Centrum.

Tabulka 4.77. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v obvodu Lublaň-Centrum ve volbách do dolní komory slovinského parlamentu v roce 1990

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku*
1990	ZKS-SDP	142 %	–
	ZSMS-LS	112 %	–
	SKD	74 %	–
	SKZ	44 %	–
	SDZ	153 %	–
	SDZS	49 %	–
	SZS-SZDL	91 %	–
	SOS	123 %	–
	postkomunistické strany	123 %	–
	koalice DEMOS	81 %	–
	<i>Slovinsko</i>	–	–

*Údaje nejsou pro tyto volby k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.si

Trendy nastoupené v zakladatelských volbách jednoznačně potvrdil rok 1992, kdy LDS obhájila pozici lídra v slovinském hlavním městě. Vítězem v obvodu se stala LDS, překvapivě následovaná populistickou Slovinskou národní stranou (SNS). Liberální demokraté ovšem v Lublani přesto celostátní výsledek nepřekonali. To se podařilo jen populistům, postkomunistům, zeleným a o desetinu procenta i křesťanským demokratům.

Zdůraznit je třeba i nejvyšší koeficient úspěšnosti u liberální Demokratické strany Slovinska (DSS).

Tabulka 4.78. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v obvodu Lublaň-Centrum ve volbách do dolní komory slovinského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku
1992	LDS	96 %	12,18 %
	SKD	100 %	12,74 %
	ZL	102 %	13,04 %
	SNS	147 %	18,64 %
	SLS	80 %	10,17 %
	DSS	158 %	20,17 %
	Zelení	103 %	12,92 %
	SDSS	76 %	9,51 %
	<i>Slovinsko</i>	–	12,72 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.si

Ve volbách v roce 1996 získaly v Lublani nadprůměrné výsledky ve srovnání s celostátní úrovní zejména strany inklinující různými způsoby k levici. Nejlépe přitom v tomto ohledu volby dopadly pro malou Demokratickou stranu (DSS), u níž činil koeficient dokonce 166 %⁵⁰. Těsně pod hodnotou 100 % se zastavila nejsilnější strana v celé zemi, ale i v Lublani LDS (97 %). Lépe než na celostátní úrovni dopadli v hlavním městě také postkomunisté ze ZL, antikomunističtí sociální demokraté (SDS) a populisté (SNS). Naopak horší než celostátní podíl hlasů si připsala křesťanskodemokratická SKD, rolnická SLS a důchodcovský DeSUS, který se poprvé propracoval do dolní komory slovinského parlamentu.

Tabulka 4.79. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku*
1996	LDS	98 %	18,73 %
	SLS	93 %	13,83 %
	SDS	103 %	17,71 %
	SKD	89 %	13,89 %
	ZL	123 %	24,47 %
	DeSUS	53 %	9,10 %
	SNS	131 %	23,62 %
	DS	166 %	31,79 %
	<i>Slovinsko</i>	–	17,70 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

O čtyři roky později, ve volbách v roce 2000, se projevila fúze mezi „lublaňskou“ Demokratickou stranou a liberálními demokraty – nová LDS již v Lublani získala vyšší podíl hlasů než celostátně a její koeficient úspěšnosti se zastavil na vůbec nejvyšší hodnotě. Překročit hodnotu 100 % u tohoto koeficientu se nepodařilo jen populistům (SNS) a sjednocené pravici v podobě SKD+SLS. Bezpochyby zajímavým jevem je diferenciací pravice daná sloučením a následným rozkolem v segmentu tvořeném SLS a SKD (sloučených do SLS+SKD, od nichž se vzápětí odštěpilo křesťanskodemokratické Nové Slovinsko – NSI). SLS+SKD převzala venkovský

⁵⁰ Hodnoty koeficientu jsou vypočítány na základě výsledku z volebního obvodu 3 – Lublaň-centrum, který se do určité míry lišil od obvodu používaného k měření koeficientu ve dvou předcházejících volbách.

a „nelublaňský“ profil rolnické SLS i původní SKD, zatímco NSI se v lublaňském prostředí etablovala a dosáhla zde nadprůměrného podílu hlasů.

Tabulka 4.80. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku
2000	LDS	115 %	19,96 %
	SDS	101 %	17,54 %
	ZLSD	112 %	19,51 %
	SLS+SKD	44 %	7,67 %
	NSI-KSS	103 %	17,88 %
	DeSUS	63 %	11,01 %
	SNS	110 %	19,10 %
	SMS	108 %	18,75 %
	<i>Slovinsko</i>	–	17,42 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

Ve volbách v roce 2004 zažila Lublaň převratný vývoj, protože zde poprvé zvítězila jiná strana než LDS. O pouhých 307 hlasů liberální demokraty ve městě předstihla celoslovinsky vítězná Sociálnědemokratická strana (SDS), ale přesto sociální demokraté v hlavním městě nedosáhli na svůj celostátně průměrný podíl hlasů (koeficient úspěšnosti 98 %). To v metropoli dokázaly jen obě strany levého středu (LDS a ZLSD), překvapivě znovu i křesťanskodemokratické NSI a kandidátka Aktivní Slovinsko, vzniklá po rozkolu ve Straně mladých Slovinska (SMS).

Tabulka 4.81. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku
2004	SDS	98 %	16,86 %
	LDS	124 %	21,36 %
	ZLSD	120 %	20,69 %
	Nsl	103 %	17,75 %
	SLS	37 %	6,34 %
	SNS	83 %	14,36 %
	DeSUS	69 %	11,83 %
	AS	105 %	18,10 %
	SJN	77 %	13,26 %
	SMS	76 %	13,12 %
	<i>Slovinsko</i>	–	17,21 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

Volby v roce 2008 znamenaly v Lublani úspěch sociálních demokratů (SD), kteří zvítězili i celostátně a v hlavním městě dosáhli koeficientu úspěšnosti 114 %. Nadprůměrné zisky si ovšem připsaly i další dvě strany v celostátním pořadí – středopraví demokraté a liberální levicový ZARES, který se odštěpil z LDS.

Tabulka 4.82. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku
2008	SD	114 %	17,24 %
	SDS	103 %	12,63 %
	ZARES	131 %	15,31 %
	DeSUS	74 %	8,95 %
	SNS	80 %	9,52 %
	SLS-SMS	54 %	5,92 %
	LDS	90 %	12,06 %
	NSI	98 %	16,79 %
	<i>Slovinsko</i>	–	13,12 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

V dosud posledních volbách se v Lublani jednoznačně projevil sousedský efekt, když ve městě výrazně zvítězila kandidátka místního primátora Zorana Jankoviće Pozitivní Slovinsko. Ta se profilovala jako levostředová strana, což také odpovídalo

dlouhodobé orientaci lublaňského voličstva. To se promítlo do koeficientu úspěšnosti 143 %.

Nadprůměrného výsledku v metropoli kromě Pozitivního Slovinska dosáhla již jen NSI.

Tabulka 4.83. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany ve Slovinsku
2011	LZJ-PS	143 %	19,60 %
	SDS	92 %	11,81 %
	SD	90 %	12,38 %
	LGV	95 %	13,04 %
	DeSUS	67 %	8,12 %
	SLS	66 %	8,39 %
	NSI	112 %	15,13 %
	<i>Slovinsko</i>	–	13,66 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

Dlouhodobě platí, že v Lublani vykazují strany patřící do pravé části politického spektra jako celek jedny z nejslabších výsledků v celé zemi, přičemž to méně platí pro SDS a nejvýrazněji pro křesťanské demokraty (SKD a později SLS-SKD a SLS). Výjimku v této části stranického systému tvoří jen křesťanskodemokratická NSI.

Naopak lze dlouhodobě sledovat, že Lublaň je klíčovým rezervoárem hlasů levicových stran, a to zejména těch, které patří do liberální stranické rodiny (LDS a dříve DS). Ze stran levicového bloku se v hlavním městě nedaří pouze populistům (SNS) a důchodcům (DeSUS). Hlavní slovinské město se logicky stalo také zásobárnou hlasů pro stranického aktéra, kterého vytvořil místní primátor Zoran Jankovič.

Tabulka 4.84. Indexy v Lublani ve volbách do Národní rady v letech 1990–2011

Volby	LH index	Rae Index
1990	14,9	3,31
1992	5,75	1,44
1996	8,47	2,12
2000	7,53	2,15
2004	8,36	1,67
2008	9,96	2,84
2011	11,65	3,28
Průměr	9,52	2,4

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.volitve.gov.si

Odlišnost Lublaně od zbytku Slovinska se projevovala stabilitou s dvěma výjimkami – zakladatelskými volbami a posledními volbami, kdy uspěla kandidátka lublaňského primátora. V obou případech se index odlišnosti výrazně zvýšil.

4.12. Záhřeb

Při většinových zakladatelských volbách se Záhřeb stal výrazným zdrojem hlasů pro *catch-all-movement* Chorvatské demokratické společenství (HDZ). Jen v jediném jednomandátovém záhřebském obvodu zvítězil někdo jiný než HDZ (postkomunistický kandidát Ivica Račan v městské části Trnje).

S válkou za nezávislost však nastal v Záhřebu naprostý obrat. Z někdejší bašty HDZ se postupně stalo město, které nadprůměrně volí sociální demokraty (následovníky postkomunistů) a liberální strany. Pro zkoumání budeme používat výsledky z volebního obvodu I, jehož drtivou většinu tvoří město Záhřeb. U voleb, kde jsou dostupné samostatné výsledky za město Záhřeb, se potvrzuje, že rozdíl ve výsledcích mezi hlavním městem a zmíněným obvodem I je natolik nízký, že pro naše zkoumání základních trendů můžeme používat výsledky z obvodu I.⁵¹ Z důvodu častých změn volebních obvodů a malé dostupnosti detailnějších výsledků voleb v 90. letech jsme v případě Záhřebu zkoumali pouze volby 2000, 2003, 2007 a 2011.

Ve volbách v roce 2000 dosáhla ve volebním obvodu Záhřeb I. koalice sociálních demokratů a sociálních liberálů (SDP-HSLS) absolutní většiny hlasů. Výsledky tehdejší opozice oslabil jen koalice čtyř dalších opozičních stran, tzv. Čtyřka, jejíž koeficient úspěšnosti činil v obvodu pouze 81 %, což bylo samozřejmě ovlivněno faktem, že silnou podporu v jejím rámci měla rolnická strana HSS a regionalistický Istrijský demokratický svaz (IDS/DDI) z Istrie. Ještě slabší výsledky měly v metropoli konzervativní strany HDZ (koeficient 79 %) a nacionalistická Chorvatská strana práva (HSP; 67 %). Dokresluje to fakt, že dosud Chorvatsku samostatně vládnoucí HDZ nezískalo v záhřebském obvodu ani polovinu hlasů hlavní opoziční kandidátky SDP-HSLS.

⁵¹ Pro korektnost je nezbytné poznamenat, že menší část města patří i do volebního obvodu Záhřeb II (Kasapovičová 1997).

Tabulka 4.85. Koeficient úspěšnosti stran v Záhřebu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do Saboru v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Chorvatsku
2000	SDP-HSLS	129 %	12,42 %
	HDZ	79 %	7,63 %
	Čtyřka (HSS, HNS, IDS, LS)	81 %	7,85 %
	HSP-HKDU	67 %	6,46 %
	<i>Chorvatsko</i>	–	9,64 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.hr

Volby v roce 2003 jsou z pohledu chorvatské volební geografie zajímavé zejména proto, že v nich všechny relevantní politické strany kandidovaly samostatně, což umožňuje jejich detailní a přesnější zkoumání. Volby v Záhřebu potvrdily trend z roku 2000. Za zdůraznění ovšem stojí výsledky nyní samostatně kandidujících členů před třemi lety spojených stran. Z tzv. Čtyřky z roku 2000 se v metropoli silné podpoře těší liberální Chorvatská národní strana (HNS). Totéž naopak není možné konstatovat o Chorvatské rolnické straně (HSS). U bývalého spojení SDP-HSLS je navíc očividné, že „tahounem“ záhřebských úspěchů byla SDP. Nadprůměrný zisk v Záhřebu si připsala také důchodcovská strana HSU.

Tabulka 4.86. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Chorvatsku
2003	SDP	131 %	13,24 %
	HDZ	76 %	7,72 %
	HNS	135 %	13,60 %
	HSP	89 %	11,28 %
	HSS	57 %	11,27 %
	HSU	111 %	5,76 %
	HSLS	85 %	8,58 %
	<i>Chorvatsko</i>	–	10,10 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.hr

Volby v roce 2007 ukázaly, že geografické volební trendy v Záhřebu jsou velmi stabilní a přetrvává charakteristika Záhřebu jako města s nadprůměrnou podporou sociálních demokratů a některých liberálních stran levého středu (např. Chorvatské národní strany – HNS). V chorvatské metropoli se naopak již tradičně nedaří konzervativnímu HDZ. To sice celostátně poprvé v námi sledovaném období vyhrálo, ale v metropoli jeho podpora na první místo opět nestačila.

Tabulka 4.87. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Chorvatsku
2007	HDZ	86,00 %	8,23 %
	SDP	135,00 %	13,04 %
	HNS	101,00 %	9,19 %
	HSS-HSLS	63,00 %	6,52 %
	HSU	121,00 %	11,60 %
	HSP	65,00 %	6,65 %
	<i>Chorvatsko</i>	–	9,71 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.hr

Levicový charakter Záhřebu potvrdil v posledních volbách i koeficient úspěšnosti nad 100 % u nové parlamentní strany Chorvatští labouristé – Strana práce (HL-SR), která v politickém spektru stojí nalevo od SDP, což dokládá její členství ve frakci GUE-NGL v Evropském parlamentu. V zatím posledních volbách v Záhřebu opět uspěla také jedna z důchodcovských stran.

Celostátní vítěz těchto voleb – SDP – v hlavním městě získal přes 40 % hlasů a potvrdil své výsadní postavení v metropoli.

Tabulka 4.88. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Chorvatsku
2011	SDP	112 %	11,21 %
	HDZ	77 %	7,68 %
	HL-SR	149 %	14,83 %
	HSLS	144 %	14,33 %
	HSP	96 %	9,55 %
	HSS	41 %	4,09 %
	HDSSB	0 %	0,00 %
	BUZ	63 %	12,79 %
	HSU	128 %	10,18 %
	HSP AS	102 %	11,23 %
	nezávislá kandidátka Grubišić	84 %	8,51 %
	<i>Chorvatsko</i>	–	9,97 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.hr

Tabulka 4.89. Indexy v Záhřebu ve volbách do Saboru v letech 1990–2011

Volby	LH index	Rae Index
2000	15,03	6,01
2003	11,33	3,24
2007	10,09	3,36
2011	10,24	2,05
Průměr	11,76	3,67

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.hr

Ve sledovaném období odlišnost Záhřebu od zbytku země postupně klesala.

4.13. Bělehrad

Zkoumání postavení Bělehradu ve volební geografii Srbska vzhledem k obtížné dostupnosti některých detailnějších výsledků voleb omezíme na některé vybrané volby do srbského republikového parlamentu, přičemž za základ zkoumání budeme považovat výsledky v obci-měště Bělehrad. Nedostupné jsou adekvátní výsledky z voleb 1990 a 1992.

Ve volbách v roce 1993 zvítězila v Bělehradě Socialistická strana Srbska (SPS). Její vítězství v hlavním městě ale bylo mnohem těsnější než celostátně. V celém Srbsku navíc socialisté společně s nacionalistickými radikály získali absolutní většinu, což se jim ale nepodařilo v hlavním městě, kde toto hypotetické spojenectví předstihlo hypotetické spojenectví opozičních stran (DEPOS, DS, DSS). Všechny tři opoziční subjekty navíc na rozdíl od socialistů a radikálů získaly v Bělehradě vyšší podíl hlasů než celostátně.

Tabulka 4.90. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 1993 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
1993	SPS	81,00 %	16,18 %
	SRS	96,00 %	19,04 %
	DEPOS	130,00 %	25,99 %
	DSS	176,00 %	35,19 %
	DS	140,00 %	27,92 %
	DZVM	0,00 %	0,00 %
	Srbsko	–	9,97 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cesid.org

V republikových volbách v roce 1997 opět nejvíce hlasů získal subjekt, jehož jádro tvořila SSS. Tentokrát se jednalo o koalici socialistů s malou levicovou stranou Sjedinená jugoslávská levice (JUL) a se stranou Nová demokracie (ND).

Socialistická koalice ovšem opět v Bělehradě nedosáhla na svůj celostátní podíl hlasů. To se naopak oproti situaci ve volbách 1993 podařilo radikálům, kteří v Bělehradě posílili a téměř se ve městě dotáhli na socialisty, když navíc poprvé překročili v Bělehradě svůj celostátní podíl hlasů. V tomto ohledu se ovšem úspěšnějšími stali národně ladění opoziční monarchisté z SPO.

Tabulka 4.91. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 1997 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
1997	SPS + JUL + ND	90,00 %	15,41 %
	SRS	100,00 %	17,08 %
	SPO	118,00 %	20,13 %
	Koalice Vojvodina	0,00 %	0,00 %
	<i>Srbsko</i>	–	17,07 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cesid.org

Volby v roce 2000 skončily v Bělehradu ziskem téměř dvoutřetinové většiny pro sjednocenou opozici DOS. Ta svůj celostátní zisk v hlavním městě ještě překonala. Spolu s ní se zde dařilo ještě radikálům a dalším nacionalistům ze Srbské strany jednoty, kterou vedl Željko Raznatović.

Tabulka 4.92. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2000	DOS	105 %	22,70 %
	SPS	84 %	18,06 %
	SRS	101 %	21,77 %
	SSJ	120 %	25,87 %
	SPO	67 %	14,38 %
	<i>Srbsko</i>	–	21,81 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.gov.rs/

I v roce 2003 platilo, že Bělehrad volí nadprůměrně zejména bývalé strany protimi-loševičovské opozice. Zaostávala zde naopak Srbská radikální strana, socialisté a monarchisté z SPO. O necelých šest tisíc hlasů ve městě zvítězila konzervativní DSS před celostátně vítěznými radikály.

Tabulka 4.93. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2003	SRS	88 %	19,28 %
	DSS	141 %	30,96 %
	DS	127 %	27,88 %
	G17 plus	122 %	26,74 %
	SPO-NS	58 %	12,80 %
	SPS	80 %	17,57 %
	Spolu pro toleranci (LVSD, SVM)	13 %	2,85 %
	DA	181 %	39,73 %
	Srbsko	–	22,17 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.gov.rs/

Volby v roce 2006 v srbské metropoli vyhrála stejně jako na celostátní úrovni Srbská radikální strana (SRS), i když její náskok před Demokratickou stranou (DS) byl nižší než v celostátním srovnání. Obě zmíněné strany, které ztělesňovaly aktuálně dva hlavní póly stranického systému, dosáhly v Bělehradě v těchto volbách nadprůměrných zisků. DS dosáhla v tomto ohledu ještě vyšších hodnot než radikálové. Nejvyšší koeficient úspěšnosti ovšem v hlavním srbském městě zaznamenala Liberálnědemokratická strana (LDS) – 120 %. Rozpornou charakteristiku Bělehradu, kde jsou silní proevropští demokraté i nacionalističtí radikálové, dotváří i fakt, že druhá liberální strana G17 plus naopak dosáhla z parlamentních stran nejnižšího koeficientu (74 %). K doplnění charakteristiky postmiloševičského Bělehradu patří i to, že Koštunicova Demokratická strana Srbska (DSS) dosáhla nadprůměrného podílu hlasů (110 %), zatímco Miloševičova SPS v Bělehradu získala jeden z nejnižších výsledků a její koeficient úspěšnosti se zastavil na 78 %.

Tabulka 4.94. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2007	SRS	103 %	22,41 %
	DS	115 %	25,02 %
	DSS	110 %	23,81 %
	G17 plus	74 %	16,15 %
	SPS	78 %	16,98 %
	LDS	120 %	25,96 %
	PSS	103 %	16,07 %
	SPO	67 %	14,53 %
	SUPS	102 %	22,09 %
	Srbsko	–	21,69 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

V roce 2008 Bělehrad potvrdil celostátní vítězství Tadičovy koalice kolem Demokratické strany. Nadprůměrně silné zde ovšem byly všechny další relevantní volební strany s výjimkou socialistů.

Tabulka 4.95. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2008	ZES (DS, G17 plus, LSDV, SPO, SDP)	104 %	22,89 %
	SRS	107 %	23,47 %
	DSS	101 %	22,13 %
	SPS + PUPS + JS	45 %	16,45 %
	LDP	135 %	29,64 %
	Srbsko	–	21,88 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.gov.rs/

Z pohledu levostředových demokratů (DS) padl v roce 2012 poprvé Bělehrad, protože zde zvítězil celostátní vítěz Srbská pokroková strana (SNS)⁵², vzniklá odštěpením umírněného křídla od radikálů. SNS na rozdíl od nich dokázala v hlavním městě získat více procent než celostátně a dokonce v koeficientu úspěšnosti překonala demokraty z DS.

⁵² Kandidující jako hlavní složka koalici Rozhýbejme Srbsko.

Tabulka 4.96. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2012	IZB (DS)	111 %	24,65 %
	SRS	90 %	20,03 %
	URS (G17 plus)	47 %	10,36 %
	Obrat (LDP)	111 %	24,71 %
	Rozhýbejme Srbsko (SNS)	112 %	24,97 %
	DSS	121 %	26,81 %
	SPS + PUPS + JS	83 %	18,31 %
	Dveri	122 %	27,02 %
	Srbsko	–	22,15 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.gov.rs/

Srbská pokroková strana (SNS) zvítězila v i v posledních volbách nejenom v celé zemi, ale také v Bělehradě, přestože nedokázala v hlavním městě zopakovat nadprůměrný zisk. V tomto ohledu nejvíce uspěla kromě malých stran levostředová Demokratická strana (DS) a konzervativní DSS. Naopak nová kandidátka Borise Tadiče (NDS) dosáhla pouze na koeficient úspěšnosti 85 %.

Tabulka 4.97. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2014 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Srbsku
2014	SNS	93 %	21,13 %
	SPS + PUPS + JS	88 %	20,01 %
	DS	181 %	40,98 %
	NDS (Tadič)	85 %	19,26 %
	DSS	147 %	33,22 %
	Dveri	133 %	30,13 %
	LDP	110 %	24,88 %
	URS	42 %	9,51 %
	SVM	6 %	1,43 %
	Dost	184 %	41,74 %
	SRS	114 %	25,83 %
	Srbsko	–	22,68 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.stat.gov.rs/

Obecně platí pro Bělehrad nejednoznačná charakteristika se silnými liberály i nacionalisty, ale se slabými zisky socialistů.

Tabulka 4.98. Indexy v Bělehradu ve volbách do Národního shromáždění v letech 1993–2014

Volby	LH index	Rae Index
1993	10,12	3,37
1997	4,95	2,47
2000	4,02	1,61
2003	13,37	3,34
2007	5,71	1,27
2008	4,67	1,56
2012	7,3	2,08
2014	5,46	1,82
Průměr	6,95	2,19

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu a www.stat.gov.rs/

Odlišnost Bělehradu od zbytku Srbska se pohybuje na nízkých hodnotách a její časové kolísání je způsobeno hlavně nestabilitou stranických aktérů. Bělehrad patří mezi hlavní města s největším podílem na celostátním elektorátu, což je mimočodem způsobeno historií, kdy byl hlavním městem státu většího než dnešní Srbsko⁵³.

⁵³ Podobnou charakteristikou se z evropských hlavních měst vyznačuje také například Budapešť nebo Vídeň.

4.14. Podgorica

V případě Černé Hory jsou výsledky voleb od obnovení demokracie zveřejňovány podle obcí, takže je možné po celou zkoumanou dobu sledovat odlišnost hlavního města na základě oddělených výsledků z Podgorice. Jedinou výjimku tvoří výsledky voleb z roku 2006, kdy volební komise výsledky po obcích nezveřejnila.

Hlavní město Černé Hory Podgorica (dříve Titograd) se nachází v části země, která podporuje strany prosazující černohorskou nezávislost. Tomu odpovídají i výsledky parlamentních voleb. Význam černohorského hlavního města dokresluje i fakt, že v hlavním městě volí čtvrtina všech černohorských voličů.

Při zakladatelských volbách v roce 1990 dosáhli komunisté v hlavním městě ještě lepšího výsledku, než který znamenala jejich celostátní absolutní většina hlasů. Komunisté v tehdejší Titogradu dokonce překonali hranici dvou třetin hlasů. Ostatní strany byly v Titogradu slabší než celostátně.

Tabulka 4.99. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černohorského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
1990	SKCG	117 %	29,15 %
	SRSJ	90 %	22,47 %
	NS	72 %	17,86 %
	DK	43 %	10,67 %
	Černá Hora	–	24,84 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Volby v roce 1992 zopakovaly v Podgorici vítězství postkomunistů, ale nyní v rozsahu, který téměř přesně odpovídal celostátnímu zisku.

Tabulka 4.100. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
1992	DPSCG	105 %	27,05 %
	NSCG	75 %	19,50 %
	LSCG	98 %	25,27 %
	SRSCG	72 %	18,63 %
	SDPR	52 %	13,34 %
	SPCG	100 %	25,93 %
	DO	133 %	34,43 %
	SK-PJ	99 %	25,53 %
	Černá Hora	–	25,84 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

V třetích parlamentních volbách v Černé Hoře zvítězila opět na celostátní úrovni i v hlavním městě postkomunistická formace Demokratická strana socialistů (DPS; přejmenovaný Svaz komunistů). I v roce 1996 se postkomunistům podařilo v Podgorici lehce překonat celostátní podíl hlasů. Sílicí podpora zastánců nezávislosti v hlavním městě dovedla k nadprůměrnému zisku i paradoxní koalici zastánců nezávislosti a srbských nacionalistů (NS).

Tabulka 4.101. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
1996	DPS	107 %	26,77 %
	NS	108 %	26,95 %
	SDP	81 %	20,23 %
	SSP	0 %	0,04 %
	SDA	13 %	3,21 %
	SS	111 %	27,68 %
	Černá Hora	–	24,94 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Volby v roce 1998 byly první po rozkolu v DPS (SKCG) na křídlo podporující osamostatnění od Bělehradu (DPS) a na zastánce zachování svazku se Srbskem – Socialistická národní strana (SNP CG). Diferenciace se projevila i v Podgorici, kde sice zvítězila Djukanovičova formace DPS, podporující osamostatnění, ale její zisk byl v hlavním městě nižší než v celé zemi. Nadprůměrné podíly hlasů v Podgorici si při-

psaly dvě protichůdné formace – prosrbský postkomunisté (SNP CG) a pravicoví zastánci nezávislosti z Liberálního svazu Černé Hory (LSCG).

Tabulka 4.102. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
1998	Da živimo bolje – Milo Djukanovic (DPS)	94 %	24,38 %
	SNP CG – Momir Bulatovic	110 %	28,54 %
	LSCG	107 %	27,93 %
	<i>Černá Hora</i>	–	25,92 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

V druhých volbách, kdy se střetly již vyprofilované bloky, lišící se v pohledu na státoprávní uspořádání, se trendy v hlavním městě obrátily. Koalice kolem DPS dosáhla lepšího koeficientu úspěšnosti než opoziční koalice vytvořená kolem SNP. Podgorica se navíc v těchto volbách stala baštou menších stran, což se týkalo zejména prosrbské nacionalistické koalice Národně socialistická strana (NSS CG), která se odtrhla od SNP. Tato nová strana získala v hlavním městě dokonce polovinu všech svých hlasů.

Tabulka 4.103. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
2001	PJCG (DPS)	100,1 %	26,60 %
	ZZJ (SNP)	93 %	24,83 %
	LSCG	112 %	29,61 %
	NSSCG	193 %	51,05 %
	<i>Černá Hora</i>	–	25,56 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Volby v roce 2002 potvrdily charakteristiku Podgorice jako města, které téměř kopíruje celostátní výsledky. Výjimku tvořila pouze Vlastenecká koalice pro Jugoslávii (PKZJ), která zaznamenala ve městě výrazně nadprůměrný zisk.

Tabulka 4.104. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
2002	ZECG (DPS)	100 %	25,66 %
	ZZP (SNP)	98 %	25,04 %
	LSCG	108 %	27,60 %
	PKZJ	165 %	42,34 %
	Černá Hora	–	25,44 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Detailní výsledky voleb z roku 2006 volební komise nezveřejnila, proto nemůžeme určit hodnotu koeficientů a indexů.

V roce 2009 se Podgorica začala profilovat jako část země, která nadprůměrně podporuje opoziční strany vůči DPS. Dokladem může být vysoký index úspěšnosti u opozičního Hnutí pro změnu (PzP). Naopak koalice kolem vládní DPS se opět vyznačovala hodnotou indexu odlišnosti 93 %.

Tabulka 4.105. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
2009	ECG (DPS)	93 %	26,60 %
	SNP	92 %	26,22 %
	NSD	104 %	29,64 %
	PzP	139 %	38,91 %
	NK (NS-DSS)	76 %	21,52 %
	LS-DC	121 %	34,18 %
	SPiL CG	151 %	42,27 %
	Černá Hora	–	28,16 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Rovněž poslední volby zdůraznily postavení Podgorice jako města nadprůměrně podporujícího opoziční strany. Nejvíce v hlavním městě v ukazateli koeficient úspěšnosti uspěla kandidátka Pozitivní Černá Hora a dále koalice Demokratická fronta.

I přesto ale vítězem na počet hlasů v hlavním městě zůstala koalice kolem DPS.

Tabulka 4.106. Koefficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koefficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Černé Hoře
2012	ECG (DPS)	98 %	28,91 %
	DF (NSD, PzP, DSJ)	128 %	37,66 %
	SNP	68 %	20,06 %
	PCG	137 %	40,35 %
	BS	27 %	8,03 %
	Černá Hora	–	29,41 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Shrňme všechna provedená měření: Podgorica převážně kopíruje celostátní výsledky. V době sporu o státoprávní uspořádání většinou z výsledku v hlavním městě profitovali zastánci černoohorské nezávislosti. Po jejím dosažení ve městě získávají nadprůměrnou podporu strany stojící v opozici vůči DPS.

Tabulka 4.107. Indexy v Podgorici ve volbách do Skupštiny v letech 1990–2012

Volby	LH index	Rae Index
1990	10,56	5,28
1992	5,57	1,39
1996	8,17	2,72
1998	3,6	2,4
2001	3,17	1,59
2002	1,62	0,81
2006	–	–
2009	2,39	0,68
2012	8,35	3,34
Průměr	5,42	2,27

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.cemi.cg.yu

Odlišnost Podgorice (Titogradu) od zbytku Černé Hory v čase kolísá, ale v průměru se indexy odlišnosti pohybují na nízkých hodnotách.

4.15. Sarajevo

Volby v roce 1990 byly v celé Bosně a Hercegovině poznamenány jednoznačně etnickým způsobem volby. V samotném hlavním městě Sarajevu⁵⁴, kde bosenští Muslimové před vypuknutím války tvořili téměř přesně polovinu obyvatel, v zakladatelských volbách zvítězila podobně jako v celé zemi muslimská Strana demokratické akce (SDA).

V „postdaytonské“ Bosně a Hercegovině náleží hlavní město Sarajevo do stejnojmenného kantonu. Vzhledem k omezené dostupnosti volebních výsledků na nižší než kantonální úrovni budeme převážně zkoumat kanton Sarajevo jako celek, a to i z důvodu, že obce náležející přímo k hlavnímu městu tvoří drtivou většinu kantonu.

Při prvních poválečných volbách v sarajevském kantonu zvítězila muslimská SDA, která zde překonala podíl hlasů získaných v muslimsko-chorvatské části země – Federaci Bosna a Hercegovina (F BiH). Překročila ho ovšem pouze nepatrně, což vzhledem ke struktuře obyvatelstva v kantonu, kde žije větší podíl muslimských Bosňáků než v celé Federaci, poukazuje na spíše nižší podporu SDA od sarajevských muslimských Bosňáků. To potvrzují i výsledky dvou dalších stran, jejichž podpora stojí zejména na hlasech muslimských Bosňáků – postkomunistické Sjednocené listiny (ZL) a sekulární Strany Bosny a Hercegoviny (S BiH). Obě v sarajevském kantonu jednoznačně překročily svůj celostátní procentní zisk.

⁵⁴ Hovoříme-li o Sarajevu, věnujme krátkou poznámku také hlavnímu městu druhé entity v Bosně a Hercegovině. Hlavním městem Republiky srbské je po formální stránce Pale, které se nachází neda-leko Sarajeva. Pale patřilo z hlediska volebních výsledků vždy k částem Republiky srbské, které vždy nejvýrazněji podporovaly nacionalistickou Srbskou demokratickou stranu. Protipólem Pale se stalo největší město v Republice srbské Banja Luka, kde naopak nadprůměrnou podporu získávají umírně-né srbské strany.

Tabulka 4.108. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bosně a Hercegovině
1996	SDA	109 %	16,26 %
	HDZ	25 %	3,50 %
	ZL	183 %	32,18 %
	S BiH	176 %	26,84 %
	<i>Bosna a Hercegovina</i>	–	14,87 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

Další parlamentní volby se v Bosně a Hercegovině konaly již o dva roky později – v roce 1998. V sarajevském kantonu opět zvítězila formace, na níž se podílela muslimská SDA. Tentokrát ale SDA vytvořila koalici se sekulární S BiH. Koalice pod názvem Koalice za jednotnou a demokratickou Bosnu a Hercegovinu (KCD BiH) v Sarajevu zvítězila, ale nezískala ani tolik hlasů, kolik před dvěma lety samotná SDA.

Tabulka 4.109. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 1998

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bosně a Hercegovině*
1998	KCD BiH (SDA, S BiH)	81 %	–
	SDP	125 %	–
	HDZ	14 %	–
	HNI	46 %	–
	<i>Bosna a Hercegovina</i>	–	–

*Údaje nejsou dostupné.

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

V roce 2002 v Sarajevu těsně zvítězila SDA, ale druhá S BiH ztrácela jen necelá tři procenta hlasů. Tento výsledek jednoznačně zvýraznil odlišnou tendenci hlavního města a zbytku země.

Tabulka 4.110. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bosně a Hercegovině
2002	SDA	97 %	18,51 %
	S BiH	179 %	34,16 %
	Koalicija (HDZ, Demokršćani)	10 %	1,89 %
	SDP	136 %	26,42 %
	BOSS	121 %	23,77 %
	SPU	110 %	21,03 %
	DNZ	10 %	1,91 %
	EB HDU – Za boljatak	53 %	10,10 %
	<i>Bosna a Hercegovina</i>	–	19,12 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

V parlamentních volbách v roce 2006 se v Sarajevu projevila silnější pozice Strany Bosny a Hercegoviny (S BiH), která na rozdíl od celostátního měřítká dokázala předstihnout i jinde vítězíci SDA. S BiH si navíc v těchto volbách v sarajevském volebním obvodu připsala koeficient úspěšnosti 159 %⁵⁵, zatímco celostátně vítězná SDA dosáhla v metropoli pouze na koeficient ve výši 85 %. Lehce nadprůměrný zisk si v sarajevském obvodu připsala také Sociálnědemokratická strana (SDP), a to v podobě 105 %. Podprůměrné zisky si zachovaly obě hlavní chorvatské strany vzniklé rozkoem v původním HDZ, přičemž obě získaly v sarajevském volebním obvodu téměř stejný výsledek.

Nadprůměrně se v Sarajevu daří také menším muslimsko-bosňáckým stranám. Extrémním příkladem se stala ve volbách v roce 2006 koalice s názvem Vlastenecký blok (PB + BOSS + SDU), která v sarajevském volebním obvodu získala 40 % hlasů ze svého celkového zisku.

⁵⁵ Koeficienty úspěšnosti v případě Sarajeva vypočítáváme na základě výsledků voleb do parlamentu Federace Bosna a Hercegovina, protože v těchto volbách používaný volební obvod se více blíží administrativní hranici hlavního města než obvod používaný ve volbách do celostátního parlamentu. Navíc takto získané hodnoty více zohledňují reálný stav, kdy Sarajevo obývají v drtivé většině Bosňáci a výrazně méně Chorvaté. Srbové se v současnosti v hlavním městě téměř nevyskytují. Srovnání výsledků v Sarajevu s celostátními výsledky, v nichž důležitou podporu mají také strany bosenských Srbů, by proto podle našeho názoru vedlo k deformacím. Zjištěná podreprezentace srbských stran by neměla žádnou vypovídací hodnotu a bosňácké strany by z bádání vyšly celostátně slabší, než skutečně jsou.

Tabulka 4.111. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bosně a Hercegovině
2006	SDA	85 %	19,58 %
	S BiH	159 %	36,43 %
	SDP	105 %	23,98 %
	HDZ	11 %	2,48 %
	HZ (HDZ 1990)	9 %	2,02 %
	BPS	132 %	30,11 %
	NS „Radom za boljatak“	74 %	13,60 %
	PB + BOSS + SDU	178 %	40,77 %
	HSP-NHI	13 %	2,97 %
	<i>Bosna a Hercegovina</i>	–	22,98 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

V zatím posledních volbách v roce 2010 se v Sarajevu propadla SDA až na třetí místo, když zaostala nejenom za celostátním a zároveň městským vítězem postkomunistickou SDP, ale také za novým podnikatelským projektem SBB BiH. Obě strany na prvních dvou místech společně s liberální S BiH přesáhly v ukazateli koeficient úspěšnosti 100 %.

Tabulka 4.112. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Bosně a Hercegovině
2010	SDP	118 %	16,57 %
	SDA	67 %	9,40 %
	SBB BiH	153 %	21,40 %
	HDZ BiH	10 %	1,40 %
	S BiH	134 %	18,70 %
	HK (HDZ 1990 + HSP BiH)	9 %	1,27 %
	NS „Radom za boljatak“	71 %	9,92 %
	<i>Bosna a Hercegovina</i>	–	14,00 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

Vzhledem k základní charakteristice volební geografie, kterou zůstává etnické rozdělení, pro Sarajevo platí, že za jeho hlavní volebněgeografickou vlastnost můžeme označit převahu muslimsko-bosňáckých stran. V jejich rámci voliči v Sarajevu dávají přednost spíše liberálním (S BiH, SBB BiH) a socialistickým (SDP) stranám před národně-konzervativní a religiózní SDA. Z tohoto důvodu bude mít Sarajevo blí-

že k metropolím, jako je Budapešť či Záhřeb, které patří k „bruselskému“ socialisticko-liberálnímu typu hlavních měst.

Tabulka 4.113. Indexy v Sarajevu ve volbách do Sněmovny reprezentantů v letech 1996–2010

Volby	LH index	Rae Index
1996	17,89	8,95
1998	15,06	7,53
2002	18,83	4,71
2006	18,62	4,14
2010	11,69	3,34
Průměr	16,42	5,73

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.izbori.ba

Z logiky etnického složení Sarajeva a celé země je odlišnost hlavního města od zbytku Bosny a Hercegoviny (resp. Federace Bosny a Hercegoviny) výrazná a v čase se její míra příliš nemění.

4.16. Skopje

Makedonské hlavní město Skopje tvoří v posledních několika volbách součást dvou volebních obvodů (Skopje 1 a Skopje 2). Pro účely našeho výzkumu budeme oba obvody dohromady považovat za oblast hlavního města, přestože obsahují i některé obce nenáležící ze správního hlediska k makedonské metropoli.

Vzhledem k dostupnosti detailních volebních výsledků provedeme měření odlišnosti hlavního města v makedonském případě pouze u několika vybraných voleb.

Při volbách v roce 2002 v metropoli nadprůměrné zisky obdržela sociálnědemokratická a postkomunistická strana SDSM a menší z albánských stran DPA.

Tabulka 4.114. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2002

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Makedonii
2002	SDSM	109,00 %	36,55 %
	VMRO-DPMNE	74,00 %	25,11 %
	DUI	82,00 %	27,86 %
	DPA	139,00 %	35,18 %
	<i>Makedonie</i>	–	34,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.a1.com.mk/izbori

Při parlamentních volbách v roce 2006 v hlavním městě zvítězila koalice vedená pravicovou stranou VMRO-DPMNE. Její koeficient úspěšnosti byl ovšem v hlavním městě nižší než 100 %. Totéž platilo i pro postkomunistický SDSM. V této skutečnosti se ovšem odráží zejména fakt, že ve volebních obvodech, do nichž hlavní město náleží, tvoří podstatnou část voličů příslušníci albánské většiny, kteří volí téměř výhradně menšinové strany. Strany albánské menšiny mají naopak ve Skopji silnější zastoupení než v celé Makedonii. Zajímavým faktem je i skutečnost, že v rámci albánské komunity podporují Albánci žijící v hlavním městě spíše umírněné albánské strany, když preferují DPA před DUI.

Tabulka 4.115. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Makedonii
2006	VMRO-DPMNE	88,00 %	28,80 %
	SDSM	91,00 %	29,16 %
	DUI-PDP	95,00 %	31,93 %
	DPA	115,00 %	36,47 %
	NSDP	122,00 %	41,39 %
	VMRO-NP	86,00 %	28,82 %
	<i>Makedonie</i>	–	34,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.a1.com.mk/izbori

Také v roce 2008 VMRO-DPMNE obhájilo své vítězství ve Skopji a dokázalo zde již získat i nadprůměrný výsledek. Mezi albánskými stranami se v tomto ohledu prosadila již DUI na úkor DPA.

Tabulka 4.116. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Makedonii
2008	VMRO-DPMNE	101 %	33,73 %
	Slunce (SDSM)	89 %	29,74 %
	DUI	123 %	41,19 %
	DPA	93 %	31,01 %
	PEI	54 %	17,95 %
	<i>Makedonie</i>	–	33,46 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.nsd.uib.no

Také v roce 2011 kopírovaly výsledky ve Skopji celostátní trendy ve slovanské i albánské části stranického systému. Ovšem ani konzervativní VMRO-DPMNE nedokázala v hlavním městě získat nadprůměrný výsledek. To se podařilo pouze albánské DUI.

Tabulka 4.117. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Makedonii
2011	VMRO-DPMNE	94 %	31,88 %
	SDSM	99 %	33,30 %
	DUI	112 %	37,81 %
	DPA	99,9 %	33,70 %
	NDP-RDK	89 %	29,92 %
	VMRO-NP	81 %	27,27 %
	<i>Makedonie</i>	–	33,76 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.nsd.uib.no

I v posledních volbách do makedonského parlamentu platilo, že celostátní vítěz s převahou vyhrál také ve Skopji. VMRO-DPMNE ovšem ani tentokrát nezískalo v hlavním městě nadprůměrný výsledek, což se podařilo všem dalším politickým stranám, které překročily 2 % celostátních hlasů. Obě albánské strany si připsaly tožný koeficient úspěšnosti – 117 %.

Tabulka 4.118. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2014 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Makedonii
2014	VMRO	94 %	30,77 %
	SDSM	107 %	34,76 %
	DUI	117 %	38,22 %
	DPA	117 %	38,25 %
	Grom	138 %	45,01 %
	<i>Makedonie</i>	–	33,76 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.nsd.uib.no

Celkově patří Skopje k hlavním městům, která mění svojí politickou orientaci v průběhu času a střídají vyšší podporu pravice a levice. Signifikantní vlastnost Skopje ovšem tvoří silné zastoupení stran podporovaných voliči menšinové národnosti (Albánců).

Tabulka 4.119. Indexy ve Skopji ve volbách do Sobranie v letech 2002–2014

Volby	LH index	Rae Index
2002	7,1	1,77
2006	4,7	1,57
2008	3,64	1,46
2011	2,37	0,77
2014	4,27	1,71
Průměr	4,42	1,46

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.a1.com.mk/izbori a www.nsd.uib.no

Odlišnost Skopje od zbytku Makedonie nedosahuje vysokých hodnot, a to přesto, že v hlavním městě žije početná albánská a romská menšina. Její podíl ovšem není vzdálený od jejího zastoupení v celé makedonské populaci.

4.17. Berlín

Specifickým příkladem postkomunistického hlavního města je ta část Berlína, která před sjednocením patřila do NDR. Při sjednocení Německa bývalé hlavní město NDR splynulo se západní částí města, ale přesto bude podnětné provést také v jeho případě měření jeho odlišnosti od zbytku nových spolkových zemí (zbytek bývalé NDR).

Už v zakladatelských volbách ve východním Berlíně v roce 1990 zvítězila postkomunistická PDS nad CDU i SPD.

Tabulka 4.120. Koefficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (NDR) ve volbách do Lidového shromáždění NDR v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koefficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
1990	CDU	41 %	–
	SPD	160 %	–
	PDS	183 %	–
	DSU	35 %	–
	BFD	57 %	–
	B'90	220 %	–
	DBD	20 %	–
	Zelení	133 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

Ani první volby do Spolkového sněmu nezměnily levicovou orientaci východní části Berlína, přičemž tentokrát dosáhla podprůměrného výsledku ve srovnání se zbytkem nových členských zemí i SPD.

Tabulka 4.121. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1994 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
1994	SPD	105 %	–
	CDU	51 %	–
	PDS	175 %	–
	B'90 – Zelení	160 %	–
	FDP	54 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

CDU ani v dalších volbách naopak nedosáhla hodnoty koeficientu úspěšnosti ani 50 %.

Tabulka 4.122. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1998 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
1998	SPD	93 %	–
	CDU	49 %	–
	PDS	134 %	–
	B'90 – Zelení	239 %	–
	FDP	75 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

Také liberální FDP ve východním Berlíně získávala horší výsledky než v nových spolkových zemích jako celku.

Tabulka 4.123. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2002 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
2002	SPD	98 %	–
	CDU	56 %	–
	PDS	146 %	–
	B'90 – Zelení	223 %	–
	FDP	72 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

S vítězstvím na spolkové úrovni se poprvé od roku 1990 prosadila nadprůměrně i SPD.

Tabulka 4.124. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2005 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
2005	SPD	115 %	–
	CDU	54 %	–
	PDS	117 %	–
	B'90 – Zelení	210 %	–
	FDP	66 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

Ve volbách v roce 2009 už opět překonali hodnotu 100 % u koeficientu úspěšnosti pouze postkomunisté a ekologisté.

Tabulka 4.125. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2009 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
2009	SPD	99 %	–
	CDU	57 %	–
	PDS	128 %	–
	B'90 – Zelení	171 %	–
	FDP	70 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

V zatím posledních spolkových volbách se ve východním Berlíně nadprůměrně prosadili kromě tří levicových stran (tentokrát včetně SPD) také Piráti.

Tabulka 4.126. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2013 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v bývalé NDR*
2013	SPD	118 %	–
	CDU	61 %	–
	PDS	130 %	–
	B'90 – Zelení	194 %	–
	FDP	81 %	–
	Piráti	167 %	–
	AfD	86 %	–
	<i>nové spolkové země</i>	–	–

*Data nejsou k dispozici

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

Berlín se po celé sledované období řadí k hlavním městům s nadreprezentací levice, a to ve vyšší míře postkomunistické (PDS-Levice) a ekologisté (B'90 – Zelení) než sociálnědemokratické (SPD). V bývalé východní části Berlína jsou také silnější než ve zbytku nových spolkových zemí ekologisté a pokračovatelé občanských iniciativ z roku 1989 (B'90 – Zelení).

Tabulka 4.127. Indexy v Berlíně (východním) ve volbách do parlamentu NDR a SRN v letech 1990–2013

Volby	LH index	Rae Index
1990	30,65	7,66
1994	19,85	7,54
1998	15,35	6,14
2002	14,25	5,7
2005	14,4	5,76
2009	14,75	5,9
2013	16,4	4,69
Průměr	17,95	6,20

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.bundeswahleiter.de

Odlišnost Berlína (v jeho části dříve náležející k NDR) vůči zbytku nových spolkových zemí je velmi vysoká, přestože postupně v čase klesá. I současné hodnoty ovšem z Berlína činí jedno z nejodlišnějších hlavních měst ve zkoumaném regionu.

4.18. Priština

Do našeho výzkumu zahrneme také hlavní město Kosova Prištinu. Od prvních voleb v samostatném Kosovu jsou zveřejňovány výsledky podle obcí, což nám umožní měření odlišnosti provést pro všechny troje volby.

V prvních volbách v roce 2001 zvítězil celostátně i v rámci hlavního města středo-pravicový Demokratický svaz Kosova (LDK).

Tabulka 4.128. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Kosovu
2001	LDK	127 %	12,02 %
	PDK	80 %	9,79 %
	Povratak	25 %	2,08 %
	AAK	132 %	8,88 %
	Kosovo	–	10,53 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na <http://www.osce.org/kosovo/>

Rovněž v roce 2004 vyhrál LDK volby v celé zemi i v Prištině a zároveň si zde připsal nadprůměrný výsledek, v čemž ho předstihla pouze menší reformní strana ORA.

Tabulka 4.129. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Kosovu
2004	LDK	116 %	13,07 %
	PDK	64 %	7,27 %
	AAK	68 %	7,70 %
	ORA	229 %	25,83 %
	Kosovo		11,30 %

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na <http://www.osce.org/kosovo/>

Volby v roce 2007 poprvé rozdělily celokosovského a prištinského vítěze. Celostátně uspěla nejvíce PDK, ale v hlavním městě skončila až třetí, když ji zde porazil nejenom dosavadní hegemon hlavního města LDK, ale překvapivě také nová liberální strana AKR, která byla v Prištině vůbec nejsilnější.

Tabulka 4.130. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Kosovu
2007	PDK	67 %	7,28 %
	LDK	120 %	11,43 %
	AKR	193 %	22,75 %
	LDD	59 %	6,18 %
	AAK	56 %	6,51 %
	ORA	226 %	24,14 %
	<i>Kosovo</i>		

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na <http://www.osce.org/kosovo/>

Demokratická strana Kosova (PDK) sice v roce 2010 zopakovala své celostátní první místo, ale v Prištině opět skončila až třetí – tentokrát za LDK a novou radikálně nacionalistickou stranou Sebeurčení (Vetëvendosje). V hlavním městě kromě PDK nezískala nadprůměrný výsledek ani menšinová liberální srbská SLS.

Tabulka 4.131. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku

Volby	Strana	Koeficient úspěšnosti strany	Podíl na hlasech strany v Kosovu
2010	PDK	48 %	5,90 %
	LDK	148 %	18,02 %
	Vetëvendosje	147 %	17,93 %
	AAK	49 %	59,19 %
	KKR	186 %	22,62 %
	FER	283 %	34,52 %
	LDD	98 %	11,97 %
	SLS	10 %	1,28 %
	<i>Kosovo</i>		

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na <http://www.osce.org/kosovo/>

Priština ve všech čtyřech volbách nejvýrazněji hlasovala pro středopravicový LDK, zatímco jeho hlavní rival PDK v hlavním městě vždy zaostával. PDK se hlásí k evropským liberálům, zatímco LDK k evropským lidovcům, přesto přiřazení těchto stran k příslušným stranickým rodinám zůstává volné a strany jsou více personalistické, takže z volební geografie Prištiny nelze vyvozovat závěry spojené se stranickými rodinami.

Tabulka 4.132. Indexy v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v letech 2001–2010

Volby	LH index	Rae Index
2001	9,74	4,87
2004	14,04	7,02
2007	17,8	7,12
2010	30,71	7,68
Průměr	18,07	6,67

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných na www.obse.org/kosovo

Priština se vyznačuje vysokými hodnotami obou indexů odlišnosti a tyto hodnoty v průběhu sledovaného období neklesají.

5. Regionální variabilita a její vývoj v čase

5.1. Česká republika

5.1.1. Výběr zkoumaných jednotek

V České republice jsme variabilitu volebních výsledků zkoumali na úrovni okresů. Ty sice v českém volebním systému nehrají žádnou roli v rámci přepočtu hlasů na mandáty a jsou pouze administrativními jednotkami, pro zkoumání variability však vykazují důležitou vlastnost, a to vysokou stabilitu. Ve sledovaném období došlo pouze k jediné významné změně ve složení okresů – ke vzniku okresu Jeseník v lednu 1996. Výhodou okresů se jeví i fakt, že Český statistický úřad zveřejňuje výsledky voleb vždy i na úrovni okresů.

Vedle 75 okresů před rokem 1996 a 76 po vzniku okresu Jeseník stavíme pro účely tohoto výzkumu na stejnou úroveň pražské administrativní obvody. Při volbách v roce 1990 se jednalo o 10 obvodů, v letech 1992 až 1998 o 13 obvodů a od voleb 2002 o 15 obvodů.

Zkoumání variability neovlivnilo změny volebního systému, které byly z hlediska faktorů ovlivňujících variabilitu zanedbatelné.

5.1.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Při zakladatelských volbách v roce 1990 se nejnižším stupněm variability vyznačovaly volební výsledky KSČ a jen nepatrně vyšší hodnotu mělo OF. Na opačném pólu v rozrůzněnosti volebních výsledků výpočty odhalují regionalistické, moravistické HSD-SMS, ale také lidovce a sociální demokraty.

Ve volbách v roce 1992 variabilita stoupá, což je způsobeno zejména nárůstem relevantních subjektů. U subjektů, které obhajovaly svou pozici z roku 1990, ale také

došlo k navýšení hodnot variability. Výjimku tvořila pouze ČSSD, a pokud budeme považovat ODS za následovníka OF, byli výjimkou i občanští demokraté⁵⁶.

V následujících volbách se úroveň variability stabilizovala a pokles, který dosáhl vrcholu v roce 2002, se nejenom zastavil, ale dokonce v roce 2006 došlo k opačnému vývoji. Strůjcem nárůstu průměrné variability v systému se v roce 2006 stala KDU-ČSL, jejíž variabilita oproti koalici s US-DEU z roku 2002 narostla o téměř dvojnásobek. Variabilita KDU-ČSL se v parlamentních volbách v roce 2006 vrátila k hodnotám z druhé poloviny 90. let a hodnoty z roku 2002 můžeme považovat za výkyv, který způsobila společná kandidatura KDU-ČSL s US-DEU, přičemž obě strany disponovaly spíše komplementárními volebními základnami (Mrklas, Sokol 2001a: 81), které samozřejmě společnou variabilitu snížily.

Ve sněmovních volbách v roce 2010 došlo k dalšímu zvýšení fragmentace českého stranického systému, což se odrazilo na počtu námi zkoumaných subjektů. To by samo o sobě nemuselo vést k navýšení variability, ale v tomto případě platilo, že nové subjekty (SPOZ, Suverenita, TOP 09) vykazovaly v rámci zkoumaného souboru subjektů vyšší hodnoty variability, což vedlo i k nárůstu průměrné variability.

Při volbách v roce 2013 tento trend pokračoval a opět došlo k nárůstu variability volebních výsledků. Nositelem zvyšující se variability se nestalo nové hnutí ANO 2011, jehož hodnota VK byla vůbec nejnižší ze zkoumaných subjektů, ale další nové subjekty (Česká pirátská strana, Strana svobodných občanů) a největší míra „regionalizace“ obou dosud klíčových aktérů na pravici (ODS a TOP 09). U obou došlo k nárůstům variability, přičemž u TOP 09 téměř na dvojnásobek.

Pro český stranický systém proto platí, že průměrná variabilita se po poklesu v první polovině 90. let následně stabilizovala a zatímco v jiných parametrech český stranický systém v roce 2006 prodělal zásadní urychlení trendů (Sokol 2007: 61–69), u variability volebních výsledků tyto volby z dlouhodobé tendence nevybočily.

K zásadní změně ovšem v oblasti variability volebních výsledků došlo v následující dvojici voleb (2010 a 2013), kdy začaly hodnoty variačního koeficientu opět narůstat.

⁵⁶ Občanská demokratická strana byla sice jen jedním z institucionálních pokračovatelů Občanského fóra (Honajzer: 46), ale podle průzkumů převzala největší procento jeho bývalých voličů (Krejčí 2006: 283).

5.1.3. Srovnání variability u stranických rodin

O pozici strany s nejnižší mírou variability po celou dobu od roku 1990 soutěží OF, resp. jeho nejsilnější nástupce – ODS, s komunisty a sociálními demokraty. Rozdíl mezi ODS a KSČM je velmi nízký, ale s výjimkou výše zmíněných voleb v roce 1990 a posledních voleb v roce 2013 byla nižší variabilita zaznamenána u ODS.

V roce 1996 se však mezi strany s nejnižší variabilitou začlenila také ČSSD a komunisty i ODS v tomto ohledu ve všech následujících parlamentních volbách předstihla. ČSSD má sice vyšší průměr variability než ODS, ale to vyplývá z vysokých hodnot variability u sociální demokracie ve volbách 1990 a 1992. V pozdějších volbách již průměr ČSSD dosahuje nejnižší hodnoty.

Ze stran, které od roku 1990 pravidelně zasedají v zákonodárném sboru, vykazuje nejvyšší variabilitu KDU-ČSL. V první polovině 90. let ji krátkodobě předstihlo jen regionalistické HSD-SMS.

Naopak strany, které ve volbách 2010 a 2013 vystupovaly jako strany antikorupční (VV a ANO 2011), vykazovaly velmi nízkou variabilitu volebních výsledků. Jejich hodnoty průměrného variačního koeficientu jsou ovšem poznamenány nízkým počtem případů, kdy byl měřen jejich variační koeficient, protože se účastnily jediných voleb.

Tabulka 5.1. Variabilita volebních výsledků v českých parlamentních volbách

Volby	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	2013	Průměr strany
Počet jednotek	85	88	89	89	91	91	91	91	–
OF/ODS	17,10 %	16,60 %	17,30 %	19,30 %	17,40 %	16,59 %	15,42 %	25,25 %	18,12 %
ČSSD	48,20 %	23,20 %	15,70 %	12,10 %	9,60 %	11,79 %	14,89 %	16,79 %	19,03 %
KDU-ČSL	45,60 %	63,10 %	49,40 %	42,80 %	28,20 %	49,69 %	68,40 %	51,65 %	49,85 %
KSČM	17,00 %	18,20 %	19,80 %	20,90 %	20,30 %	19,32 %	19,66 %	21,55 %	19,59 %
HSD-SMS	90,20 %	140,30 %							115,30 %
LSU		39,80 %							39,80 %
ODA/US		59,50 %	25,50 %	19,84 %					34,90 %
SPR-RSČ		38,40 %	27,10 %						32,70 %
SZ						17,42 %	27,27 %	53,39 %	32,69 %
VV							11,21 %		11,21 %
SPOZ							21,27 %		21,27 %
TOP 09							24,03 %	43,44 %	33,75 %
Suverenita							24,93 %		24,93 %
SSO								21,79 %	21,79 %
ANO 2011								12,15 %	12,15 %
ÚPD								21,15 %	21,15 %
ČPS								17,29 %	17,29 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>43,62 %</i>	<i>49,89 %</i>	<i>25,80 %</i>	<i>22,99 %</i>	<i>18,88 %</i>	<i>22,96 %</i>	<i>25,23 %</i>	<i>28,45 %</i>	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.volby.cz a www.czso.cz

5.2. Slovensko

5.2.1. Výběr zkoumaných jednotek

Zatímco v případě České republiky bylo možné porovnávat s malou výhradou všechny dosavadní parlamentní volby, ve slovenském případě komparaci v celém časovém období znemožňuje změna volebních obvodů spojená navíc se změnou obvodů administrativních.

Na Slovensku se v prvních trojích volbách volilo v rámci čtyř volebních obvodů, které kopírovaly kraje. Následně došlo k přechodu na jeden celostátní volební obvod (Šedo 2007: 37), což vylučuje použití volebních obvodů pro naši analýzu.

Nabízí se ovšem možnost stejně jako v českém případě zvolit administrativní jednotky – okresy. Ty ale také prošly zásadní proměnou během administrativní reformy, kdy byl původní počet 43 okresů nahrazen 80 menšími okresy. Volba okresů sice na rozdíl od volebních krajů umožňuje zkoumat variabilitu, ale pouze s přihlédnutím k zásadní diskontinuitě jejich počtu.

5.2.2. Vývoj variability ve sledovaném období

V případě zakladatelských voleb v roce 1990 nejnižší variabilitu vykazoval aktér v roli *catch-all-movement* – VPN. Následovala ho postkomunistická formace a s větším odstupem křesťanskodemokratické KDH a další subjekty. Nejvyšší variabilitu lze v zakladatelských volbách identifikovat u menšinové formace slovenských Maďarů, přičemž tato míra variability provázela maďarské menšinové subjekty i v následujících volbách.

Volby v roce 1992 přinesly diferenciaci v rámci původního *catch-all-movement*, přičemž nositelem nízké variability se stal jeho největší následnický subjekt – HZDS. Nízkou variabilitu vykazoval ještě také postkomunistický aktér – SDL'. Naopak vyšší variabilitu vykazovali nejenom další aktéři vzniklí diferenciací VPN (ODÚ), ale i křesťanskodemokratické KDH i nacionalistická SNS.

Zásadní proměnu trendů nepřinesly volby v roce 1994, ale až o čtyři roky později. Oba hlavní rivalové v těchto volbách, vládní HZDS i opoziční koalice SDK, ovšem vykazovali obdobou hodnotu variability, která byla po postkomunistech nejnižší.

V roce 2002 se relevantním stranickým aktérem stal i SMER, který již v premiérových volbách vykazoval nejnižší variabilitu ze všech stran, která kontrastovala s vysokou variabilitou u SDKÚ. Tento aktér byl v hodnotě variability předstižen pouze maďarskou menšinovou koalicí a menším uskupením HZD.

O čtyři roky později došlo k diferenciaci stranického aktéra maďarské menšiny. Zatímco SMK zůstala téměř čistě menšinovým subjektem, Most-Híd se stal částečně otevřeným i vůči slovenským členům a voličům. Tato rozdílnost se promítla ve variabilitě volebních výsledků obou subjektů.

Podobně jako v České republice přineslo duo posledních parlamentních voleb nástup nových stranických aktérů. Ani to ovšem nevedlo ke změně hlavního trendu sledovatelného u variability – SMER nadále vykazuje její nejnižší hodnotu, zatímco variabilita ostatních aktérů ještě narostla.

Celková průměrná variabilita v systému slovenských politických stran je ovlivněna nestabilitou aktérů stranické soutěže. Hodnoty průměrné variability dělí volební historii od roku 1990 na dva intervaly, přičemž mezníkem jsou volby v roce 1998. Vývoj variability v tomto případě odpovídá dalším procesům na slovenské stranické scéně, ale také změně počtu okresů, které tvoří podklad pro naši analýzu.

Ve volbách v roce 1998 se zastavil předcházející trend poklesu variability a její hodnota dosáhla druhé nejvyšší hodnoty (vyšší byla pouze při prvních volbách po diferenciaci *catch-all-movement* v roce 1992). Od roku 1998 variabilita opět zvolna klesala. Ovšem pouze do vstupu několika nových aktérů do stranického systému (SaS, Most-Híd) v roce 2010, přičemž samozřejmě zejména existence druhé relevantní strany s výrazným maďarským menšinovým prvkem (Most-Híd) měla vliv na zvýšení variability.

Trend narůstající variability následně pokračoval i ve volbách 2012, kdy dosáhl vůbec nejvyšší hodnoty variačního koeficientu od roku 1990. Příčinu lze spatřovat zejména v nárůstu variability u pravicových stran (SDKÚ-DS a SaS) a ve vstupu dalšího aktéra s vyšší variabilitou (OLANO). Zvyšující se fragmentace pravice se, podobně jako v ČR, projevila v narůstající variabilitě volebních výsledků.

5.2.3. Srovnání variability u stranických rodin

Rovněž slovenské parlamentní výsledky potvrzují tezi o nižší variabilitě volebních výsledků levice ve střední a východní Evropě. Nízký průměr variability nalezneme

u postkomunistické SDL' i u rovněž levicového Smeru. Ke skupině subjektů s relativně nižší variabilitou můžeme zařadit i Mečiarovo HZDS.

Naopak strany nelevicové, jejichž voličská podpora se rekrutuje z řad etnicky slovenských voličů (SDK, SDKÚ-DS, SaS), se vyznačují vyšší variabilitou.

Vyšší hodnoty zaznamenávají s výjimkou roku 1994 také křesťanští demokraté z KDH.

Rekordně vysoká variabilita je na Slovensku spojena s maďarskými menšinovými subjekty (SMK a Most-Híd).

Tabulka 5.2. Variabilita volebních výsledků ve slovenských parlamentních volbách

Volby	1990	1992	1994	1998	2002	2006	2010	2012	Průměr strany
Počet jednotek	43	43	4	80	80	80	80	80	–
HZDS		43,51 %	25,02 %	37,14 %	41,33 %	36,47 %	48,85 %		38,72 %
SDK/SDKÚ				37,65 %	56,86 %	49,80 %	43,08 %	55,63 %	48,60 %
SMK / ESWS-MKDH	174,54 %	166,14 %	93,63 %	225,04 %	195,91 %	202,90 %	224,73 %	237,68 %	190,07 %
SOP				64,27 %					64,27 %
KSČ/SV/SDL'	26,18 %	44,51 %	22,54 %	28,46 %					30,42 %
SNS	65,75 %	58,57 %	43,59 %	50,87 %	45,93 %	41,92 %	46,43 %	47,84 %	50,11 %
KSS			42,17 %	54,05 %	51,58 %	36,94 %			46,19 %
SMĚR					21,51 %	26,97 %	30,03 %	26,44 %	26,23 %
KDH	50,13 %	61,81 %	27,78 %		52,66 %	53,15 %	53,99 %	44,27 %	49,11 %
Různé		SKDH: 54,43 %	DEUS: 51,90 %	ANO: 35,42 %	HZD: 69,95 %	SF: 40,66 %			–
		SDSS: 52,64 %	ZRS: 39,31 %	ZRS: 79,87 %			SDL': 24,69 %		–
	VPN: 23,73 %	ODÚ: 54,48 %		PSNS: 72,59 %					–
		MOS: 198,58 %							–
SZ	24,65 %	37,81 %							31,23 %
DS/ODS	35,48 %	58,73 %	34,56 %						42,93 %
Most-Híd							145,49 %	144,12 %	144,81 %
OL'ANO								39,43 %	39,43 %
SaS							36,14 %	58,97 %	47,56 %
Průměr	57,12 %	77,25 %	42,28 %	68,54 %	66,97 %	61,10 %	72,60 %	81,80 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.statistics.sk

5.3. Maďarsko

5.3.1. Výběr zkoumaných jednotek

Maďarský volební systém vykazuje od roku 1990 stupeň stability, díky kterému maďarské volby tvoří ideální podklad pro posuzování variability volebních výsledků v čase. Podkladem pro zkoumání se staly výsledky z dvaceti maďarských žup, a to v části voleb, kde se podle poměrných pravidel hlasuje v jednotlivých župách.

5.3.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Průměrná variabilita systému v Maďarsku postupně v parlamentních volbách klesala. K nepatrnému nárůstu došlo jen v roce 2002, kdy jeho nositelem byly marginalizované strany (zejména SzDSz a MP). Výraznější zvýšení průměrné variability potom nastalo ve volbách v roce 2010, kdy za nárůstem stáli nejenom noví aktéři v systému – krajně pravicový Jobbik a ekologická strana LMP, ale také oslabující konzervativní MDF.

5.3.3. Srovnání variability u stranických rodin

Z individuálních politických stran drží nejnižší průměr variability konzervativní FiDeSz, ale to zejména díky hodnotám z prvních parlamentních voleb v roce 1990 a následně z posledních dvou sledovaných volebních klání. Ve všech ostatních volbách měli nižší variabilitu než FiDeSz socialisté (v roce 1994 těsně za SzDSz).

Vysokou variabilitu nalezneme u stran s oporou mezi voliči na venkově – u malorolníků (FKgP) a u křesťanských demokratů (KDNP). Variabilita stoupá v čase u SzDSz, což pochopitelně souvisí s posilující se charakteristikou svobodných demokratů jako regionální strany v Budapešti a jejím celostátním oslabováním. Vysokou variabilitu výpočty prokázaly rovněž u starokomunistické Dělnické strany (MP) a nadprůměrnou vzhledem k průměrným hodnotám systému u krajně pravicového Jobbiku a ekologické LMP.

V Maďarsku obecně platí, že nejnižší variabilitu mají strany tvořící hlavní póly stranického systému (MDF/FiDeSz na pravici, MSzP na levici, resp. krátce v období

jeho silné voličské podpory liberální SzDSz), zatímco vedlejší póly a strany v čase svého oslabování se vyznačují vyšší variabilitou. Toto rozdělení překrývá vazbu variability na politickou orientaci stran.

Tabulka 5.3. Variabilita volebních výsledků v maďarských parlamentních volbách

Volby	1990	1994	1998	2002	2006	2010	Průměr strany
Počet jednotek	20	20	20	20	20	20	–
FiDeSz	19,12 %	13,70 %	12,42 %	13,38 %	10,73 %	9,01 %	13,06 %
MszP	25,08 %	13,56 %	10,31 %	10,94 %	10,30 %	14,69 %	14,15 %
SzDSz	22,52 %	13,47 %	21,18 %	29,43 %	34,95 %		24,31 %
MDF	19,59 %	14,50 %	19,86 %		11,96 %	49,91 %	23,16 %
FKgP	34,88 %	24,11 %	20,87 %				26,62 %
KDNP	73,20 %	25,45 %	32,52 %				43,72 %
MIEP			36,08 %	25,85 %	23,93 %		28,62 %
MP/MSzMP	50,60 %	57,20 %	44,18 %	51,19 %			50,79 %
Centrum				22,39 %			22,39 %
Jobbik						26,21 %	26,21 %
LMP						30,81 %	30,81 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>35,00 %</i>	<i>27,00 %</i>	<i>24,68 %</i>	<i>25,53 %</i>	<i>18,37 %</i>	<i>26,13 %</i>	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.vokscentrum.hu a www.valasztas.hu

5.4. Polsko

5.4.1. Výběr zkoumaných jednotek

Zkoumáme-li variabilitu volebních výsledků v Polsku, nelze odhlédnout od měnících se podmínkách, což znamená zejména změnu počtu volebních obvodů. Volební výsledky jsou pro polské volby dostupné ve čtyřech variantách počtu volebních jednotek, což samozřejmě činí obtížným kontinuální časové srovnání.

Rovněž velká fragmentace stranického systému z první poloviny 90. let ovlivňuje hledání závěrů. Přesto se pokusíme identifikovat alespoň dílčí trendy ve vývoji variability volebních výsledků.

5.4.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Vývoj průměrné variability se podobá situaci na Slovensku. Variabilita až do voleb v roce 2001 klesala, ve volbách 2005 zaznamenal stranický systém zásadní proměnu a trend se dočasně otočil. V předčasných volbách 2007 však došlo opět k poklesu variability, a to na vůbec nejnižší úroveň v celém sledovaném období. Trend snižující se variability navíc pokračoval i v zatím posledních volbách v roce 2011.

Přestože tedy došlo k proměně počtu jednotek, v jejichž rámci variabilitu měříme, je z naší analýzy patrné, že variační koeficient s výjimkou voleb v roce 2005 klesal.

5.4.3. Srovnání variability u stranických rodin

Vysokou variabilitu vykazují v polském prostředí zejména strany rolnické – PSL a PL. Štěpení město–venkov se ovšem v případě variability volebních výsledků projevilo i opačně, protože v prvních dvojích volbách můžeme sledovat relativně vysoké hodnoty variability také „městského“ Liberálnědemokratického kongresu (KLD), který patřil k liberální stranické rodině.

Až do voleb v roce 2001 nalezneme nejnižší variabilitu u postkomunistického SLD. Po ztrátě pozice jednoho z hlavních pólů polského stranického systému ovšem variabilita volebních výsledků SLD a následně i koalice LiD, v níž SLD ve volbách v roce 2007 tvořila jádro, stoupla.

V posledních trojích parlamentních volbách vykazoval nejnižší variabilitu vždy volební vítěz: v roce 2005 konzervativní PiS, o dva roky později liberálně-konzervativní PO, která svou nejnižší variabilitu potvrdila i v roce 2011.

Bez přihlédnutí k vývoji stranického systému by se mohlo zdát, že v posledním sledovaném období existuje korelace mezi rolí volebního vítěze a nízkou variabilitou. Naopak ale platí, že popsané hodnoty variability u PiS odpovídají faktu, že PiS v roce 2005 mělo jinou voličskou základnu než ve dvojici následujících voleb, kdy se tento aktér profiloval výrazněji jako strana polského venkova a posunula těžiště své podpory také více na východ země (Sajdoková, Koubek 2007: 15).

Tabulka 5.4. Variabilita volebních výsledků v polských parlamentních volbách

Volby	1991	1993	1997	2001	2005	2007	2011	Průměr strany
Počet jednotek	52	52	37	16	41	41	41	–
PO				22,96 %	30,06 %	22,88 %	24,80 %	25,18 %
PSL	52,22 %	50,56 %	62,60 %	23,70 %	60,39 %	46,82 %	53,11 %	49,91 %
POC/PC/PiS	36,89 %	29,26 %		36,56 %	20,30 %	25,09 %	27,93 %	29,34 %
PL	78,92 %	72,37 %						75,65 %
WAK/Ojcz.	42,69 %	45,44 %						44,07 %
Solidarita	43,59 %	32,74 %						38,17 %
KLD	52,27 %	54,23 %						53,25 %
KPN	41,85 %	39,68 %						40,77 %
UD/UW	35,52 %	43,98 %	37,00 %					38,83 %
SLD/LiD	32,25 %	27,31 %	29,77 %	14,77 %	28,34 %	28,79 %	27,24 %	26,92 %
PPPP	23,19 %							23,19 %
BBWR		35,46 %						35,46 %
UP		37,75 %	30,77 %					34,26 %
AWS/AWSP			37,27 %	53,75 %				45,51 %
UPR		33,34 %						33,34 %
Samo.				44,94 %	44,83 %			44,86 %
ROP/LPR			35,22 %	39,56 %	31,54 %			35,44 %
PJN							23,76 %	23,76 %
RP							20,17 %	20,17 %
Průměr ve volbách	36,05 %	41,00 %	41,84 %	33,75 %	35,91 %	30,90 %	29,50 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.pkw.gov.pl

5.5. Rumunsko

5.5.1. Výběr zkoumaných jednotek

V Rumunsku byl parlament doposud volen celkem sedmkrát. Přes určité změny volebního systému (Šedo 2007: 81) existoval stabilní počet 42 volebních obvodů (s jedinou menší výjimkou v roce 1990, kdy obvodů bylo 41). To umožňuje dlouhodobou komparaci variability volebních výsledků.

5.5.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Sledování průměrné variability v jednotlivých volbách ukazuje trend poklesu. Variabilita v každých rumunských parlamentních volbách oproti předcházejícím volbám klesala až do roku 2008, kdy naopak hodnota VK stoupla. Následoval pokles v roce 2008 a opětovné zvýšení variačního koeficientu při volbách v roce 2012. Nositelem nárůstu VK v posledním období nejsou pouze noví straničtí aktéři, kteří vstoupili do stranického systému ve zmíněném období, ale také skutečnost, že menšinová maďarská strana UDMR má diametrálně odlišnou hodnotu VK, která silně ovlivňuje průměrnou hodnotu variačního koeficientu systému, pokud se mění počet relevantních etnicky rumunských stran, které sledujeme.

Z tohoto důvodu jsme provedli kontrolní měření, kdy jsme vypočítali také průměrnou hodnotu variačního koeficientu bez maďarského menšinové strany UDMR. Kontrolní měření ukázalo, že bez zohlednění UDMR variabilita volebních výsledků klesala s výjimkou voleb 2008, kdy ji dočasně zvýšil příchod nového aktéra s vysokou variabilitou (PNGCD).

Přes nestabilitu rumunských koalic a volebních stran (časté přeskupování předvolebních koalic) vykazuje proto rumunský stranický systém setrvalý pokles variability volebních výsledků, kterou zásadně neovlivňuje ani vstup nových aktérů do systému.

5.5.3. Srovnání variability u stranických rodin

Jen u dvou stranických subjektů můžeme sledovat kontinuitu účasti ve všech parlamentních volbách, a to ještě u jednoho z nich existují situace, kdy rumunští sociální

demokraté kandidovali téměř v každých volbách v jiné koaliční konstelaci nebo pod jiným názvem. Pouze jedny volby vynechala potom formace, která aktuálně vystupuje pod názvem PDL. I ona ale prodělala několik organizačních a koaličních proměn.

Přesto je v těchto případech komparace velmi průkazná. U menšinového maďarského UDMR je variabilita dlouhodobě ze všech stran v Rumunsku nejvyšší, což odráží koncentraci menšinových hlasů v několika sedmihradských župách a jejich téměř úplnou absenci v župách na jihu a východě země. Hodnota variability volebních výsledků u UDMR se v čase příliš nemění a zůstává na podobné úrovni.

Přibližně srovnatelnou variabilitu mají oba hlavní póly rumunského stranického systému, které při určité míře zjednodušení tvoří PSD a PDL. Podobně jako v Bulharsku zde navíc platí, že menší variabilitu v této dvojici má v konkrétních volbách většinou celostátní vítěz. Srovnatelnou variabilitu má i liberální PNL.

U stran orientujících se zejména na etnicky rumunské voliče navíc můžeme sledovat nejednoznačné dlouhodobé trendy, v nichž se samozřejmě odráží určitá nestabilita aktérů ve stranickém systému. Zaměřme se proto na konkrétní parlamentní volby a na nich porovnejme variabilitu jednotlivých subjektů. Pro výběr se nabízejí například volby v roce 1996, kdy struktura stranického systému odrážela jeho stav existující po většinu 90. let. Ze sledování variability jednotlivých tehdejších stran vyplývá, že subjekty, které sestavily po volbách koalici (většinou křesťanskodemokratické CDR a liberální USD), měly nižší hodnoty variability než do sledovaných voleb vládnoucí postkomunistická sociální demokracie (PSDR) a nacionalisté (PRM a PUNR).

Následovalo krátké období (2000 a 2004), kdy nejnižší variabilitu vykazovala nacionalistická PRM, která ovšem suplovala roli hlavní pravicové strany po rozpadu CDR a oslabení jeho hlavní složky PNȚcd.

Následně nastala perioda (2008 a 2012), kdy existovala srovnatelná variabilita stran tří hlavních pólů – PSD, PDL, PNL.

Tabulka 5.5. Variabilita volebních výsledků v rumunských parlamentních volbách

Volby	1990	1992	1996	2000	2004	2008	2012	Průměr strany
Počet jednotek	42	42	42	42	42	42	42	–
FSN (1990)/FDSN/ PDSR/PSD/USL	34,54 %	51,63 %	46,43 %	38,17 %	37,15 %	34,13 %	24,37 %	38,06 %
UDMR	210,76 %	213,72 %	220,52 %	218,77 %	217,54 %	210,58 %	221,19 %	216,15 %
FSN(1992)/USD/PD / DsA/PDL/ARD		40,76 %	29,55 %	45,51 %	31,33 %	29,35 %	42,78 %	36,54 %
PNȚcd / CDR / CDR 2000	55,66 %	38,91 %	31,26 %	50,57 %				44,10 %
PUNR		108,81 %	111,80 %					110,31 %
PRM		39,92 %	38,58 %	26,03 %	26,58 %	32,12 %		32,65 %
PSM		121,58 %	66,19 %					93,89 %
PNL	58,48 %	37,92 %		37,69 %	Dsa	39,85 %	USL	32,81 % (43,49 %)*
AUR	291,55 %							291,55 %
PDAR	55,66 %							55,66 %
MER	56,63 %	49,45 %						53,04 %
PS			63,42 %					63,42 %
ApR				40,49 %				40,49 %
PNGCD						49,28 %		49,28 %
PP-DD							34,17 %	34,17 %
<i>Průměr</i>	<i>134,62 %</i>	<i>82,20 %</i>	<i>76,69 %</i>	<i>69,46 %</i>	<i>78,15 %</i>	<i>56,47 %</i>	<i>80,63 %</i>	<i>–</i>
<i>Průměr bez menšinové strany</i>	<i>92,09 %</i>	<i>61,12 %</i>	<i>55,32 %</i>	<i>39,74 %</i>	<i>31,69 %</i>	<i>36,95 %</i>	<i>33,77 %</i>	<i>–</i>

* PNL kandidovala dvakrát v rámci koalice s jiným subjektem, přičemž vždy tvořila menší subjekt v této koalici. Z tohoto důvodu jsme vypočetli variační koeficient ve dvou variantách. Před závorkou je uvedena hodnota se zohledněním variability koalic, v nichž PNL figurovala, a v závorce potom hodnota vypočítaná pouze na základě samostatných kandidatur PNL.

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.essex.ac.uk/elections

5.6. Bulharsko

5.6.1. Výběr zkoumaných jednotek

Bulharský stranický systém fungoval dlouho zejména kolem dvou hlavních pólů – SDS a BSP. Volby v roce 1997 přinesly zásadní změnu stranického systému, vstup nových aktérů a oslabení SDS. Pro zkoumání variability jsme využili data ze všech parlamentních voleb, s výjimkou zakladatelských voleb v roce 1990, jež se nepodařilo v potřebné formě získat. Variabilita je zkoumána na základě výsledků z 31 administrativních jednotek, které s výjimkami kopírují i volební kraje.⁵⁷

5.6.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Variabilita v první čtveřici sledovaných voleb naplňovala trend postupného poklesu. Z tohoto trendu, pokud odhlédneme od výsledku populistického Bulharského business bloku (BBB) v roce 1997, vybočily až volby v roce 2001, kdy do bulharského stranického systému vstoupila nově strana bývalého cara – Národní hnutí Simeona Druhého (NDSV). I následující dvoje volby znamenaly vstup nových aktérů (zejména GERB) do stranického systému a s tím spojený nárůst variability.

5.6.3. Srovnání variability u stranických rodin

Geografické rozložení voličů podporujících menšinové turecké Hnutí za práva a svobody (DPS) se odráží v nejvyšší variabilitě u tohoto subjektu, který reprezentuje turecké a muslimské voliče.

Z etnicky bulharských stran disponuje tradičně nejnižší variabilitou postkomunistická Bulharská socialistická strana (BSP). Pouze v jediných volbách (2001) ji v této pozici vystřídalo NDSV, parlamentní volby 2005 ale již opět znamenaly návrat k BSP jako straně s nejnižší variabilitou volebních výsledků.

Podobně v posledních dvojích volbách zaznamenala nejnižší variabilitu strana GERB. Její hodnotu VK můžeme spojit buď s její pravostředovou orientací, nebo se

⁵⁷ Výjimku tvoří rozdělení kraje Sofie-město na tři volební obvody.

zařazením ke stranám, které švédský politolog Andreas Bågenholm označil za „strany politizující korupci“ (*parties politicizing corruption*) či „antikorupční strany“ (*anti-corruption parties*) (Bågenholm 2013). Bågenholm se zabýval obecně novými stranickými aktéry, kteří od první dekády nového století začali stále častěji pronikat do stranických systémů v postkomunistických státech střední a východní Evropy. Podle jeho názoru tyto nové antikorupční strany pokrývají spektrum zprava doleva, ale podstatou jejich identity je deklarovaný boj proti korupci v politice. V bulharském stranickém systému Bågenholm vysloveně jmenuje mezi těmito stranami NDSV, ale dle jeho charakteristiky nových antikorupčních stran bychom do této skupiny mohly zařadit i zmíněný GERB. Z pohledu variability platí, že zejména při vstupu do stranického systému bulharské antikorupční strany vykazovaly vůbec nejnižší variabilitu ze stranických aktérů (NDSV v roce 2001, GERB v roce 2009, ale i 2013).

Tabulka 5.6. Variabilita volebních výsledků v bulharských parlamentních volbách

Volby	1991	1994	1997	2001	2005	2009	2013	Průměr strany
Počet jednotek	31	31	31	31	31	31	31	–
SDS/Modrá koalice	38,42 %	41,70 %	25,48 %	30,39 %	36,75 %	52,27 %		37,50 %
BSP	20,82 %	17,28 %	21,87 %	25,42 %	18,47 %	31,27 %	25,44 %	22,94 %
DPS	384,84 %	160,92 %	129,34 %	144,20 %	111,03 %	105,61 %	121,47 %	165,34 %
BBB		30,30 %	383,97 %					207,14 %
BZNS-DP		35,87 %						35,87 %
EL			25,62 %					25,62 %
NDSV				18,89 %	24,37 %	50,17 %		21,63 %
DSB					66,52 %		73,94 %	70,23 %
BNS					33,57 %			33,57 %
Ataka					29,52 %	38,40 %	34,69 %	34,20 %
GERB						19,69 %	18,56 %	19,13 %
RZS						51,10 %		51,10 %
LIDER						65,11 %		65,11 %
NFSB							44,06 %	44,06 %
BG							33,56 %	33,56 %
Průměr	148,03 %	57,21 %	117,26 %*	68,40 %	45,74 %	51,70 %	50,24 %	–

* Bez započítání malé strany BBB by hodnota byla 50,58 %.

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.izbori.bg

5.7. Albánie

5.7.1. Výběr zkoumaných jednotek

V případě Albánie se podařilo získat volební výsledky vhodné k porovnání variability pouze pro některé konané volby. Jedná se o zakladatelské volby v roce 1991, kdy jsou dostupné výsledky podle 26 správních jednotek. Dále o volby 2001 a 2005, kdy využijeme výsledky ze 100 jednomandátových obvodů, přičemž budeme pracovat s hlasy v rámci většinové složky volebního systému. Následně při volbách 2009 a 2013 budeme pracovat s výsledky na úrovni 12 administrativních žup.

Analýza z uvedených důvodů nedostupnosti dat obsahuje výsledky voleb v letech 1992, 1996 a 1997.

Vzhledem k nesourodým podkladům poslouží naše analýza variability v tomto případě zejména k porovnání variability jednotlivých stranických aktérů v rámci jednotlivých voleb, zatímco porovnání variačního koeficientu mezi volbami bude omezeno na ty, jejichž analýza vychází z výsledků ze stejného počtu jednotek.

5.7.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Jak již bylo uvedeno, je srovnávání variability v čase v Albánii velmi obtížné. Dílčími poznatky jsou pouze fakta, že variabilita při použití 100 volebních obvodů klesala a následně při přechodu na 12 administrativních jednotek vykázala opačný trend, za nímž bylo zejména výrazné oslabení demokratů ve volbách 2013, když tato konzervativní strana méně ztratila ve svých tradičních baštách na severu než ve zbytku země, což se projevilo na nárůstu variability.

5.7.3. Srovnání variability u stranických rodin

V zakladatelských volbách v roce 1991 nejnižší variabilitu vykazovaly výsledky postkomunistů z PSSh, zatímco na opačném pólu byl subjekt řecké menšiny OMONIA. Blíže k postkomunistům měla v rámci porovnávání variačního koeficientu Demokratická strana, kterou s jistou mírou zobecnění můžeme považovat za *catch-all-movement* či subjekt jemu blízký.

V následujícím období se na pozici aktéra s nejnižší variabilitou střídaly obě velké strany, přičemž vždy nižší měl volební vítěz.

Dominance obou velkých stran (socialistů a demokratů) v dosahování volebních zisků se projevila také ve volební variabilitě, kde ostatní subjekty dosahovaly daleko vyšších hodnot variačního koeficientu, a to nejenom v logickém případě menšinového subjektu OMONIA.

I z tohoto důvodu a kvůli nestejnému počtu relevantních aktérů v jednotlivých volbách jsme provedli kontrolní měření průměrné variability u obou velkých stran, které ale potvrdilo výsledky hlavní analýzy se všemi subjekty.

Tabulka 5.7. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách v Albánii při vybraných parlamentních volbách

Volby	1991	2001	2005	2009	2013	Průměr strany
Počet jednotek	26	100	100	12	12	
PSSh a spojenci	63 %	55,90 %	24,97 %	20,13 %	17,44 %	36,29 %
PDSH a spojenci	93 %	90,20 %	22,53 %	19,08 %	28,13 %	50,59 %
Omonia	204 %					204 %
PDr		466 %				466 %
LSI			94,52 %	41,41 %	38,36 %	58,10 %
PRSh				42,91 %	49,04 %	45,98 %
PDIU					100,20 %	100,20 %
Průměr voleb	120,00 %	204,03 %	47,34 %	30,88 %	46,63 %	
Průměr PDSH a PSSh	78,00 %	73,05 %	23,75 %	19,61 %	22,79 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě Albania (1991) a na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách [www. http://psephos.adam-carr.net](http://psephos.adam-carr.net) a [www. http://www.cec.org.al](http://www.cec.org.al)

5.8. Litva

5.8.1. Výběr zkoumaných jednotek

V samostatné Litvě se dosud uskutečnily šestery parlamentní volby, v nichž můžeme porovnávat variační koeficient, a to na základě porovnání výsledků v 71 obvodech. Výpočty provádíme na základě volebních výsledků v poměrné části volebního systému. Část výpočtů byla přebrána od A. Meleshevice, část byla provedena na základě dostupných volebních výsledků.

Pro úplnost doplňme, že do analýzy nejsou zahrnuty předzakladatelské volby, které v Litvě neproběhly na čistě stranickém principu (Švec 1996: 263), takže není možné provést měření variačního koeficientu.

Litevský stranický systém se vyznačuje stabilitou dvou hlavních aktérů (postkomunistických socialistů a konzervativců vzešlých ze Sajudisu), ale ostatní subjekty vykazují značnou proměnlivost, co se týče koaličních uskupení a trvání v čase.

5.8.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Od voleb 1992 do voleb 2000 variabilita, jak ukazují výpočty publikované v příložené tabulce 5.8., klesala. Ve volbách v roce 2004 se ovšem trend otočil a variabilita se oproti roku 2000 zdvojnásobila. To lze částečně vysvětlit faktem, že polský menšinový subjekt v roce 2000 vypadl z kategorie pro tento výzkum relevantních stran, což výrazně snížilo hodnotu koeficientu v tomto volebním roce. Na druhou stranu platí, že také v Litvě se průměrná variabilita v systému zvýšila s nástupem nových stranických aktérů (DP, Paksas/TT), přičemž nárůst pokračoval i o čtyři roky později, a to opět zejména díky novým uskupením (TPP). V zatím posledních parlamentních volbách v roce 2012 variabilita systému sice poklesla, ale nevrátila se na hodnoty před rok 2004, což opět souvisí s příchodem nových aktérů s vysokou variabilitou (DK).

Vzhledem k faktu, že také v litevském stranickém systému funguje menšinová politická strana s velmi vysokou variabilitou, provedli jsme kontrolní měření průměrné variability bez zohlednění tohoto subjektu (LLRA-AWPL). Zjištěné hodnoty ovšem odpovídají právě popsanému vývoji variability v systému.

5.8.3. Srovnání variability u stranických rodin

Dlouhodobě se ukazuje, že jediné dva subjekty, které bylo možné posuzovat v celé šestici dosavadních voleb, mají kolísavou variabilitu v čase, ale platí, že u postkomunistických socialistů (LDDP a následně LSDP) mají výsledky ve většině voleb nižší variabilitu než u konzervativců z TS-LK (resp. původně Sajudis).

Vyšší variabilitou se vyznačují liberální aktéři – LCS, LLRS, NS(sl), logicky pak také aktér s agrárním prvkem (LVP/LVŽS/LVVP).

Také v Litvě se od počátku nového století objevily nové antikorupční strany, přičemž do této skupiny můžeme zařadit v Litvě zejména DP a TPP. Oba subjekty sice nedosáhly jako v jiných zkoumaných státech na nejnižší variabilitu, ale jejich hodnoty variačního koeficientu se příliš neliší od těch, kterých dosahují dva hlavní póly litevského stranického systému (LSDP a TS-LK).

Zajímavým příkladem jevu, který volební geografie nazývá sousedský efekt, je vysoká variabilita strany Cesta odvahy (DK). Tato *single-issue-party* vznikla v Litvě před volbami v roce 2012 na základě pravděpodobného pedofilního případu a série záhadných úmrtí. Příklad se odehrál v okrese Kaunas(-venkov) a strana zde získala téměř trojnásobek svého průměrného zisku. Nadprůměrný podíl hlasů si připsala také v okolních volebních obvodech, což zásadně ovlivnilo výši variačního koeficientu.

Jak již bylo zmíněno, celkově nejvyšší variabilita je v litevském stranickém systému spojena s menšinovou polskou stranou LLRA-AWPL, protože polská menšina je soustředěna v drtivé většině na jihovýchodě země, v okolí hlavního města.

Tabulka 5.8. Variabilita volebních výsledků v litevských parlamentních volbách

Volby	1992	1996	2000	2004	2008	2012	Průměr strany
Počet jednotek	71	71	71	71	71	71	
LDDP/LSDP+	25,80 %	28,00 %	17,00 %	25,30 %	44,35 %	36,99 %	29,57 %
Sajudis/ TS-LK	38,10 %	18 %	26,90 %	37,28 %	33,26 %	34,24 %	31,30 %
LSDP	49,90 %	24,90 %					37,4 %
LKDP	55,50 %	30 %	34,80 %				40,1 %
LKDS-JL	241,60 %	47 %	33,60 %				107,4 %
LCS/LLCS	25,20 %			49,80 %		69,24 %	48,08 %
LLRS					62,40 %	48,29 %	55,35 %
JL		33,10 %					33,1 %
WP/NDP-LVP/LVŽS/LVLS		22,20 %		41,32 %	61,83 %	80,36 %	51,42 %
LLRA-AWPL		224,10 %		243,00 %	237,88 %	203,50 %	227,12 %
NS(sl)			21,70 %		74,32 %		48,01 %
LLS			28,60 %				28,6 %
LVP			52,50 %				52,5 %
Paksas / TT				36,80 %	40,75 %	63,13 %	46,89 %
DP				20,60 %	56,46 %	31,30 %	36,12 %
TPP					32,62 %		32,62 %
DK						50,17 %	50,17 %
Frontas					57,18 %		57,18 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>72,30 %</i>	<i>53,40 %</i>	<i>30,70 %</i>	<i>64,90 %</i>	<i>70,10 %</i>	<i>59,65 %</i>	<i>–</i>
<i>Průměr bez polské menšinové strany</i>	<i>32,42 %</i>	<i>25,40 %</i>	<i>30,70 %</i>	<i>35,18 %</i>	<i>51,46 %</i>	<i>41,67 %</i>	<i>–</i>

Zdroj: Meleshevich 2007: 83; volby 2004–2012 vlastní výpočet dle volebních výsledků publikovaných na www.lrs.lt

5.9. Lotyšsko

5.9.1. Výběr zkoumaných jednotek

V Lotyšsku jsme z pohledu variability volebních výsledků sledovali sedmery parlamentní volby, které proběhly po obnovení státní nezávislosti. Variability zkoumáme na základě výsledků v pěti volebních obvodech, jejichž vymezení bylo po celé zkoumané období stabilní (Šedo 2007: 48).

Podobně jako v případě Litvy do analýzy nezařazujeme předzakladatelské volby z roku 1990, protože nebyly organizovány na stranickém základě (Švec 1997: 265), jak dokládá kapitola této práce o zakladatelských a předzakladatelských volbách.

5.9.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Ve čtveřici voleb v letech 1993 až 2002 průměrná variabilita celého stranického systému klesala. Podobně jako v Litvě se ovšem tento trend ve volbách v roce 2006 začal měnit. Příčinou tohoto vzestupu průměrné variability v systému ovšem na rozdíl od sousední Litvy nebyl nástup nových aktérů antikorupčního typu, ale etablování silného menšinového aktéra reprezentujícího ruskojazyčné obyvatelstvo (SC). Ten vykazoval vysoký stupeň variability v těchto volbách, ale následně se jeho variační koeficient začal snižovat.

To vedlo k tomu, že ve volbách v roce 2010 došlo opět k poklesu variability, která se pro poslední volby v roce 2011 ustálila na hodnotě jen o málo vyšší, než bylo její historické minimum v roce 2002.

V zásadě lze tedy konstatovat, že variabilita klesala do roku 2002, kdy se stabilizovala na určité úrovni, která s jednou výchytkou, vzniklou vstupem menšinového subjektu, trvá dosud.

5.9.3. Srovnání variability u stranických rodin

Z hlediska jednotlivých stranických subjektů nejvyšších hodnot variability dosahují volební výsledky stran spojených se zájmy ruské menšiny (TSP, SC, PCTVL). U strany Harmonický střed (SC) lze vysledovat v čase klesající variabilitu

v souvislosti s tím, jak strana vedle menšinové identity přijímá do své politiky sociálnědemokratický prvek. Ani tento proces ovšem v rámci sledování variability SC zásadně nepřibližuje k etnicky lotyšským politickým stranám.

Hledání stran na opačném pólu je obtížnější, ale s určitou dávkou generalizace lze konstatovat, že nejnižší variabilitu mají zpravidla centristické lotyšské formace, které můžeme řadit k liberální stranické rodině – například Lotyšská cesta, dokud ještě kandidovala před rokem 2006 samostatně, její koalice s Lidovou stranou (TP) nebo Zatlsovou reformní stranou (ZRP). S výhradou zařazení do stranické rodiny do této skupiny stran s nízkou variabilitou patří i strana Jednota (Vienotība) a její hlavní předchůdkyně Nová éra (JL), která se sice hlásí ke konzervativní stranické rodině, ale zároveň je umírněná v nacionálních otázkách.

Právě popsany jev má svůj základ zejména ve faktu, že etnicky lotyšské strany umírněné v národnostních otázkách získávají podporu nejenom v čistě etnicky lotyšských oblastech, ale i tam, kde volí větší skupina příslušníků menšin (Riga, Latgalsko).

Nepatrně vyšší variabilitu mají konzervativní a více nacionálně laděné subjekty (LNNK, TuB-LNNK a následně NaVL), jejichž variabilita se zvyšuje slabšími zisky v oblastech se silnějším zastoupením ruské menšiny. Srovnatelnou hodnotu variačního koeficientu národními konzervativci jsme zjistili také u agrárního aktéra (LZZS).

Tabulka 5.9. Variabilita volebních výsledků v lotyšských parlamentních volbách

Volby	1993	1995	1998	2002	2006	2010	2011	Průměr strany
Počet jednotek	5	5	5	5	5	5	5	–
LC/LC-LPP/ PLL!	26,70 %	15,20 %	19,70 %	11,00 %	55,40 %	25,14 %	29,02 %	26,02 %
LNNK	51,80 %							51,80 %
TSP	65,00 %	112,70 %	104,50 %					94,01 %
LZS	30,20 %							30,20 %
LSP	111,50 %	83,60 %						97,55 %
TuB//LNNK-TuB/NaVL	46,40 %	47,00 %	41,30 %	16,20 %	36,50 %	31,79 %	33,95 %	36,16 %
LKDS	9,60 %							9,60 %
DCP/ DP Saimnieks	39,60 %	9,80 %						24,70 %
TKL-Siegerists		34,30 %						34,30 %
LVP		29,50 %						29,50 %
ZZS-LKDS-LatDP		20,00 %						20 %
LNNK-LZP		45,20 %						45,20 %
DuT/LSDA		42,80 %	22,20 %					32,50 %
TP			37,90 %	43,50 %	35,40 %			38,93 %
JP			20,70 %					20,70 %
JL/Vienotiba				32,90 %	35,20 %	28,87 %	25,60 %	30,64 %
PCTVL				79,10 %	81,90 %			80,50 %
LPP				29,90 %				29,90 %
LZZS				25,80 %	41,80 %	36,80 %	40,82 %	36,31 %
LSDSP				13,10 %				13,10 %
SC					114,80 %	55,39 %	56,38 %	75,52 %
ZRP							26,47 %	26,47 %
<i>Průměr voleb</i>	47,60 %	44,00 %	41,10 %	31,40 %	57,30 %	35,60 %	35,37 %	–

Zdroj: Meleskevich 2007: 83; volby v roce 2006, 2010 a 2011 vlastní výpočet dle volebních výsledků publikovaných na www.cvk.lv

5.10. Estonsko

5.10.1. Výběr zkoumaných jednotek

Rovněž Estonci doposud volili od obnovení nezávislosti svůj parlament šestkrát. Estonský stranický systém se postupně stabilizoval a ve srovnání se systémy v dalších dvou pobaltských republikách se vyznačuje nižší mírou fragmentace (Sokol 2000).

Volební systém neprošel zásadní změnou (Šedo 2007: 46). Pouze se dvakrát změnil počet volebních obvodů, ovšem protože šlo o změnu v rozmezí 11 a 12 obvodů, byl její dopad na naše zkoumání nižší než v dalších státech, kde došlo k zásadní proměně volebního systému.

5.10.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Estonsko v zásadě naplňuje tezi vytyčenou na počátku této kapitoly, protože variabilita volebních výsledků zatím v každých volbách od roku 1992 do roku 2007 vykázala klesající trend ve srovnání s volbami předcházejícími. Jedinou výjimku tvoří poslední volby v roce 2011, kdy došlo k určitému nárůstu průměrné variability, ale ta byla způsobena výraznou regionalizací výsledků agrární ERL, která doprovázela její marginalizaci. Kdybychom provedli měření variability bez ERL, výsledkem by byl další pokles průměrné variability.

Hodnoty získané u jednotlivých voleb navíc ukazují, že po původním výrazném poklesu variability do roku 2003 se její průměrné hodnoty stabilizovaly.

5.10.3. Srovnání variability u stranických rodin

Z jednotlivých stran kandidujících ve více volbách vykazuje nízkou variabilitu zejména Res Publica a následně její spojení se Svazem vlast (RP-IL), které se řadí do konzervativní stranické rodiny. Oproti Lotyšsku tedy národně orientovaní konzervativci vykazují nejnižší hodnoty variability.

Vyšší variabilitu mají obě liberální strany ERE a KESK, přičemž jejich hodnoty jsou srovnatelné, ačkoli první se orientuje spíše na etnicky estonské voliče a druhá naopak na menšinové Rusy.

Vyšší hodnoty měly v prvních sledovaných volbách také politické strany orientující se pouze na voliče ruské národnosti (MKE/EÜRP) a dlouhodobě také rolnická strana (ERL), která ze stabilních stranických aktérů vykazuje vůbec nejvyšší hodnoty variačního koeficientu.

Tabulka 5.10. Variabilita volebních výsledků v estonských parlamentních volbách

Volby	1992	1995	1999	2003	2007	2011	Průměr strany
Počet jednotek	12	11	11	12	12	12	–
IL	31,30 %	41,30 %	34,50 %	31,50 %			34,70 %
KK/KE	54,80 %		51,20 %				53,00 %
ER/KESK	37,80 %	34,40 %	22,60 %	27,50 %	36,80 %	31,07 %	31,70 %
M/SDE	78,00 %	90,20 %	26,40 %	40,70 %	46,60 %	31,55 %	52,24 %
ERSP	59,30 %						59,30 %
SK	73,30 %						73,30 %
Eesti K.	153,20 %	51,30 %					102,30 %
EPL	46,00 %						46,00 %
KMÜ		33,00 %					33,00 %
ERE		39,30 %	35,90 %	37,20 %	22,10 %	24,86 %	31,87 %
MKE/EÜRP		83,00 %	106,10 %				94,60 %
PP		60,20 %					60,20 %
EME / ERL			87,40 %	77,70 %	70,60 %	84,44 %	80,04 %
Res Publica/ RP-IL				17,40 %	21,70 %	18,97 %	19,36 %
E Roh					27,10 %	58,94 %	43,02 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>66,70 %</i>	<i>54,10 %</i>	<i>52,00 %</i>	<i>38,70 %</i>	<i>37,50 %</i>	<i>41,64 %</i>	–

Zdroj: Meleskevich 2007: 82; volby v roce 2007 a 2011 vlastní výpočet dle volebních výsledků publikovaných na www.vvk.ee

5.11. Slovinsko

5.11.1. Výběr zkoumaných jednotek

Slovinci dosud přistoupili v parlamentních volbách k volebním urnám pětkrát a my analyzujeme variabilitu volebních výsledků ve všech těchto volbách. Nezbytné je ovšem zdůraznit, že volební obvody v zakladatelských volbách v roce 1990 se lišily od volebních obvodů používaných od roku 1992. V roce 1990 bylo volebních obvodů 14, později již jen 8 (Šedo 2007:58).

Vytvořená tabulka pro rok 1990 uvádí i hodnoty pro koalici DEMOS a hypotetické spojení tří postkomunistických stran.

5.11.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Průměrná variabilita systému relevantních stran vykazuje s výjimkou prvních voleb po dezintegraci DEMOS (1992) značnou stabilitu. Trend velmi mírného poklesu se zastavil v parlamentních volbách v roce 2004, kdy průměrná variabilita zkoumaných stran nepatrně vzrostla. Vzhledem k rozsahu nárůstu ovšem nelze hovořit o změně základního trendu.

Navíc v dalších dvou volbách (2008 a 2011) mírný pokles variability pokračoval.

Variabilita slovinských politických stran se po úvodním poklesu stabilizovala a odpovídá základní tezi této práce.

5.11.3. Srovnání variability u stranických rodin

Variabilita u jednotlivých stran prošla řadou změn. V zakladatelských volbách byla nejnižší variabilita spojena s postkomunisty, v roce 1992 naopak s křesťanskými demokraty. V další dvojici voleb dominovala z tohoto hlediska levicově liberální LDS a v poslední trojici voleb pravicová a konzervativní SDS.

Ze stran kandidujících ve více volbách se vyznačují nejnižší průměrnou variabilitou volební výsledky právě konzervativců z SDS. Slovinsko se proto řadí k menšině států, kde nejnižší variabilitu spojujeme s pravicovou politickou stranou. V této souvislosti je ovšem třeba zmínit historickou transformaci SDS z antikomunistické sociální

demokracie v konzervativní stranu, která může být základem faktu, že SDS má podobně jako slovinské levicové strany silnou podporu ve městech, což ji liší od zbytku slovinské pravice (Sokol 2000).

Jen těsně v závěsu za SDS se v otázce nízké variability nachází levicově liberální LDS, která s výjimkou posledních dvojích voleb tvořila hlavní levostředový pól slovinského stranického systému.

U ostatních stran najdeme srovnatelné hodnoty variability, z nichž vybočuje pouze vysoká hodnota u rolnické SLS a seniorského DeSUS.

Tabulka 5.11. Variabilita volebních výsledků ve slovinských parlamentních volbách

Volby	1990	1992	1996	2000	2004	2008	2011	Průměr strany
Počet jednotek	14	8	8	8	8	8	8	–
ZKS-SDP/ZLSD/SD	20,13 %	61,20 %	29,54 %	31,73 %	21,57 %	18,74 %	19,24 %	28,88 %
ZSMS-LS/LDS	26,89 %	44,80 %	7,34 %	9,37 %	10,26 %	25,82 %		20,75 %
SZS-SZDL	19,36 %							19,36 %
postkomunisté '90	14,40 %							14,40 %
DeSUS		66,94 %	66,96 %	34,44 %	32,88 %	24,72 %	17,90 %	40,64 %
SKD/ NSI	24,71 %	39,19 %	17,96 %	20,03 %	17,26 %	25,46 %	14,65 %	22,75 %
SKZ/SLS /SLS-SKD/ SLS	37,68 %		14,12 %	27,96 %	37,38 %	44,48 %	31,82 %	32,24 %
SNS			19,64 %	16,99 %	27,78 %	20,28 %		21,17 %
SDZS/SDS	47,04 %	59,25 %	16,35 %	14,16 %	9,42 %	5,92 %	7,80 %	19,60 %
SDZ /DS	40,00 %		43,79 %					41,90 %
Zares						16,21 %		16,21 %
LZJ-PS							20,64 %	20,64 %
LGV							7,39 %	7,39 %
ZELENI	15,96 %							15,96 %
SOS	26,69 %							26,69 %
DEMOS celkem	9,65 %							9,65 %
SMS				15,56 %				15,56 %
SJN					75,81 %			75,81 %
Průměr voleb	28,72 %	54,28 %	24,56 %	21,28 %	22,36 %	22,70 %	17,06 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.volitve.si

5.12. Chorvatsko

5.12.1. Výběr zkoumaných jednotek

Rovněž Chorvatsko se vyznačuje častými obměnami volebního systému. Do výzkumu variability jsme proto zařadili pouze kvarteto posledních parlamentních voleb, kdy byl volební systém v zásadních parametrech shodný. Vzhledem k dostupnosti výsledků a jejich porovnatelnosti měříme variační koeficient u jednotlivých volebních stran na základě volebních výsledků v deseti volebních obvodech, které se nacházejí na území Chorvatska. nezohledňujeme jedenáctý volební obvod, v němž volí Chorvaté žijící v zahraničí (Šedo 2007: 58).⁵⁸

Vzhledem k dostupnosti výsledků není variabilita analyzována v parlamentních volbách v letech 1990, 1992 a 1995.

5.12.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Oproti trendu, který jsme sledovali ve většině zemí zkoumaného regionu, v Chorvatsku při srovnání poslední čtveřice parlamentních voleb variabilita neklesla. A neklesla by, ani kdybychom odhlédli od variability slavonské regionální strany HDSSB, která průměrnou variabilitu systému zvýšila v posledních dvojích volbách. Pokud bychom nezohlednili hodnoty variability této regionální strany, která ve zbytku Chorvatska ani nekandiduje, dostali bychom průměrnou variabilitu 47,61 % pro rok 2007 a 45,86 % pro rok 2011.

5.12.3. Srovnání variability u stranických rodin

Z analýzy poslední čtveřice parlamentních voleb v Chorvatsku vyplývá, že SDP a HDZ – dvě největší strany – disponují srovnatelnou variabilitou, i když socialistická

⁵⁸ Zahnutí tohoto jedenáctého volebního obvodu by výrazně zvýšilo variabilitu u HDZ., které zde má velmi vysokou podporu. V posledních parlamentních volbách v roce 2011 v tomto obvodu HDZ získalo absolutní většinu hlasů a jeho variabilita by se při započítání zvýšila o deset procent.

SDP věrna trendu ve většině regionu dosahuje nepatrně nižší hodnoty než konzervativní HDZ.

Relativně vysoké hodnoty u liberální HNS jsou odrazem jejích extrémních výsledků v jednom z volebních obvodů, kde její předseda vykonával funkci prezidenta župy.

Nejvyšší variabilita byla naměřena u již zmíněné regionální strany HDSSB, dále u krajně pravicové HSP, která své zisky sbírá téměř výhradně v oblastech postižených občanskou válkou, a nezávislá kandidátní listina Grubišić, u níž se jedná o sousedský efekt, protože kandidátka kandidovala v celé zemi, ale vzhledem k tomu, že její lídr pochází ze Splitu, získala nejvíce hlasů v Dalmácii.

Tabulka 5.12. Variabilita volebních výsledků ve vybraných chorvatských parlamentních volbách

Volby	2000	2003	2007	2011	Průměr strany
Počet jednotek	10	10	10	10	–
HDZ	60,29 %	24,59 %	25,75 %	41,58 %	38,05 %
SDP (2000 SDP-HSLS)	32,71 %	31,00 %	18,99 %	35,32 %	29,51 %
HSLs/HSLs-HSS			57,87 %	44,93 %	51,40 %
HNS-LD		39,56 %	87,84 %		63,70 %
HDSSB			217,04 %	203,75 %	210,40 %
HSP	32,02 %	27,51 %		45,87 %	81,10 %
HSS		40,31 %		40,79 %	40,55 %
HSS-LS-HNS-IDS	49,34 %				49,34 %
BUZ				28,09 %	28,09 %
HSP AS				46,34 %	46,34 %
NK Grubišić				83,93 %	83,93 %
Průměr voleb	43,59 %	32,59 %	67,92 %	77,44 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.izbori.hr

5.13. Srbsko

5.13.1. Výběr zkoumaných jednotek

Dostupnost pouze omezeného počtu volebních výsledků nám umožnila analyzovat variabilitu pouze v sedmeru vybraných parlamentních voleb do srbského parlamentu. V srbském případě používáme i v dobách existence Jugoslávie výsledky voleb do srbského republikového parlamentu, protože toto parlamentní shromáždění pojí kontinuita se současným parlamentem samostatného Srbska. Jednotlivé volby se ovšem liší počtem jednotek, z nichž podkladová data pocházejí. Zkoumání variability v Srbsku se potýká s faktem, že od roku 2000 volby probíhají v jednom celostátním obvodu (Šedo 2007: 69), takže je nezbytné k měření variability používat administrativní jednotky. Navíc i v předcházejícím období nebyly volební obvody stabilní. Z těchto důvodů bude pro volby 1992 až 2007 využívána úroveň obcí a pro pozdější období správní regiony.

Vzhledem k dostupnosti dat nebudou do analýzy variability zahrnuty zakladatelské volby v roce 1990.

5.13.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Vytvořená tabulka 5.13. potvrzuje trend klesající variability v první čtvrtině voleb. Ve volbách 2007 došlo ke značné fragmentaci stran dřívější protimiloševičovské opozice a ta přinesla i vzestup variability. Poslední trojici voleb jsme sledovali na základě jiného počtu jednotek, a proto je nemůžeme přímo porovnávat s předcházejícím obdobím. Postupně ale i zde dochází k nárůstu variability, jehož nositelem byli jednak noví straničtí aktéři, ale také zvyšující se variabilita u postkomunistické SPS, u níž s poklesem volebních zisků nastal nárůst variačního koeficientu.

5.13.3. Srovnání variability u stranických rodin

Nejvíce homogenní voličské výsledky vykazovala v první části zkoumaného období nacionalistická a krajně pravicová Srbská radikální strana (SRS). Na opačné straně spektra v tomto ukazateli stojí maďarské menšinové subjekty z Vojvodiny. Vyšší va-

riabilitu než radikálové mají ale také všechny strany vzešlé z protimiloševičovské opozice (DS, DSS, SPO). Miloševičova SPS se v počátečních volbách blížila spíše radikálům, ale její variabilita postupně oproti celkovému trendu stoupá.

V posledních volbách se stranou s nejnižší variabilitou stala konzervativní SNS, která vznikla odštěpením od SRS a převzala nejenom velkou část jejího elektorátu, ale také nízkou hodnotu variability.

Tabulka 5.13. Variabilita volebních výsledků ve vybraných srbských parlamentních volbách

Volby	1992	1993	1997	2000	2007	2008	2012	2014	Průměr strany
Počet jednotek	183	183	183	183	183	32	32	32	–
SPS	29,69 %	28,25 %	36,51 %	61,23 %	84,62 %	43,95 %	37,21 %	41,69 %	45,39 %
SRS	22,43 %	24,44 %	24,07 %	54,39 %	33,16 %	27,79 %	40,87 %	60,05 %	35,90 %
DEPOS	44,34 %								44,34 %
DS	69,10 %				34,86 %	27,71 %	21,24 %	46,57 %	39,90 %
DZVM/MK/SVM	991,59 %	482,80 %	671,37 %			277,02 %	259,01 %	290,66 %	495,41 %
Zajedno		46,33 %							46,33 %
Koalice Vojvodina		196,64 %	151,03 %						173,84 %
SPO			52,25 %	51,00 %	83,62 %				62,29 %
DA-SSS-PPS			203,62 %						203,62 %
DOS				22,56 %					22,56 %
Z. Raznatović				58,14 %					58,14 %
DSS					61,47 %	53,73 %	58,79 %	67,60 %	60,40 %
G17 / URS					61,45 %		54,75 %	81,25 %	65,82 %
LDS / Obrat					75,72 %	45,84 %	44,23 %	69,17 %	58,74 %
PUSP					57,50 %				57,50 %
SNS							27,72 %	14,20 %	20,96 %
Dveri							50,13 %	43,38 %	46,76 %
NDS – Tadić								35,82 %	35,82 %
Průměr voleb	231,43 %	155,69 %	189,81 %	49,46 %	61,55 %	39,80 %	66,99 %	75,04 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.cesid.org a www.webrzs.stat.gov.rs

5.14. Černá Hora

5.14.1. Výběr zkoumaných jednotek

V Černé Hoře se volilo do republikového parlamentu, který jsme vybrali ze stejných důvodů jako v srbském případě, již devětkrát, takže tento stranický systém budeme zkoumat na základě nejvyššího počtu voleb.

Po celou zkoumanou dobu budeme vycházet z volebních výsledků na úrovni 21 černohorských obcí, což nám umožní komparovat hodnoty za celé období.

Menší přehlednost analýzy variability volebních výsledků v Černé Hoře ovšem způsobí nestálost volebních stran a volebních koalic.

5.14.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Průměrná variabilita volebních výsledků stran, které v jednotlivých volbách získaly více než dvě procenta hlasů, vykazovala klesající trend po celou sledovanou dobu. Od roku 2000 se ovšem tento trend zpomalil, což bylo téměř výhradně způsobeno zvyšující se variabilitou volebních výsledků u jednoho ze tří hlavních stranických aktérů – LSCG. Liberálové se postupem času stále více stávali „cetinjskou“ stranou a jejich variabilita proto stoupala. Naopak u stranických formací reprezentující dva hlavní póly stranického systému variabilita soustavně klesala.

Kromě voleb v roce 2000 tvoří výjimku také volby v roce 2012, kdy průměrná variabilita narostla, což ale způsobila skutečnost, že menšinová Bosenská strana, jejíž elektorát je do značné míry omezen na oblast Sandžaku, se kvalifikovala mezi strany přesahující 2 % hlasů. Pokud ji ovšem do výpočtu nezahrneme, pokračuje pokles či stabilizace hodnot variability v černohorském stranickém systému.

5.14.3. Srovnání variability u stranických rodin

Nelze rovněž opomenout, že analýza všech dosavadních parlamentních voleb potvrzuje nižší variabilitu u toho z obou zmíněných pólů stranického systému, který se vyvinul z rozkolu postkomunistického subjektu a později pod vlivem Mila Djukanoviće začal prosazovat samostatnost republiky. Jeho průměrná variabilita volebních vý-

sledků se zastavila na hodnotě 25,11 %. Prosrbské formace, rovněž vzniklé z rozkolu v postkomunistickém táboře, měly téměř dvojnásobnou průměrnou variabilitu (48,00 %). Pro srovnání ještě doplňme, že u vedlejšího pólu v podobě černoorských liberálů, dlouhodobě prosazujících samostatnost země na Srbsku, dosáhla průměrná variabilita dokonce 118,81 %.

Od roku 2009 do systému vstoupili další opoziční aktéři, jejichž variabilita ovšem odpovídala spíše subjektům vytvořeným kolem SNPCG, protože i tyto strany získávaly větší podporu v severovýchodní části země, kde je silná srbská identita.

Nejvyšší hodnota variačního koeficientu byla spojena s menšinovými subjekty (BS, DK) s bosenskou, sandžackou nebo albánskou identitou.

Tabulka 5.14. Variabilita volebních výsledků v černohorských parlamentních volbách

Strany	1990	1992	1996	1998	2000	2001	2006	2009	2012	Průměr strany
Počet jednotek	21	21	21	21	21	21	21	21	21	–
SKCG/ DPSCG/ DZB/ PJCG/ ZECG	35,97 %	27,51 %	21,42 %	26,79 %	28,56 %	25,15 %	19,27 %	23,51 %	17,77 %	25,11 %
SRSJ/ SRSCG	99,03 %	81,79 %								
NS/NSCG/ NS-DSS	52,75 %	52,09 %						67,11 %		57,32 %
DK	216,67 %									
LSCG/ LP i DC		85,66 %		117,06 %	123,25 %	140,09 %	141,95 %	104,82 %		118,81 %
SOPCG		51,77 %								51,77 %
DSCG		262,48 %								262,48 %
SDPR		144,45 %								144,45 %
SRSVŠ			64,11 %							64,11 %
SDP			90,46 %							90,46 %
SDA			246,68 %							246,68 %
N.SI.			34,62 %							34,62 %
SNPCG/ ZZJ/ZZP				44,40 %	42,54 %	41,12 %	40,80 %	52,58 %	66,55 %	48,00 %
SPIICG								65,79 %		65,79 %
NSD								45,75 %		45,75 %
PCG									84,59 %	84,59 %
PzP / DF (PzP+NSD)								41,99 %	43,09 %	42,54 %
BS									245,03 %	245,03 %
Průměr voleb	101,11 %	100,82 %	91,46 %	62,75 %	64,78 %	68,79 %	67,34 %	59,30 %	212,00 %* (53,00 %)	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.cemi.cg.yu

5.15. Bosna a Hercegovina

5.15.1. Výběr zkoumaných jednotek

V případě Bosny a Hercegoviny jsme do výzkumu zařadili vzhledem k dostupnosti výsledků z volebních obvodů pouze analýzu variability u některých vybraných voleb. Na úrovni obvodů jsou nedostupné výsledky zakladatelských voleb z roku 1990. V postdaytonském období se liší dostupnost výsledků z území Federace Bosny a Hercegoviny a z území Republiky srbské. Vzhledem k odděleným stranickým systémům obou částí Bosny a Hercegoviny i oddělenému volebnímu systému posuzujeme zvlášť výsledky z Federace Bosny a Hercegoviny a z Republiky srbské. Při výběru stran relevantních pro naše analýzy jsme ovšem zvolili hranici dvou procent v celém státu, protože přes oddělené volby zůstává Bosna a Hercegovina jednotným státem.

Ve Federaci Bosna a Hercegovina jsou k dispozici adekvátní výsledky voleb z let 1998, 2002, 2006 a 2010, v Republice srbské pouze z let 2002, 2006 a 2010.

5.15.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Ve sledovaných volbách dochází ve Federaci k postupnému nárůstu variability, což je spojeno zejména nástupem nových stranických aktérů. V Republice srbské je variabilita stabilní.

5.15.3. Srovnání variability u stranických rodin

V bosňácko-chorvatské Federaci vykazuje nejnižší variabilitu muslimská SDA a obecně bosňácké strany mají nižší variabilitu než strany chorvatské, jejichž variabilita ještě narostla po rozštěpení HDZ BiH.

V Republice srbské ve sledovaných volbách měli nezávislí sociální demokraté (SNSD) vyšší variabilitu než nacionalistická Srbská demokratická strana (SDS), což vychází z větší koncentrovanosti SNSD v oblasti Banja Luky.

Tabulka 5.15. Variabilita volebních výsledků při vybraných celostátních parlamentních volbách na území Federace Bosna a Hercegovina

Volby	1998	2002	2006	2010	Průměr voleb
Počet jednotek	10	5	5	5	–
SDA/KCD BiH	21,98 %	27,52 %	23 %	21,05 %	23,39 %
SDP	15,34 %	51,59 %	46 %	32,19 %	36,28 %
SBiH		41,33 %	40 %	38,91 %	40,08 %
NS RzB			25 %	41,55 %	33,28 %
BHPS			43 %		43 %
HDZ	28,38 %	98,77 %	90 %	98,79 %	78,99 %
HDZ 1990			107 %	129,38 %	118,19 %
BPS				64,95 %	64,95 %
DNZ				98,79 %	98,79 %
SBB BiH				66,91 %	66,91 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>21,90 %</i>	<i>54,80 %</i>	<i>53 %</i>	<i>65,84 %</i>	<i>–</i>

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.izbori.ba

Tabulka 5.16. Variabilita volebních výsledků při vybraných celostátních parlamentních volbách na území Republiky srbské

Volby	2002	2006	2010	Průměr strany
Počet jednotek	3	3	3	–
SNSD	53,90 %	16 %	11,80 %	27,23 %
SDS	14,18 %	19 %	25,18 %	19,45 %
SBiH		8,65 %	14,45 %	11,55 %
SDP BiH		62,63 %	49,67 %	37,43 %
SS	27,70 %	44,76 %	32,48 %	34,98 %
SDA	78,89 %	46,94 %	68,71 %	64,85 %
PDP	6,89 %	9,66 %	20,35 %	12,30 %
DNS		47,98 %	34,31 %	41,15 %
SRS	16,12 %	22,15 %	33,63 %	23,97 %
DP			24,80 %	24,80 %
SRS VŠ		31,98 %		31,98 %
PS-NDS		10,76 %		10,76 %
<i>Průměr voleb</i>	<i>32,95 %</i>	<i>29,14 %</i>	<i>31,54 %</i>	<i>–</i>

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.izbori.ba

5.16. Makedonie

5.16.1. Výběr zkoumaných jednotek

Změny volebního systému a obtížná dostupnost dat pro některé volby neumožňují v Makedonii sledovat všechny parlamentní volby. V našem výzkumu jsme se proto zaměřili pouze na poslední pětici parlamentních voleb. Všechny tyto volby byly provedeny v rámci šesti volebních obvodů (Šedo 2007: 74), takže je možná přesná komparace variability volebních výsledků. Nepokryta zůstává trojice voleb (1990, 1994 a 1998).

5.16.2. Vývoj variability ve sledovaném období

V rámci sledovaného období dochází ke kolísání variability a nelze vysledovat jasný trend ani jedním směrem. Kolísání variability navíc není způsobeno pouze vstupem nových stranických aktérů nebo nárůstem počtu albánských menšinových aktérů, ale týká se i obou hlavních pólů makedonského stranického systému (SDS a VMRO-DPMNE).

5.16.3. Srovnání variability u stranických rodin

Postkomunističtí sociální demokraté vykazují ve sledovaném období nejnížší variabilitu ze všech relevantních makedonských politických stran. V posledních trojích volbách ovšem nižší variabilitu vykazuje konzervativní DPMNE-VMRO, což zemi zařazuje do skupiny států, kde nejnížší variability zpravidla dosahuje vítěz voleb.

Nerovnoměrná geografická distribuce menšinového albánského etnika přispívá k tomu, že nejvyšší variabilitu v systému politických stran nalezneme u albánských menšinových formací. Také v jejich rámci ovšem platí, že nejsilnější z nich má nejnížší hodnoty variačního koeficientu (aktuálně DUI, dříve DPA).

Tabulka 5.17. Variabilita volebních výsledků ve vybraných makedonských parlamentních volbách

Strany	2002	2006	2008	2011	2014	Průměr strany
Počet jednotek	6	6	6	6	6	
VMRO-DPMNE	45,76 %	38,18 %	33,26 %	36,04 %	30,70 %	36,79 %
SDS	27,22 %	31,45 %	37,92 %	43,69 %	33,67 %	34,79 %
DUI	120,98 %	111,66 %	92,41 %	87,23 %	91,28 %	100,71 %
DPA	102,05 %	108,46 %	116,51 %	127,87 %	117,84 %	114,55 %
NDP	100,02 %			143,77 %		121,90 %
PDP	83,02 %					83,02 %
SPM	51,30 %					51,30 %
NSDP		30,13 %				30,13 %
VMRO-NP		37,14 %		44,54 %		40,84 %
Grom					49,65 %	49,65 %
<i>Průměr voleb</i>	75,76 %	59,50 %	70,03 %	80,52 %	64,63 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách www.a1.com.mk/izbori2008/default.asp a <http://eed.nsd.uib.no>

5.17. Území bývalé Německé demokratické republiky

5.17.1. Výběr zkoumaných jednotek

Specifickým případem je v rámci naší analýzy vývoje variability v postkomunistických státech území bývalé Německé demokratické republiky. Zde proběhly v roce 1990 zakladatelské volby, když občané NDR zvolili Národní komoru. Volby tehdy probíhaly v rámci tehdejších správních krajů, ale výsledky byly následně pro účely srovnání přepočítány na úroveň nových spolkových zemí, které byly vytvořeny po sjednocení Německa. Specifikem zůstala část Berlína, která byla součástí NDR a která byla začleněna do spolkové země Berlín společně s částí města patřící v minulosti pod SRN. Volební statistici ale v Německu až dosud zveřejňují v rámci berlínských volebních výsledků i zisky stran v bývalém „východním“ Berlíně. To nám umožní provést srovnání variability v identických jednotkách (pěti nových spolkových zemích a území „východního“ Berlína).

V období po sjednocení budeme zkoumat výsledky voleb do Spolkového sněmu.

5.17.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Území bývalé Německé demokratické republiky patří historicky do postkomunistického areálu, ale zjištěné hodnoty variability pro jednotlivé zkoumané volby odpovídají bez výjimky trendu, který Caramaniová zjistila v západní Evropě. Ve všech zkoumaných volbách se projevil pokles průměrné variability.

5.17.3. Srovnání variability u stranických rodin

Nejnižší variabilitu vykazují obě levicové strany: sociální demokraté (SPD) a postkomunisté (PDS-Levice). Do voleb v roce 2005 byly naměřeny nižší hodnoty u SPD, ve všech následujících volbách u PDS-Levice.

Budeme-li postupovat dále po škále zvyšující se variability, narazíme nejprve na liberální FDP a následně na křesťanskodemokratickou CDU.

Nejvyšší hodnoty variačního koeficientu sledujeme u ekologického aktéra Spojenectví 90 – Zelení. V zakladatelských volbách měli samostatně kandidující Zelení

vůbec nejnižší variabilitu, ale po spojení se Spojenectvím 90 (zárodkem *catch-all-movement* v NDR) převzal společný subjekt charakteristiku volebních výsledků spíše Spojenectví 90, tedy jednu z nejvyšších v systému.

Rekordně vysokou variabilitu jsme při zakladatelských volbách zaznamenali u fakticky regionalistické DSU a agrárního DBD. Oba aktéři ovšem už v dalších volbách samostatně nekandidovali.

Tabulka 5.18. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách na území bývalé Německé demokratické republiky

Volby	1990	1994	1998	2002	2005	2009	2013	Průměr strany
Počet jednotek	6	6	6	6	6	6	6	–
CDU	28,12 %	27,88 %	23,60 %	22,07 %	23,44 %	22,36 %	18,12 %	23,66 %
SPD	28,21 %	20,14 %	12,00 %	9,95 %	11,81 %	18,20 %	15,53 %	16,55 %
PDS/Levice	34,84 %	29,28 %	15,47 %	18,45 %	8,41 %	10,14 %	12,70 %	18,47 %
FDP/BFD (1990)	31,09 %	22,06 %	23,72 %	16,89 %	20,82 %	16,59 %	11,59 %	20,39 %
Spojenectví 90 – Zelení		42,03 %	37,90 %	47,63 %	42,65 %	43,09 %	36,97 %	41,71 %
Zelení (1990)	14,61 %							14,61 %
Spojenectví 90 (1990)	46,31 %							46,31 %
DBD	62,88 %							62,88 %
DSU	79,60 %							79,60 %
Piráti							28,43 %	28,43 %
NPD							15,77 %	15,77 %
AfD							14,45 %	14,45 %
Průměr voleb	40,71 %	28,28 %	22,54 %	23,00 %	21,43 %	22,08 %	17,22 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách <https://www.wahlen-berlin.de/>

5.18. Kosovo

5.18.1. Výběr zkoumaných jednotek

V Kosovu jsou dostupná data pro všechny čtyři parlamentní volby, které se uskutečnily v době od vyhlášení samostatnosti země. Výsledky jsou zveřejňovány na úrovni obcí, což umožňuje komparaci variability pro všechny provedené volby.

5.18.2. Vývoj variability ve sledovaném období

Při první trojici kosovských voleb variabilita klesala. V roce 2010 ovšem tento trend skončil a nastal nárůst průměrného variačního koeficientu, který se ale projevil i u „tradičních“ kosovských stran, které byly analyzovány u všech dosavadních voleb.

5.18.3. Srovnání variability u stranických rodin

Přiřazení kosovských stran k stranickým rodinám není jednoznačné, protože strany se vyznačují vysokou personifikací. Nejnižší variabilitu ze stabilních stran má LDK, následováno PDK a AAK.

Tabulka 5.19. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách v Kosovu

Strany	2001	2004	2007	2010	Průměr strany
Počet jednotek	32	32	32	32	
PDK	75,80 %	63,73 %	46,18 %	74,72 %	65,11 %
LDK	53,50 %	34,26 %	49,20 %	60,20 %	49,29 %
AAK	123,30 %	91,89 %	98,97 %	112,98 %	106,79 %
ORA		102,29 %			102,29 %
AKP			61,67 %		61,67 %
LDD			63,55 %	94,96 %	79,26 %
Vetëvendosje				67,80 %	67,80 %
KKR				93,35 %	93,35 %
FER				110,46 %	110,46 %
SLS				229,86 %	229,86 %
Povratak	167,09 %				167,09 %
Průměr voleb	104,92 %	73,04 %	63,91 %	105,54 %	–

Zdroj: vlastní výpočet na základě volebních výsledků publikovaných na internetových stránkách <http://www.osce.org/kosovo/>

6. Výsledky provedeného výzkumu a závěr

6.1. Kategorizace postkomunistických států podle výsledků zakladatelských voleb

Analýza výsledků zakladatelských voleb v jednotlivých státech z hlediska volební geografie poskytuje dostatek podkladů, abychom formulovali některé společné charakteristiky.

Zopakujme, že ve čtyřech státech v zakladatelských volbách zvítězili na celostátní úrovni (post)komunisté. Jednalo se o Albánii, Bulharsko, Černou Horu a Srbsko.

V případě Černé Hory a Srbska zvítězila nástupnická strana komunistů ve všech regionech, kde převládá většinové obyvatelstvo, a volební porážku utrpěla jen v oblastech, kde převažují občané hlásící se k národnostním menšinám (Vojvodina, Kosovo, Preševo, Sandžak, černoorské příhraničí s Albánií).

Naproti tomu v Albánii a Bulharsku dokázaly celostátně poražené antikomunistické strany zvítězit i v některých oblastech osídlených většinovým etnikem. V obou případech se jednalo zejména o hlavní město a další větší města.

Tabulka 6.1. Charakteristika volební geografie *catch-all-movements* v zakladatelských a předzakladatelských volbách

Stát	Volby	Nositel změny	Území se silnou podporou	Území se slabou podporou
ČR	1990	OF	Praha, velká města, východní a severovýchodní Čechy	Morava
Slovensko	1990	VPN	východ Slovenska a Bratislava	jih Slovenska
		KDH	sever a severovýchod Slovenska	jih Slovenska
Maďarsko	1990	MDF	rovnoměrná podpora	–
		SzDSZ	severozápad Maďarska a Budapešť	jihovýchod
Polsko	Senát VI. 1988	OKP (Solidarita)	bývalá Halič (rakouský zábor), zemědělská, konzervativní oblast s vysokým počtem katolíků; velká města (v pořadí Krakov, Vratislav, Gdaňsk, Varšava)	severozápad Polska, vojvodství bez velkých měst, průmyslové oblasti; bývalý německý zábor a tzv. nová území
Rumunsko	V. 1990	FNS	méně ekonomicky rozvinuté, ale národnostně čistě rumunské Valašsko a rumunská Moldávie	Sedmihradsko, Banát a Bukurešť
Bulharsko	VI. 1990	SDS (celostátně poražen)	velká města: Sofie, Plovdiv, Varna, Pirinská Makedonie	venkov
Albánie	IV. 1991	PDSH (celostátně poražena)	sever země v okolí Skadaru a velká města Tirana, Skadar, Drač	jih a střed země, venkov
Litva	1990	Sajudis	druhé největší město Kaunas, západní část země	východní část země, jihovýchod se silným zastoupením polské menšiny
Lotyšsko	1990	Lidová fronta	Etnicky lotyšské oblasti	Riga, Latgalsko, oblasti s ruskou menšinou a vojenskými základnami
Estonsko	1990	Lidová fronta	druhé největší město Pärnu, západní část země, oblasti s převahou etnických Estonců	Tallinn, východní kraj Ida-Virumaa, oblasti s ruskou menšinou a vojenskými základnami
Slovinsko	1990	DEMOS	východ Slovinska	Lublaň, západ země
Chorvatsko	IV. a V. 1990	HDZ	oblasti s většinou chorvatského obyvatelstva, hlavní město Záhřeb	okrajové části země, oblasti se srbskou menšinou a Istriie, kde není vysoké chorvatské národní uvědomění
Srbsko	1990	SPO (celostátně poraženo)	velká města: Bělehrad, Nový Sad, Kragujevac	venkov
Černá Hora	1990	Svaz reformních sil Jugoslávie (celostátně poražen)	jih Černé Hory	sever a střed černé Hory
Bosna a Hercegovina	XI. 1990	SDA, SDS, HDZ	průřezově, každá ze stran ve svých etnických oblastech	Tuzla
Makedonie	1990	DPMNE-VMRO	velká města, většina Skopje (spíše okraje), Bitolla, Prilep, Ochrid, jihovýchodní část země	albánský severozápad země, východ země, venkov

NDR	III.1990	Spojenectví 90 (demokratická NDR)	hlavní město Berlín, velká města	venkov, v zásadě ale celé území s výjimkou Berlína
		CDU (Sjednocení Německa)	jih země, průmyslový a rozvinutý, silnější na venkově než ve velkých městech	hlavní město Berlín

Zdroj: původní tabulka vytvořená na základě závěrů této práce

Tabulka 6.2. Volebněgeografická charakteristika postkomunistické strany v zakladatelských volbách

Stát	Volby	Strana	Území silné podpory
ČR	1990	KSČ	severozápadní Čechy
Slovensko	1990	KSČ	východní Slovensko, průmyslové oblasti na středním Slovensku
Maďarsko	1990	MSzP	východ země, Budapešť
Polsko	Senát VI. 1988	PZPR	dosídlené oblasti a oblasti s výraznější průmyslovou výrobou
Rumunsko	V. 1990	FNS	méně ekonomicky rozvinuté, ale národnostně čistě rumunské Valašsko a rumunská Moldávie
Bulharsko	VI. 1990	BSP	venkov
Albánie	IV. 1991	PPSh	jih země, venkov
Litva		KS Litvy	východ země
Lotyšsko		KS Lotyšska	Riga, Latgalsko
Estonsko		KS Estonska	Tallinn, kraj Ida-Virumaa
Slovinsko	1990	ZKS – SDP	západ Slovinska, Lublaň
Chorvatsko	IV. a V. 1990	SKH – SDP	periferní části země, oblasti se srbskou menšinou a Istriie, kde není vysoké chorvatské národní uvědomění
Srbsko	1990	SPS	méně rozvinuté oblasti, venkov, ale převaha i ve městech
Černá Hora	1990	SKCG	střední část Černé Hory
Bosna a Hercegovina		SK BiH – SDP	oblast kolem Tuzly
Makedonie	1990	SKM – PDP	část Skopje a zejména východ země
NDR	III. 1990	PDS	zemědělské, periferní hornické a hlavní město
Kosovo	2001	absence postkomunistického subjektu	–

Zdroj: původní tabulka vytvořená na základě závěrů této práce

Tabulka 6.3. Regionální a etnické strany v zakladatelských volbách

Stát	Volby	Regionální / etnická strana	Obhajovaný zájem	Území podpory
ČR	1990	HSD-SMS	práva Moravy a Slezska	jižní Morava
Slovensko	1990	Spolužití	maďarská menšina	jih Slovenska
Maďarsko	1990	Ne	–	–
Polsko	Senát VI. 1988	Ne	–	–
Rumunsko	V. 1990	Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku	maďarská menšina	severozápad Sedmihradská
Bulharsko	VI. 1990	Hnutí za práva a svobody	turecká menšina a muslimská komunita	východní Rodopy, Ludogorie
Albánie	IV. 1990	OMONIA	řecká menšina	jihobálský okres Sarandë
Litva		Svaz Poláků na Litvě	polská menšina	jihovýchod země, část Vilnius
Lotyšsko		Lotyšská komunistická strana (proruská část)	práva ruské menšiny, zachování SSSR	Riga, Latgalsko
Estonsko		Estonská komunistická strana (proruská část)	práva ruské menšiny, zachování SSSR	Tallinn, Idu-Virumaa
Slovinsko	1990	Samostatné volební obvody	Italové, Maďaři	pohraničí (Istrie, resp. Zámuří)
Chorvatsko	IV. a V. 1990	Srbská demokratická strana	srbská menšina	Srbská Krajina (východ Dalmácie, Slavonie)
Srbsko	1990	Strana demokratické akce	Muslimové, Bosňáci	Sandžak
		albánští nezávislí kandidáti	albánská menšina	Kosovo, Preševo, Bujanovo
		Demokratický svaz Maďarů ve Vojvodině	maďarská menšina	sever Vojvodiny (severní Bačka)
		Demokratický svaz vojvodinských Chorvatů	chorvatská menšina	severozápad Vojvodiny (severní Bačka)
Černá Hora	1990	Strana demokratické akce	Muslimové a Bosňáci	Sandžak
		Demokratická koalice	albánská menšina	jih Černé Hory
Bosna a Hercegovina	1990	etnické strany všech tří komunit	–	–
Makedonie	1990	Strana demokratické prosperity, Národní demokratická strana	albánská menšina	severozápad Makedonie, část Skopje
NDR	III. 1989	Německá sociální unie	saská a jihoněmecká identita	Sasko, částečně Durynsko
Kosovo	2001	koalice Povratak	srbská menšina	sever Kosova

Zdroj: původní tabulka vytvořená na základě závěrů této práce

Ve všech dalších zkoumaných státech postkomunisté v zakladatelských volbách prohráli. I v této skupině ale můžeme odlišovat míru porážky. V Polsku, v ČR, v NDR, na Slovensku, v Maďarsku a v Bosně a Hercegovině postkomunisté neporazili anti-komunistická hnutí v žádné sledované části zmíněných států.⁵⁹

⁵⁹ Zdůrazněme, že se v tomto posouzení berou v potaz v práci zkoumané úrovně. Protože jistě by se ve zmíněných státech našly nejnižší jednotky – obce, kde postkomunisté získali nejvíce hlasů.

Naopak ve Slovinsku (střed Lublaně), Chorvatsku (Istrie, východ Slavonie), Makedonii (část Skopje a východ republiky) postkomunisté získali nejvíce hlasů.

Specifickou skupinu tvoří trio pobaltských republik (Litva, Lotyšsko, Estonsko), kde proběhly první volby ještě v období Sovětského svazu a nebyly organizovány na ryze stranickém základě. V rodícím se stranickém systému se ovšem i v těchto třech státech zformoval odpůrce změny režimu, který na sebe navíc vzal do značné míry také roli menšinového stranického aktéra. V některých částech zmíněných tří zemí se těmto proruským komunistům podařilo zvítězit v jednomandátových obvodech nebo získat zastoupení v obvodech vícemandátových (východ Litvy, Riga, Latgalsko, Tallinn, kraj Ida-Virumaa s centrem v Narvě).

Výraznou charakteristiku zakladatelských voleb ve sledovaném regionu můžeme spatřovat také v nástupu etnických politických stran. Ty se prosadily do parlamentů většiny sledovaných zemí. Za pozoruhodný jev můžeme označit také přeshraniční působení etnické Strany demokratické akce, která se volebně prosadila nikoli pouze v „domovské“ Bosně a Hercegovině, ale také v obou částech sousedního Sandžaku, který je rozdělen mezi Srbsko a Černou Horu. Ve dvou případech uspěly také regionální strany bez jednoznačně národnostního podtextu (DSU v NDR a HSD-SMS v ČR).

Vytvoření volebních map ve všech zkoumaných státech v tomto kontextu odhalilo skutečnost, že v některých periferních částech postkomunistických států se etnické či menšinové strany staly hlavním protipólem buď *catch-all-movement* (Morava, jižní Slovensko, Sedmihradsko, východ pobaltských republik, východ Slavonie, Krajina), nebo postkomunistického subjektu (Kosovo, Vojvodina, Sandžak, jih Černé Hory, Východní Rodopy)

Tabulka 6.4. Kategorizace států podle výsledků zakladatelských a předzakladatelských voleb

Skupina	Celostátní vítěz	Vítězství poraženého v některých regionech	Etnická nebo regionální strana	Státy
I.	postkomunisté	ano, ale pouze v územích se silnou menšinou	ano	Srbsko
				Černá Hora
II.	postkomunisté	ano	ano	Bulharsko
				Albánie
III.	catch-all-movement	ano	ano	Litva
				Lotyšsko
				Estonsko
				Slovinsko
				Chorvatsko
				Makedonie
IV.	catch-all-movement	ne	ano	ČR
				Slovensko
				Rumunsko
				Bosna a Hercegovina
				NDR
			ne	Maďarsko
				Polsko

Zdroj: původní tabulka vytvořená na základě závěrů této práce

Zvolená metoda zkoumání volební geografie zakladatelských voleb se ukázala jako náročná, protože dostupnost dat a volebních výsledků z nižší než celostátní úrovně je pro zkoumané období nekomplexní. To se samozřejmě projevilo i v našem zkoumání. Přesto kapitola dokázala naplnit zadání a v každé ze zkoumaných zemí odkrýt a popsat území volební podpory nejenom u dvou klíčových stranických aktérů v rámci štěpení starý vs. nový režim, ale také u dalších relevantních stranických aktérů.

Na základě provedeného zkoumání můžeme navrhnout rozčlenění států do skupin podle výsledku zakladatelských (resp. předzakladatelských) voleb. Jako proměnné používáme celostátní vítězství, jednotu nebo rozmanitost volebního výsledku v regionech a přítomnost regionální či etnické strany.

Kombinací zjištěných výsledků vznikly čtyři skupiny států. První skupinu tvoří státy (Srbsko, Černá Hora), v nichž zvítězili celostátně postkomunisté a regionální prohry se jim dostalo pouze od menšinových subjektů.

Do druhé skupiny jsme zařadili státy (Bulharsko, Albánie), v nichž celostátně zvítězili postkomunisté, ale *catch-all-movement* dokázalo zvítězit alespoň v některých regionech.

Třetí kategorii následně tvoří státy (Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Chorvatsko, Makedonie), kde *catch-all-movement* dokázalo zvítězit celostátně, ale v některých částech země podleho postkomunistům. Do této kategorie ale podle naší kategorizace nepatří Česká republika nebo Rumunsko, kde sice *catch-all-movement* v některých oblastech neskončilo na prvním místě, ovšem tam je nepředstihl postkomunistický stranický aktér, ale regionální či etnická strana.

Obě země proto patří do čtvrté kategorie, kterou charakterizuje celostátní vítězství *catch-all-movement* a absence regionálních vítězství postkomunistů. Vnitřně se tato kategorie ještě člení na státy s přítomností regionální či etnické strany (ČR, Slovensko, Rumunsko, Bosna a Hercegovina a NDR) a státy, kde tento stranický aktér v rovině volební geografie absentuje (Maďarsko, Polsko). Do kategorizace není zařazeno Kosovo, protože v něm při zkoumaných volbách v roce 2001 chybí nejen *catch-all-movement*, ale také postkomunistický stranický aktér.

6.2. Kategorizace hlavních měst z pohledu volební geografie

V provedeném širokém výzkumu jsme zkoumali všechna hlavní města v regionu, na který se zaměřuje tato disertační práce.

Posuzovali jsme hlavní města ze tří pohledů. První, k němuž jsme využili námi označenou proměnnou – koeficient úspěšnosti v hlavním městě, zkoumal úspěšnost relevantních stran v hlavním městě ve srovnání s příslušnou zemí jako celkem a umožnil nám sledovat, která stranická rodina nebo skupina stran je v hlavním městě oproti zbytku státu nadreprezentována a u které je tomu naopak.

Druhý úhel pohledu zkoumal velikost hlavního města – podíl, který tvoří voliči v hlavním městě na celostátním elektorátu. Toto hledisko může poskytnout odpověď na otázku, jak výrazně se promítají do volebních výsledků trendy zjištěné v první části zkoumání, a vysvětlit tím, jak velký podíl variability volebních výsledků je způsoben odlišností hlavního města.

Konečně třetí pohled, který jsme využili, má sloužit ke změření toho, do jaké míry se hlavní města odlišují od celého státu. Za tímto účelem jsme použili nástroje využívané při zkoumání volebních systémů a aplikovali jsme je na námi zkoumaný předmět. Aplikace dvou indexů nám umožňuje tuto odlišnost měřit ze dvou úhlů pohledu, z nichž jeden zohledňuje počet relevantních stran, za které v rámci našeho zkoumání považujeme strany s vyšším celostátním procentním ziskem než dvě procenta, a druhý odlišnost měří bez ohledu na počet relevantních stran.

Všechna tři právě představená kritéria nám umožňují provádět kategorizaci hlavních měst ve zkoumaném regionu.

Jako první posoudíme velikost hlavního města v souvislosti, kterou jsme již popsali. Připomeňme jen, že hodnoty, které uvádí následující tabulka, pocházejí z posledních zkoumaných parlamentních voleb v každé zemi. Alternativou k tomuto postupu by se mohlo stát stanovení intervalu mezi nejvyšším a nejnižším podílem ve zkoumaném období nebo stanovení průměrného podílu. Obě cesty ale mají svá úskalí. Možnost pracovat s intervalem by znesnadnila porovnání a průměrná hodnota by narazila na nestejný počet voleb, které v každém státě, resp. hlavním městě zkoumáme. Z těchto důvodů setrváme u zohlednění výsledků posledních zkoumaných parlamentních voleb.

Tabulka 6.5. Podíl platných hlasů odevzdaných v hlavním městě na celostátním počtu hlasů (v posledních zkoumaných parlamentních volbách)

Stát	Podíl hlavního města
Makedonie*	32,45 %
Lotyšsko	30,27 %
Estonsko	26,18 %
Černá Hora	25,44 %
Bosna a Hercegovina**	22,98 %
Srbsko	21,69 %
Maďarsko	18,74 %
Slovinsko	17,21 %
Litva	16,88 %
Bulharsko	15,07 %
Albánie	13,00 %
SR	12,58 %
ČR	12,27 %
bývalá NDR	11,19 %
Kosovo	10,79 %
Rumunsko	10,35 %
Chorvatsko***	8,37 %
Polsko	6,95 %

* V případě Makedonie jsou do výpočtu zahrnuty dva volební obvody, do nichž patří hlavní město, ale i některé další obce.

** V případě Bosny a Hercegoviny je uveden podíl hlasů v Sarajevu na celkovém počtu voličů ve Federaci Bosna a Hercegovina (bosňácko-chorvatské části státu), protože bosensko-srbské strany z druhé části státu (Republiky srbské) se ve volbách v Sarajevu o hlasy neucházejí.

*** V případě Chorvatska se jedná pouze o volební obvod Záhřeb I, i když část města patří do obvodu Záhřeb II.

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných ve zdrojích uvedených u jednotlivých zkoumaných měst

Právě uvedená tabulka poskytuje možnost srovnání vlivu jednotlivých hlavních měst, resp. voličů z nich pocházejících na celkový volební výsledek v dané zemi a tím také na variabilitu volebních výsledků. Rozpětí počtu voličů v hlavním městě se pohybuje mezi necelými sedmi procenty (Varšava) a téměř třetinou celostátního počtu voličů (Skopje s okolím, ale i samotné lotyšské hlavní město Riga). Průměrná hodnota podílu hlasů, který připadá na hlavní město (resp. oblast hlavního města v některých dílčích případech), činí 18,15 % hlasů.

Kategorizace hlavních měst podle tohoto kritéria se nevyvaruje určité arbitrárnosti při stanovení intervalu pro jednotlivé kategorie, ale přesto pro přehlednost tuto kategorizaci provedeme. Kategorie jsme vymezili při zohlednění uvedené průměrné hodnoty. Do kategorie přesahující 150 % průměrné hodnoty (více než 27,23 %) náležejí pouze dvě uvedená města: Skopje a Riga.

Do kategorie ohraničené hodnotami 1,5 průměru a 1,25 průměru patří estonský Tallinn, černohorská Podgorica a bosenskohercegovské Sarajevo.

Další skupinu hlavních měst definujeme rozpětím 1,25 až 0,75 průměrné hodnoty a budou do ní spadat srbský Bělehrad, maďarská Budapešť, slovinská Lublaň, litevský Vilnius a bulharská Sofie.

Pětice hlavních měst (albánská Tirana, česká Praha, slovenská Bratislava, rumunská Bukurešť a kosovská Priština) spadá do kategorie, kterou jsme vymezili hodnotami 0,75 až 0,5 průměrné hodnoty.

Poslední skupinu tvoří hlavní města, v nichž podíl elektorátu na celostátním souboru voličů nedosáhl ani poloviny průměrné hodnoty. K nim se aktuálně řadí polská Varšava a chorvatský Záhřeb, které nedosahují ani desetinu voličů v daných zemích.

Tabulka 6.6. Kategorizace hlavních měst podle jejich podílu na celostátním počtu voličů

Kategorie	Interval	Hlavní města
I.	Více než 1,50 průměrné hodnoty	Skopje, Riga
II.	1,25–1,50 průměrné hodnoty	Tallinn, Podgorica, Sarajevo
III.	0,75–1,25 průměrné hodnoty	Bělehrad, Budapešť, Lublaň, Vilnius, Sofie
IV.	0,50–0,75 průměrné hodnoty	Tirana, Bratislava, Praha, Bukurešť, Berlín, Priština
V.	Méně než 0,50 průměrné hodnoty	Záhřeb, Varšava

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných ve zdrojích uvedených u jednotlivých měst

Druhou kategorizaci hlavních měst provedeme na základě odlišnosti volebních výsledků v hlavním městě a v celé zemi. V příslušné části této práce jsme odlišnost zkoumali u hlavních měst pomocí dvou indexů, které se liší zohledněním počtu relevantních stran. Kategorizaci provedeme podle obou kritérií, přestože za primární budeme považovat zkoumání vycházející z LH indexu, protože počet relevantních stran více vypovídá o typu stranického systému než o geografické odlišnosti.

Tabulka 6.7. Indexy odlišnosti hlavních měst od celostátních výsledků

Hlavní město	LH Index	Rae Index
Praha	17,15	4,02
Bratislava	19,93	3,86
Budapešť	9,53	2,98
Varšava	17,28	4,2
Bukurešť	13	4,64
Sofie	13,98	4,96
Tirana	3,37	2,48
Vilnius	14,99	3,65
Riga	13,71	3,86
Tallinn	12	2,71
Lublaň	9,52	2,4
Záhřeb	11,76	3,67
Bělehrad	6,95	2,19
Podgorica	5,42	2,27
Sarajevo	16,42	5,73
Skopje	4,42	1,46
Berlín (východní)	17,95	6,20
Priština	18,07	6,67
Průměrná hodnota indexu	12,53	3,78

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných ve zdrojích uvedených u jednotlivých měst

Průměrná hodnota LH indexu v celém zkoumaném souboru států činí 12,53 a u Rae indexu je to 3,80. Následně hlavní města kategorizujeme podle obou indexů.

Tabulka 6.8. Kategorizace hlavních měst na základě odlišnosti od celostátního výsledku bez zohlednění počtu relevantních stran (LH index)

Kategorie	Interval	Hlavní města
I.	Více než 1,50 průměrné hodnoty	Bratislava
II.	1,25–1,50 průměrné hodnoty	Praha, Varšava, Sarajevo, Berlín, Přiština
III.	0,75–1,25 průměrné hodnoty	Budapešť, Bukurešť, Sofie, Vilnius, Riga, Tallinn, Lublaň, Záhřeb
IV.	0,50–0,75 průměrné hodnoty	Bělehrad
V.	Méně než 0,50 průměrné hodnoty	Tirana, Skopje, Podgorica

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných ve zdrojích uvedených u jednotlivých měst

Tabulka 6.9. Kategorizace hlavních měst na základě odlišnosti od celostátního výsledku při zohlednění počtu relevantních stran (Rae index)

Kategorie	Interval	Hlavní města
I.	Více než 1,50 průměrné hodnoty	Sarajevo, Berlín, Přiština
II.	1,25–1,50 průměrné hodnoty	Sofie
III.	0,75–1,25 průměrné hodnoty	Praha, Bratislava, Budapešť, Varšava, Bukurešť, Vilnius, Riga, Záhřeb, Tirana
IV.	0,50–0,75 průměrné hodnoty	Tallinn, Lublaň, Bělehrad, Podgorica
V.	Méně než 0,50 průměrné hodnoty	Skopje

Zdroj: vlastní výpočet na základě výsledků publikovaných ve zdrojích uvedených u jednotlivých měst

Oba zvolené způsoby zkoumání, jak ukazují právě použité tabulky, potvrdily, že největší odlišnost od celostátních výsledků vykazují Sarajevo, Berlín, Přiština

a Bratislava, doplněné v jednotlivých proměnných Sofii (bez zohlednění počtu relevantních stran) a Varšavou a Prahou (při zohlednění počtu relevantních stran).

Naopak největší shodu s celostátními výsledky a opět při použití obou indexů vykazuje Skopje, doplněné v jednotlivých metodách Podgoricí a Tiranou (bez zohlednění počtu relevantních stran).

Poslední, třetí kategorizaci hlavních měst provedeme na základě ideologické orientace stran a jejich výsledků v metropolích zkoumaných států.

První skupinu budou tvořit hlavní města, v nichž nadprůměrných podílů hlasů dosahují pravicové strany, které náležejí ke konzervativní stranické rodině nebo je můžeme označit za pravicové politické strany přesahující jednu stranickou rodinu a spojující v sobě konzervativní a křesťanskodemokratickou identitu (Mrklas 2003a). K této skupině hlavních měst můžeme zařadit zejména Prahu, Sofii, Bukurešť a s určitými specifiky i Bratislavu. Prototypem hlavního města spadajícího do této skupiny je české hlavní město. V Praze dosahuje pravice nejenom nadprůměrných podílů hlasů, ale také se zde vždy stala stranou s nejvyšším počtem hlasů. V zakladatelských volbách zde své nejlepší výsledky získalo *catch-all-movement* (OF), v následujících volbách jeho pozici v tomto ohledu zaujala ODS a následně TOP 09. Pravicový charakter Prahy ještě posilují nadprůměrné zisky menších pravicových stran (ODA, US, US-DEU).

Podobnou charakteristiku jako Praha mají i Bukurešť a Sofie. I v těchto dvou metropolích získávají pravicové strany nadprůměrné podíly hlasů, ale pravice vždy nedokázala vítězit bez výjimek. V Sofii i Bukurešti minimálně jednou zvítězili socialisté. Příčinou takového výsledku ovšem nebylo oslabení pozice pravice v metropoli, ale celostátní oslabení pravice, kombinované s její fragmentací.

Ke skupině „pravicových“ hlavních měst se postupem času ve sledovaném období připojila i Bratislava. Slovenské hlavní město nemělo na počátku 90. let jednoznačnou charakteristiku, ale již v období Mečiarových vlád se vyprofilovalo jako jednoznačná bašta opozičních (převážně pravicových) stran a pravicové strany své postavení v Bratislavě neustále zlepšují.

K pravicovým hlavním městům můžeme přiřadit také Varšavu. Při její klasifikaci ovšem narazíme na složitost polského stranického systému a jeho obtížnou kompa-

raci se stranickými systémy dalších postkomunistických zemí.⁶⁰ Ve Varšavě vždy dosahoval nadprůměrných zisků určitý typ polských pravicových stran, byly to strany obsahující ve své identitě liberální rozměr (KLD, UD, UW, PO). Jejich výsledky zastihovaly v polském hlavním městě pravicové strany více zastupující klerikální a konzervativní politické postoje. Silnou pozici méně klerikálních (nikoli sekulárních) stran doplňovala vždy nezanedbatelná pozice liberálů stojících nalevo od středu i postkomunistické levice. Přes uvedená specifika přiřadíme Varšavu ke skupině pravicových hlavních měst.

Protipólem čtveřice „pravicových“ hlavních měst se jeví trio měst, kde profitují zejména socialistické strany a liberální strany hlásící se v rámci liberální stranické rodiny spíše k sociálně-liberálnímu pojetí liberální ideologie. Ruský volební geograf Turovskij tento typ hlavních měst označuje jako „bruselský typ“ (Turovskij 2004 a 2005); toto pojmosloví použijeme i v rámci naší kategorizace.

K „bruselskému typu“ patří v postkomunistických státech střední a východní Evropy zejména trojice metropolí. Budapešť a Lublaň se vyznačují silnou podporou socialistů a sociálních liberálů. Z pohledu jejich nadprůměrných zisků (koeficientu úspěšnosti) se zde však více prosazují liberálové (LDS a SzDSz) než socialisté. V případě Lublaně se navíc liberálové dosud prosazovali více než socialisté i v absolutním počtu hlasů.

Pro třetí město, které patří k „bruselské“ skupině – Záhřeb –, platí opak. Silné postavení zde také projevují socialisté (SDP) i sociální liberálové (HNS), ale dominanci při posouzení absolutního počtu hlasů i koeficientu úspěšnosti mají jednoznačně socialisté.

Převaha socialistů a dokonce postkomunistů potom do této skupiny může zařadit také východní Berlín, přičemž ovšem musíme mít na paměti, že zde úspěšní postkomunisté z PDS-Levice fakticky hrají ve stranickém systému roli regionální strany. To by do určité míry mohlo posouvat Berlín (jeho východní část) k níže uvedenému menšinovému typu hlavního města.

Zatímco „pravicový typ“ a „bruselský typ“ hlavního města nalezneme v západní Evropě hojně (Turovskij 2004), vyskytl se v rámci našeho měření odlišnosti hlavních

⁶⁰ Při tomto konstatování musíme mít samozřejmě na zřeteli, že tato poznámka v rozličné míře platí pro komparaci každých dvou systémů.

měst ještě třetí typ, který Turovskij vzhledem k tomu, že vycházel ve svém bádání právě ze západoevropského kontextu, do své analýzy nezahrnul.

Třetí kategorie postkomunistických hlavních měst je totiž specifikem právě zkoumaného regionu. Tuto skupinu tvoří hlavní města, v nichž se nadprůměrně prosazují strany reprezentující zájmy národnostních menšin, a my ji proto označíme jako „menšinový typ“ hlavního města.

Do této skupiny zařadíme všechna tři hlavní města pobaltských republik a také Skopje v Makedonii. V Tallinnu a Rize hrají roli menšinových stran subjekty spojené s ruskou národnostní menšinou, ve Vilniusu polský volební subjekt a ve Skopje strany albánské národnostní menšiny.

V případě Rigy a Tallinnu je ovšem třeba zohlednit také fakt, že v hlavním městě se prosazují vedle speciálních menšinových stran také strany, jejichž převažující identita se odvíjí od většinového (celostátního) národa, ale které prosazují umírněnou politiku vůči zástupcům ruské národnostní menšiny. Identické prvky ve volebněgeografické charakteristice Rigy a Tallinnu ještě podtrhuje fakt, že silnou pozici ruských a vůči Rusům umírněných stran doplňují i nadprůměrné zisky stran stavějících svou politiku naopak na prosazování zájmu většinového národa (např. ERSP, TuB, LNNK).

Částečně odlišná je situace ve Vilniusu, kde výrazné výsledky polské volební strany doplňují nadprůměrné zisky pravicových a liberálních stran a litevské hlavní město má proto, při odhlédnutí od tohoto projevu národnostního složení, blízko ke skupině „pravicových“ hlavních měst v čele s Prahou. U Vilniusu navíc platí specifikum, že největší úspěchy ve Vilniusu slaví menší pravicové a liberální strany (oproti větší konzervativní straně TS-LK).

Zatímco Riga, Vilnius i Tallinn leží v jedné části námi zkoumaného regionu a tvoří hlavní města sousedících států, nachází se Skopje na druhém konci postkomunistického regionu. Ve Skopje získávají nadprůměrné zisky albánské politické strany, přičemž výraznější pozici mají ty, jejichž politiku vůči makedonskému státu můžeme označit za umírněnější. Jazykově makedonské obyvatelstvo ve Skopji neinklinuje jednoznačně k pravici nebo levici, ale vyznačuje se přelétavostí, kdy v jednotlivých volbách volí odlišně, a to většinou v souladu s proměnami celostátních preferencí.

Silné projevy národnostního rozložení by k této skupině hlavních měst mohly přiřadit ještě Sarajevo a Podgoricu. U obou z nich je odraz národnostní otázky ve volebních výsledcích doplněn „bruselskými“ výsledky, kdy se zde nadprůměrně ve srovnání se zbytkem státu prosazují socialistické a liberální strany.

Přelétavost, jak jsme ji popsali u Skopje, nalezneme také ve volebněgeografické charakteristice albánské Tirany. I tam voliči střídavě přisuzují volební vítězství pravici a levici. Z analýzy koeficientů úspěšnosti obou hlavních stran ale vyplývá, že v Tiraně spíše posilují výsledky pravicové Demokratické strany Albánie, má proto blíže ke skupině „pravicových“ hlavních měst regionu.

Specifickou charakteristiku má také srbský Bělehrad. Bývalé hlavní město Jugoslávie a dnešní metropole nezávislého Srbska vždy ve sledovaném období nadprůměrně podporovalo opoziční strany vůči Miloševićově režimu. Naopak Miloševićova strana SSS získávala v Bělehradě vždy nízké výsledky. Rozpor Miloševićův režim vs. opozice samozřejmě rozostřuje příslušnost jednotlivých stran ke stranickým rodinám, jak je známe ze západoevropských států a konsolidovaných stranických systémů v Evropě střední a východní. Pokud bychom například současné politické strany zařadili podle jejich mezinárodních vazeb a stranických názvů, dospěli bychom k tomu, že Bělehrad má „ Bruselské prvky“ se silným postavením socialistů (DS) i liberálů (LDS), které ale doplňují nadprůměrné zisky nacionalistických radikálů a v poslední době také národně konzervativních pokrokářů. Bělehrad budeme proto považovat za specifický typ hlavního města, jehož ideologická orientace se ještě pravděpodobně bude dynamicky vyvíjet.

Do stejné skupiny potom zařadíme Prištinu, v níž sice existuje profilace směrem k vyšší podpoře pro umírněné strany (LDK), ale tyto strany není zatím možné validně zařadit k evropským stranickým rodinám.

Tabulka 6.10. Kategorizace hlavních měst podle jejich ideologické orientace

Hlavní charakteristika	Další charakteristika	Město
Pravicový typ	–	Praha
		Bratislava
		Sofie
		Bukurešť
	silná pozice liberálů a socialistů	Varšava
	přelétavost	(Tirana)
Bruselský typ	převaha liberálů – relativní	Budapešť
	převaha liberálů – absolutní	Lublaň
	převaha socialistů (absolutní i relativní)	Záhřeb, Berlín
Menšinový typ	silná pozice umírněných i nacionalistů	Riga
		Tallinn
	silná pozice pravice	Vilnius
	přelétavost	Skopje
	menšinové strany doplněny bruselským typem	Sarajevo
		Podgorica
Specifický typ	silná pozice proevropských stran i nacionalistů	Bělehrad, Přiština

Zdroj: původní tabulka na základě výsledků zjištěných zkoumáním jednotlivých měst v této práci

Zkoumání hlavních měst v postkomunistickém regionu střední a východní Evropy zakončíme vytvořením tabulky, která spojí tři námi sledované proměnné – velikost voličstva v hlavním městě, jeho odlišnost od zbytku země a jeho ideologickou orientaci. Prolnutí tří kategorizací nebude sloužit k vytvoření další „nadstavbové“ kategorizace, ale pouze k přehlednému vyjádření, do kterých kategorií jednotlivá hlavní města patří.

Tabulka 6.11. Zařazení hlavních měst do tří kategorizací

Hlavní město	Velikost voličstva ve srovnání s celým státem	Odlišnost od celostátního výsledku (LH)	Ideologická orientace
Praha	Podprůměrná	Nadprůměrná	Pravicový typ
Bratislava	Podprůměrná	Vysoce nadprůměrná	Pravicový typ
Budapešť	Průměrná	Průměrná	Bruselský typ
Varšava	Vysoce podprůměrná	Nadprůměrná	Pravicový typ
Bukurešť	Podprůměrná	Průměrná	Pravicový typ
Sofie	Průměrná	Průměrná	Pravicový typ
Tirana	Podprůměrná	Vysoce podprůměrná	Pravicový typ
Vilnius	Průměrná	Průměrná	Menšinový typ
Riga	Vysoce nadprůměrná	Průměrná	Menšinový typ
Tallinn	Nadprůměrná	Průměrná	Menšinový typ
Lublaň	Průměrná	Průměrná	Bruselský typ
Záhřeb	Vysoce podprůměrná	Průměrná	Bruselský typ
Bělehrad	Průměrná	Podprůměrná	Specifický typ
Podgorica	Nadprůměrná	Vysoce podprůměrná	Menšinový typ
Sarajevo	Nadprůměrná	Nadprůměrná	Menšinový typ
Skopje	Vysoce nadprůměrná	Vysoce podprůměrná	Menšinový typ
Berlín (východní)	Podprůměrná	Nadprůměrná	Bruselský typ
Přiština	Podprůměrná	Nadprůměrná	Specifický typ

Zdroj: původní tabulka na základě výsledků zjištěných zkoumáním jednotlivých měst v této práci

Měření odlišnosti volebních výsledků hlavních měst potvrdilo velkou rozrůzněnost zkoumaných států, ale zároveň potvrdilo vliv hlavních měst na variabilitu volebních výsledků, ač se tak děje v různé míře. Tuto míru se nám podařilo kvantifikovat dvěma proměnnými – změřením podílu velikosti elektorátu v hlavním městě na celkovém elektorátu a následně určením indexu odlišnosti. Podle obou proměnných jsme hlavní města kategorizovali.

Stejně tak jsme provedli kategorizaci podle ideologického směřování hlavních měst, kde jsme aplikovali rozdělení do dvou kategorií používaných pro zkoumání západoevropských hlavních měst. Naše bádání ale vedla k identifikaci dalšího, třetího typu, specifického pro postkomunistické evropské země.

6.3. Srovnání variability volebních výsledků ve zkoumaných státech

Meleshevich (2007: 94) dospěl ve své studii, která z námi sledovaných států zkoumala Litvu, Lotyšsko a Estonsko, k závěru, že v postkomunistických státech variabilita volebních výsledků v rámci jednotlivých států klesá. Jaký závěr přineslo použití stejné metody výzkumu, pokud jsme ji rozšířili na všechny země, které v této práci sledujeme, a zároveň jsme analýze podrobili delší časové období?

Tabulka 6.12. Komparace vývoje variability ve zkoumaných státech

Stát	Vývoj variability v čase	Aktéři s nejvyšší variabilitou	Aktéři s nejnižší variabilitou
ČR	nejprve pokles a následná stabilizace, změna trendu ve volbách 2010 a 2013 s příchodem nových stranických aktérů	nejméně sociálnědemokratická ČSSD, nízká také konzervativní ODS a komunistická KSČ(M), antikorupční hnutí VV, ANO 2011	křesťanskodemokratická KDU-ČSL, regionalistické HSD-SMS
SR	pokles do 1998, tehdy dočasný vzestup, následně opět pokles a až v posledních dvou volbách s fragmentací stranického systému opět nárůst	postkomunistická SDL, sociálnědemokratický SMĚR, populistické HZDS	liberálně-konzervativní pravice, křesťanští demokraté a maďarské menšinové strany
Maďarsko	trvalý pokles s ojedinělými výjimkami při změně / vstupu nových aktérů	postkomunističtí sociální demokraté MSzP těsně následováni konzervativním FiDeSz	křesťanští demokraté, agráři, v průběhu času také liberální SzdSz
Polsko	setrvalý pokles s výjimkami při zásadní proměně stranických aktérů	postkomunistické SLD v době, kdy tvořilo hlavní pól, následně liberálně-konzervativní PO	agráři, konzervativní PiS, městští liberálové z KLD
Rumunsko	setrvalý pokles	strany tvořící hlavní póly stranického systému – postkomunisté, křesťanští demokraté, liberálové	menšinové UDMR, krajně pravicoví nacionalisté PRM, PUNR
Bulharsko	pokles během stability stranického systému, následně opačný trend od roku 2001 s příchodem nových aktérů	postkomunističtí sociální demokraté BSP, noví aktéři liberální NDSV, konzervativní GERB	menšinová turecká strana MRP
Albánie	časté změny volebního systému znemožňují srovnání v čase	nejprve postkomunističtí socialisté PSSh, následně střídání obou hlavních pólů (PDSH a PSSh)	menší subjekty bez ohledu na orientaci a menšinová OMONIA
Litva	pokles do proměny stranického systému na přelomu tisíciletí a následný mírný vzestup s novými aktéry	postkomunističtí sociální demokraté LSDP, následováni konzervativci TS-LK a novými aktéry	polský menšinový subjekt AWPL, single-issue-party DK
Lotyšsko	pokles do roku 2002, pak stabilizace	lotyšsky etnické liberální a konzervativní strany umírněné v národnostní otázce	menšinové strany ruské populace (TSP, SC, PCTVL)
Estonsko	setrvalý pokles	národně orientovaní konzervativci Res Publica, Vlast	liberální aktéři (KESK) a ruské menšinové strany, agráři
Slovinsko	po úvodním poklesu dlouhodobá stabilizace	konzervativní SDS, která ovšem má levicové kořeny, a levicově liberální LDS	agráři SLS a důchodcovská strana DeSUS
Chorvatsko	v měřitelných volbách bez jasného trendu	postkomunističtí sociální demokraté před konzervativním HDZ	menší subjekty a regionální HDSSB
Srbsko	trvalý pokles v miloševičovském období, následně spíše nárůst spojený s fragmentací bývalé opozice a změnou aktérů	krajně pravicová SRS, následně národně konzervativní SNS, postkomunistická SP postupně zvyšuje variabilitu	opoziční strany za Miloševičova režimu, menšinoví aktéři
Černá Hora	setrvalý pokles	postkomunistická a státoprávně černohorská DPS	prosrbsky orientované strany a menšinoví aktéři

Bosna a Hercegovina	Federace BiH: v měřitelných volbách nárůst s nástupem nových aktérů	bosňácké strany a v jejich středu zejména konzervativně religiozní SDA	chorvatští straničtí aktéři
	Republika srbská: v měřitelných volbách stabilita	národně konzervativní SDS	sociálnědemokratická SNSD
Makedonie	kolísání	hlavní póly, v konkrétních volbách většinou vítěz	menšinoví albánští aktéři, menší etnicky makedonští aktéři
NDR	setrvalý pokles	sociální demokraté SPD a postkomunisté PDS-Levice	ekologičtí Zelení, regionální DSU, agrární BDB
Kosovo	převážně pokles	liberální LDK	srbští menšinoví aktéři

Zdroj: vlastní tabulka vytvořená na základě výsledků bádání v této práci

Výsledky měření variability v jednotlivých zkoumaných státech jsme shrnuli v tabulce 6.12.

V téměř polovině států (celkem v osmi) se potvrdil trend sledovaný Caramaniovou v západoevropských státech, že variabilita s časem klesá a po určitém období se stabilizuje. Do této skupiny patří Maďarsko, Rumunsko, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Černá Hora, území bývalé NDR a Kosovo.

Na rozdíl od sledování v západoevropské části kontinentu, jak je provedla Caramaniová, ale v řadě zemí postkomunistického areálu prošly ve sledovaném období stranické systémy zásadní změnou stranických aktérů. To mělo v části zkoumaných zemí za následek dočasné výkyvy variability směrem k jejímu zvýšení právě ve volbách, kdy se změny ve stranickém systému projevily. Následně ovšem v těchto zemích pokračoval pokles a případně stabilizace variability. Do této kategorie států zařadíme Slovensko a Polsko.

Třetí skupinu států potom tvoří ty, v nichž změna aktérů ve stranickém systému znamenala otočení základního trendu vývoje variability. Připomeňme v této souvislosti, že tato změna často souvisela s nástupem nových antikorupčních stran, jak je definuje Bågenholm (Bågenholm 2013). Tyto antikorupční strany samy o sobě nemají vysokou míru variability, a dokonce většinou patří k aktérům s vůbec nejnižším variačním koeficientem, ale ve sledovaných systémech jejich přítomnost vedla k tomu, že se zásadně zvýšila variabilita u aktérů, na jejichž místo vstoupily antikorupční

strany. Do této třetí kategorie států na základě výsledků námi provedeného měření zařadíme Českou republiku, Bulharsko, Litvu a Srbsko⁶¹.

Ve dalších čtyřech státech zkoumání doprovázela absence dostupných komplexních volebních výsledků pro některé volby. Proto jsme v případě Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Makedonie a Albánie zkoumali nižší počet voleb. Z tohoto dílčího zkoumání se nám vyprofilovaly dvě další skupiny států. Do první patří Chorvatsko, Bosna a Hercegovina a Makedonie, kde variabilita v čase kolísá a často se zde projevuje jev, kdy vždy nejnižší variabilitu má volební vítěz.

Do poslední skupiny pak zařadíme Albánii, kde nejenom nekomplexnost dostupných výsledků, ale zejména časté změny volebního systému i volební geometrie (volebních obvodů) neumožňuje vysledovat jasný vývoj variability.

Tabulka 6.13. Kategorizace států podle vývoje variability

Kategorie	Vývoj variability	Státy
I.	setrvalý pokles a stabilizace	Maďarsko
		Rumunsko
		Lotyšsko
		Estonsko
		Slovinsko
		Černá Hora
		území bývalé NDR
		Kosovo
II.	dlouhodobý pokles s dočasným vzestupem při vstupu nových aktérů do stranického systému	Slovensko
		Polsko
III.	pokles nahradil opačný trend po vstupu nových aktérů do stranického systému	Česká republika
		Bulharsko
		Litva
		Srbsko
IV.	kolísání	Chorvatsko
		Bosna a Hercegovina
		Makedonie
V.	neprůkazné závěry	Albánie

Zdroj: vlastní tabulka vytvořená na základě výsledků bádání v této práci

⁶¹ V případě Srbska není příčinou změny poklesu variability v její nárůst příchod antikorupčních stran, ale fragmentace a následný nárůst variability u bývalé protimiloševičovské opozice a následně i rozkol v Srbské radikální straně.

Provedená kategorizace přináší možnost vyhodnotit naši tezi, že v postkomunistickém areálu bude variabilita v čase klesat stejně, jak to zjistila Caramaniová v západní Evropě. Tato teze v námi zkoumaném souboru států neplatí bez výjimky. Podařilo se ji ověřit v osmi z osmnácti zkoumaných států. Ve dvou byl pokles variability dočasně zastaven vstupem nových aktérů a ve čtyřech měl vstup nových aktérů za následek změnu trendu směrem k vzestupu hodnot variačního koeficientu. Ve třech dalších státech variabilita kolísá a v jedné nelze získat průkazné závěry.

Z toho tedy vyplývá, že tezi se nepodařilo potvrdit v celém zkoumaném souboru a že zásadní vliv na míru variability v postkomunistických evropských státech má nestabilita stranických systémů, která základní trend poklesu buď dočasně, nebo i dlouhodoběji obrací směrem k období nárůstu. Až měření variability v dalším období ukáže, zda u třetí kategorie dojde ke stabilizaci stranických systémů a zda s tím bude souviset další období poklesu. To je ovšem už námět pro budoucí výzkum a nikoli obsah této práce.

Obdobně jako Caramaniová jsme si vytkli za cíl zkoumat rovněž rozdíly ve variabilitě volebních výsledků mezi stranickými rodinami. Chytílek a Šedo oprávněně upozorňují na problematičnost tohoto zkoumání. Jejich výhrady musíme mít na zřeteli, ale přesto nám provedené měření variability přineslo některé závěry. Vzhledem k omezené komplexnosti vstupních dat v podobě volebních výsledků ovšem musíme námi navržené závěry považovat za částečné a doporučujeme je brát zejména za základ dalšího bádání, které bude sice metodologicky obtížné, ale přesto realizovatelné.

V západoevropském prostředí Caramaniová upozornila na skutečnost, že nejnižší stupeň homogenizace či opačně nejvyšší variabilitu volebních výsledků lze sledovat u stran agrárních a logicky zejména regionálních (Caramani 2004: 177).

Podobné závěry potvrdila naše zkoumání i pro postkomunistický region. Výrazné to je zejména u regionálních a etnických stran menšin, které ve všech stranických systémech, kde se vyskytují, disponují výrazně nejvyšší hodnotou variability. Jako příklad můžeme uvést stranu turecké menšiny v Bulharsku DPS, polskou stranu v Litvě LLRA-AWPL, maďarská menšinová uskupení na Slovensku, v Rumunsku a Srbsku nebo z neetnických regionálních stran Chorvatské demokratické shromáždění Slavonie a Baranja (HDSSB).

Totéž platí v menší míře pro agrární strany. Zmiňme například estonský Lidový svaz, který zaostává ve výši variability pouze za ruskými menšinovými subjekty, nebo

Litevskou rolnickou stranu (LVP). V některých volbách se velmi vysokou variabilitou vyznačovala i Polská lidová strana či její agrární konkurentka Lidová dohoda (PL). Rovněž Chorvatská rolnická strana (HSS) převyšuje ve variabilitě volebních výsledků většinu konkurenčních stranických aktérů.⁶²

Výrazné hodnoty variability zaznamenávají také křesťanskodemokratické strany. Za příklad může sloužit například česká KDU-ČSL nebo KDNP v Maďarsku. Signifikanční je v této souvislosti, že v obou případech se jedná o menší křesťanskodemokratické strany katolických společenství.

Jednoznačným trendem, který nemůžeme při našem zkoumání opomenout, je srovnání variability velkých pravicových stran a velkých levicových stran v jednotlivých stranických systémech. Z tohoto srovnání jednoznačně vychází, že socialistické a postkomunistické stranické subjekty mají ve většině zkoumaných případů nižší stupeň variability volebních výsledků než jejich hlavní konkurenti z pravicové části stranického spektra. Tento trend je v postkomunistických zemích výraznější než v západoevropském prostoru, jak ho zkoumala Caramaniová (2004: 114–149). V postkomunistických státech se z tohoto pravidla téměř nevyskytují výjimky, zatímco v zemích zkoumaných Caramaniovou neplatí vyšší variabilita pro největší levicovou stranu například v Německu nebo Irsku. V našem zkoumání upozorníme na vyšší variabilitu u socialistické strany ve Slovinsku, kde ale její pozici levicové strany s nízkou variabilitou supluje levicově liberální LDS. V České republice a Maďarsku neplatí vyslovený závěr pro dlouhodobý průměr. Ovšem podrobnější analýza variability v jednotlivých volbách ukazuje, že s nastolením vyšší míry bipolarizace FiDeSz vs. MSzP a ODS vs. ČSSD v maďarském případě platí či v českém případě platilo, že levicové strany mají nižší variabilitu než jejich pravicové protějšky.

Zkoumání variability volebních výsledků poskytlo přes problémy, spočívající zejména v dostupnosti vstupních dat, řadu cenných závěrů. Trend k nacionalizaci a homogenizaci volebních výsledků převažuje v celém zkoumaném regionu, přestože není na rozdíl od západní Evropy univerzální.

Naopak charakteristika variability u jednotlivých stranických rodin odpovídá závěrům získaným rozsáhlým studiem voleb na západě Evropy.

⁶² Samozřejmě pomineme-li chorvatské regionální strany a výsledky HNS vycházející z projevu „sousedského“ efektu u předsedy této strany.

Provedená analýza variability potvrzuje, že podobně jako v případě zkoumání odlišnosti hlavních měst se volební geografie států střední a východní Evropy vyvíjí směrem k podobným charakteristikám, kterými se vyznačují déle fungující demokracie v západní části kontinentu, ale vzhledem k nestabilitě stranických systémů zde převažují určitá specifika.

6.4. Závěr

V rámci zkoumání volební geografie evropských postkomunistických zemí jsme v této práci podrobili výzkumu volební výsledky v osmnácti státech regionu střední a východní Evropy. Hlavní výzkumnou otázkou se stalo ověření teze, že volební geografie v postkomunistických zemích během zkoumaného čtvrtstoletí prodělala stejný vývoj, jaký byl prozkoumán v západoevropských státech, které komunistický režim neprodělaly.

Tuto tezi jsme ověřovali v rámci tří dílčích výzkumných otázek, které všechny přímo či nepřímo souvisely s problematikou variability volebních výsledků v jednotlivých státech. V první části jsme analyzovali volební geografii prvních voleb, které v postkomunistických státech probíhaly po přechodu k demokratickému režimu. Tyto volby neměly ve všech zkoumaných státech stejný charakter. Identifikovali jsme tři jejich typy: volby zakladatelské, předzakladatelské a první volby organizované na stranickém základě. Přestože se v rámci teorie přechodů k demokracii tyto tři typy zásadně odlišují, pro účely volební geografie mají některé společné znaky, které odůvodňují jejich zkoumání (např. vysoká volební účast či specifictví straničtí aktéři v podobě postkomunistických subjektů a *catch-all-movement*). Právě na roli postkomunistických subjektů a hnutí *catch-all-movement* jsme zaměřili naši geografickou analýzu, která využívala metodu vytváření map volebních vítězů, metodu identifikace území volební podpory a metodu hledání území s nadprůměrnými výsledky. Těmito metodami jsme zkoumali stranické aktéry, kteří překročili celostátně hranici dvou procent hlasů.

Na základě uvedených analýz jsme kategorizovali postkomunistické státy do čtyř skupin, a to podle poměru sil mezi *catch-all-movement* (resp. jemu podobného subjektu) a postkomunistického stranického aktéra na celostátní a regionální úrovni. Výzkum prokázal, že zásadní charakteristikou zkoumaného typu voleb v postkomunistických zemích se stala přítomnost menšinového nebo regionalistického stranického aktéra, který v řadě zemí na substátní úrovni sehrál roli hlavního volebního protipólu buď *catch-all-movement*, nebo postkomunistického stranického aktéra. Z toho důvodu se role menšinového nebo regionalistického aktéra stala také jedním z kritérií kategorizace zkoumaného typu voleb z pohledu volební geografie.

V druhé části výzkumu jsme analyzovali odlišnost volebních výsledků v hlavních městech postkomunistických zemí od celostátního volebních výsledků (resp. výsledků ve zbytku země). Tuto analýzu jsme provedli pomocí koeficientu úspěšnosti jed-

notlivých relevantních stranických aktérů ve všech volbách, kde to komplexnost dostupných volebních výsledků umožnila. Zároveň jsme provedli měření indexu odlišnosti hlavního města ve všech zkoumaných volbách. Tento index, konstruovaný na základě indexů disproportionality volebních systémů, poskytl základ pro měření a kategorizaci hlavních měst postkomunistických zemí. Změřená odlišnost je jedním z vysvětlení příčin rozdílné variability volebních výsledků v jednotlivých státech. V této souvislosti jsme provedli také měření podílu elektorátu v hlavním městě na celkovém počtu voličů, což také ovlivňuje míru variability volebních výsledků.

Zároveň jsme analýzou zjištěných hodnot koeficientu úspěšnosti u stranických aktérů příslušných k jednotlivým stranickým rodinám kategorizovali za využití výzkumu, který provedl geograf Turovskij u západoevropských hlavních měst, námi zkoumaná hlavní města v evropských postkomunistických zemích. Dospěli jsme ke zjištění, že zatímco v západní části kontinentu Turovskij identifikoval dva typy hlavních měst: „pravicový“ a „bruselský“ (Turovskij 2004), v postkomunistickém areálu tvoří některá hlavní města z volebněgeografického hlediska ještě třetí typ, který jsme nazvali pro účely této práce „menšinovým typem“, protože se vyznačuje silnou podporou menšinového stranického aktéra v hlavním městě. Menšinový typ se vnitřně sice štěpí na příklady měst, která v jeho rámci tendují spíše k pravicovému typu, a naopak na ta, která mají kromě specifické role menšinového aktéra blízko k bruselskému typu, ale obecně tvoří samostatný typ, který se v západní Evropě nevyskytuje v obdobné podobě.

Třetí výzkumná otázka, kterou jsme si položili, souvisela s přímým měřením variability volebních výsledků v jednotlivých postkomunistických státech. Podle námi stanovené teze by se variabilita měla v čase vyvíjet obdobně jako v západní Evropě. Tam měření variability provedla politoložka Caramaniová, přičemž došla k závěru, že variabilita v čase klesá a na základě toho dochází k větší nacionalizaci politiky (Caramani 2004). Pomocí variačního koeficientu jsme měřili variabilitu ve zkoumaných volbách ve všech osmnácti zemích postkomunistického areálu. Výsledky měření ukázaly, že ve většině postkomunistických zemí trend vývoje variability v čase odpovídá výsledkům, které zjistila Caramaniová v západní Evropě, ale v řadě států pokles variability buď dočasně, nebo na delší období ovlivnila změna aktérů stranického systému. Zejména vstup nových antikorupčních stran do stranických systémů vedl k opětovnému nárůstu hodnot variačního koeficientu. Otázkou pro budoucí výzkum z tohoto důvodu bude, zda se v těchto státech stranické systémy opět stabilizují a jak to ovlivní další vývoj variability volebních výsledků v čase.

V třetí výzkumné kapitole této práce jsme také ověřovali zjištění Caramaniové, která dospěla ve svém výzkumu k závěru, že nejnižší variabilitu volebních výsledků mají v dlouhodobém horizontu sociálnědemokratické strany, zatímco většími hodnotami variability se vyznačují strany konzervativní a úplně nejvyššími strany regionální, menšinové a agrární. Naše měření v této otázce závěry Caramaniové potvrdilo i pro postkomunistické země. Zároveň jsme ovšem zjistili, že v některých zemích postkomunistické Evropy dochází k jevu, v jehož rámci se nejnižší variabilitou vyznačují vždy dočasně subjekty, které tvoří hlavní póly stranického systému, aniž by to bylo hlouběji svázáno s jejich příslušností ke konkrétním stranickým rodinám. Tento jev se projevuje zejména v méně stabilních stranických systémech a s nižší stabilitou stranických aktérů souvisí.

Shrneme-li výsledky tří dílčích výzkumů a vztáhneme-li je k hlavní tezi práce, musíme konstatovat, že volební geografie v rámci námi zkoumaných proměnných sice směřuje většinou stejným směrem, kterým se to děje v západní Evropě, ale stále si do značné míry zachovává svá specifika. Ta souvisejí například s nestabilitou stranických systémů, která ovlivňuje vývoj variability volebních výsledků, a také s výraznou rolí menšinových a regionalistických stranických aktérů, která měla za následek vznik třetího volebněgeografického typu hlavních měst.

Tuto práci proto uzavřeme zjištěním, že volební geografie postkomunistických států střední a východní Evropy se i po čtvrtstoletí vývoje stále od zákonitostí západoevropské volební geografie odlišuje.

7. Seznam map

Mapa 3.1. Nejsilnější volební strany na úrovni okresů ve volbách do ČNR v roce 1990.....	40
Mapa 3.2. Území volební podpory OF a KSČ ve volbách do ČNR v roce 1990	41
Mapa 3.3. Území volební podpory HSD-SMS a KDU ve volbách do ČNR v roce 1990.....	41
Mapa 3.4. Území volební podpory SZV a ČSSD ve volbách do ČNR v roce 1990	41
Mapa 3.5. Území volební podpory SZ a ČSS ve volbách do ČNR v roce 1990	42
Mapa 3.6. Nejsilnější volební strany na úrovni okresů ve volbách do SNR v roce 1990.....	43
Mapa 3.7. Území volební podpory VPN ve volbách do SNR v roce 1990	44
Mapa 3.8. Území volební podpory KSČ ve volbách do SNR v roce 1990	45
Mapa 3.9. Území volební podpory KDH ve volbách do SNR v roce 1990	46
Mapa 3.10. Území volební podpory SNS ve volbách do SNR v roce 1990	47
Mapa 3.11. Území volební podpory Spolužití ve volbách do SNR v roce 1990.....	48
Mapa 3.12. Území volební podpory DS ve volbách do SNR v roce 1990	48
Mapa 3.13. Území volební podpory SZ ve volbách do SNR v roce 1990.....	49
Mapa 3.14. Území volební podpory SPV ve volbách do SNR v roce 1990	50
Mapa 3.15. Nejsilnější strany na úrovni žup ve volbách v roce 1990 (poměrná část volby)	51
Mapa 3.16. Nejsilnější strany v jednomandátových obvodech ve volbách v roce 1990.....	52
Mapa 3.17. Území volební podpory MDF v parlamentních volbách v roce 1990	53
Mapa 3.18. Území volební podpory SzDSz v parlamentních volbách v roce 1990	53
Mapa 3.19. Území volební podpory FKgP v parlamentních volbách v roce 1990	54

Mapa 3.20. Území volební podpory KDNP v parlamentních volbách v roce 1990	55
Mapa 3.21. Území volební podpory MSzP v parlamentních volbách v roce 1990	55
Mapa 3.22. Území volební podpory FiDeSZ v parlamentních volbách v roce 1990	56
Mapa 3.23. Území volební podpory MSzDP v parlamentních volbách v roce 1990	57
Mapa 3.24. Území volební podpory MSzMP v parlamentních volbách v roce 1990	57
Mapa 3.25. Území volební podpory ASz v parlamentních volbách v roce 1990	58
Mapa 3.26. Nejlepší výsledky kandidátů OKP v rámci vojvodství při volbách do Senátu	61
Mapa 3.27. Nejsilnější volební strana úrovni vojvodství při volbách do Sejmu v roce 1991	62
Mapa 3.28. UD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	64
Mapa 3.29. SLD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	65
Mapa 3.30. WAK – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	66
Mapa 3.31. POC – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	67
Mapa 3.32. PSL – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	68
Mapa 3.33. PL – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	69
Mapa 3.34. KLD – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	70
Mapa 3.35. KPN – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	71
Mapa 3.36. NSZZ Solidarity – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	72
Mapa 3.37. PPPP – území volební podpory ve volbách do Sejmu v roce 1991	73
Mapa 3.38. Vojvodství s nadpoloviční podporou pro strany vzešlé ze solidaritního tábora	74
Mapa 3.39. Vojvodství s nadprůměrnou podporou pro strany postkomunistického tábora	75
Mapa 3.40. Vojvodství s nadprůměrnou podporou pro strany agrární rodiny	76

Mapa 3.41. Nejsilnější stranické rodiny ve volebních obvodech ve volbách 1991	77
Mapa 3.42. Vítězná strana v jednotlivých župách a župy, kde FNS získala přes 50 % hlasů.....	80
Mapa 3.43. FNS – území volební podpory ve volbách 1990	81
Mapa 3.44. UDMR – území volební podpory ve volbách 1990.....	82
Mapa 3.45. PNL – území volební podpory ve volbách 1990	83
Mapa 3.46. PNȚcd – území volební podpory ve volbách 1990	84
Mapa 3.47. MER – území volební podpory ve volbách 1990	84
Mapa 3.48. AUR – území volební podpory a nadprůměrné krajské výsledky	85
Mapa 3.49. Vítězné strany v poměrných obvodech v bulharských volbách v roce 1990.....	89
Mapa 3.50. Nejsilnější strany při zakladatelských volbách v Albánii	91
Mapa 3.51. Vítězové ve většinových obvodech ve volbách 1992.....	97
Mapa 3.52. LDDP – území volební podpory ve volbách 1992 (poměrná část).....	98
Mapa 3.53. Sajudis – území volební podpory ve volbách 1992 (poměrná část)	98
Mapa 3.54. Vítězové v regionech v rámci poměrné volby ve volbách 1992	99
Mapa 3.55. Okresy, v nichž získala Komunistická strana Lotyšska ve volbách do Nejvyššího sovětu v roce 1990 alespoň jeden mandát	102
Mapa 3.56. Vítězné regiony Lotyšské cesty a její podíl hlasů	103
Mapa 3.57. LC – území volební podpory ve volbách 1993.....	103
Mapa 3.58. LNNK – území volební podpory ve volbách 1993.....	104
Mapa 3.59. SL – území volební podpory ve volbách 1993.....	105
Mapa 3.60. Vítězné stranické rodiny ve volbách 1993	106
Mapa 3.61. Vítězové voleb v jednotlivých volebních obvodech – Estonsko 1992	109
Mapa 3.62. Vlast – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech	110
Mapa 3.63. Lidová fronta – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech	111
Mapa 3.64. Umírnění – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech	112

Mapa 3.65. Bezpečný domov – nadprůměrné výsledky ve volebních obvodech.....	113
Mapa 3.66. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 ve Slovinsku	115
Mapa 3.67. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 ve Slovinsku (stranické bloky)	116
Mapa 3.68. Vítězné voleb v jednotlivých volebních obvodech ve volbách 1990 v Chorvatsku	119
Mapa 3.69. Vítězné v jednotlivých obvodech ve volbách 1990 v Srbsku.....	123
Mapa 3.70. Volební vítězové na úrovni volebních obvodů	126
Mapa 3.71. SKCG – území volební podpory ve volbách 1990	128
Mapa 3.72. SRSJ – území volební podpory ve volbách 1990	129
Mapa 3.73. NS – území volební podpory ve volbách 1990	130
Mapa 3.74. DK – území volební podpory ve volbách 1990	131
Mapa 3.75. Volební vítězové na úrovni volebních obvodů (vlevo) a druzí v obvodu (vpravo).....	133
Mapa 3.76. Makedonie – vítězové v jednomandátových obvodech	134
Mapa 3.77. Makedonie – vítězové v jednomandátových obvodech v hlavním městě	135
Mapa 3.78. Vítězné v jednotlivých krajích ve volbách 1990	140
Mapa 3.79. CDU – území volební podpory ve volbách 1990	141
Mapa 3.80. SPD – území volební podpory ve volbách 1990.....	143
Mapa 3.81. BFD – území volební podpory ve volbách 1990.....	144
Mapa 3.82. PDS – území volební podpory ve volbách 1990.....	145
Mapa 3.83. DSU – území volební podpory ve volbách 1990.....	147
Mapa 3.84. Spojenectví 90 – území volební podpory ve volbách 1990.....	148
Mapa 3.85. DBD – území volební podpory ve volbách 1990.....	149
Mapa 3.86. Vítězné v jednotlivých obvodech ve volbách 2001 v Kosovu.....	152

8. Seznam tabulek

Tabulka 2.1. Srovnání hodnot variačního koeficientu při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006).....	37
Tabulka 2.2. Srovnání hodnot variačního rozpětí při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006).....	38
Tabulka 2.3. Srovnání hodnot variačního rozpětí vzhledem k průměrnému výsledku strany při použití jiného počtu volebních obvodů (volby do PS v ČR 2006)	38
Tabulka 4.1. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do ČNR v roce 1990 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	154
Tabulka 4.2. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do ČNR v roce 1992 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	155
Tabulka 4.3. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 1996 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	156
Tabulka 4.4. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 1998 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	156
Tabulka 4.5. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2002 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	157
Tabulka 4.6. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2006 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	157
Tabulka 4.7. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2010 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	158

Tabulka 4.8. Koeficient úspěšnosti stran v Praze s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do PS v roce 2013 a podíl zisku strany v Praze na celostátním zisku hlasů	159
Tabulka 4.9. Indexy v Praze ve volbách do ČNR a PS v letech 1990–2013	160
Tabulka 4.10. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1990 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	161
Tabulka 4.11. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1992 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	162
Tabulka 4.12. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1994 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	164
Tabulka 4.13. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 1998 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	165
Tabulka 4.14. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2002 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	166
Tabulka 4.15. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2006 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	167
Tabulka 4.16. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2010 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	167
Tabulka 4.17. Koeficient úspěšnosti stran v Bratislavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do SNR v roce 2012 a podíl zisku strany v Bratislavě na celoslovenském zisku hlasů	168
Tabulka 4.18. Indexy v Bratislavě ve volbách do SNR v letech 1990–2012	169
Tabulka 4.19. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	171

Tabulka 4.20. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1994 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	172
Tabulka 4.21. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	173
Tabulka 4.22. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Budapešti ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	174
Tabulka 4.23. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	175
Tabulka 4.24. Koeficient úspěšnosti stran v Budapešti s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	175
Tabulka 4.25. Indexy v Budapešti ve volbách do maďarského parlamentu v letech 1990–2010	176
Tabulka 4.26. Koeficient úspěšnosti ve Varšavě u stran s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 1991	178
Tabulka 4.27. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do Sejmu v roce 1993	179
Tabulka 4.28. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 1997	180
Tabulka 4.29. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2001	181
Tabulka 4.30. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2005	182
Tabulka 4.31. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2007	183
Tabulka 4.32. Koeficient úspěšnosti stran ve Varšavě s celostátním ziskem nad 2 % hlasů ve volbách do Sejmu v roce 2011	183
Tabulka 4.33. Indexy ve Varšavě ve volbách do Sejmu v letech 1991–2011	184

Tabulka 4.34. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	185
Tabulka 4.35. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	186
Tabulka 4.36. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	187
Tabulka 4.37. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	187
Tabulka 4.38. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	188
Tabulka 4.39. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	189
Tabulka 4.40. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bukurešti ve volbách do rumunského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	189
Tabulka 4.41. Indexy v Bukurešti ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1990–2012	190
Tabulka 4.42. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1990	191
Tabulka 4.43. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1991 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	192
Tabulka 4.44. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1994 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	192

Tabulka 4.45. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 1997 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	193
Tabulka 4.46. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	194
Tabulka 4.47. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2005 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	195
Tabulka 4.48. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	195
Tabulka 4.49. Koeficient úspěšnosti stran v Sofii s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bulharského parlamentu v roce 2013 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	196
Tabulka 4.50. Indexy v Sofii ve volbách do Národního shromáždění v letech 1991–2013	196
Tabulka 4.51. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2001 (většinově volená část) a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	197
Tabulka 4.52. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2005 (většinově volená část) a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	198
Tabulka 4.53. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	198
Tabulka 4.54. Koeficient úspěšnosti stran v Tiraně s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do albánského parlamentu v roce 2013 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	199
Tabulka 4.55. Indexy v Tiraně ve volbách do Lidového shromáždění (většinově volená část) v letech 2001–2013	199

Tabulka 4.56. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	201
Tabulka 4.57. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	201
Tabulka 4.58. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	202
Tabulka 4.59. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	203
Tabulka 4.60. Koeficient úspěšnosti stran ve Vilniusu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do litevského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	203
Tabulka 4.61. Indexy ve Vilniusu ve volbách do Sejmasu v letech 1992–2012.....	204
Tabulka 4.62. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1993 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	205
Tabulka 4.63. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1995 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	206
Tabulka 4.64. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	207
Tabulka 4.65. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	208
Tabulka 4.66. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	209

Tabulka 4.67. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	209
Tabulka 4.68. Koeficient úspěšnosti stran v Rize s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do lotyšského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	210
Tabulka 4.69. Indexy v Rize ve volbách do Saeimy v letech 1992–2011	210
Tabulka 4.70. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	212
Tabulka 4.71. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1995 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	213
Tabulka 4.72. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 1999	213
Tabulka 4.73. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	214
Tabulka 4.74. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	215
Tabulka 4.75. Koeficient úspěšnosti stran v Tallinnu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do estonského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	215
Tabulka 4.76. Indexy v Tallinnu ve volbách do Riigikogu v letech 1992–2011	216
Tabulka 4.77. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v obvodu Lublaň-Centrum ve volbách do dolní komory slovinského parlamentu v roce 1990	218
Tabulka 4.78. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v obvodu Lublaň-Centrum ve volbách do dolní komory slovinského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	218

Tabulka 4.79. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	219
Tabulka 4.80. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	220
Tabulka 4.81. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	221
Tabulka 4.82. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	221
Tabulka 4.83. Koeficient úspěšnosti stran v Lublani s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do slovinského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	222
Tabulka 4.84. Indexy v Lublani ve volbách do Národní rady v letech 1990–2011	222
Tabulka 4.85. Koeficient úspěšnosti stran v Záhřebu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do Saboru v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	225
Tabulka 4.86. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	225
Tabulka 4.87. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	226
Tabulka 4.88. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Záhřebu ve volbách do Saboru v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	226
Tabulka 4.89. Indexy v Záhřebu ve volbách do Saboru v letech 1990–2011	227
Tabulka 4.90. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 1993 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	228

Tabulka 4.91. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 1997 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	229
Tabulka 4.92. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2000 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	229
Tabulka 4.93. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2003 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	230
Tabulka 4.94. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	231
Tabulka 4.95. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	231
Tabulka 4.96. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	232
Tabulka 4.97. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Bělehradě ve volbách do srbského parlamentu v roce 2014 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	232
Tabulka 4.98. Indexy v Bělehradu ve volbách do Národního shromáždění v letech 1993–2014	233
Tabulka 4.99. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	234
Tabulka 4.100. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1992 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	235
Tabulka 4.101. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	235

Tabulka 4.102. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 1998 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	236
Tabulka 4.103. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	236
Tabulka 4.104. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	237
Tabulka 4.105. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2009 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	237
Tabulka 4.106. Koeficient úspěšnosti stran v Podgorici (Titogradu) s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do černoohorského parlamentu v roce 2012 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	238
Tabulka 4.107. Indexy v Podgorici ve volbách do Skupštiny v letech 1990– 2012	238
Tabulka 4.108. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 1996 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	240
Tabulka 4.109. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 1998	240
Tabulka 4.110. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2002 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	241
Tabulka 4.111. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	242
Tabulka 4.112. Koeficient úspěšnosti stran v Sarajevu s celostátním ziskem nad 2 % ve volbách do bosenskohercegovského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku	242
Tabulka 4.113. Indexy v Sarajevu ve volbách do Sněmovny reprezentantů v letech 1996–2010	243

Tabulka 4.114. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2002.....	244
Tabulka 4.115. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2006 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	245
Tabulka 4.116. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2008 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	245
Tabulka 4.117. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2011 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	246
Tabulka 4.118. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % ve Skopji ve volbách do makedonského parlamentu v roce 2014 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	246
Tabulka 4.119. Indexy ve Skopji ve volbách do Sobranie v letech 2002–2014	247
Tabulka 4.120. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (NDR) ve volbách do Lidového shromáždění NDR v roce 1990 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	248
Tabulka 4.121. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1994 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	249
Tabulka 4.122. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1998 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	249
Tabulka 4.123. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2002 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	250
Tabulka 4.124. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce	

2005 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	250
Tabulka 4.125. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2009 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	251
Tabulka 4.126. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Berlíně (v bývalé východní části) ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2013 a podíl hlasů v části hlavního města na zisku v nových spolkových zemích.....	251
Tabulka 4.127. Indexy v Berlíně (východním) ve volbách do parlamentu NDR a SRN v letech 1990–2013.....	252
Tabulka 4.128. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2001 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	253
Tabulka 4.129. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2004 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	253
Tabulka 4.130. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2007 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	254
Tabulka 4.131. Koeficient úspěšnosti stran s celostátním ziskem nad 2 % v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v roce 2010 a podíl hlasů v hlavním městě na celostátním zisku.....	254
Tabulka 4.132. Indexy v Prištině ve volbách do kosovského parlamentu v letech 2001–2010.....	255
Tabulka 5.1. Variabilita volebních výsledků v českých parlamentních volbách.....	259
Tabulka 5.2. Variabilita volebních výsledků ve slovenských parlamentních volbách.....	262
Tabulka 5.3. Variabilita volebních výsledků v maďarských parlamentních volbách.....	264
Tabulka 5.4. Variabilita volebních výsledků v polských parlamentních volbách.....	266

Tabulka 5.5. Variabilita volebních výsledků v rumunských parlamentních volbách	269
Tabulka 5.6. Variabilita volebních výsledků v bulharských parlamentních volbách	271
Tabulka 5.7. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách v Albánii při vybraných parlamentních volbách.....	273
Tabulka 5.8. Variabilita volebních výsledků v litevských parlamentních volbách	276
Tabulka 5.9. Variabilita volebních výsledků v lotyšských parlamentních volbách	279
Tabulka 5.10. Variabilita volebních výsledků v estonských parlamentních volbách	281
Tabulka 5.11. Variabilita volebních výsledků ve slovinských parlamentních volbách	283
Tabulka 5.12. Variabilita volebních výsledků ve vybraných chorvatských parlamentních volbách	285
Tabulka 5.13. Variabilita volebních výsledků ve vybraných srbských parlamentních volbách	287
Tabulka 5.14. Variabilita volebních výsledků v černoohorských parlamentních volbách	290
Tabulka 5.15. Variabilita volebních výsledků při vybraných celostátních parlamentních volbách na území Federace Bosna a Hercegovina	292
Tabulka 5.16. Variabilita volebních výsledků při vybraných celostátních parlamentních volbách na území Republiky srbské	292
Tabulka 5.17. Variabilita volebních výsledků ve vybraných makedonských parlamentních volbách	294
Tabulka 5.18. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách na území bývalé Německé demokratické republiky.....	296
Tabulka 5.19. Variabilita volebních výsledků při parlamentních volbách v Kosovu.....	297
Tabulka 6.1. Charakteristika volební geografie <i>catch-all-movements</i> v zakladatelských a předzakladatelských volbách.....	299

Tabulka 6.2. Volebněgeografická charakteristika postkomunistické strany v zakladatelských volbách	300
Tabulka 6.3. Regionální a etnické strany v zakladatelských volbách	301
Tabulka 6.4. Kategorizace států podle výsledků zakladatelských a předzakladatelských voleb	303
Tabulka 6.5. Podíl platných hlasů odevzdaných v hlavním městě na celostátním počtu hlasů (v posledních zkoumaných parlamentních volbách)	306
Tabulka 6.6. Kategorizace hlavních měst podle jejich podílu na celostátním počtu voličů	307
Tabulka 6.7. Indexy odlišnosti hlavních měst od celostátních výsledků	308
Tabulka 6.8. Kategorizace hlavních měst na základě odlišnosti od celostátního výsledku bez zohlednění počtu relevantních stran (LH index)	309
Tabulka 6.9. Kategorizace hlavních měst na základě odlišnosti od celostátního výsledku při zohlednění počtu relevantních stran (Rae index)	309
Tabulka 6.10. Kategorizace hlavních měst podle jejich ideologické orientace	314
Tabulka 6.11. Zařazení hlavních měst do tří kategorizací	315
Tabulka 6.12. Komparace vývoje variability ve zkoumaných státech	317
Tabulka 6.13. Kategorizace států podle vývoje variability	319

9. Seznam zkratk

AAK	Aliance pro budoucnost Kosova
AfD	Aliance pro Německo
AKR	Aliance pro nové Kosovo
ANO	Aliance nového občana
ANO 2011	Akce nespokojených občanů 2011
ApR	Aliance pro Rumunsko
AUR	Aliance rumunské jednoty
AS	Aktivní Slovinsko
ASZ	Agrární svaz
ATAKA	Útok
AVL	Akční spojení spojité levice
AWPL	Polská volební akce v Litvě
AWS	Volební akce Solidarita
AWSP	Volební akce Solidarita pravice
AWS-UW	Volební akce Solidarita – Unie svobody
B'90	Spojení '90
BBB	Bulharský business blok
BBWR	Nestraničný blok na podporu reform
BFD	Svaz svobodných demokratů
BHPS	Vlastenecká strana Bosny a Hercegoviny
BG	Bulharsko pro občany
BOSS	Bosenská strana
BpF	Unie pro vítězství
BPS	Bosensko-hercegovská vlastenecká strana – Sefer Halilović
BS	Bosňácká strana
BSDP	Bulharští sociální demokraté
BSP	Bulharská socialistická strana
BSP	Bosenskohercegovská vlastenecká strana
BZNS	Bulharský zemědělský národní svaz
BUZ	Blok důchodci spolu
CD	Křesťanská demokracie
CDR	Demokratický konvent Rumunska
CDR 2000	Demokratický konvent Rumunska 2000
CDU	Křesťanskodemokratická unie
CSU	Křesťanskosociální unie
ČMSS	Českomoravská strana středu
ČMUS	Českomoravská unie středu
ČNR	Česká národní rada

ČPS	Česká pirátská strana
ČR	Česká republika
ČSDF	Československé demokratické fórum
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Česká strana národně sociální
ČSR	Československá republika
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSD	Československá sociální demokracie
DA	Demokratická alternativa
DA	Demokratická výzva
DAR	Demokratický svaz pro republiku
DBD	Demokratická rolnická strana Německa
DCP	Demokratická strana středu
DDI	Istrijská demokratická parlamentní strana
IDS	Istrijský demokratický svaz
DEMOS	Demokratická opozice Slovinska
DEPOS	Demokratické hnutí Srbska
DeSUS	Demokratická strana důchodců Slovinska
DEU	Demokratická unie
DEUS	Demokratická unie na Slovensku
DF (NSD, PzP, DSJ)	Demokratická fronta (Nová srbská demokracie, Hnutí pro změny, Demokratická strana jednoty)
DFD	Demokratický svaz žen
DFK	Demokratické fórum komunistů
DFP	Německá strana fórum
DFP	Německá pokroková strana
DFV	Německé pokrokové sdružení
DJ	Demokracie nyní
DK	Demokratická koalice
DK	Cesta odvahy
DL	Demokratická levice
DL ČSFR	Demokratická levice ČSFR
DNS	Demokratická lidová aliance
DNZ	Demokratické lidové společenství
DOS	Demokratická opozice Srbska
DP	Strana práce
DP	Demokratická strana (Bulharsko)
DP	Demokratická strana (Bosna a Hercegovina)
DPA	Demokratická strana Albánců
DPS	Hnutí za práva a svobody

DPS	Demokratická strana Saimnieks
DPS	Demokratická strana socialistů
DPS CG	Demokratická strana socialistů Černé Hory
DS	Demokratická strana
DSB	Demokraté za silné Bulharsko
DS CG	Demokratický svaz Černé Hory
DS-ODS	Demokratická strana – Občanská demokratická strana
DSHV	Demokratický svaz Chorvatů ve Vojvodině
DSP	Demokratická strana práce
DSS	Demokratická strana Slovinska
DSS	Demokratická strana Srbska
DSU	Německá sociální unie
DUI	Demokratická unie za sjednocení
DuT	Práce a spravedlnost
Dveri	Dveře
DVP	Německá lidová strana
DZVM	Demokratický svaz vojvodinských Maďarů
DŽJ	Důchodci za životní jistoty
Dzimtene	Vlast
E	Spolužití
ECG	Evropská Černá Hora
EL	Eurolevice
EB HDU	Ekonomický blok Chorvatské demokratické unie
EDLP	Estonská liberálnědemokratická strana
EK	Estonští občané
EKDE	Estonská křesťanskodemokratická strana
EKDL	Estonský křesťanskodemokratický svaz
EKgP	Sjednocená malorolnická strana
EKRE	Konzervativní lidová strana
EL	Eurolevicová koalice
EME	Estonská lidová zemědělská strana
EMKE	Estonská agrární strana středu
EML	Estonský agrární svaz
EPL	Estonská unie důchodců
ER	Estonští zelení
ERL	Lidový svaz Estonska
E Roh	Estonští zelení
ERSP	Estonská národní strana nezávislosti
ESWS	Spolužití
EU	Evropská unie
EÚRP	Sjednocená lidová strana

EVKE	Republikánská koaliční strana
F BiH	Federace Bosna a Hercegovina
FDGR	Demokratické fórum Němců v Rumunsku
F.D.P.	Svobodná demokratická strana NDR
FDSN	Demokratická fronta národní spásy
FER	Strana nového ducha
FiDeSZ	Svaz mladých demokratů
FJN	Fronta národní jednoty
FKgP	Nezávislá malorolnická strana
FNS	Fronta národní spásy
FRONTAS	Fronta
G17 plus	G17 plus
GD	Georgi Dimitrov
GD-VMRO	Georgi Dimitrov – Vnitřní makedonská revoluční organizace
GERB	Občané za evropský rozvoj Bulharska
GPD	Zelená strana NDR
Grom	Hrom
HDS	Chorvatská demokratická strana
HDSSB	Chorvatské demokratické shromáždění Slavonie a Baranja
HDZ	Chorvatské demokratické společenství
HDZ 1990	Chorvatské demokratické společenství 1990
HDZ BiH	Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny
HDŽJ	Hnutí důchodců za životní jistoty
HK (HDZ1990- HSP)	Chorvatská koalice (Chorvatské demokratické společenství – Chorvatská strana práva)
HKDU	Chorvatská křesťansko-demokratická unie
HL-SR	Chorvatští labouristé – Strana práce
HNI	Strana chorvatské nové iniciativy
HNS	Chorvatská lidová strana
HOS	Hnutí za občanskou spravedlnost
HP SR	Hnutí zemědělců Slovenska
HRS	Chorvatská republikánská strana
HSD-SMS	Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko
HSLs	Chorvatská sociálně liberální strana
HSMS	Hnutí samosprávné Moravy a Slezska
HSP	Chorvatská strana práva (Hrvatska Stranka Prava)
HSP AS	Chorvatská strana práva Ante Starčević
HSS	Chorvatská rolnická strana
HSSSB	Chorvatské demokratické shromáždění Slavonie a Baranje
HSU	Chorvatská strana důchodců
HZ	Chorvatský svaz

HZD	Hnutí za demokracii
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
ChDSP	Křesťanskodemokratická strana práce
IDS	Istrijský demokratický svaz
IDEA	Mezinárodní sdružení pro volební design
IFM	Iniciativa za mír a lidská práva
IL	Vlast
IZB	Volba za lepší život
JL	Nový věk
Jobbik	Hnutí za lepší Maďarsko
Jobbik-MIÉP	Hnutí za lepší Maďarsko – Strana maďarské pravdy a života
JP	Nová strana
JS	Jednotné Srbsko
JUL	Sjednocená jugoslávská levice
KAN	Klub angažovaných nestraníků
KB	Ústavní blok
KB (BSP)	Koalice Bulharsko (Bulharská socialistická strana)
KCD BiH	Koalice za jednotnou a demokratickou Bosnu a Hercegovinu
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí
KDNP	Křesťanskodemokratická lidová strana
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KdR	Koalice pro republiku
KDU	Křesťanská a demokratická unie
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KE	Ústavní strana
KESK	Estonská strana středu
KK	Konzervativní koalice (Polsko)
KK	Bezpečný domov (Estonsko)
KKR	Koalice nového Kosova
KKW „O”	Katolický volební výbor „Vlast”
KLD	Liberálně demokratický kongres
KMÚ	Zemědělský svaz
KNS	Koalice národní shody
KP	Republikánská strana
KPEiR	Zemská strana důchodců a penzistů
KPEiR RP	Zemská strana důchodců a penzistů Polské republiky
KPN	Konfederace nezávislého Polska
KPN-OP	Konfederace nezávislého Polska – vlastenecký tábor
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy

KSS	Komunistická strana Slovenska
KSU	Křesťanskosociální unie
KSÚ	Křesťanskosociální unie
L	Rovná práva
LatDP	Latgalská demokratická strana
LB	Levý blok
LBP	Liberální a bosenská strana
LC	Lotyšská cesta
LCS	Litevský svaz středu
LD	Liberální demokraté
LDD	Demokratická liga Dardanie
LDDP	Litevská demokratická strana práce
LDK	Demokratický svaz Kosova
LDP	Liberálně-demokratická strana Německa
LDP	Liberálně demokratická strana (Srbsko)
LDS	Liberálně demokratická strana
LDS+	Liberální demokracie Slovinska
LGV	Listina Gregora Viranta
LiCS	Svaz liberálů a středu
LiD	Levice a Demokraté
LIDER	Liberální iniciativa pro demokratický evropský rozvoj
LKDP	Litevská křesťanskodemokratická strana
LKDS	Litevský křesťanskodemokratický svaz
LLCS	Liberální a středová unie
LLRA-AWPL	Volební akce litevských Poláků
LLS	Liberální svaz Litvy
LMP	Politika může být lepší
LNNK	Lotyšské národní hnutí nezávislosti
LPA	Litevská občanská charta
LPP	Lotyšská první strana
LPP-LC	Lotyšská první strana – Lotyšská cesta
LRS	Litevsko-ruský svaz
LRLS	Liberální hnutí Litevské republiky
LS	Lidová sociálnědemokratická aliance
LS	Liberální strana
LSCG	Liberální svaz Černé Hory
LS-DC	Liberální svaz Černé Hory – Demokratický střed
LSDA	Lotyšská sociálnědemokratická aliance
LSDP	Litevská sociálnědemokratická strana
LSdSP	Lotyšská sociálně demokratická dělnická strana
LS-HZDS	Lidová strana – Hnutí za demokratické Slovensko

LSI	Socialistické hnutí pro integraci
LSNS	Liberální strana národně sociální
LSP	Lotyšská socialistická strany
LSSR	Lotyšská sovětská socialistická republika
LSU	Liberálně sociální unie
LS-ZSMS	Liberální strana – Svaz socialistické mládeže Slovinska
LSI	Socialistické hnutí pro integraci
LTF	Lotyšská lidová fronta
LVLS	Litevský rolnický lidový svaz
LVND	Svaz rolnické strany a Nové demokracie
LVP	Lotyšská strana jednota
LVP	Litevská rolnická strana
LVSD	Listina vojvodinských sociálních demokratů
LVZP	Litevský svaz rolníků a zelených
LZP	Lotyšská zelená strana
LZS	Lotyšský zemědělský svaz
LZZS	Lotyšský svaz zelených a rolníků
LZJ-PS	Listina Zorana Jankoviće – Pozitivní Slovinsko
M	Umírnění
MDF	Maďarské demokratické fórum
MDNP	Maďarská demokratická lidová strana
MER	Ekologické hnutí Rumunska
MIÉP	Strana maďarské pravdy a života
MK	Maďarská koalice
MKDH	Maďarské křesťanskodemokratické hnutí
MKDSz	Maďarský křesťanskodemokratický svaz
MKE	Náš domov je Estonsko
MKP	Meziparlamentní klub pravice
MN	Německá menšina
MNS	Moravská národní strana
MOS	Maďarská občanská strana
MP	Dělnická strana
MR	Maďarská republika
MSzDP	Sociálně demokratická strana Maďarska
MSzMP	Maďarská socialistická dělnická strana
MSzP	Maďarská socialistická strana
NATO	Severoatlantická aliance
ND	Nová demokracie
NDP	Nová demokratická strana
NDPD	Národně-demokratická strana Německa
NDP – RDK	Národní demokratická obnova

NDS	Nová demokratická strana
NDSV	Národní hnutí Simeona II. /Národní hnutí stability a pokroku
NDR	Německá demokratická republika
NEI	Nezávislá erotická iniciativa
NF	Národní fronta
NFSB	Národní fronta pro spásu Bulharska
NHI	Národní chorvatská iniciativa
NK (NS-DSS)	Národní koalice
NPD	Národnědemokratická strana Německa
NS	Lidová strana
NS „Radom za boljatak“	Lidová strana – Prací za pokrok
NSCG	Lidová strana Černé Hory
NSD	Národní strana práce
NSD	Nová srbská demokracie (Černá Hora)
NSDP	Nová sociálnědemokratická strana
NSI	Nové Slovinsko – Křesťanská lidová strana
N.sl.	Národní shoda (NS CG-LS CG)
NS(sl)	Nový svaz (sociální liberálové)
NSS CG	Národně socialistická strana Černé Hory
NSZZ "S"	Nezávislý samosprávný odborový svaz "Solidarita"
NSZZ „S '80“	Nezávislý samosprávný odborový svaz "Solidarita" 80
NV	Nový čas
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
ODS	Spojené demokratické síly
ODÚ	Občanská demokratická unie
OF	Občanské fórum
OH	Občanské hnutí
OKP	Občanský poslanecký klub
OL'ANO	Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti
Omonia	Jednota
OPZZ	Celopolská dohoda odborových svazů
ORA	Reformistická strana ORA
OSP	Vlastenecká strana práce
P	Pravice
PAX	Sdružení PAX
PB-BOSS-SDU	Vlastenecký blok
PC	Dohoda středu
PC	Strana středu
PCG	Pozitivní Černá Hora

PChD	Strana křesťanských demokratů
PCTVL	Za lidská práva ve sjednoceném Lotyšsku
PD	Demokratická strana
PDL	Demokratická liberální strana
PDIU	Strana unie pro lidská práva
PDK	Demokratická strana Kosova
PDM	Demokratická strana práce
PDP	(Albánská) strana pro demokratickou prosperitu
PDP	Strana za demokratickou prosperitu
PDr	Nová demokratická strana
PDS	Strana demokratického socialismu
PDSH	Demokratická strana Albánců
PDSR	Sociálnědemokratická strana
PEI	Strana pro evropskou budoucnost
PiS	Právo a spravedlnost
PJCG	Hnutí pro Jugoslávii v Černé Hoře
PJL	Dohoda 11. Listopadu
PJN	Polsko je nejdůležitější
PK	Konzervativní strana
PKZJ	Vlastenecká koalice pro Jugoslávii
PL	Lidová dohoda
PLR	Polská lidová republika
PNGCD	Strana nové generace – křesťanskodemokratická
PNL	Národní liberální strana
PNT	Národní rolnická strana
PNTcd	Národní rolnická strana křesťanskodemokratická
PO	Občanská platforma
POC	Občanská dohoda středu
Povratak	Koalice Návrat
PP	Pro Patria – Pro vlast
PP-DD	Lidová strana – Dan Diaconescu
PPEiR	Polská strana důchodců
PPChD	Polská strana křesťanských demokratů
PPG	Polský hospodářský program
PPL	Polský liberální program
PPPP	Polská strana přátel piva
PPS	Polská socialistická strana
PPS	Strana práce
PPSh	Albánská strana práce
PPZ	Polská strana zelených
PRM	Strana velkého Rumunska

PRON	Vlastenecké hnutí národní
PRSh	Republikánská strana Albánie
PS	Poslanecká sněmovna
PS	Socialistická strana Rumunska
PSD-PC	Sociálnědemokratická strana – Konzervativní strana
PSD-PUR	Národní svaz (Sociálnědemokratická strana – Humanistická strana Rumunska)
PSL	Polská lidová strana
PSL-PL	Polská lidová strana – lidová dohoda
PSL "S"	Polská lidová strana "Solidarita"
PSM	Socialistická strana práce
PSNS	Pravá slovenská národní strana
PSS	Hnutí srbské síly
PSSH	Socialistická strana Albánie
PUNR	Strana rumunské národní jednoty
PUR	Humanistická strana Rumunska
PUSP	Strana sjednocených důchodců
PZKS	Polský katolicko-sociální svaz
PZP	Hnutí pro změny
PZPR	Polská sjednocená dělnická strana
RAŚ	Hnutí slezské autonomie
RdR	Hnutí pro republiku
RL	Lidový svaz
ROI	Romská občanská iniciativa
ROP	Hnutí obnovy Polska
RP	Res Publica
RP	Palikotovo hnutí
RR	Lidová fronta
RS AWS	Sociální hnutí AWS
RZS	Právo, řád a spravedlnost
S	Solidarita
SaS	Svoboda a solidarita
SBB BiH	Svaz pro lepší budoucnost Bosny a Hercegoviny
S BiH	Strana Bosny a Hercegoviny
SC	Harmonický střed
SČK	Strana československých komunistů
SD	Demokratická strana
SD	Svobodní demokraté
SD	Sociální demokraté
SDA	Strana demokratické akce
SDA CG	Strana demokratické akce Černé Hory

SDE	Sociálnědemokratická strana
SDL'	Strana demokratické levice
SDK	Slovenská demokratická koalice
SDKÚ	Slovenská demokratická a křesťanská unie
SDKÚ-DS	Slovenská demokratická a křesťanská unie – Demokratická strana
SDL'	Strana demokratické levice
SD-LSNS	Svobodní demokraté – Liberální strana národně sociální
SdP	Sudetoněmecká strana
SDP	Strana polské demokracie
SDP	Sociálnědemokratická strana
SDP	Sociálnědemokratická strana
SDP	Sociálnědemokratická strana Černé Hory
SDP BiH	Sociálnědemokratická strana Bosny a Hercegoviny
SDPR	Sociálnědemokratická reformní strana
SDPS	Sociálnědemokratická strana Srbska
SdRP	Sociální demokracie Polské republiky
SDS	Srbská demokratická strana
SDS	Svaz demokratických sil
SDS	Sociálnědemokratická strana Slovinska
SDSM	Sociálnědemokratický svaz Makedonie
SDSS	Sociálnědemokratická strana Slovinska
SDSS	Sociálnědemokratická strana Slovinska
SDU	Sociálnědemokratická unie
SDZ	Slovinský demokratický svaz
SDZS	Sociálnědemokratická strana Slovinska
SED	Sjednocená socialistická strana
SED-PDS	Sjednocená socialistická strana Německa – Strana demokratického socialismu
SF	Svobodné fórum
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SJN	Slovinsko je naše
SK	Nezávislí rojalisté
SK BiH – SDP	Svaz komunistů Bosny a Hercegoviny – Demokratická strana změny
SKCG	Strana komunistů Černé Hory
SKD	Slovinští křesťanští demokraté
SKDH	Slovenské křesťanskodemokratické hnutí
SKH-SDP	Svaz komunistů Chorvatska – Strana demokratické změny
SKL	Konzervativně-lidová strana
SKM	Svaz makedonských komunistů
SK-PJ	Komunistická liga-Hnutí pro Jugoslávii

SKZ	Slovinský rolnický svaz
SL	Srbská listina
SL	Harmonie pro Lotyšsko
SLD	Spojenectví demokratické levice
SLD-UP	Spojenectví demokratické levice – Unie práce
SLCh	Křesťansko-lidová strana
S-L	Lepperova sebeobrana
SLS	Srbská liberální strana (Kosovo)
SLS	Slovinská lidová strana
SLS+SKD	Slovinská lidová strana
SLS-SMS	Slovinská lidová strana – Strana mladých Slovinska
SMK	Strana maďarské koalice
S-MKDH	Spolužití – Maďarské křesťanskodemokratické hnutí
SMK-MKP	Strana maďarské koalice
SMS	Strana mladých Slovinska
SND	Slovinská národní pravice
SNK	Sdružení nezávislých kandidátů
SNP CG	Srbská lidová strana Černé Hory
SNK ED	Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté
SNS	Slovinská národní strana
SNS	Slovenská národní strana
SNS	Svaz národní spásy
SNS	Srbská pokroková strana
SNSD	Strana nezávislých sociálních demokratů
SNP CG	Socialistická lidová strana Černé Hory
SNR	Slovenská národní rada
SO	Sebeobrana
SOP	Strana občanského porozumění
SOPCG	Socialistická strana Černé Hory
SOS	Liberální strana
SOS	Slovinská živnostenská strana
SP	Solidarita práce
SPCG	Sociálnědemokratická strana Černé Hory
SPD	Sociálnědemokratická strana Německa
SPIL CG	Strana penzistů a invalidů Černé Hory
SPO	Srbské hnutí obnovy
SPOZ	Strana práv občanů – zemanovci
SPM	Socialistická strana Makedonie
SPR	Strana reálné politiky
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

SPS	Srbská socialistická strana
SPU	Strana penzistů a důchodců Bosny a Hercegoviny
SPŽR	Strana podnikatelů živnostníků a rolníků ČR
SR	Strana rovnoprávnosti
SRN	Spolková republika Německo
SRSCG	Svaz reformních sil Černé Hory
SRS	Srbská radikální strana
SRSJ	Svaz reformních sil Jugoslávie
SRSJ-CG	Svaz reformních sil Jugoslávie – Černá Hora
SRSJV	Strana reformních sil Jugoslávie ve Vojvodině
SRSVŠ	Srbská radikální strana Vojislava Šešelje
SS	Rolnická strana (Černé Hory)
SS	Socialistická strana (Bosna a Hercegovina)
SSRNJ	Socialistický svaz pracujících
SSD	Unie svobodných demokratů
SSJ	Strana srbské jednoty
SSH	Socialistický svaz Chorvatska
SSM	Svaz socialistické mládeže
SSO	Strana svobodných občanů
SSP	Srbská socialistická strana
SSS	Socialistická strana Slovinska
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STV	Jednojmenné přenosné hlasování
SUPS	Strana sjednocených důchodců Srbska
SV/SDL	Společná volba/Strana demokratické levice
SVM	Svaz vojvodinských Maďarů
SZ	Strana zelených
SZDL	Socialistický svaz pracujícího lidu
SzDSz	Svaz svobodných demokratů
SZS	Strana zelených Slovenska
SZS-SZDL	Slovinská socialistická strana
SzF-ASz	Svaz a vesnice a venkova – Agrární svaz
SZV	Spojenectví zemědělství a venkova
TKL	Lidové hnutí pro Lotyšsko
TKL-ZP	Lidové hnutí pro Lotyšsko – Ziegeristova strana
TOP 09	Tradice, odpovědnost, prosperita 09
TOP 09 – STAN	Tradice, odpovědnost, prosperita 09 – Starostové a nezávislí
TP	Lidová strana
TPP	Strana národního obrození
TS(LK)	Vlastenecký svaz (litevští konzervativci)
TSP	Lidová strana harmonie

TT	Řád a spravedlnost
TuB	Za vlast a svobodu
UD	Demokratická unie
UDMR	Strana sedmihradských Maďarů
UDMR/RMSZ	Strana sedmihradských Maďarů – Demokratický svaz Maďarů v Rumunsku
UChS	Křesťansko-sociální unie
UFV	Nezávislý svaz žen
UP	Unie práce
ÚPD	Úsvit přímé demokracie
UPR	Unie reálné politiky
UPR	Unie pravice republiky
URS	Sjednocené regiony Srbska
US	Unie svobody
USd	Sociálnědemokratická unie
US-DEU	Unie svobody – Demokratická unie
USL	Sociálněliberální svaz
UW	Unie svobody
Vetëvendosje	Sebeurčení
Vienotiba	Jednota
VMRO	Vnitřní makedonská revoluční organizace
VMRO-DPMNE	Vnitřní makedonská revoluční organizace – Demokratická strana makedonské národní jednoty
VMRO-NP	Vnitřní makedonská revoluční organizace – Lidová strana
VPN	Veřejnost proti násilí
VL	Vše pro Lotyšsko
VV	Věci veřejné
WAK	Volební katolická akce
WP	Strana práce
„X”	Strana „X”
ZECG	(Koalice) Za evropskou Černou Horu
ZARES	Opravdu
ZES	Za evropské Srbsko
Z-ESS	Zelení – Ekologická strana Slovinska
ZChN	Křesťanskonárodní sjednocení
ZKS	Svaz komunistů Slovinska
ZKS-SDP	Svaz komunistů Slovinska – Strana demokratické obnovy
ZL	Sjednocená listina
ZL	Sjednocená listina sociálních demokratů
ZLSD	Sjednocená listina sociálních demokratů
ZP	Hnutí Za změnu
ZRS	Sdružení pracujících Slovenska

ZS	Zelení Slovinska
ZS	Zemědělská strana
ZSL	Sjednocená lidová strana
ZSMS	Svaz socialistické mládeže Slovinska
ZSMS-LS	Svaz socialistické mládeže Slovinska-Liberální strana
ZZJ	Společně za Jugoslávii
ZZP	Společně za změnu
ZZS	Svaz zelených a rolníků

10. Použité prameny

10.1. Literatura

- Adam, France (ed.; 1993). *Volitve in politika po slovensko*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ágh, Attila (1998). *The Politics of Central Europe*. London: SAGE Publications.
- Ágh, Attila; Kurtán, Sándor (eds.; 1995). *Democratization and Europeanization in Hungary: The First Parliament (1990–1994)*. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.
- Albania (1993). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- Antoszewski, Andrzej; Herbut, Ryzsard (eds.; 1996). *Leksykon politologii (wraz z aneksem Partie, Parlament, Wybory)*. Wrocław: Alta 2.
- Arter, David (1997). *Parties and Democracy in the Post-Soviet Republics: The Case of Estonia*. Dartmouth: Aldershot.
- Bakke, Elizabeth; Sitter, Nick (2005). *Patterns of Stability. Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989*. *Party Politics*. 11(2). s. 243–263.
- Balík, Stanislav (2006a). *Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929–1935 a 1996–2002*. *Evropská volební studia*. 1(1). s. 38–60.
- Balík, Stanislav (2006b). *Regionální a komunální rovina českého stranicko-politického systému – předběžná bilance*. In: Dančák, Břetislav; Hloušek, Vít (eds.). *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: IIPS. s. 126–135.
- Balík, Stanislav (2008). *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností. Koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994–2006*. Brno: CDK.
- Balík, Stanislav; Hloušek, Vít; Holzer, Jan; Šedo, Jakub (2003). *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno: IIPS.
- Bågenholm, Andreas (2013). *The electoral fate and policy impact of „anti-corruption parties” in Central and Eastern Europe*. *Human Affairs*. April 2013, Volume 23, Issue 2, s. 174–195.
- Benda, Lukáš (1998). *Systém politických stran v Maďarské republice*. *Politologický časopis*. 4/98, s. 366–391.

- Benda, Lukáš (1999). Nacionalismus v současném maďarském stranickém systému. In: Dančák, Břetislav; Fiala, Petr (eds.). Nacionalistické strany v Evropě. Brno: Masarykova univerzita.
- Berend, Ivan T (1996). Central and Eastern Europe 1944–1993. Defour from the Periphery to Periphery, Cambridge: Cambridge University Press.
- Beyme, Klaus von (1982). Parteien in westlichen Demokratien. München: Piper.
- Beyme, Klaus von (1994). Systemwechsel in Osteuropa. Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Blahož, Josef; Brokl, Lubomír; Mansfeldová, Zdena (1999). Czech Political Parties and Cleavages after 1989, Part III. In: Lawson, Kay; Römmele, Andreas; Karasimeonov, Georgi (eds.). Cleavages, Parties and Voters: Studies from Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Poland, and Romania. Connecticut, London: Praeger, Westport. s. 123–141.
- Blondel Jean (1968). Party systems and Patterns of Government in Western Democracies. Canadian Journal of Political Science. I(2). s. 180–203.
- Bratok, Tadej (1994). Slovenska nacionalna stranka. In: Lukšič, Igor (ed.). Stranke in strankarstvo. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Bratton, M.; van de Walle, N. (1997). Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brokl, Lubomír (1994). Problémy přechodu k pluralitní demokracii. Sociologický časopis, č. 4, s. 249–261.
- Brokl, Lubomír (1994). Politická kultura a politický prostor. Lidové noviny 11. 11. 1994, s. 8–9.
- Broklová, Eva (1992). Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938. Praha: SLON.
- Buben, Radek (2007). Politické strany a demokratizace ve Venezuele po roce 1958 (Ustavení a konsolidace paktu z Punto Fijo). Člověk. Časopis pro humanitní a společenské vědy. (on-line). Vydáno 2007-01-01. (Dostupný z <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocclanku=2006102901>)
- Butterfield, Jim (1989). Social Groups, Social Movements and Regime Response in the Soviet Union. Cambridge, MA: New England Political Science Association.
- Cabada, Ladislav (2003). Koncepce stranických rodin a její problematická aplikace na středoevropské modely – příklad stranického systému Republiky Slovinsko. Politologický časopis. X.(3). s. 262–268.

- Caramani, Daniele (2000). *The Societies of Europe: Elections in Western Europe since 1815, Electoral Results by Constituencies*. New York: Grove's Dictionaries, Inc.
- Caramani, Daniele (2004). *The Nationalization of Politics. The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cibulka, Pavel (2004). Národní strana. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 109–138.
- Cigánek, František (1992). *Kronika demokratického parlamentu 1989–1992*. Praha: Cesty.
- Crhová, Marie (2004). Politické strany a politika židovské menšiny. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 965–985.
- Daalder, Hans; Mair, Peter (eds.; 1983). *Western European Party Systems*. London: SAGE Publications.
- Dančák, Břetislav (1997). Návrat Polska zpět k pravici. *Politologický časopis*. IV.(3). s. 260–269.
- Dančák, Břetislav (1997a). Konstituování stranického systému v Polsku v letech 1989–1991. *Politologický časopis*. 1/97. s. 55–68.
- Dančák, Břetislav (1997b). Návrat Polska k pravici. *Politologický časopis*. 2/97. s. 260.
- Dančák, Břetislav (1996). Polská pravice před parlamentními volbami 1997. *Politologický časopis* 3/96. s. 235–246.
- Dančák, Břetislav (2001). Vítězství sjednocené polské pravice ve volbách 1997 a její následná vláda. In: Mrklas, Ladislav (ed.). *Polské volby 2001 – zamyšlení pro českou pravici*. Praha: CEVRO. s. 18–22.
- Dančák, Břetislav (ed.; 1998a). *Integrační pokusy ve středoevropském prostoru I*. Brno: Masarykova univerzita.
- Dančák, Břetislav (ed.; 1998b). *Integrační pokusy ve středoevropském prostoru II*. Brno: Masarykova univerzita.
- Dančák, Břetislav; Fiala, Petr (eds.; 1999). *Nacionalistické strany v Evropě*. Brno: Masarykova univerzita.

- Daněk, Břetislav (1990). *Československá strana lidová – její krize a obroda*. Praha: Vyšehrad.
- Daněk, Petr (1993). Moravian and Silesian Nationalities: a New Phenomenon in the Ethnic Map of the Czech Republic? *Geojournal*. 30(3). s. 249–254.
- Daněk, Petr (1994). Communist landscapes of Moravia and Silesia (1925–1992). *Scripta Fac. Brun.* 1994, 23, s. 9–24. ISSN 80-210-0964-0.
- Developments in Estonia since 1990. April 1998. <http://www.europaforum.bot-consult.se/cup/estonia>
- Donath, Halina (1993). *Zgromadzenie Krajowe. Parlament Republiki Węgierskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Dostál, Vladimír (1998). *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis.
- Drulák, Petr a kol. (2008). *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Dudek, Antoni (1995). Wybory prezydenckie 1995 w Polsce. *Ad Meritum (Wiosna–Lato 1996)*. Rok 2, Numer 3.
- Dudek, Antoni (1997). *Pierwsze Lata III Rzeczypospolitej 1989–1995*. Kraków: Wydawnictwo GEO.
- Dudek, Beata (1990). Dekompozycja „Solidarności“ (1989–1990). *Ad Meritum (Wiosna 1995)*. Rok 1, Numer 1.
- Dvořáková, Vladimíra (ed.; 1999). *Success or Failure? Ten years after*. Praha: Česká společnost pro politické vědy.
- Dvořáková, Vladimíra; Kunc, Jiří (1994). *O přechodech k demokracii*. Praha: SLON.
- Dzankich, Jelena (2006). Bipolar worlds of Nation State in Montenegro. *CEU Political Science Journal. The Graduate Student Review Vol. 2, No. 2*. s. 190–212.
- Fiala, Petr (2001a). Politické strany a stranicko-politické systémy v Československu. K otázce kontinuity a diskontinuity „transitologického“ výzkumu. *Politologický časopis*. VIII.(1). s. 30–39.
- Fiala, Petr; Herbut, Ryszard a kol. (2003). *Středoevropské systémy politických stran*. Brno: IIPS.
- Fiala, Petr; Hloušek, Vít (2003). Stranický systém České republiky. In: Fiala, Petr; Herbut, Ryszard a kol. *Středoevropské systémy politických stran*. Brno: IIPS.
- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav (1997). Vývoj systému politických stran v České republice. *Politologický časopis*. 2/97.
- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav (1998). Programatika politických stran. *Politologický časopis*. 1/98. s. 5–20.

- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav (eds.; 2001). *Evropské politické strany*. Brno: Masarykova univerzita.
- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav; Pšeja, Pavel (1998). *Politické strany. Vývoj politických stran a jejich systému po listopadu 1989*. In Večerník J. (ed.). *Zpráva o vývoji české společnosti 1989–1998*. Praha: Academia. s. 269–289.
- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav; Sokol, Petr (2007). *Eurostrany. Politické strany na evropské úrovni*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal.
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (1998). *Teorie politických stran*. Brno: Barrister & Principal.
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (2001). *Spřízněny volbou? Křesťansko-demokratické a křesťansko-nacionální strany v postkomunistických pluralismech*. *Politologický časopis*. VIII.(3).
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (2001a). *Stranicko-politické rodiny a ideologické sektory*. *SEPS*. III.(2). (on-line: www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=87).
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (2001b). *Pojetí stranicko-politických rodin v postkomunistickém středoevropském a východoevropském kontextu*. *SEPS*. III.(4). (on-line: www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=61).
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (2002). *Ideově-politické rodiny a politické strany v postkomunistických zemích střední a východní Evropy*. In: Fiala, Petr; Holzer, Jan; Strmiska, Maxmilián a kol. *Politické strany ve střední a východní Evropě. Ideově-politický profil, pozice a role politických stran v postkomunistických zemích*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (2004). *Systém politických stran v letech 1989–2004*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1359–1380.
- Fiala, Petr; Suchý, Petr (2004). *Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1433–1453.
- Fink Hafner, Danica; Lajh, Damjan; Krašovec, Alenka (2005). *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Fakultet za družbene vede.
- Fischer Weltalmanach '97, '98, '99 a 2000. Frankfurth am Main: Fischer Verlag.

- Flajšman, Božidar (1994). Ekološko gibanje, ZS, Zeleni-ESS, Ekološki forum. In: Lukšič, Igor (ed.). *Stranke in strankarstvo*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Galagher, Michael; Laver, Michael; Mair, Peter (1992). *Representative Government in Western Europe*. New York: Mc Graw-Hill.
- Garlicki, Leszek; Łossowski, Piotr (1997). *Konstytucja Estonii*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Gawrecki, Dan (2004a). *Polské politické strany v českých zemích*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 495–509.
- Gawrecki, Dan (2004b). *Politické strany polské menšiny*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 943–956.
- Gebethner, Stanisław (ed.; 1993). *Polska Scena Polityczna a Wybory*. Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Inicjatyw Społeczny „Polska w Europie“.
- Gebethner, Stanisław (ed.; 1997). *Wybory '97. Partie i Programy wyborcze*. Warszawa: Elipsa.
- Georgiev, Jiří (2004). *Strana konzervativního velkostatku*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 59–86.
- Gerxhani, Klarita; Schram, Arthur (2006). *Tax evasion and income source: A comparative experimental study*. *Journal of Economic Psychology*, Elsevier. 27(3). s. 402–422.
- Goati, Vladimír (2007). *Izbori i izborna zakonodavstvo u Crnoj Gori 1990 – 2006*. Podgorica: Centar za monitoring – CEMI.
- Gorzowski, Jacek (1996). *Estonia*. In: *Europa Środkowo-Wschodnia 1996*. Warszawa: Fundacja im. Friedricha Eberta.
- Grof, Wolfgang (1996). „In der frischen Tradition des Herbstes 1989“. *Die SDP/SPD in der DDR: Von der Gründung über die Volkskammerarbeit zur deutschen Einheit*. Bonn: Archiv der sozialen Demokratie (AdsD) und Sozialunion 41 der Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Grothusen, Klaus-Detlev (ed.; 1987). *Hungary*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

- Grzymala-Busse, Anna (1998). Reform Efforts in Czech and Slovak Communist Parties and Their Successors 1988–1993. *East European Politics and Societies*. 12(3).
- Haas, Josef (1988). Die National-Demokratische Partei Deutschlands (NDPD): Geschichte, Struktur und Funktion einer DDR-Blockpartei. Diss. Bamberg.
- Hanley Seán; Szczerbiak, Aleks; Haughton Tim; Fowler, Brigid (2007). Explaining the Success of Centre-Right Parties. In: *PostCommunist East Central Europe: A Comparative Analysis*. SEI Working Paper. 94. Sussex: Sussex European Institut. (on-line: www.sussex.ac.uk/sei/documents/sei_working_paper_number_94.pdf).
- Hampele Ulrich, Anne (2000). Der unabhängige Frauenverband. Ein frauenpolitisches Experiment im deutschen Vereinigungsprozeß. Berlin: Berliner Debatte Wissenschaftsverlag.
- Harenberg Länder Lexikon '93/94, '94/95 a '95/96. Dortmund: Harenberg Verlag.
- Harenberg Lexikon der Gegenwart '93–'99. Dortmund: Harenberg Verlag.
- Harna, Josef (2004a). Stranickopolitický systém v Československu 1918–1938. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 535–552.
- Harna, Josef (2004b). Republikánská strana. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 553–591.
- Heinsalu, Alo. Elections and Referendums in Estonia 1989–1999. Estonská národní volební komise. On-line: www.vvk.ee.
- Hendl, Jan (2006). Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat. Praha: Portál.
- Hladký, Ladislav (1996). Slovinsko. *Slovanský přehled*. 1/96. s. 87–98.
- Hloušek, Vít (1998). Systém politických stran ve Slovinsku, in: *Politologický časopis* 4/98, Brno 1998, s. 468–478.
- Hloušek, Vít (2000). Konfliktní linie v „postkomunistických“ systémech politických stran. *Politologický časopis*. 4/2000. s. 373–395.
- Hloušek, Vít (2002b). Koncept konfliktních linií ve střední a jihovýchodní Evropě – tři rovinny analýzy. SEPS. IV.(2–3). (on-line: www.iips.cz/seps/index.php?ID=10)
- Hlinich, Melvin (2003). A Spatial Analysis of Ukraine's 1998 Parliamentary Election. Kiiv: Kiivskij centr političeskich doslidžeň i kongliktologii.

- Holländer, Michael (2003). *Konfliktlinien und Konfigurationen der Parteiensysteme in Ostmitteleuropa 1988–2002*. Norderstedt: Books on Demand GmbH.
- Honajzer, Jiří (1996). *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha: Orbis.
- Honzák, Jiří (2001). *Evropa v proměnách století*. Praha: Libri.
- Hubáček, Pavel; Sokol, Petr (1998). Volby '98. *Parlamentní zpravodaj*. IV.(16). s. 366–377.
- Huntington s. P. (1991). *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman, Oklahoma: The University of Oklahoma Press.
- Hynková, Zuzana (2005). *Volební geografie amerických prezidentských voleb v letech 2000 a 2004*. Bakalářská práce. Vedoucí: Blanka Říchová. Praha: FSV UK.
- Chmelař, Josef (1927). *Státy, politické strany a tisk celého světa*, Praha: Orbis.
- Chytilík, Roman; Eibl, Otto (2006). ODS a její voliči. In: Balík, Stanislav a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika. ODS v českém politickém systému v letech 1991–2006*. Brno: CDK. s. 227–244.
- Chytilík, Roman; Šedo, Jakub (2004). Politické strany, teritoriální homogenita a postkomunistické země. In: *Středoevropské politologické studie* 6 (1). Brno 2004.
- Irmanová, Eva (1998). *Kádárismus – vznik a pád jedné iluze*. Praha: Karolinum.
- Ištok, Robert (2003). *Politická geografie a geopolitika*. 1. vydání. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied.
- Janda, Kenneth (1980). *Political Parties: A Cross-National Survey*. New York: The Free Press.
- Jednaka, Wiesława (1995). *Proces kształtowania się systemu partyjnego w Polsce po 1989 roku*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jehlička, P.; Sýkora, L. (1991). Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920–1990). *Sborník České geografické společnosti*. č. 2. s. 81–95.
- Jehlička, Petr; Tomeš, Jiří; Daněk, Petr (2000). *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.
- Jhee, Byong-Kuen (2008). *Electoral Support for Successor Parties in Founding Elections*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Marriott, Loews Philadelphia, and the Pennsylvania Convention Center, Philadelphia, PA. (on-line: www.allacademic.com/meta/p153343_index.html).

- Johnston, Ronald John; Taylor, Peter John (1979). *Geography of Election*. London: Croom Helm.
- Johnston, Ronald John (ed.; 2000). *The dictionary of human geography*. Oxford: Blackwell Publisher.
- Johnston, R. J.; Shelley, F. M.; Taylor P. J. (eds.; 1990) *Developments in electoral geography*. London: Routledge.
- Jordan, Peter (1991). *Atlas Ost- und Südosteuropa. Atlas of Eastern and Southeastern Europe*. Textová příloha: Weigluni, Werner; Suppan, Arnold; Heuberger, Valeria; Koch, Klaus. *Die Wahlen des Jahres 1990 in Mittel-, Ost- und Südosteuropa*. Wien: Österreichische Ost- und Südosteuropa-Institut.
- Kanev D. (1996). Bulgaria: „Left” and „Right” in: the Emerging Party System. In: Matynia E. (ed.). *Grappling with Democracy. Deliberations on Post-Communist Societies (1990–1995)*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Karasimeonov, Georgi (2006). *Партийната система в България (The Party System in Bulgaria)*. Sofia: Gorex Press.
- Kasapović, Mirjana (1997). *Parliamentary Elections in Croatia: Electoral Models and their Effects*. In: Šiber, Ivan (ed.). *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia: Analyses, Documents and Data*. Berlin: Sigma. s. 50–79.
- Kasapović, Mirjana; Zakošek, Nenad (1997). *Democratic Transition in Croatia: Between Democracy, Sovereignty and War*. In: Šiber, Ivan (ed.). *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia: Analyses, Documents and Data*. Berlin: Sigma. s. 11–34.
- Kitschelt, Herbert (1992). *The Formation of Party Systems in East Central Europe*. *Politics and Society*. XX.(1).
- Kitschelt, Herbert (2006). *Movement Parties*. In: Katz, Richard S.; Crotty, William J. (eds.). *Handbook of Party Politics*. London: Sage. s. 278–291.
- Klíč, Zbyněk (2007). *Volební podpora českých politických stran od roku 1992*. Diplomová práce. Vedoucí: Stanislav Balík. Brno: FSS MU.
- Knapa, Ladislav a kol. (2008). *Historický přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky – Liberecký kraj*. Liberec: Český statistický úřad Liberec, Krajský úřad Libereckého kraje.
- Knyżewski, Krzysztof (1998). *Partie i system partyjny w Polsce w Okresie Transformacji Ustrojowej*. Warszawa: Scholar.

- Kocian, Jiří (2004). Politický systém v letech 1945–1948. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. 1125–1130.
- Kolarska-Bobińska, Lena; Markowski, Radosław (eds.; 1997). Prognozy i wybory: polska demokracja '95. Warszawa: Wydawnictwo sejmowe.
- Kolektiv autorů (2002). Moravskotřebovsko. Svitavsko. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost. ISBN 80-7275-026-7.
- Kopecký, Petr; Hubáček, Pavel; Plecítý, Petr (1996). Politické strany v českém Parlamentu (1992–1996): organizace, chování a vliv. Sociologický časopis. 32(4). s. 439–456.
- Kopeček, Lubomír (2002). Aplikace rokkanovské teorie cleavages na české politické strany na počátku éry masové politiky. Středoevropské politické studie. 4(2–3).
- Kopeček, Lubomír (2004). Strana zelených. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1579–1591.
- Kopeček, Lubomír (2005). Comparison of Left Parties in Central Europe. Some Causes of Different successfulness. In: Kopeček, Lubomír (ed.) Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future. Brno: CDK a ISPO. s. 109–117.
- Kopeček, Lubomír (2007). Politické strany na Slovensku 1989 až 2006. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kopeček, Lubomír; Pšejta, Pavel (2004). Česká strana sociálně demokratická. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1463–1487.
- Kostecký, Tomáš (1992). Geografické analýzy volebních výsledků jako součást politické geografie. Disertační práce. Praha: PřF UK.
- Kostecký, Tomáš; Jehlička P. (1992). The Development of Czechoslovak Green Party since the Elections 1990. Environmental Politics. Vol. 1, No. 1. s. 72–94.
- Kostecký, Tomáš; Jehlička P.; Sýkora L. (1993). Czechoslovak parliamentary elections 1990: old patterns, new trends and a lots of surprises. In: O'Loughlin, J.; van der Wusten, H. (eds.). The New Political Geography of Eastern Europe. London, Belhaven Press. s. 235–254.

- Kostecký, Tomáš (1993). Parlamentní volby 1992 v České republice očima geografa: žádná velká překvapení. *Geografické rozhledy*. Vol. 2, No. 1. s. 4–6.
- Kostecký, Tomáš (1994). Economic, social and historical determinants of voting patterns: 1990 and 1992 parliamentary elections in the Czech Republic. *Czech Sociological Review* 2. s. 209–228.
- Kostecký, Tomáš (1994). Regionální diferenciace sociálních problémů v České republice. Working Papers No. 5/1994. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kostecký, Tomáš; Jehlička P. (1995). Czechoslovakia: Greens in a post-Communist society. In: Richardson D., Rootes Ch. (eds.). *The Green Challenge. The development of Green Parties in Europe*. London, Routledge. s. 208–231.
- Kostecký, Tomáš (1995). Changing Party Allegiances in a Changing Party System: the 1990 and 1992 Parliamentary elections in the Czech Republic. In: Wightman G. (ed.). *Party formation in East-Central Europe. Post-Communist Politics in Czechoslovakia, Hungary, Poland and Bulgaria*. Aldershot: Edward Elgar Publishing Ltd. s. 79–107.
- Kostecký, Tomáš (1995). Politické, ekonomické a sociální aspekty chování během post-komunistické transformace v České republice – regionální perspektiva. Working Papers No. 5/1995. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Grant Research Support Scheme of Open Society Institute No. 16/93.
- Kostecký, Tomáš (1996). The Results of the 1990 Parliamentary Elections in Regional Perspective. In: Klingemann, H. D. (ed.). *Election handbook 1990 – Czechoslovakia, Poland, Hungary, Slovenia*. Berlin: WZB.
- Kostecký, Tomáš; Kroupa A. (1996). Party Organisation and Structure at National Level and Local Level in the Czech Republic Since 1989. In: Lewis P. (ed.). *Party Structure and Organisation in East-Central Europe*. Aldershot, Edward Elgar Publishing Ltd.
- Kostecký, Tomáš (1996). Komunální volby jako mechanismus výběru lokálních politických elit. (Local Elections as a Mechanism of the Installation of Local Political Elites). In: Hampl M. (ed.). *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha: PŘF UK. s. 353–360.
- Kostecký Tomáš; Čermák Daniel (2003). The influence of territorially specific factors on the formation of political orientation of voters. Referát. Marburg, ECPR Conference, 18.–21. 9. 2003.

- Kostelecký, Tomáš; Čermák, Daniel (2004). Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 40:469–488.
- Koubek, Jiří (2005). Volby do Ústavodárného národního shromáždění v roce 1946 (Volební geografie českých zemí). In: I. studentský politologický almanach, Praha: FF UK.
- Koubek, Jiří (2006). Volby do říšské rady v roce 1907 v českých zemích: studie volební geometrie a geografie. *Člověk. Časopis pro humanitní a společenské vědy*. (online). Dostupné z <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2006040101>.
- Koubek, Jiří (2007). Analýza polských parlamentních voleb 2007 a jejich konsekvencí pro stranický systém. *Člověk. Časopis pro humanitní a společenské vědy*. (online). Dostupné z <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2008121601>.
- Koulov, Boian (1990). *Geography of Electoral Preference: The 1990 Great National Assembly Elections in Bulgaria*. Washington: The American University.
- Krause, Kevin (1996). Systém politických stran v České republice, demokracie a volby roku 1996. *Sociologický časopis*. 32(4).
- Krejčí, Oskar (1994). *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing.
- Krejčí, Oskar (2006). *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing.
- Krivić, Matevž (1990). Izbori u Sloveniji 1990. *Politička misao: croatian political science review*. Vol. 27. 1990, 2. s. 11–28.
- Krivý, Vladimír; Feglová, Viera; Balko, Daniel (1996). *Slovensko a jeho regióny: Sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava: Nádacia Médiá.
- Kropivnik, Samo (1994). *Struktura Slovenskega političnega prostora*. In: Lukšič, Igor (ed.). *Stranke in strankarstvo*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Krupa, Andrzej (1997). *Biała Księga Polskiej Sceny Politycznej*. Warszawa: ARS Print Production.
- Krupavicius, Algis (1998). *Lithuania's Post-comunist Parties*. In: Hofferbert, Richard (ed.). *Parties and Democracy*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Kubát, Michal (2000). *Politika v Polsku po roce 1989. Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Univerzita Karlova.
- Kubát, Michal (2001a). *Výsledky parlamentních voleb 2001 v Polsku*. In: Mrklas, Ladislav (ed.). *Polské volby 2001 – zamyšlení pro českou pravici*. Praha: CEVRO. s. 29–43.

- Kubát, Michal (2003a). *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán.
- Kubát, Michal (2003b). Problém výzkumu politických stran a stranických systémů v zemích středovýchodní Evropy. *Politologický časopis*. X.(3). s. 269–274.
- Kyloušek, Jakub; Balík, Stanislav (eds.; 2005). *Krajské volby v České republice 2004*. Brno: IIPS.
- Kyloušek, Jakub; Pink, Michal; Šedo, Jakub (2007). *Volební mapa města Brna*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Laakso, Markku; Taagepera, Rein (1979). Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*. 12. s. 3–27.
- Länder der Erde (1975). Berlin: Verlag die Wirtschaft.
- Lauristin, Marju; Vihalemm, Peeter (eds., 1995). *Return to the Western Europe. Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition*. Tartu: Tartu University Press.
- Lawson, Kay; Römmele, Andreas; Karasimeonov, Georgi (eds.; 1999). *Cleavages, Parties and Voters: Studies from Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Poland, and Romania*. Connecticut, London: Praeger, Westport.
- Lebeda, Tomáš (2006). Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. Vol. 42, No. 5. s. 883–912.
- Lewis, Paul G. (2000). *Political Parties in Post-Communist Eastern Europe*. London: Routledge.
- Lijphart, A. (1968). Typologies of Democratic Systems. *Comparative Political Studies*. roč. 1, č. 1, s. 3–44.
- Lijphart, Arend (1984). *Democracies, Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty One Countries*. New Haven, London: Yale University Press.
- Lijphart, Arend (1994). *Electoral Systems and Party Systems. A Study of twenty-seven Democracies, 1945–1990*. New York: Oxford University Press.
- Linek, Lukáš (2004). Analýza volební účasti. In: Šaradín, Pavel a kol. *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Olomouc: Periplum.
- Linek, Lukáš (2007). Vliv volební účasti na zisky politických stran. In: Lebeda, Tomáš; Linek, Lukáš; Lyons, Pat; Vlachová, Klára et al. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 87–110.

- Linz, Juan J.; Stepan, Alfred (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe.* Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- Lipset, Seymour M.; Rokkan, Stein (1967). *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction.* In: Lipset, Seymour M.; Rokkan, Stein (eds.). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives.* New York: The Free Press. s. 1–64.
- Lipset, Seymour M.; Rokkan, Stein (eds.; 1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives.* New York: The Free Press.
- Lukeš, Bohumil (2005). *Československá strana lidová.* In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004.* Brno: Doplněk. s. 1283–1305.
- Lukšič, Igor (1999). *Political Elites from Conflict to Conflict: the Case of Slovenia.* In: Dvořáková, Vladimíra (ed.). *Success or Failure? Ten years after.* Praha: Česká společnost pro politické vědy. s. 104.
- Lukšič, Igor (ed.; 1994). *Stranke in strankarstvo.* Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Mainwaring, Scott; Scully, Timothy (eds.; 1995). *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America.* Stanford: Stanford University Press.
- Mair, Peter; Mudde, Cas (1998). *The Party Family and Its Study.* *Annual Review of Political Science.* 1. s. 211–229.
- Malíř, Jiří (1996). *Od spolků k moderním politickým stranám. Vývoj politických stran na Moravě v letech 1848–1914.* Brno: Masarykova univerzita.
- Malíř, Jiří (2000). *Počátky politických stran a jejich systémy v českých zemích.* In: Marek, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1999.* Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP. s. 9–23.
- Malíř, Jiří (2005a). *Systém politických stran v českých zemích do roku 1918.* Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938.* Brno: Doplněk. s. 17–58.

- Malíř, Jiří (2005b). Národní strana svobodomyšlná v Čechách a Lidová strana (pokroková) na Moravě. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 139–199.
- Malíř, Jiří (2005c). Moravská lidová strana. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 201–212.
- Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. (2005a). Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk.
- Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. (2005b). Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk.
- Małkiewicz, Andrzej (1994). Wybory czerwcowe 1989. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Marek, Pavel (1998). Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská v politickém systému ČSR v letech 1918–1938. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.
- Marek, Pavel (2005). Český politický katolicismus a katolické strany. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 255–311.
- Mareš, Miroslav (2005a). Etnické strany. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1645–1652.
- Mareš, Miroslav (2005b). Nezávislé a „antistranické“ strany a hnutí. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1653–1665.
- Mareš, Miroslav; Pšeja, Pavel (2005). Zemědělské a rurální strany. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1605–1613.
- Mariot, P. (2003). Territorial aspects of the electoral support to Movement for Democratic Slovakia. *Geografický časopis*, 55.

- Markowski, Radoslaw (1997). Political Parties and Ideological Spaces in East Central Europe. *Communist and Post-Communist Studies*. XXX.(3).
- Matějů, Petr; Vlachová, Klára (1997). Krystalizace politického spektra a faktory působící na volební rozhodování v České republice. Praha: Social Trends Working Paper 8/1997.
- Matějů, Petr; Vlachová, Klára (2000). Krystalizace politických postojů, politického spektra a role hodnot ve volebním rozhodování. In: Matějů, Petr; Vlachová, Klára (eds.). *Nerovnost, spravedlnost, politika. Česká republika 1991–1997*. Praha: SLON. s. 253–300.
- Matynia, Elżbieta (ed.; 1996). *Grappling with Democracy. Deliberations on Post-Communist Societies (1990–1995)*. Praha: SLON.
- Meleshevich, Andrey (2006). Geographical Patterns of Party Support in the Baltic States, Russia, and Ukraine. *European Urban and Regional Studies*, Vol. 13, No. 2. s. 113–129.
- Meleshevich, Andrey (2007). *Party Systems in Post-Soviet Countries: A Comparative Study of Political Institutionalization in the Baltic States, Russia, And Ukraine*. London: Palgrave Macmillan.
- Mesežnikov, Grigorij; Gyáfášová, Ol'ga; Kollár, Miroslav (eds.). *Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Mészáros, József; Szakadát, István (eds.; 2005). *Magyarország politikai atlasza 2004*. Budapest: Gondolat.
- Mlejnek, Josef (1998). *Přechod k demokracii v Polsku 1980–1989*. Diplomová práce. Vedoucí: Rudolf Kučera. Praha, FSV UK.
- Mlejnek, Josef (2001). Velmi nepodobní bratři. Srovnání polské a české pravice. In: Mrklas, Ladislav (ed.). *Polské volby 2001 – zamyšlení pro českou pravici*. Praha: CEVRO. s. 11–17.
- Moser, Robert G. (1999). Electoral Systems and the Number of Parties in Postcommunist States. *World Politics* 51 (April 1999). s. 359–384.
- Mrklas, Ladislav (1997). *Volební geografie Moravy a Slezska po roce 1989*. Bakalářská práce. Vedoucí: Bořivoj Hnízdo. Praha, FSV UK.
- Mrklas, Ladislav (2003a). Koncept stranických rodin a české politické strany (nejen) po listopadu 1989. In: Dvořáková, Vladimíra; Heroutová, Andrea (eds.). *II. kongres českých politologů*. Praha: Česká společnost pro politické vědy. s. 247–260.
- Mrklas, Ladislav; Sokol, Petr (2000). Úvod do volební geografie Slovinska ve druhé polovině 90. let. *Politologický časopis*. VII.(4). s. 309–333.

- Mrklas, Ladislav; Sokol, Petr (2001a). Úvod do volební geografie krajů v ČR – prostorová diferenciacie volebních výsledků. In: Mrklas, Ladislav (ed.). Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře. Praha: CEVRO. s. 68–86.
- Mrklas, Ladislav; Sokol, Petr (2001b). Ustavování krajských koalicí z pohledu teorie koalicí a praxe. In: Mrklas, Ladislav (ed.). Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře. Praha: CEVRO. s. 128–147.
- Mrklas, Ladislav; Sokol, Petr (2001c). Výsledky krajských voleb a teorie koalic. Parlamentní zpravodaj. 7(1). s. 34.
- Mrklas, Ladislav; Sokol, Petr (2002). Politická mapa ČR. Parlamentní zpravodaj. 1/2002.
- Mudde, Cas (2000). Stranická rodina: rámcová analýza. Politologická Revue. VI.(1).
- Novák, Miroslav (1996). Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR. Sociologický časopis. 4/1996, roč. 32.
- Novák, Miroslav (1997). Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia. Praha: SLON.
- Novák, Miroslav (1999). Utváření stranického systému v českých zemích. Analýza dosavadních trendů a výhledy do budoucna. Politologický časopis. V.(2). s. 133–145.
- Novák, Miroslav (2004). Geneze a problémy českého stranického systému. In: Novák, Miroslav; Lebeda, Tomáš a kol. Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání. Plzeň: Aleš Čeněk. s. 253–292.
- Novák, Miroslav; Lebeda, Tomáš a kol. (2004). Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Novák, Miroslav; Vlachová, Klára (2001). Linie štěpení v ČR: Komparace národní úrovně s příkladem konkrétní lokality. Sociologické texty 01:8. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Novakovič, Ras (1998). Srovnávací analýza volební geografie ve volbách v JSR (Jugoslávie) 1992 a 1996. Diplomová práce. Vedoucí: Bořivoj Hnízdo. Praha: FSV UK.
- Olson, David M. (1998). Party Consolidation in New Democracies. In: Hofferbert, Richard (ed.). Parties and Democracy. Oxford: Blackwell Publishers. s. 10–30.
- Orovgáni, Andrej (2006). Možnosti aplikácie konceptu catch-all strany v priestore strednej a východnej Európy – prípad Občianskej demokratickej strany. Středoevropské politické studie. VIII.(1).

- Orzelska, Agnieszka (1996). *Słowenia*. In: *Europa Środkowo-Wschodnia 1996*.
Warszawa: Fundacja im. Friedricha Eberta.
- Pernes, Jiří (1996). *Pod moravskou orlicí*. Brno: Barrister & Principal.
- Pikalo, Jernej (1999). *Main Actors of Political Change in Slovenia*. In: Dvořáková, Vladimíra (ed.). *Success or Failure? Ten years after*. Praha: Česká společnost pro politické vědy.
- Pink, Michal (2006a). *Současné přístupy k volební geografii*. In: Fiala, Petr; Strmiska, Maxmilián (eds.). *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Brno: CDK. s. 148–162.
- Pink, Michal (2006b). *Volební geografie České republiky*. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*. s. 158–176.
- Pink, Michal (2007). *Francouzské prezidentské volby 2007 z pohledu volební geografie*. *SEPS 2–3/IX/jaro–léto 2007*.
- Pink, Michal; Kabát, Martin (2006). *Parlamentní volby 2006 a volební geografie*. In: Čaloud, Dalibor; Foltýn, Tomáš; Havlík, Vlastimil; Matušková, Anna. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury a ISPO. s. 123–144.
- The Political Landscape of Estonia, April 1998*. <http://www.europaforum.bot-consult.se/cup/estonia>.
- Pridham, Geoffrey (1995). *Political Parties and Their Strategies in the Transitions from Authoritarian Rule: the Comparative Perspective*. In: Wightman G. (ed.). *Party formation in East-Central Europe. Post-Communist Politics in Czechoslovakia, Hungary, Poland and Bulgaria*. Aldershot: Edward Elgar Publishing Ltd. s. 1–28
- Před volbami 2006*. Praha: Český statistický úřad.
- Pšeja, Pavel (2005a). *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Brno: CDK, ISPO.
- Pšeja, Pavel (2005b). *Občanské fórum*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1489–1502.
- Pšeja, Pavel (2005c). *Občanská demokratická strana*. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1503–1530.

- Pšeja, Pavel (2005d). Malé strany konzervativní orientace. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1681–1694.
- Pšeja, Pavel; Mareš, Miroslav (2005a). Občanská demokratická aliance. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1531–1555.
- Pšeja, Pavel; Mareš, Miroslav (2005b). Malé strany liberální orientace. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1667–1679.
- Pšeja, Pavel (1999). Nacionalistické strany v České republice. In: Dančák, Břetislav; Fiala, Petr (eds.). Nacionalistické strany v Evropě. Brno: Masarykova univerzita.
- Raciborski, Jacek (1997). Polskie Wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego 1989–1995. Warszawa: Scholar.
- Rae, Douglas W. (1971). The Political Consequences of Electoral Laws. New Haven: Yale University Press.
- Reich, Gary M. (2001). Coordinating Party Choice in Founding Elections. Why Timing Matters. Comparative Political Studies. Vol. 34 No. 10, December 2001. s. 1237–1263.
- Renner, Jan (1999). Československá strana lidová 1945–1948. Brno: Prius.
- Riishøj, Søren (2006). Parties and party system in the CEECs – with special focus on Poland and the Czech Republic. In: Dančák, Břetislav; Hloušek, Vít (eds.). Parlamentní volby 2006 a česká politika. Brno: IIPS. s. 97–125.
- Rokkan, Stein (1967). Geography, Religion and Social Class: Cross-cutting Cleavages in Norwegian Politics. In: Lipset, Seymour M.; Rokkan, Stein (eds.). Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives. New York: The Free Press. s. 367–444.
- Rokoský, Jaroslav (2005). Agrární strana. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 413–441.
- Rose R.; Munro N.; Mackie T. (1998). Elections in Central and Eastern Europe Since 1990. Glasgow: University of Strathclyde.

- Roskin, Michael G. (1994). The Emerging Party Systems of Central and Eastern Europe. In: Democracy in the 1990s. A special Issues in Transition. Number 6, January 1994.
- Rumpler, Helmut; Urbanitsch, Peter (eds.; 2000). Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band 7. Verfassung und Parlamentarismus. 2. Teilband. Die regionalen Repräsentativkörperschaften. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Rupel, Dmitrij (1993). Odčarana Slovenija – knjiga o slovenski pomladi i jeseni. Ljubljana: Mihelač.
- Rybář, Marek (2003). Stranícke rodiny a prípad Slovenska: Niekoľko poznámok. Politologický časopis. X.(3). s. 275–281.
- Říchová, Blanka (2000). Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě. Praha: Portál.
- Sajdoková, Veronika (2007). Právo a spravedlnost v polském stranickém systému. Bakalářská práce. Vedoucí: Lubomír Kopeček. Brno: FSS MU.
- Sartori, Giovanni (2001). Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků. Praha: SLON.
- Sartori, Giovanni (2005). Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu. Brno: CDK.
- Siegfried, André (1913). Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République. Paris: Arnam Colin.
- Simon, János (1999). Cleavages and Spaces of Competition in Hungary. Agencja Scholar
- Sládek, Zdeněk (2005). Československá národní demokracie. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 593–617.
- Sláma, Jiří (1980). Das Wahlverhalten der Neusiedler in der Parlamentswahl von 1946 in Böhmen. Munchen, Zeitschrift Bohemia.
- Slomka, Tomasz (1997). Ruch Odbudowy Polski – od opcji narodowo-radykalnej do umiarkowanej prawicy. In: Gebethner, Stanisław (ed.). Wybory '97. Partie i Programy wyborcze. Warszawa: Elipsa.
- Smith, Gordon (1989). Politics in Western Europe – A Comparative Analysis. London: Dartmouth Publishing Company.

- Sobolewska-Myślik, Katarzyna (1999). *Partie i Systemy Partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Sokol, Petr (1998). *Parlamentní volby na Slovensku. Parlamentní zpravodaj 1998*. Praha, IDEU.
- Sokol, Petr (1999). *Prezidentské volby na Slovensku. Parlamentní zpravodaj 1999*. Praha, IDEU.
- Sokol, Petr (2000). *Srovnání systémů politických stran ve vybraných postkomunistických zemích (Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovinsko a Estonsko)*. Diplomová práce. Vedoucí: Miroslav Novák. Praha, FSV UK.
- Sokol, Petr (2003). *Volební geografie při volbách do Poslanecké sněmovny 2002*. In: Linek, Lukáš; Mrklas, Ladislav; Seidlová, Adéla, Sokol, Petr (eds.). *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 152–160.
- Sokol, Petr (2007). *České volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Mrklas, Ladislav (ed.). *Parlamentní volby 2005–6 v zemích Visegrádské čtyřky*. Praha: CEVRO. s. 61–69.
- Sootla, George (1996). *The Consolidation of Democracy in Estonia: Caucuses and Cosequency of Party Splintering*. In: Matynia, Elżbieta (ed.). *Grappling with Democracy. Deliberations on Post-Communist Societies (1990–1995)*. Praha: SLON.
- Statistická ročenka ČR 1991. Praha: SEVT.
- Statistická ročenka ČR 1993. Praha: ČSÚ, Český spisovatel.
- Statistická ročenka ČR 1996. Praha: ČSÚ.
- Statistická ročenka ČR 1998. Praha: ČSÚ.
- Statistická ročenka ČR 2002. Praha: ČSÚ, Scientia.
- Strmiska, Maxmilián (1998). *Póly, polarita a utváření středo- a východoevropských multipartismů*. *Politologický časopis*. 4/98. s. 347–365.
- Strmiska, Maxmilián (2005). *Regionální strany, stranické systémy a teritoriálně-politický pluralismus. Pojetí a typologie evropských regionálních stran a regionálních stranických soustav*. Brno: Mgr. Anton Pasienska – AP.
- Strmiska, Maxmilián (ed.; 1999). *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. Brno: Masarykova univerzita.
- Strmiska, Maxmilián (2000). *Rise and Fall of Moravian Regionalist Parties*. SEPS. II(4). (on-line: www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=101).

- Strmiska, Maxmilián; Hloušek, Vít; Kopeček, Lubomír; Chytilík, Roman (2005). Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů. Praha: Portál.
- Strmiska, Maxmilián; Kopeček, Lubomír (2001). Regionální rozrůzněnost, teritoriální cleavages a utváření stranicko-politických soustav. Ukrajinský případ. SEPS, číslo 3, ročník III, léto 2001, I.
- Szarvas, László (1995). Personnel and Structural Changes in the First Hungarian parliament. In: Ágh, Attila; Kurtán, Sándor (eds.) Democratization and Europeanization in Hungary: The First Parliament (1990–1994). Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.
- Szczepaniak, Marian; Zyborowicz, Stanislaw (1995). Przebudowa Ustroju Politycznego na Węgrzech i w Czechosłowacji. Poznań: UaM.
- Szczerbiak, Aleks (2006). The Polish Centre-Right's (Last?) Best Hope: The Rise and Fall of Solidarity Electoral Action. In: Szczerbiak, Aleks; Hanley, Seán (eds.). Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe. London and New York: Routledge. s. 55–79.
- Szczerbiak, Aleks; Hanley, Seán (2006). Understanding the Politics of the Right in Contemporary East-Central Europe. In: Szczerbiak, Aleks; Hanley, Seán (eds.). Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe. London and New York: Routledge. s. 1–8.
- Szczerbiak, Aleks; Hanley, Seán (eds.; 2006). Centre-Right Parties in Post-Communist East-Central Europe. London and New York: Routledge.
- Šaradín, Pavel (2006). Analýza volební podpory České strany sociálně demokratické a Občanské demokratické strany ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR. In: Němec, Jan; Šustková, Markéta (eds.). III. kongres českých politologů. Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy. s. 238–251.
- Šaradín, Pavel (ed.; 2000). Volby 98. Brno: Doplněk.
- Šaradín, Pavel (ed.; 2002). Volby 2002. Analýza programů a výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny. Olomouc: Periplum.
- Šaradín, Pavel a kol. (2004). Volby do Evropského parlamentu v České republice. Olomouc: Periplum.
- Šebek, Jaroslav (2005a). Německé politické strany v českých zemích. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 467–494.

- Šebek, Jaroslav (2005b). Politické strany německé menšiny. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 861–891.
- Šedo, Jakub (2005a). Česká strana národně sociální. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1455–1462.
- Šedo, Jakub (2005b). Křesťanskodemokratická strana. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1557–1561.
- Šedo, Jakub (2007). Volební systémy postkomunistických zemí. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Šesták, Miroslav; Tejchman, Miroslav; Havlíková, Lubomíra; Hladký, Ladislav; Pelikán, Jan (1998). Dějiny jihoslovanských zemí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Šutaj, Štefan (1999). Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944–1948. Bratislava: Veda.
- Švec, Luboš (1996). Dějiny pobaltských zemí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- The June 1990 Elections in Bulgaria. Washington: National republican institute for International Affairs, National democratic institute for International Affairs.
- Titkov, A. s. (2004). Rosija 2000-ch godov: novaja partyjnaja sistema, novaja političeskaja geografija. Puti Rosiji: suščestvujuščie ograničeniija i vozmožnyje varianty 2004. Meždunarod. symp. 15. –17. ledna 2004. Moskva: Intercentr. (Россия 2000-х годов: новая партийная система, новая политическая география. Пути России: существующие ограничения и возможные варианты 2004. Междунар. симп., 15–17 янв. 2004 г. – М.: МВШСЭН, Интерцентр).
- Trapl, Miloš (2005a). Československá strana lidová. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. I. díl: období 1861–1938. Brno: Doplněk. s. 655–681.

- Trapl, Miloš (2005b). Československá strana lidová. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1175–1188.
- Туровский, Р. Ф. (2005; Turovskij, R. F. /2005/). Географические закономерности электорального транзита в посткоммунистических странах. (on-line <http://www.electoralgeography.com/docs/turovsky/cee-elect-text.doc>).
- Туровский, Р. Ф. (2004; Turovskij, R. F. /2004/). Электоральные геоструктуры в западных демократиях: попытка системного компаративного анализа. Полития, 2004, 1, с. 198–232; Полития, 2004, 2, с. 200–217. (on-line: <http://www.electoralgeography.com/docs/turovsky/2004-electoral-geostructures.doc>).
- Vandermotten, C; Lockhart, P. Medina (2002). Electoral Geography of Europe. In: Europe at the Polls: The European Elections 1999. New York: Palgrave.
- Verwaltungskarte der DDR (1985). Leipzig: Tourist Verlag.
- Vlachová, Klára (2001). Voličské profily relevantních stran na příkladu konkrétní lokality (město Klatovy). In: Mrklas, Ladislav (ed.). Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře. Praha: CEVRO. s. 87–95.
- Vlachová, Klára (2003). Volby do Poslanecké sněmovny 2002 – voličské profily stran podle názorových štěpení. In: Linek, Lukáš; Mrklas, Ladislav; Seidlová, Adéla, Sokol, Petr (eds.). Volby do Poslanecké sněmovny 2002. Praha: Sociologický ústav AV ČR. s. 127–133.
- Vodička, Karel; Cabada, Ladislav (2003). Politický systém České republiky. Historie a současnost. Praha: Portál.
- Volitve 1990, Rezultati raziskovanj, Zavod Republike Slovenijo za statistiko. In: Lukšič, Igor (ed.; 1994). Stranke in strankarstvo. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- von Beyme, Klaus (1982). Politischen Parteien im westlichen Demokratien. München: R. Piper and Co. Verlag.
- Vrehovar, Urban (1994). Neokorporativizem na Slovenskem – razcep in integracija. In: Lukšič, Igor (ed.). Stranke in strankarstvo. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Wiatr J. J. (1993). Wybory parlamentarne 19 września 1993: przyczyny i następstwa. Warszawa: Agencja Scholar.

- Wiatr, Jerzy J. (1993). *The Politics of Democratic Transformation: Poland after 1989*. Warszawa: Scholar.
- Wiatr, Jerzy J. (1999). *Political Parties and Cleavage Crystalization in Poland 1989–93*. In: Lawson, Kay; Römmele, Andreas; Karasimeonov, Georgi (eds.). *Cleavages, Parties and Voters: Studies from Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Poland, and Romania*. Connecticut, London: Praeger, Westport.
- Wiatr, Jerzy J. (1998). *Słowenia: Przykład Udanej Transformacji*. Warszawa: Instytut Badań Społecznych i Międzynarodowych.
- Zarycki, Tomasz (1997). *Nowa przestrzeń społeczno-polityczna Polski*. Seria: *Studia Regionalne i Lokalne* 23 (56). Warszawa: Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego.
- Zarycki, Tomasz (1999a). *The New Electoral Geography of Central Europe*. Research Support Scheme Electronic Library. Budapest: Open Society Institute.
- Zarycki, Tomasz (1999b). *Electoral Map of Central and Eastern Europe*. In: Domański, Ryszard (ed.) *The Changing Map of Europe. The Trajectory Berlin-Poznan-Warsaw*. Warszawa: Fridriech Ebert Stiftung, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”. s. 79–86.
- Zarycki, Tomasz (2000a). *Politics in the Periphery: Political Cleavages in Poland Interpreted in their Historical and International Context*. *Europe–Asia Studies* 52(5). s. 851–873.
- Zarycki, Tomasz (2000b). *Przestrzeń społeczno-polityczna Polski i Czech. Studium porównawcze struktur geografii wyborczej*. *Przegląd Geograficzny*. Vol. LXXII, 3. s. 269–284.
- Zarycki, Tomasz (2001). *Four dimensions of the centre-periphery conflict in the Polish electoral geography*. In: Klonowicz, Tatiana; Wieczorkowska, Grażyna (eds.). *Social Change: Adaptation and Resistance*. Warszawa: Warsaw University, Institute for Social Studies Press.
- Zarycki, Tomasz (2003). *Polska przestrzeń wyborcza w perspektywie modelu centrum-peryferie*. In: Kowalski, Mariusz (ed.). *Przestrzeń Wyborcza Polski*. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Oddział Akademicki PTG. s. 57–70.
- Zarycki, Tomasz; Nowak, Andrej (2000). *Hidden dimensions: the stability and structure of regional political cleavages in Poland*. *Communist and Post-Communist Studies*. Vol. 33, 3. s. 331–354.

- Zarycki, Tomasz; Kolankiewicz, George (eds.; 2003). Regional Issues in Polish Politics. SSEES Occasional Papers No. 60. School of Slavonic and East European Studies. London: University College.
- Zdobinský, Stanislav; Zlatopolskij, David L. (1988). Ústavní systémy socialistických zemí. Praha: Panorama.
- Żukowski T. (1992). Wybory parlamentarne '91. Studia Polityczne Nr 1(1).
- Žatkuliak, Jozef (2005). Politické strany a hnutia na Slovensku po novembri 1989 až do rozpadu česko-slovenského štátu 1992. In: Malíř, Jiří; Marek, Pavel a kol. Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004. II. díl: období 1938–2004. Brno: Doplněk. s. 1381–1411.

10.2. Použité internetové stránky

A1 Televizija; www.a1.com.mk/izbori2008/default.asp
Biroul Electoral Central; www.bec2004.ro
Centrālā vēlēšanu komisija; www.cvk.lv
Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine; www.izbori.ba
CeSID – Centar za slobodne izbore i demokratiju; www.cesid.org
Český statistický úřad; www.czso.cz
Državnaja izbornaja komisija; www.dik.mk
Državno izorno povjerenstvo; www.izbori.hr
Electoralgeography; www.electoralgeography.com
European Consortium of Political Research; www.essex.ac.uk/ecpr
International Institute for Democracy and Electoral Assistance; www.idea.int
Izbori; www.izbori.bg
Komisioni Qendror i Zgjedhjeve; www.cec.org.al
Lietuvos Respublikos Seimas; www.lrs.lt
Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija; www.vrk.lt
Matematičeski kolektiv „Izbori“ (Математически колектив „Избори“);
www.math.bas.bg/izbori
Monitoring Center – CEMI; www.cemi.cg.yu
Organization for Democratic Institutions and Human Rights; www.osce.org/odihr
Országos Választási Iroda; www.elections.hu a www.valasztas.hu
Państwowa Komisja Wyborcza; www.pkw.gov.pl
Parties and Elections; www.parties-and-elections.org
Political Transformation and the Electoral Process in Post-Communist Europe;
Sčítání lidu, domů a bytů 2001; www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/scitani_lidu_2001
SDA (Sociologický datový archiv); archiv.soc.cas.cz
Statistični urad Republike Slovenije; www.stat.si
Štatistický úrad Slovenskej republiky; www.statistics.sk
Vabariigi Valimiskomisjon; www.vvk.ee
Vokscentrum; www.vokscentrum.hu
Volby.cz; www.volby.cz
Volitve.gov.si; www.volitve.gov.si

Volitve.si; www.volitve.si

Wahlen in Deutschland in Deutschland; www.wahlen-in-deutschland.de
www.essex.ac.uk/elections.